ספר

טוב מצרים

הרה"ג רפאל אהרן ן' שמעון זצ"ל

תולדות רבני מצרים
מהרמב"ם ועד הדור האחרון
וגם בתי כנסיות עתיקי ימים

בעזהי"ת

ספר
טוב מצרים

מחברת קבוצת שמות אנשי שם רבני מצרים ונאוניה,
ותכמיה, וגדוליה, אשר אור תורתם זרח על ארץ
מצרים, וגם שמות בתי כנסיות עתידי ימים שבעוב"י
מצרים יע"א.

הצעיר
רפאל אהרן ן' שמעון
משרת בקדש בק"ק
מצרים ואנפיה יע"א

יו"ל מחדש
ע"י הוצאת "סבא־פונ'י"
שנת ה'תשנ"ו, ירושלים תובב"א

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2022

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2022

כל הזכויות שמורות
©

SABA FUJIE PUBLICATION
1732 Ocean Parkway
Brooklyn New York 11223

Printed in Israel

הרה״ג רפאל אהרן בן שמעון זצ״ל

לעילוי נשמת

היקר והנעלה ירא אלקים וסר מרע

שהתהלך בתומו ונצר פיו ולשונו

וזכה להקים דור ישרים מבורך

לתורה וליראת שמים

ה"ה ר' **עזרא כהן** ז"ל בן **סימבול**

מצרים - ברוקלין, ניו־יורק

נלב"ע בשיבה טובה ביום ז"ך סיון, תשנ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י רעיתו מרת **רבקה** תמ"א

ובניו הרבנים שליט"א

לעילוי נשמת

היקר והנעלה משכים ומעריב

לבתי כנסיות ולבתי מדרשות

שליח המרוצה לציבור, קובע עתים לתורה,

בעל מידות תרומיות, שייף עייל ושייף נפיק

אשר קיבל יסורים באהבה,

ומסר נפש על שמירת התורה והמצוות בכל

דקדוקיהם

ה"ה ר' **שאול שושני** בן **מזל** ז"ל

מצרים - ברוקלין, ניו-יורק

נלב"ע כ"ד שבט תשנ"ג

ורעיתו האשה הכשרה המדוכאת ביסורים

מרת **מזל** בת **אסתר** ע"ה

נלב"ע ט' באב תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם האדון הנכבד ויקטור הי"ו

בינז עמ"י עש"ז

ספר

טוב מצרים

מחברת קבוצת שמות אנשי שם **רבני מצרים** וגאוניה, יהבמיה, וגדוליה, אשר איר תורתם זרח על ארץ מצרים, מימות רבני **הרמב"ם** והלאה, מסודרים נכון ע"פ סי' **א. ב.** כל אות מערכת לעצמה, בכתואר בהקדמה, וקראתי שמו **טוב מצרים**, שמי נאה לי כי אין טוב אלא תורה, לוקטתיו וקבצתיו אנא ועזרא מאנשי ירושלם, ועתה גר בארץ מצרים

הצעיר **רפאל אהרן ן' שמעון**

משרת בקדש נק"ק מצרים ואגפיה וע"א

נדפס

בעה"ק **ירושלם** תובב"א

בזה לא **חסרת** דבר לפרנ קנן

(5668)

בדפוס הר"ר שמואל הלוי ציקעדמאן הי"ו

בס"ד, כ"ב סיון, תשנ"ו.

המלצה

בואו ונחזיק טובה לרב יוסף נפוסי שליט"א המשתדל להוציא לאור את הספר החשוב **טוב מצרים** של רבי רפאל אהרן בן שמעון זצוק"ל שריכז בו שמות כל רבני מצרים הקדמונים והמאוחרים אשר ישבו על כסא הרבנות במצרים והרביצו תורה ותיקנו תקנות נכבדות מאד להעמיד הדת על תילה. מהרמב"ם, מהריק"ש דרך הרדב"ז והשיטה מקובצת (רבי בצלאל אשכנזי) האריז"ל והרב חיד"א מהרי"ט צהלון מהר"מ גאויזון והגינת ורדים, ועוד ועוד אשר יש ברכה בזכרונם להשיב לב בנים של המשפחות המפוארת על אבותם לדעת מי היו אבותיהם גאוני עולם, עמודי הוראה, מעתיקי השמועה מדור לדור, אשר מימיהם אנו שותים לרוות צמאוננו כי מימיהם מן המקדש הם יוצאים ובראותם מעלת אבותם, יתחזקו בלימוד התורה ובקיום מצוותיה כי תורה מחזרת אחר אכסניא שלה, ומתהלך בתומו צדיק, אשרי בניו אחריו שבמעט טורח הוא משיג מעלת אבותיו אשר טרחו הרבה להשיג מעלתם. ועל ידי כך יתעוררו להדפיס שאר ספרי רבני מצרים לדורותיהם שאזלו מן השוק ויהיו שפתותיהם דובבות בקבר וזכותם וזכות תורתם תעמוד לכל המשתדלים והמסייעים לדבר מצוה גדול זה ולפעלא טבא אמינא איישר חיליה בבני חיי ומזוני וכל מילי דמיטב אמן.

בברכת התורה

הרב סעדיה מניר

לפנים סגן הרב הראשי בקהיר מצרים

בס"ד

עם הספר

הדקדוק במנהגי ישראל על כל פרטיהן, הוא הסייג הטוב ביותר כדי לא להכשל חלילה בגופי תורה, וכבר טבעו גדולי ישראל את המימרא, ש"מי שמזלזל במנהגי ישראל צריך לבדוק אחריו".

והדבר פשוט לכל בר בי רב, שמנהגי ישראל על כל עדותיהן בהררי קודש יסודתן, וכדי לשנות פסיק אחד ממנהג, צריך בית דין היותר גדול בחכמה ובמנין. ודבר גדול עשה הרב המחבר, שמאיר עינינו בגדולתם של חכמי מצרים במשך כשמונה מאות שנה ומעלה, מאז תקופת הרמב"ם ועד לדורות האחרונים כדי ללמדינו את גודל ותוקף חכמי מצרים לדורותם, אשר הנהיגו הנהגות רבות בכל דור ודורשיו, על מנת לשמור על כרם בית ישראל מכל מיני פרצות שיכלו להתרחש.

וכמו שהסביר זאת בטוב טעם המחבר בהקדמתו, מדוע חיבר את הספר המהווה יסוד לספרו "נהר מצרים" על מנהגי מצרים ואגפיה. וזה לשון הרב המחבר "וכבר יצא לאור תהילה לא-ל יתברך, ואחרי זה, ראיתי ונתון אל לבי, כי להשלמת המלאכה ולשכלול יופיה, נכון לסדר גם כן מערכת רבני וגאוני מצרים אשר ישבו בה זאת לפנים, דור אחר דור עד היום, ומנקודה אחרת אם נביט אז נחרוץ משפט כי לא רק נכון הדבר אך גם נחוץ הנהו, יען לדאבון לבב, עתה בדורנו זה העיר הזאת נעמי, ריקנית היא מישיבות חכמי התורה, וזולת בית דין הצדק והנלוים אליה למשרתי הקדש, הנשאר נער יכתבם, ומצולה שאין בה דגן שמים היא היום. ופן קלי הדעת ידמו, כי כן היה גורלה גם בדורות שעברו, ויישאלו א"כ איפוא מי חולל את המנהגים האלה במצרים, ומי איפוא קבע

אותם לחקת משפט בארץ, כי ע"כ הוכרחתי לגשת אל מלאכת הקדש הזאת השנית, אשר היא יסוד פינה להראשונה".

ומתוך רצון לחזק את רצונו של הרב המחבר, אשר ספרו אזל מן השוק זה שנים רבות, נטלנו על עצמינו את המשימה להוציא לאור ספר זה, לתת לדורינו ברכה, על השתלשלות הדורות של רבני מצרים בקהילה המפוארה של גלות זו, אשר על הרבה ממנהגיה אנו חיים.

וכדי שיראו וידעו כל המשתמשים בספר זה, מתחת ידי מי יצא ליקוט נפלא זה, ואשר יש לנו על מי לסמוך לפי גודלו המיוחד בכל התחומים של המחבר. החלטנו להביא בתחילת המהדורה את תולדות הרב המחבר ז"ל.

ביחד עם זאת, השתדלנו להוציא מתחת ידינו דבר מתוקן בהוספות שונות כדלהלן: א. כל ראשי התיבות פוענחו להקל על הקורא, ב. הספר סומן בסימני פיסוק שהיו חסרים במהדורה הראשונה, ג. הרבה טעויות סופר תוקנו בהסתמך על המקורות מהם שאב המחבר את ידיעותיו ואשר צוטטו ע"י המחבר, כפי שידינו מגעת. ד. בסוף הספר שולבו תמונות של הרב המחבר ובתי הכנסת המרכזיים של קהילת קהיר. ה. עיצוב מיוחד של אותיות מאירות עינים לרווחת הקורא. ו. לתועלת המעיינים שלבנו בסוף הספר, קטעים שהמחבר מסתמך עליהם בספרו, שלא צוטטו ע"י המחבר, להאיר את עיני הקורא כדי שלא יצטרך לחפש את המקורות בעצמו.

ובכל זאת "שגיאות מי יבי"ן" ועל כך נודה לכל קורא אשר יעיר את הערותיו ונשתדל לתקנם בעתיד.

תודתנו נתונה לכל התלמידי חכמים שעברו על הספר, העירו את הערותיהם החשובות והיו לנו לעינים. וכולם יבורכו מפי עליון.

תודה מיוחדת להרה"ג ר' שלמה דיין שליט"א על השימוש בספרו "חכמי המערב בירושלים" להכנת המבוא על תולדות המחבר. וכמו כן תודתינו נתונה להרב ר' אפרים לוי שליט"א על השימוש באוסף הנדיר של התמונות שלו בספרנו זה.

ברצוני להודות לאבי מורי הרב יעקב נפוסי שליט"א אשר האיץ בי להוציא את הספר לאור לזכות את הרבים, ואף השתדל ועזר בהוצאת הספר. יתן ה' וזכות הרב המחבר זצ"ל תעמוד לו ולמרת אמי תמ"א לראות נחת מכל יוצאי חלציהם ושיתברכו בכל מילי דמיטב, בבריאות גופא ובנהורא מעליא.

ואני טרם אכלה לדבר אשא תפילה להשם יתברך כי זכותם של הרבנים לקדושים אשר בארץ המה שהעלתי זכרונן בזכרון טוב לנצח, יגן עלינו, והמה יעתירו בעדנו אל השם שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו ונזכה לראות נחת מכל יוצאי חלצינו, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ויר"ש אמן.

יוסף בן הר"ר יעקב נפוסי

ירושלים, אלול תשנ"ו

רשימת רבני מצרים המופיעים בספר זה:

מהר"ר אביגדור קאסטילאץ ..... עמוד מט
מהר"ר אברהם בן הרמב"ם ..... עמוד מט
מהר"ר אברהם בן ר' דוד הנגיד ..... עמוד נ
מהר"ר אברהם אוריזה ..... עמוד נ
מהר"ר אברהם אלשקאר ..... עמוד נ
מהר"ר אברהם טאריקה ..... עמוד נא
מהר"ר אברהם כהן ..... עמוד נב
מהר"ר אברהם הלוי בעל "גינת ורדים" ..... עמוד נב
מהר"ר אברהם די מדינה ..... עמוד נב
מהר"ר אברהם מונסון ..... עמוד נג
מהר"ר אברהם מונסון האחרון ..... עמוד נד
מהר"ר אברהם סכנדרי ..... עמוד נה
מהר"ר אברהם ן' צור ..... עמוד סא
מהר"ר אברהם קשטרו ..... עמוד סא
מהר"ר אברהם קשטרו הנגיד ..... עמוד סב
מהר"ר אברהם ן' שושן ..... עמוד סג
מהר"ר אהרן אזוביב ..... עמוד סו
מהר"ר אהרן חיים ..... עמוד סו
מהר"ר אהרן סיגורה ..... עמוד סז
מהר"ר אלעזר חאמי ..... עמוד סז
מהר"ר אלעזר מונזלאו ..... עמוד סז
מהר"ר אלעזר סכנדרי ..... עמוד סז
מהר"ר בצלאל אשכנזי בעל "שיטה מקובצת" ..... עמוד סח
מהר"ר בנימין הכהן מעלי ..... עמוד ע
מהר"ר בנימין קאגיג'י ..... עמוד עא
מהר"ר ברוך חזק ..... עמוד עב
מהר"ר ברומא בכ"ר אשר ..... עמוד עב
רבינו דוד בן אברהם ..... עמוד עב
מהר"ר דוד בן גרשון ..... עמוד עג

מהר״ר דוד ביואש ..... עמוד עד
מהר״ר דוד ן׳ אבי זמרא הרדב״ז ..... עמוד עד
מהר״ר דוד לחמי ..... עמוד פה
מהר״ר דוד מוגרבי ..... עמוד פו
מהר״ר דוד די מדינה ..... עמוד פו
מהר״ר זרחיה גוטה ..... עמוד פז
מהר״ר זרח דמוהי ..... עמוד פח
רבינו חלפון בר עולא ..... עמוד פט
מהר״ר חיים חברייא ..... עמוד פט
מהר״ר חיים כפוסי ..... עמוד פט
מהר״ר חיים הלוי סנדורי ..... עמוד צא
מהר״ר חיים רבא וואלקו ..... עמוד צא
מהר״ר חנניה ברהון ..... עמוד צב
מהר״ר יאודה הנשיא בן יאשיהו ..... עמוד צב
מהר״ר ידידיה שליש ..... עמוד צב
מהר״ר יהודה הכהן ..... עמוד צג
מהר״ר יהודה הכהן ..... עמוד צג
מהר״ר יהודה חאמי ..... עמוד צג
מהר״ר יהודה חזקיטו ..... עמוד צד
מהר״ר יהודה חסן ..... עמוד צד
מהר״ר יהודה מסעוד ..... עמוד צד
מהר״ר יהודה משעאל ..... עמוד צה
מהר״ר יהודה שאראף ..... עמוד צה
מהר״ר יום טוב בארקו ..... עמוד צה
מהר״ר יום טוב ן׳ סיד ..... עמוד צה
מהר״ר יוסף ברוך ..... עמוד צו
מהר״ר יוסף באג׳לאר ..... עמוד צו
מהר״ר יוסף טבולי ..... עמוד צו
מהר״ר יוסף הלוי נזיר ..... עמוד צו
מהר״ר יוסף סראגוסי ..... עמוד צז
מהר״ר יוסף בן יצחק סמברי ..... עמוד צז
מהר״ר יוסף קשטרו ..... עמוד צח
מהר״ר יעקב אבושערה ..... עמוד צח

מהר"ר יעקב אבוקאייא ..... עמוד צח
מהר"ר יעקב בי רב ..... עמוד צח
מהר"ר יעקב בכר יוסף ..... עמוד צט
מהר"ר יעקב קשטרו מהריק"ש ..... עמוד צט
מהר"ר יעקב ן' תבון ..... עמוד קב
מהר"ר יצחק אריפול ..... עמוד קב
מהר"ר יצחק ן' אלחדב ..... עמוד קב
מהר"ר יצחק הכהן שולאל הנגיד ..... עמוד קג
מהר"ר יצחק לוריא אשכנזי האריז"ל ..... עמוד קד
מהר"ר יצחק די מולינא ..... עמוד קט
מהר"ר יצחק ן' צהל ..... עמוד קי
מהר"ר יצחק קשטרו ..... עמוד קי
מהר"ר ישועה שבאבו דידיע זין ..... עמוד קי
מהר"ר ישמעאל הכהן טנוג'י ..... עמוד קיא
מהר"ר ישראל רומאנו ..... עמוד קיא
מהר"ר מאיר גאויזון ..... עמוד קיב
מהר"ר מנחם הכהן ..... עמוד קיב
מהר"ר מרדכי הלוי בעל "דרכי נועם" ..... עמוד קיג
מהר"ר מרדכי פ'ראנסיס ..... עמוד קיג
מהר"ר משה אלשקר ..... עמוד קיג
מהר"ר משה אראג'ילי ..... עמוד קיד
מהר"ר משה אריפול ..... עמוד קטו
מהר"ר משה אבודרהם ..... עמוד קטו
מהר"ר משה אלפראנג'י ..... עמוד קטו
מהר"ר משה דמוהי ..... עמוד קטז
מהר"ר משה הכהן ..... עמוד קיח
מהר"ר משה הלוי ..... עמוד קיח
מהר"ר משה ויטאל ..... עמוד קיח
מהר"ר משה יונה ..... עמוד קיט
מורינו ורבינו משה ן' מימון הרמב"ם ..... עמוד קיט
מהר"ר משה בר סעדיא ..... עמוד קכ
מהר"ר משה סרגוסי ..... עמוד קכ
מהר"ר משה סמחון ..... עמוד קכא

מהר"ר משה עאטייא ..... עמוד קכא
מהר"ר משה פ'ראנקו ..... עמוד קכא
מהר"ר מנשה בן יוסף ..... עמוד קכא
מהר"ר נסים ענקארי ..... עמוד קכב
מהר"ר נסים פריכה ..... עמוד קכב
מהר"ר נתן גוטא ..... עמוד קכג
רבינו סעדיה גאון אלפ'יומי רס"ג ..... עמוד קכג
מהר"ר פרחיה ב"ר יוסי ..... עמוד קכד
מהר"ר רפואה שלם ..... עמוד קכד
מהר"ר רחמים סמאנו ..... עמוד קכה
מוהר"ר שלמה אלפ'ראנגי ..... עמוד קכה
מהר"ר שלמה אלגאזי ..... עמוד קכה
מהר"ר שלמה אלשקאר ..... עמוד קכו
מהר"ר שלמה גאביזון ..... עמוד קכז
מהר"ר שלמה מטראני ..... עמוד קכח
מהר"ר שלמה סלאמי ..... עמוד קכח
מהר"ר שלמה סאגיש ..... עמוד קכט
מהר"ר שמואל אלכ'ולו ..... עמוד קכט
מהר"ר שמואל בהלול ..... עמוד קכט
מהר"ר שמואל הכהן ..... עמוד קל
מהר"ר שמואל הלוי ן' חכים ..... עמוד קל
מהר"ר שמואל ויטאל מהר"ש ויטאל ..... עמוד קלא
מהר"ר שמואל ן' חנניה הנגיד ..... עמוד קלא
מהר"ר שמואל ן' חביב ..... עמוד קלב
מהר"ר שמואל בר סעדיא ..... עמוד קלב
מהר"ר שמואל ן' סיד ..... עמוד קלג
מהר"ר שמואל סבע ..... עמוד קלג
מהר"ר שמואל עטייא ..... עמוד קלג
מהר"ר שלום אשכנזי ..... עמוד קלד
מהר"ר שמעון קשטילאץ ..... עמוד קלד
מהר"ר שבתי נאוואוי ..... עמוד קלה

תולדות חיי המחבר
הרה"ג רבי רפאל אהרן בן שמעון זצ"ל
(תר"ז–תרפ"ט)

אהרן קדוש ה'

ביום כ' לחודש תמוז של שנת התר"ז (1847) נולד רבי רפאל אהרן בן שמעון, לאביו החסיד הרב צוף דב"ש, ולאמו הרבנית הצדקנית מרת רחל בת הר"ר מסעוד צבאח ז"ל, בעיר ראבאט שבמארוקו.

ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים

קדוש מרחם ומלידה היה רבי רפאל אהרן. עם צאתו לאויר העולם הוכנס לתוך אוירה מבושמת של תורה ויראה, של חסד וטוהר. עודנו בעריסתו, ספג אוירה רוויה כל כולה רוחניות, קדושה וטהרה. אזניו קלטו צלילי תורתו ומשנתו של אביו הרב, בעת לומדו עם תלמידיו בהויות אביי ורבא. במשך כל שעות היום והלילה רוו אזניו משמוע דברי תורה רינה ותפילה. עיניו הרכות של הרך הנולד משתאות היו לראות המון רב הסובבים בתוך ביתו כבתוך שלהם. רבים היו המתנצחים עם אביו בהלכה ובתלמוד, וכאלה שבאו ליטול עצה ותושיה מהרב הנערץ. גם לא חסרו עניים ואביונים שהיו סמוכים על שולחנו של אבא באופן קבוע, כך שההמולה רבתה בבית. מעיינות חכמה זרמו בכל עת, נהרות של חסד שפעו מכל חור ופנה מכתלי הבית. פני הוריו קרנו מאושר

רוחני ומשפע אלהי בהם ניחונו. הקדושה אפפה אותם ומלאה את הבית בקרני הוד מעולם האצילות. גם בשעות הקטנות של הלילה, היה הרך הנולד מתעורר מקול בכיותיו של אביו החסיד אשר היה מקונן על חרבן הבית וגלות השכינה.

רישומם של מעשים כאלה וכיוצא באלה, פעלו על נפשו של הרך רפאל אהרן והם הבשילו בטרם עת את כוחותיו הרוחניים, וחישלו את שכלו ותבונתו.

ילד פלא היה רבי רפאל אהרן. כבר בילדותו, ניכר בו שהוא ברוך בכשרונות עילאיים, וכי נשמה גדולה וקדושה שוכנת בתוכו. אביו הרב צוף דב"ש, שהבחין בכוחותיו הרוחניים של בנו אהובו, לקח על עצמו לחנך את בנו באופן מיוחד ובלעדי כדי להכשירו לקראת היעודים הגדולים הנכונים לו. בן שבע שנים היה רבי רפאל אהרן, כאשר עלה עם אביו ומשפחתו להשתקע בירושלים, ואין ספק שאוירה של א"י סייע בידו להחיש את בגרותו הנפשית בטרם עת.

"טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו" עול תורה, עול אשה, עול מלאכה" (מדרש איכה רבתי)

בטרם הגיע לעול המצוות, כבר היה מצטיין רבי רפאל אהרן, בתורה בחכמה וביראה טהורה. אביו החסיד לא חסך כל מאמץ כדי להלעיט את בנו תורה וללמדו חכמה. כך כותב רבי רפאל אהרן: "כי מאד מאד השתדל בעדי ללמדני תורה וחכמה, נפש צדיק לא שבעה מהלעיטני כשור, כל מצע אשר אך אוכל לסובלו לפי ערך שנות נעורי..."

מלבד למודו אצל אביו, גם למד במדה גדושה אצל הרב שלום בוחבוט שהיה מתלמידי אביו והתנהג בפרישות ובקדושה יתירה, וכך, על ברכי אביו ורבו, שקד על לימודו

והרחיב את אופקיו בחכמה וביראת ה' עד כי גדל מאוד, בעדנה נפשית ורוחנית ובזוהר פני הוד.

אך מלאו לר' רפאל אהרן שלש עשרה שנה ואביו השיא לו לאשה את מרת אסתר בן וואליד, בתו של "החכם השלם והכולל זר"ק כמהר"ר יצחק בן וואליד...", מהמשפחות המיוחסות שהגיעו אחר גרוש ספרד לארצות המערב. נשואין אלו נערכו ברוב פאר והדר בהשתתפותם של כל גדולי ירושלים, "ברביעי בשבת אחד עשר יום לחודש הרחמים שנת חמשת אלפים שש מאות ועשרים לבריאת עולם..." היא שנת ה' תר"ך.

אשת חיל זו, ליוותה אותו כל ימי חייו. היא היתה לו לעזר בלימודו, בענייניו ובכל עסקיו. בעידודה זכה הרב רפאל אהרן לשאת את דגל התורה ברמה.

אב בחכמה ורך בשנים

אב בחכמה היה רבי רפאל אהרן, ולמרות גילו הצעיר והוא אך בן י"ג שנים, כבר הכתירוהו בתואר "חכם", בהיותו ידוע לרבים בחכמתו וביראתו. אחר נישואיו, המשיך רבי רפאל אהרן להיות סמוך על שולחן אביו. ביתר שאת שקד על דלתות התורה עד כי עלה בגרמי מעלותיה בממדי ענק. בתקופה קצרה יחסית מילא את כרסו בש"ס ופוסקים, והרחיב את ידיעותיו בכל מכמני התורה. אוצר הספרים העשיר של אביו, סייע בידו ועזרו לצלול ולהעמיק ולהיות בקי בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, עד כי שמו נודע לשם טוב ולתהלה בקרב תלמידי החכמים שבירושלים ונחשב לאחד מעמודי ההוראה.

אביו החסיד אשר הכיר בגדולת בנו, וייעד אותו עוד מקטנותו להיות מנהיג ורועה נאמן בישראל, מצא לנכון ללמדו כל מלאכת הקודש, כדי שיהיה מושלם לא רק בהלכה כי אם גם במעשה. על כן, מלבד העמקתו שקידתו ועיונו הרב בהלכה, לימדו מלאכות קודש, כדי שבבוא היום יהיו לו לעזר במילוי תפקידו, וכך כותב רבי רפאל אהרן:

"מלבד לימוד התורה אשר גם עד בלעי רוקי לא הרפני, עוד זאת בשנות נעורי למדני להיות סופר (ע"י אומן ששכר לי) והוא למדני להיות גם מליץ ואעשה חיל במלאכה זו (וממנה נתפרנסתי בימי עלומי) וכן לא חדל ללמדני מלאכת השחיטה (לא למלאכה רק לשלימות מדע) וכן למדני להיות מוהל כי הוא היה אומן מומחה ז"ל ועוד ועוד..."

מלבד מלאכת השחיטה שלמד הגר"א בן שמעון, לשלימות הידע הלכה ולא למעשה. ביתר מלאכות הקודש עסק בהם ועשה חיל רבות בשנים, עד כי נודע ונתפרסם לשם ולתפארת בקרב חכמי ישראל, ויצא לו שם כאחד המיוחד ביופי כתיבתו ובמתק לשונו הפורה, המליצית והציורית. ובהיותו סופר סת"ם מומחה כתב לעצמו ולזכותו ספר תורה מהודר בכתיבה תמה, כליל היופי והדקדוק, והניח אותו בביהכנ"ס כדי שיקראו בו הציבור לזכותו בכל עת, וכך קיים מצות כתיבת ספר תורה. "...וכן עשיתי אני הצעיר בס"ת שלי אשר זיכני ה' לכותבו לשמי... ולעולם הוא תחת רשותי ולזכותי..." (נהר מצרים הלכות ס"ת סי' ח'). ספר תורה זה מונח כיום בבית הכנסת "זכור לאברהם" לעדת המערבים בירושלים.

כמו"כ רבות בשנים, מל את נערי בני ישראל, והשתדל בכל עוז לקיים מצוה זו, אשר היתה חביבה במיוחד אצל אבותיו. כמובן שמצוה יקרה זו קיימה ללא שכר ותמורה, ולפעמים הזיל כסף מכיסו כדי לסייע למשפחת אבי הבן בהוצאות.

האב זוכה לבן

במשך ל"ב שנים התהלך רבי רפאל אהרן בצילו של אביו הדגול. הוא שימש כסופר בבית דינו, וכראש ישיבה בישיבת אביו. ל"ב נתיבות חכמה ודעת פתח לפניו אביו הגאון, והוא שימש לו למורה דרך בכל צעדיו ושעליו. בצילו של אביו ותחת שיפולי אדרתו הסתופף רבי רפאל אהרן, ויינק ממעיין החכמה. ממנו שאב שאר רוח, עוז וגבורה, וממנו למד פרק במנהיגות יציבה ואיתנה, ובעמידה בשיעור קומה בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה' לכל דבר שבקדושה. במידותיו העליונות של אצילות נפש, ובענוה האמיתית והכנה של אביו החסיד, דבק.

במרוצת השנים בהם שימש רבי רפאל אהרן בשימושא רבה את אביו הנערץ, ובהיותו יד ימינו ומלווהו בכל הפעילות הענפה למען הכלל והפרט, נתהווה רבי רפאל אהרן – חותם – צלם ודמות של אביו "כי מצורו נחצבתי והוא אבי אשר ילדני ובשמו אעדה גאון וגובה". ובמקום אחר כותב: "האב זוכה לבן אמרו חז"ל, ואם כי אנא לגבי אבא חלא בר חמרא, אבן מהודו האציל עלי".

מיתתו של אביו החסיד ללא עת, כשעדיין כחו במותניו ובשיא פעילותו, והוא אך ורק בן חמשים וארבע שנים, גרמה לרבי רפאל אהרן זעזוע עמוק וכאב צורב בלתי נשכח. כל ימיו נשא בלבו את הכאב והיגון על אובדן אביו.

"...ושקוע עד חוטמי הייתי טובע בים היגונים מעת נגדעה קרן עוזי ולוקח כבודי מעל ראשי, במות עלי אבי אבי נזרי ופארי, הרב הגדול הצדיק המפורסם בשמו ובמעשיו כקש"ת כמוהר"ר צוף דב"ש זיע"א, יגון בלבבי יומם ולילות עמל מנו לי, אפפו מים על ראשי כתרוני הקיפוני

ומנוחה הדריכוני".

בהקדמה שכתב רבי רפאל אהרן, על הספר "זרעו של אברהם" לרבי אברהם חג'אג' זצ"ל, מעיר תוניס, ואשר הוא הגיהו והביאו לדפוס בירושלים, כותב בין היתר:

> אם שנותי זיו פני ישונה הגם הלום לא צילא דעתאי מעוצר רעה ויגון ומכתי אנושה, אבי השביעני במרורים מצ'ער לצער דבקו צ'ערים מעת נגדעה קרן מעוזי וימת אבי'מלך מגיני וקרן ישעי קשיא רישא, אב הרחמן רועה הנאמן צדיק ומושיע ליש ולביא, נר המערבי בוצינא קדישא, הרב הגדול מבצר עוז ומגדול, עט"ר וצ"ת (עטרת ראשנו וצניף תפארתנו) המפורסם בשמו ומעשיו, כל קדושיו צוף דב"ש זיע"א, מלא צנא דדובשא, משמת רבי פסקה טובה, כצאן בלי רועה אין יוצא ובא, עזבנו לאנחות אנחה שוברת אש מתלקחת תחתי ארגז ואין נחת נפשנו יבשה, אין שלום בעצמי כמו פולח ובוקע בכשיל וכילפות...

לא ימוש מתוך האהל

למרות הטרדות הרבות שנתוספו על שכמו של רבי רפאל אהרן בעניני העדה, לא מש מאהלה של תורה ומד' אמות של הלכה. את רוב זמנו בילה בין כותלי ישיבת מור אביו זצ"ל שנקראה בשם "מגן דוד". לישיבה זו יצאו מוניטין רבים בשל אוצר הספרים הגדול, שהכיל אלפי ספרים יקרי ערך ומציאות. רבים מהם היו נדירים, ואף כתבי יד נמצאו בה.

לילות כימים שם רבי רפאל אהרן בלימוד העיוני האהוב עליו עוד מימי נעוריו. כוח התמדתו היה להפליא בנוסף לשכלו השנון והחריף. קומתו התמירה ויופי פניו שהבזיקו קרני הוד מאור פני השכינה, הוסיפו נופך לכל המעלות הטובות ששכנו בקרבו.

שד"ר למערב הפנימי

בשנת תרמ"ח (1888), עקב המצב הכלכלי הקשה של העדה המערבית בירושלים, נתבקש רבי רפאל אהרן לצאת למערב הפנימי כשד"ר, כדי לעורר את אחיו המערביים לטובת הכוללות של בני עדתם בארה"ק.

לאחר סבל רב מטלטולי דרך קשים, הגיע רבי רפאל אהרן לעיר הגדולה פאס שבמארוקו. שם נתוודע לרבני העיר אשר שמחו לקראתו, כי שמעו הגיע אליהם, ובעיקר בשל שם אביו החסיד הידוע ומפורסם לרבים. קשרי אהדה ואהבה מיוחדת היו לרבי רפאל אהרן עם המרא דאתרא הגאון רבי רפאל אבן צור זצ"ל. היתה זו אהבה כנה ואמיתית בצורה הדדית, כמים הפנים לפנים. הם הרבו להרעיף זה על זה דברי חיבה וידידות. להלן מספר קטעים שכותב רבי רפאל אבן צור על רבי רפאל אהרן:

"אהובינו חביב עד לאחת, מעטה תהלה, יקר וגדולה... הוא הרב הכולל, בישראל להלל, זכר למקדש כהלל, ספרא רבא ויקירא תוכו כברו, דובר צדק ותבר מאני דפחרא, רב טוב חברתו הנעימה והטהורה, לדדיה ירוו חלב ודבש, לאהבתו אני קשור ובתוך מורשי לבבי יהמו גליה בגבורה, אחי נו'עם, כמוהר"ר רפאל אהרן בן שמעון הי"ו מר בריה דרבינא, זוית ופנה, אור נערב נר המערב, הוא הקדוש ומפורסם בחסידותו, אשרי יולדתו, אדמו"ר כמוהר"ר צוף דב"ש זיע"א זללה"ה". "...ידיד נפשי וחמדת לבבי, איזי וחביבי, אוהב ורע הנאמן...". "אהובינו בלב תמים, אהבה בלי מצרים, אהבה שאינה תלויה בדבר, הרב המובהק, מאיר כברק, המליץ היפה, משמח אלהים ואנשים... אור עינינו.. ציץ נזר הקדש לי הנפש והבשר..."

גם רבי רפאל אהרן, השיב לו דברי אהבה וכה הוא כותב:

"ידיד נפשי... אשר נפשי קשורה בנפשו ובעבותות אהבתו קשור..." "... חמדת לבבי אשר בעבותות אהבתו אני אסור וקשור..."

בזמן היותו בעיר פאס מצא בה עותק יחיד של סידור בשם "אהבת הקדמונים" שהוא קובץ תפילות לפי מנהגי פאס מימות עולם קודם שבאו לשם מגורשי קאסטילייא מספרד.

הוא לא נח ולא שקט עד ששכר סופר שהעתיק את כל הספר מתחילתו ועד סופו. לאחר זמן מה ששהה בפאס שם פעמיו בחזרה לירושלים עירו. כאן מצא זמן לשבת ולהגיה את הסידור מהשיבושים שנפלו בו ולהכינו לדפוס.

את הסידור הדפיס אצל הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן ז"ל בירושלים תרמ"ט (1889), ועיטר אותו בהסכמותיהם של רבני עיה"ק, הראשון לציון רבי רפאל מאיר פאניז'ל והגאון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל, וכן רבני המערביים הראב"ד רבי יששכר אצאראף, רבי משה בן מלכא, רבי שלום בן מלכא, רבי נחמן בטיטו, רבי יהודה אלבו, וגאב"ד פאס רבי רפאל אבן צור זצ"ל.

מה' מצעדי גבר

בתום שהות של קרוב לשנתיים בירושלים, כאשר כל עיסוקו בתורה ובעבודת הקודש, נטל שוב רבי רפאל אהרן את מקל הנדודים, ושב למארוקו בשליחות העדה המערבית. היה זה בראשית שנן תר"ן (1890).

"ובטח תתפלא", כותב רבי אהרן, "כי אחרי שתותי כוס יגונים בראותי תלאות עמי וצרותיו ומצוקותיו בין עמים אכזרים, מה זה היה לי לשוב על עקבי שנית שמה, האם

חביבין עלי יסורין גם במדה כזאת, או המבלי אין יסורין בירושלים מקום מגורי, כי ארדוף אחריהם עד מקומם בירכתי ארץ? הלא גם בציון ימצא איש די מחסורו והותר לדאבון לבב?"

תשובות לשאלות אלה לא היו לרבי רפאל אהרן, וכך הוא כותב:

"החידה הסתומה הזאת לא אדע פתרונה גם אני, בלא חפץ ורצון באתי שעריה שנית, עסק נחוץ לא היה לי, ולמרבית הפלא אשמיעך, כי גם ידעתי מראש כי הפעם שם לא אדע נחת, מקרים נסתרים אשר עברו בימי הבינים הכינו לי שפטים וחצים שנונים יורדי חרדי בטן, לזרות מלח על פצעי לב הנודד כמוני, כל זאת דמיתי מראש, ובכל זאת לא יכולתי לעצור דרכי, בחזקת יד נסתרה הובלתי שמה שנית כי מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ".

דובבי שפתי ישנים

בזמן שהותו בפאס בפעם הזו, הזדמן לרבי רפאל אהרון למצוא תיבות גדולות מלאות בכתבי יד של גדולי ורבני העיר. כתבים ששהו כך שנים ארוכות בלא טיפול והחלו להרקב ויאכלם עש. ליבו נתחמץ בקרבו בראותו עמל תורה של שנים שיורד לטמיון.

למרות שנותרו לרבי רפאל אהרן מספר ימים עד לחזרתו לארה"ק, אזר כגבר חלציו ועורר והלהיב את העם על הנחיצות והחשיבות של הדפסת ספרי רבותינו. כדוגמא לשאיפתו ולרעיונו הנפלא, הראה להם את הספר "אהבת הקדמונים" שראה אור הדפוס על ידו, אילולא נדפס היה אותו ספר חשוב למורשת האבות ולהמשך קיומם של המנהגים הקדמונים, נשכח ונעלם כלא היה בעמק הנשיה.

ראיה מוחשית זו נתנה את אותותיה. ולתמהונו של רבי רפאל אהרן, "חזיתי פלא כי בהתעוררות קלת הערך אשר דברתי עתה, עשתה רושם חזק, ואחרי עצתי נמשכו כמשוך אבן השואבת את חוט הברזל, ותבוא כשמן הטוב בקרבם הטהור..."

השמועה על דבר יסודה של החברה הנז' עשתה לה כנפים בכל העיר. חכם יצחק מימראן, שהיה מחשובי הקהילה ומגבירי‍ה, נצב לימינו של רבי רפאל אהרן, ולא נתן מנוח לכף רגלו בהשתדלות ובפעילות למען התארגנותה של החברה.

תוך ימים מספר, בעשור האחרון של חודש תמוז באותה שנה (תר"ן), התאספו ראשי ומייסדי החברה הנז', אשר היו ח"י חברים במספר. רבי רפאל אהרן התכבד לסדר להם את תקנות החברה, משטרי‍ה תנאיה וחוקיה. אחד התנאים היסודיים שתקן כדי לקבל חבר לשורותיה היה לתרום סכום מסוים לקרן החברה. לגזברי וממוני החברה, נבחרו הרב שלמה אבן צור, בנו של הראב"ד, אשר כאמור הדפיס ממיטב כספו את הספר "עת לכל חפץ", והנדיב החכם שלמה הכהן אשר הדפיס את הספר "אהבת הקדמונים" מכספו. על שני הגבאים הללו הוטל אף לטפל בכל עניני הדפסת הספרים.

להפצרתם של מייסדי החברה שרבי רפאל אהרן יקבל על שכמו כל עסק ההדפסה בעיה"ק ירושלים, לא יכול היה להשיב פניהם ריקם, כי התנו זאת אתו כתנאי בל יעבור. "ואם לא אפיק חפצם יפול כל הרעיון לעמק הנשיה. הוכרחתי לקבל עלי את העבודה הזאת ונכתב בספר, אם כי לא ידעתי מראש את כובד המשא הנעמס עלי..."

עם כינונה של החברה, מיד ניתנו ספרים להעתקה. בטרם יצא רבי רפאל אהרן את פאס, נשלחו הספרים עם כסף ההדפסה לעיר טאנג'יר (עיר נמל בצפון מארוקו) לידי החכם רבי יוסף חיים בן ג'ו, אשר הוא היה איש הביניים בין החברה

בעיר פאס לבין רבי רפאל אהרן מעבר לים, ועל ידו נשלחו הספרים לאחר הדפסתם וקבלתם לעיר פאס. על פעילותו זו, קבע לו רבי רפאל אהרן ברכה בהקדמת הספר "משפט וצדקה ביעקב" חלק ב'.

רבי רפאל אהרן עזב את פאס שמח וטוב לב, חרף הצרות הרבות שעברו על ראשו בנסיעה זו. הוא הבטיח לאנשי החברה "כי תכף בשובי עתה ירושלימה, אמסור את הכתב יד לדפוס, אחרי כי כל החומר הדרוש לבנין הנהו מוכן בידי, ואצא מעוב"י פאס שמח וטוב לב, כי אשר קויתי הנה בא, ואדע כי דבר ה' הוא לבוא לפאס שנית להוציא הדבר הגדול הזה לפועל..."

עלותו על כסא ההוראה במצרים

לפני עזיבתו את מארוקו, קיבל רבי רפאל אהרן פניה מאת הגאון הישיש רבי יום טוב ישראל זלה"ה ושרי ונשיאי הקהילה של ק"ק מצרים לבוא במהרה למצרים ולקבל את משרת ה"חכם באשי" של מצרים ואגפיה, במקומו של הרב יו"ט ישראל הנז'.

בהקדמתו של רבי רפאל אהרן לספר "משפט וצדקה ביעקב" ח"א, מונה הוא את הסיבות העיקריות לסירובו לקבל את המשרה, וכך הוא כותב:

"עד בשחק נאמן וישראל גם הוא ידע כי בשתי ידי דחיתי את הכבוד הזה. ופעמים רבות מאנתי לשים הכתר הזה על ראשי. האחת כי אינני הגון וראוי לזה, ולרועה בקר לא הגעתי, אף כי להיות לראש לעדה נכבדה כזאת. ושנית כי אדע את משא הלעיפה אשר תשתרג על צואר, ואשר מצרים מעבידים אותי בהיותי נושא משרה גבוהה בעיר

הגדולה לאלהים המלאה תשואות אדם רב ועסקיה גדולים וכבירים הדרוש להם כח אדיר. גם צערי על פרידתי מירושלים עיר אבותי זיע"א, היה נוקב ויורד חדרי לבבי, עדי אמאס כל כבוד ויקר בעד ריצוי אבניה וחנות עפרה, עם כי גם בציון לא התנהלתי על מי מנוחות ושקוע עדי חוטמי הייתי טובע בים היגונים... אפפו מים על ראשי כתרוני הקיפוני ומנוחה הדריכוני, לא תקום פעמים צרה, בכל זאת חן השפוך על כל פנות העיר הקודש היה מחשיך בעיני את כל זיו ועונג עיר זולתה, ואומר, לא כי בציון אשב כי אויתיה, ויעבור עלי מה..."

בי יכתירו צדיקים

רבי יו"ט ישראל זלה"ה, אשר הכיר היטב את רבי רפאל אהרן, ראה בו את האיש המתאים ביותר לממלא מקומו. הוא לא הירפה מרבי רפאל אהרן, והיה שולח אליו מכתבים ושליחים כדי לשכנעו לקבל עליו את המשרה הזאת, עד כי לא היה יכול רבי רפאל אהרן לסרב יותר להפצרות הרבות והסכים לבוא למצרים להתמנות כרבה הראשי.

במשא העם

עם כניסתו של רבי רפאל אהרן לתפקיד הרב הראשי "חכם באשי", נחלץ בכל מרצו ומאודו לעבודת הקודש. כאיש גבור חיל ורב פעלים, אזר כגבר חלציו והטיל על כתפיו את משא העם במלוא כובד המשקל. בגאון ובעוז החל לטפל בכל עניני הקהילה, ובזריזות נפלאה וביגיעה עצומה עמל ויגע עד כי נשגבה מלאכתו ומסירותו מן השכל האנושי. הוא לא נח

בימים ולא שקט בלילות, כאשר כל מאויו ומטרתו היו להעלות את ק"ק מצרים במסילה העולה בית ה'.

פעולותיו למען הקהילה חבקו זרועות עולם. לא היה דבר קטן או גדול בקהילה שרבי רפאל אהרן לא היה מעורה בו. הוא היה המורה, הפוסק, המנהיג, האב הרוחני והגשמי, המדריך והרועה הנאמן לצאן מרעיתו, הוא היה נושא יחיד במשא העם, כי תקנה קדומה היתה במצרים שהרב המורה צדק בכתפו נשא את כל עול הציבור מקטן ועד גדול. כך כותב הוא ז"ל בהקדמה לספרו שער המפקד:

"...וכל חכם לב בכם אשר ראו עיניו מלכות מצרים ועבודת רבניה, יודה לי כי צדקתי. הן על רבנות מצרים יאמרו המושלים בהלצתם "ורב כמו שנאמר", רוצה לומר, כי רב באמירה לבד יקרא רב, ואולם באמת הוא עבד עבדי העובד ביום ובלילה. ונקל למשכיל להבין זאת כאשר יצייר בשכלו שרב היושב על כסא ההוראה במצרים, הוא הנושא עליו את כל מקצועות עבודת העיר וכפריה הנלוים לה, והוא באחד, כחק תקנה קדומה אשר במצרים, שרק דיין אחד הוא המטפל בצרכי הצבור מקטן ועד גדול, בלי עתות מנוחה ומרגוע, רק בתנומות עלי משכב, יתעלה ויתרומם שמו יתברך הנותן כח לעשות חיל..."

נוסף לעמלו ועבודתו הרבה בתוך הקהילה לצרכיה המרובים, עוד נטל רב היה לו להגר"א בן שמעון מעוברי אורח שבאו למצרים, מהם עניים שבאו למצוא מקום מחיה, רבנים ותלמידי חכמים שבאו לקבץ נדבות לטובת א"י, חוקרים והסטוריונים שהגיעו למצרים לחקור את עתיקותיה ולתהות אחר הגניזה הקהירית. אחד החוקרים אשר קיבל סיוע רב להוציא מן הגניזה בקהיר העתיקה כתבי יד רבים, הוא הפרופ' המפורסם שכטר שהיה נמנה על סגל ההוראה של אוניברסיטת קמברידג', ושהה במצרים כשנה (1896–1897). הגר"א בן שמעון וראש הקהילה בקהיר יוסף

קטאווי, סייעו בידו להוציא כמאה אלף דפים מן הגניזה בקהיר העתיקה.

למרות העבודה הקשה והמפרכת מעול הציבור והיחיד, שרבה היתה על שכמו, לא התאונן רבי רפאל אהרן על מנת חלקו וגורלו, כי את עבודתו עשה במסירות נפש עילאית ובאהבת ישראל אשר מלאה את כל חדרי לבבו. אולי זה היה סוד ההצלחה בעבודתו הפוריה והמשגשגת. רבי רפאל אהרן ראה בכל צעדיו את יד ההשגחה הפרטית, המנחה אותו בכל דרכיו, ועל כן תמיד היה שמח בחלקו. "ועם לבבי אשימה, אולי כי לכך נוצרתי לשום את כל משא העם הזה עלי, ואם ה' יעץ מי יפר, ומי יעמוד בסודו, ואהיה תמים עמו ואתנהלה לרגל עבודתי לצבור בכל כחי ובטוב לבב, בישע אלקים".

לאחר שמתאר רבי רפאל אהרן את כובד המשא אשר נטל על שכמו, הוא כותב: "אל נא תדמה בדעתך בהקשיבך אמרי אלה שהנני מתאונן על גורלי, שאם כן הלא תשימני לכפוי טובה ליוצרי חלילה, לא כי, כי הנני שמח בחלקי. כי האלקים הגביר עלי מדות חסדיו, והמתיק לי גזרתו בעבודתי להצבור ברחמים גדולים, כי הפיל חבלי בנעימים והביאני המלך חדריו, לרעות ביעקב בקריה עליזה, עוב"י ק"ק מצרים יע"א, אשר אנשיה ישרי לב, תושביה תמימי דרך, יראת ה' היא אוצרם, חונני דלים, ומרחמי אביונים, אוהבי צדקות, מכבדי התורה ולומדיה, ושריה ונשיאיה ונכבדיה כולם אנשי חמודות, מדובר בם נכבדות, אנשי היחס והמעלה, והתפארת והתהלה..."

בנועם שיח שרפי קודש

רבי רפאל אהרן נהג נשיאותו ברמה בגאון ובעוז. יחד עם זאת ידע אף להרכין ולהמעיט את עצמו גם אל פשוטי העם.

הוא הנהיג את צאן מרעיתו בחכמה ובתבונה נפלאה. בענותנותו הגדולה, ביושרו ובנועם אצילותו ומידותיו הנאורות, מצא מסילות בלבבם והדריכם על מבועי התורה והדת. דרשותיו אשר הושמעו תכופות לפני קהל ועדה, כדי ללמדם את חוקי האלקים ואת תורותיו, נאמרו בנועם שיח שרפי קודש, במתק שפתים, במשל ובמליצה ובמוסר השכל. דבריו היו יורדים חדרי בטן, וכל השומע, אם אבן הוא נימוח, ורבים השיב מעוון.

דרכיה דרכי נועם (משלי ג', י"ז)

הגר"א בן שמעון הצניע לכת עם אלהיו, וצניעותו בולטת לעין המעיין בספריו ובתשובותיו. כאשר נתבקש לתת את הסכמתו לספר "מרפא לנפש" להחכם מסעוד חי בדוך ז"ל, ספר, המכיל דרש, מוסר, רמזים וגמטריאות ואף סתרי תורה וסוד תעלומיה (נדפס אסכנדריה שנת תרנ"ט), כותב הוא ז"ל בהסכמתו: "...וגם הדרך אשר דרך בה לא אדע נתיבה כי לא קבלתי מרבותי רק מעט מזער בראשית חכמה..."

חומרות רבות, סייגים ומילי דחסידותא, אימץ לעצמו ונהג בהם. אך, הוא נהג לקיימם רק בתוך כתלי ביתו ובד' אמותיו. כלפי הציבור הוא לא היה מאלה המגבבים חומרות וסייגים. הוא הסתייג לא מעט מאותם "חכמים" בעיניהם, המתחסדים ומורים לאחרים חומרות הנוטים מקו הפסק שבשולחן ערוך, ובפרט מאותם שנהגו להורות כן כדי להתפאר ולהראות ירא וחסיד, ומה גם כאשר הדבר היה נעשה בפני גדולי תלמידי החכמים שבדור אשר הנם "גדולים מהם או כמוהם". להתנהגות זו כינה הרב בן שמעון "חוצפא ויוהרא".

הגר"א בן שמעון סבר שלהורות חומרות בפני ת"ח אחרים, "זה שורש פורה להרבות שנאה וקנאה וקטגורייא בשונאיהם

של ת"ח. ובפרט אם ימצא איש מהמוני עם והוא נכבד מיסב אתם, הלא בלבבו יאמר הלא כן דרך החכמים מה שזה אוסר זה מתיר ועדיין לא שוו בשיעורידן הם בעצמם ואיך יאמרו לנו עשו, וכדי בזיון...". גם יראת שמים שלימה אין בכך, "כי משורש היראה וענפיה הסתרת המעשים והצנע לכת עם אלהיך כתיב, וזו היא יראה האמיתית אשר אאמיניה. ותפארת לעושיה. וכל כלפי לייא הראות מעשיו לזולת לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי שהיא יראת ה' שלימה". בסוף דבריו כותב הוא ז"ל דברים המלמדים להועיל כיצד לנהוג בדרך הסלולה והישרה כפי שלימדונו רבותינו ואבותינו, "דרך המלך". וכך הוא כותב:

> "וזה כלל גדול למדונו אבותינו ורבותינו להסתיר מעשיו אם הם מתורת חסד, ולהתנהג בקרב ביתו כאשר לבבו יחפוץ להיות מן המחמירים ומן החסידים והמהדרים, אכן במסיבת רעים ודודים תהיה דעתו מעורבת עם הבריות במה ששורת הדין מסייעתם ודאי, ובזה ימצא תמיד כף נחת וחברתו עריבה ונעימה נאה ומשובחת, וריח לו כלבנון ערוגת הבושם שהכל מתבשמין בו רוקח מרקחת..." (שער פקוד הל' ברכות או' יא).

הגר"א בן שמעון נשא בקרבו את המידות והתכונות המבורכות שניחונו בהם התלמידי חכמים שבכל הדורות. שכל ישר וגאונות טבעית, אופי מאוזן, שלוה נפשית, רוחב לב ומתינות בדעות ובהליכות, ידיעות חובקות בכל תחומי החיים הן במילי דעלמא כבמילי דשמיא, שיקול דעת בתבונה פשוטה וברורה, למדנות יסודית ומסודרת, הידור וגינוני אצילות. דרכים והליכות שהטביעו את חותמן והתבטאו בשלמות אצל תלמידי חכמים שבדורות עברו. הגם שפעמים רבות התגלה הגר"א בן שמעון כלוחם ללא חת על עקרונות האמונה וההלכה, עשה זאת במקל נועם, בשיכנוע ובמוסר כליות החודרים לבבות. כמו כן היה נכון להיענות לצרכים הרבים

שהעלתה המציאות היום יומית, ובלבד שהדברים לא סתרו במאומה את ההלכה ואת ההשקפה התורנית.

וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך (ישעיה ס"ב, ב')

בד בבד עם פעולותיו הברוכות בקרב הקהילה, פעל גם רבות אצל השלטונות לרווחתם של בני קהילתו. בחכמתו הגדולה ידע ליצור קשרים הדוקים גם בקרב צירי הממשלות השונות שהיו במצרים, והם היו לו לעזר לעת מצוא בענייני הקהילה וסדריה, ובפרט בענייני היהודים הרבים שהיו נתינים של אותן ארצות. ידיעתו של הגר"א בן שמעון בשפות זרות, ערבית צרפתית איטלקית וספרדית, עזרו בידו ליצירת קשרים הדוקים אלו.

השולטן התורכי אשר העריך מאוד את פועלו הרב ואת כושרו הרבגוני של הגר"א בן שמעון, כבדו באות כבוד "מג'ידי" מדרגה שניה, ובאות כבוד נוסף "עותומניה" מדרגה שניה. גם ניתן לו בגדי שרד במאמר השולטן.

אמשכם בעבותות אהבה (הושע י"א, ד')

הגר"א בן שמעון, שפע אהבה כנה וצרופה לקהל עדתו. במתק שפתיו, בחיוכו המלבב, בסבר פניו הקורנות אהבה אבהית וחברתו העריבה והנעימה, השריש בקרבם את אהבת התורה וכבוד ללומדיה. אף הציבור השיבו לו אהבה רבה על אהבתו אותם. ראשי הקהילה נכבדיה ונשיאיה היו סרים למשמעתו וראו בו אביהם ופטרונם. ועל כן, מכל דבריו, תקנותיו, עצותיו ומהלכיו אשר עשה למען הקהילה, לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב, וכך הוא כותב:

"וגם אני תהלה לאל יתברך, כבודי חדש עמדי, כי חנני ה' בכבוד ויקר כאדם תור המעלה, וגם בגויים שמי נכבד, ולא חסרתי דבר, בחסד אלקים אלי, גם כל אשר חפצתי לתקן בקריה נאמנה הזאת תקנות, והסכמות וגדרים, לכונן סדרי העדה ומשטריה על אדני היראה והנהגה האנושית לטובת הקהל בחומר וברוח, אלהי אבי היה עמדי עדי הקימותי כל אשר חפצתי לעשות. אסיר תודה הנני לצור ישעי... ונתנני לחן ולחסד בעיני בני עמי העי"א גם בעיני הממשלה ושריה ורוזניה, עדי גדלה עדתינו שבעוב"י מצרים לאושר ולכושר ויהי שמה לתהלה ותפארת בין קהלות הקדש אשר בתפוצות הגולה, בנועם סדריה וביושר נתיבותיה...

אכן, במסירותו הגדולה למען קהלתו, הצליח רבי רפאל אהרן, להעלות את הקהלה שבמצרים על במת האושר והכבוד, וכל זאת על ידי הנהגתו ותקנותיו אשר נעשו באמת וצדק שהיו נר לרגליו.

בתבונה ובדעת, חדר רבי רפאל אהרן אל תוך חדרי לבבם של צאן מרעיתו. הוא ידע בטוב טעם ודעת להבהיר להם משפטי ה', חוקיו ומשפטיו. הוא השתמש בסגנון מיוחד במינו, כדי לפלס לו נתיב בלב שומעי לקחו ולהעמיד את משפטי הדת על תילה. והרי שתי דוגמאות המאפיינות את דרכו בקודש.

הרב יו"ט ישראל זצ"ל, כתב בספרו מנהגי מצרים כי המנהג במצרים הוא לעשות חזרת הש"ץ בכל התפלות וגם בתפילות המוספין, בניגוד לתקנת הרמב"ם ז"ל שביטל בזמנו את חזרת הש"ץ. רק בשבת שיש בו שורה (ר"ל שמחה וכדו') ושם נמצא ריבוי עם, מתפללין תפלת מוסף אחת בקול רם. כותב ע"ז רבי רפאל אהרן:

"כי האידנא תלי"ת כמעט הוקבעו להתפלל שתים בתפלת המוספין גם בשבת שיש בו שורה והכי הונהג בכל הקהלות

דמצרים".

וכך מוסיף וכותב רבי רפאל אהרן על אחד המקרים שהיה לו בנושא זה בתחילת דרכו:

"ובתחילת כניסתי לשרת בקדש בקרית העליזה מצרים יע"א נמצאתי בשבת שהיתה בו שורת חתונה, והכבידו על הקהל טורח בריבוי עולים והשכבות ונדבות לחיי פלוני ואלמוני, ובעת חזרת המוסף היו איזה אנשים שאמרו לש"ץ שיתפלל אחת כי כבר רד היום. ועליתי על התיבה ואמרתי לבעל השמחה, דע בני כי הקב"ה אומר שרוצה גם הוא להיות עולה לס"ת לשמחת בנך, האם לא תתרצה בזה? ונרעש והשתומם לדברי על הפליאה הזאת ששמעו אזניו, ואמרתי לו כי בכל העולים שעלו לס"ת לשמחת חתונתך לא היה עליך לטורח שום אחד מהם, ורק בחלק הקב"ה אתה טורח, כי על כן חשוב כמה מינוטין ילכו בעלית עולה אחד והשכבה על דור אבותיו, ונדבה ומי שבירך לחיי קרוביו וקרובותיו, והזמן הזה עצמו תתנהו לבורא עולם ששמחך בבנך ובחתונתו ויתפלל הש"ץ חזרת מוסף כתקנה, ותחשוב בדעתך שכביכול אחד מהעולים להבדיל. ותיכף ומיד נתנו צו הקהל לש"ץ שיתפלל שתים, ואשריהם ישראל קדושים הם, וטהורים הם..."

סיפר הרה"ג ר' עזרא בצרי שליט"א, אב"ד בירושלים, מעשה ששמע מאיש נאמן, כי פעם הוזמן הגר"א בן שמעון לערוך חופה וקידושין לבתו של אחד הגבירים הרמים מהידועים והמפורסמים במצרים, אשר היה ידוע לעשיר מופלג ובעל השפעה רבה בקרב הקהילה, וגם יד ושם לו בבית המלכות ואצל השרים.

למותר לציין, כי אל החתונה הזו שנערכה בחצר ארמונו של הגביר אשר היתה כחצר המלכים, הגיעו כל המי ומי מנכבדי הקהילה, גבירים ורוזנים, שרים וגדולי המלכות. בשעה היעודה לעריכת החופה, נעמדו כל המוזמנים ביראת

כבוד סביב לאפריון, ועיניהם מופנות אל מסדר הקידושין, הלא הוא החכם באשי, הגר"א בן שמעון.

בידים רועדות קמעה, מסר הגביר את גביע הברכה לידיו של הרב, ומלאו ביין משובח ישן נושן, אשר זה עתה העלה ממרתף היין אשר לו.

הגר"א בן שמעון, פנה את הגביר ולחש לו באוזנו כי היין איננו ראוי לברכה. הגביר שלא הבין את פשר כוונת הרב נגש מיד למרתפו ובמו ידיו הביא יין אחר יותר משובח מהראשון. שוב פנה אליו הרב ולחש לו, כי גם יין זה פסול הוא ואינו ראוי לברכה. שוב חזר הגביר בפנים מסמיקות למרתף והביא מהיין הכי משובח שהיה לו, ושוב פנה אליו הגר"א בן שמעון ואמר לו בלחישה אך בתקיפות כי היין פסול ואינו ראוי כלל לברכה.

בצר לו פנה הגביר להגר"א בן שמעון, ובקשו אחר הסליחה רבה מכבוד תורתו, להתלוות אליו למרתף ושם הוא יבחר את היין הראוי לברכה.

כאשר נכנסו שניהם למרתף היין, פנה הרב אל הגביר ואמר לו: "בני ויקירי, לצערי הגדול לא אוכל לברך על היין שברשותך כי יין נסך הם". הגביר הביט ברב והשתומם על דבריו. אזי פנה שוב אל הגביר והסביר לו, כי הלכה היא, "שמומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, ויינו יין נסך". ולדאבוני, העושר והכבוד גרמו לך להתרחק מדרכי אבותיך. והנך מחלל שבת בפרהסיא לעיני כל ישראל, אשר על כן, יינך יין נסך הוא, ולא אוכל לברך עליו ולקדש בו.

דברי הגר"א בן שמעון, שנאמרו בלב כואב ובצער עמוק וכדבר איש אל בנו אוהבו, ירדו חדרי בטן וחדרו עמוק עמוק לליבו של הגביר, אשר היה מזועזע עמוקות למשמע אוזניו, בשרו של הגביר נעשה חדודין חדודין, וחש מחנק בגרונו

בשומעו מפי הרב את ההשואה שיש בין מחלל שבת לעבו"ם עד כדי כך שיינו יין נסך.

לאחר שהתאושש הגביר מתדהמתו, בעיניים דומעות ובאנחה שוברת לבב אנוש, פנה להגר"א בן שמעון, ואמר לו: ילמדנו רבינו, דרך ישכון אור להעמידני על הדין ועל האמת ולהחזירני ליהדותי, והריני מעתה מקבל עלי לשמור את השבת ולהיות יהודי נאמן ובעל תשובה גמור.

כראות הרב, שהדברים נאמרו באמת ובאמונה ובלב תמים, פנה אל הגביר ואמר לו: אשריך בני שקבלת עליך להיות בעל תשובה, ובמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד. אשר על כן, צדיק גמור אתה מעכשיו, והיינות שברשותך כשרים הם לברכה.

בפנים צהובות ובעינים מאירות אור יקרות, חזרו הרב והגביר אל החצר לערוך את החופה והקידושין, ומיני אז חזר הגביר לשמור ולעשות את השבת, ועבד את ה' בלב שלם.

"רבי אהרן, עניש וקטיל"

הגאון האדיר רבי עזרא עטייה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף" אשר שהה במצרים בזמן מלחמת העולם הראשונה, הכיר מקרוב את רבי רפאל אהרן. הוא הוקיר אותו מאד ותמיד היתה תהלתו בפיו. הוא נהג לומר, כי "רבי אהרן בן שמעון, לרוב קדושתו, עניש וקטיל היה", וזאת על ידי מעשה שראה, ומעשה שהיה כך היה.

באחד הימים הוזמן רבי רפאל אהרן לערוך חופה וקידושין באחד מבתי הכנסת שבמצרים, לאחד משועי הארץ מהמשפחות המיוחסות, כאשר עמד לערוך את החופה נודע לו כי בקרב המוזמנים ישנה אשה אחת שבאה בבגדים לא

צנועים שאינם מתאימים והולמים לקדושת המקום. רבי רפאל אהרן דרש בתוקף כי אשה זו תעזוב את המקום, וכל עוד שהיא לא תצא הוא לא יערוך את החופה.

בעלי השמחה הסבירו לרב, שהאשה הנזכרת הנה אשה חשובה מהמשפחות הכי מיוחסות שבקהילה, וכי לא נאה ולא יאה לדרוש ממנה לצאת. הרב עמד בתוקף על דרישתו זו, וכל הסבר או שכנוע לא הועילו להניאו מעמדתו ודרישתו.

בלית ברירה פנו בעלי השמחה לאשה המכובדת הנ"ל, ומסרו לה את בקשתו ודרישתו של הרב. האשה הנ"ל, מלבד זאת שלא קבלה את דברי הרב, עוד העיזה פניה במצח נחושה ופערה פיה לבלי חק נגד הרב, חוקיו ומשפטיו, ועמדה על דעתה שהיא לא תצא מביהכנ"ס.

רבי רפאל אהרן התישב בכסא ואמר "אני מחכה שאשה זו תצא מהמקום הקדוש הזה". והנה לא עברו רגעים אחדים, והאשה נפלה על הארץ ונפחה את נשמתה. אזי ראו כל העם את תוקף-קדושתו של רבי רפאל אהרן, וחרדת אלקים נפלה עליהם. (מעשה זה סיפר הרה"ג ר' יעקב כהן ע"ה שהיה ר"מ בישיבת פורת יוסף, ששמע מפיו של הגר"ע עטייה זצ"ל).

מקוה ישראל – מושיעו

נושא טהרתן של בנות ישראל כדת וכהלכה, עמד בראש דאגותיו של רבינו: "הא מילתא ידעי לה רבנן דבקריה עליזה הזאת ק"ק ברוך עמי מצרים ישצ"ו, הן בעון מכה ישנה יש בה מדורות לפנים בזלזול טבילת הנדה רח"ל... ולדאבון לב הפרצה הזאת לא נגדרה ובפרט בדורות האלה דאחסור ולא איכשור... וכמעט נשתכחה תורת הטבילה מבני הדור החדש... ומיום בואי לשרת בקדש בק"ק הנז' הע"י מלאו מתני

חלחלה על המכשול הזה, ולא מצאתי מה לעשות לרפואת שבר בת עמי".

רבי רפאל אהרן מונה אחת לאחת את הסיבות שהביאו לזלזולן של נשים במקוה טהרה. ראשית הוא מתאר את המציאות המיוחדת של ארץ הנילוס אשר "גם טבע הארץ עזר לרעה במכשלה הזאת...". שאין בה גשמים והנילוס הוא בה המקור היחיד לאספקת מים גם קיץ גם חורף, ועל כן המקואות כולם היו חפורים במעבה האדמה "ומקום המקוה עצמו עמוק כשאול, יורדים אליו במדרגות רבות, ויש מהם שגם אורם מצומצם ואפל קצת. ויש איזה מקואות שראיתי, שגם האיש גבר בגוברין אשר לא חונן באבירות לב יתירה יפחד וירתע לאחריו ויסבול צרה ומצוקה לעת הצורך לטבילתו...". יתירה מזאת, שמי הנילוס היו מתכנסים לתוך גומה אחת במקוה והסרחון נדף מהן, זאת ועוד, שהמקואות ניצבו ברשות הרבים "ובושים מלטבול בו מפני פריצי הדור אשר יסתכלו בהם בבואם ובצאתם", גם המרת מקום מגוריהם של היהודים היה בעיצומה "וקבעו דירתם במגרשי העיר ופרבריה בנינים חדשים מקרוב ושם אין מקוה ואין טבילה כדת של תורה".

רבי רפאל אהרן לא שקט ולא נח. הוא עשה לילות כימים כדי למצוא מזור ותרופה "למכה" זו, כהגדרתו.

סיעתא דשמיא מיוחדת האירה ליהדות מצרים באותם ימים, כאשר הוכנסו לראשונה לארץ הנילוס על ידי חברה צרפתית תחנות כוח בעלות עוצמה רבה, באמצעותם הותקנה מערכת אספקת מים מסועפת הדוחפת את מי הנילוס למערכת הצינורות הקבועים העוברים מתחת לפני הקרקע ומספק מים לכל בית ודירה.

רבי רפאל אהרן הגה בכל פעלו וטכס עצה עם גדולי עדתו ונשיאיה, ויחד הגו תכנית כיצד לפטור את בעיית המקואות

במצרים: "ובכן אפשר למצוא אופן לבנות מקוה כשר בבנין אבנים כדת של תורה בכל הבתים ולמלאות אותם מהמשכת מי הנילוס לתוכם..."

רבינו שנס את מותניו והלך ללמוד את סדרי פעולת המכונה "ולא חסתי על כל הטורח והיגיעה, לקחת צורת המכונה ההיא ולהתבונן בפעולותיה על ידי אנשים מבני ישראל מומחים ואומנים ובקיאים בחכמת המיקאניק..."

רבי רפאל אהרן כתב פסק הלכתי ארוך ומנומק ואף צירף תרשים מפורט של תכנית אספקת המים, עם הסברים ברורים ומאירים.

כשמוע תושבי מצרים את תוכניתו של רבם הנערץ, שמחו מאד. כך מתאר רבינו את שמחתם: "אשריהם ישראל וקדושים הם לא שבקי היתירא ואכלי איסורא ח"ו, ושמחו שמחה רבתי על זאת, וכולם ענו ואמרו שאם הדבר הזה יצא לפועל מצד הדין, יתוקן הדבר בע"ה. כי כולם מרוצים לבנות להם מקוה כשר בבתיהם בשמחה רבה".

מפאת חומרתה ההלכתית של שאלת הנדה ואיסור הכרת שבה, ובעיקר לאור המצאה חדשה זו, לא רצה רבינו להכריע בסוגיא חמורה זו ולסמוך על עצמו בלבד, "כי יראתי לעשות מעשה רב כזה ולסמוך אדידי חלילה. כי מכיר אני את ערכי עלי מך הוא, ועל כן אמרתי אערכה משפטי לפני רבנן תקיפי ארעא דישראל וגובה להם רבנן גאוני הדור אשר בירושלים בית תפארתי ועלימו תטוף מלתי מה שהעליתי במצודתי בכח ההיתר. והיה אם יעזרוני ויחזקוני ויאמרו כי דברתי נכונה, אזי שוש אשיש בה' אשר זיכני להיות מזכה את הרבים על ידי קדשם ולהסיר מכשול רב ועצום מקרב עם הקודש..." בקשתו של רבינו היתה שטוחה לפני רבני ישראל שישתדלו "בכל אשר תמצא ידם לעשות בכח ההיתר... ועת לעשות לה'... ודעת קדשם הלא תבין כי חוץ מהאופן הזה כמעט אין אופן

אחר לעשות מקוה טהרה". עוד מוסיף רבינו לבאר "כי אם יהיה היתר מצד הדין הנה יש בזה זכות גדולה להיות מזכה את הרבים ולהצילם ממכשול איסור הנדה דחמירא באיסור כרת שבה, כי עי"ז נקל לכל איש לבנות מקוה טהרה בביתו כדבר האמור ויתקדשו ויהיו קדושים".

בתחילת הפסק דין שערך רבינו, מתאר הוא את חרדתו לגשת ולהכריע בסוגיא חמורה זו: "הנה בשמים עדי וסהדי במרומים כי כוליה גופאי מירתת יראה ורעד יבוא בי לגשת אל הדבר הזה כי מכיר אני את מקומי ערכי עלי בער ולא אבין, ואיככה אכניס ראשי לעשות חדשה באיסור נדה החמורה ועונשה עונש כרת רח"ל. האמנם לא זו בלבד שאין אני בן חורין וזאת חובתי ואעשנה להטפל בצרכי עדתי ובפרט בדבר הגדול הזה אשר בו תלוי טהרת האומה וקדושתה..."

הגאון האדיר הראשל"צ רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל, היש"א ברכה, השיב תשובה מאהבה לרבינו, למרות שמצב בריאותו לא היה שפיר, וכך הוא כותב:

"רב נכבד! יקרת מכתבו זה ימים לא כבירים הגיעני לנכון ותוכו רצוף אהבה קונטריס מקוה טהרה, אשר כוננו ידי קודשו אשר נתעורר בעוצם השתדלותו לטהרת בנות ישראל מטומאתן, את הכל עשה יפה בעטו, צנה וסוחרה אמתו... ואנא נפשאי ברוב חולשת גופי ומאור עיני סהדי במרומים כי לא אוכל לתפוס בספרים ולהבין אמרי בינה, עכ"ז דחקתי ונכנסתי בראותי אהבתו וחיבתו לזכות את הרבים וכגון דא מצוה רבה אין ערוך אליה, כל שהיא תפארת לעושיה". בסיום דבריו כותב הראשל"צ: "... הנני מסכים ומעריב לעשות המקוה הנז' כאשר העלה רו"מ.. וכאשר צדד רו"מ ברוב יגיעתו שהלכה כמותו... ואשרי יולדתו שזכה על ידו לטהר את בנות ישראל מטומאתן".

גם הגאון החסיד רבי אליהו סלימאן מאני זצ"ל רבה של עיה"ק חברון ז"ל הסכים עם רבינו הלכה למעשה, וכך הוא כותב "ובאמת ששמחתי לפעולת מעלת הרב מרי דאתרא שהסיר מכשול גדול מעוב"י מצרים יע"א ואני מזה שנים נשאלתי שאלה זו מאת המנוח השר ס' נסים מוצרי נ"ע והתרתי לו מהטעמים שהביא הרב מרא דאתרא..." ברוח זו פסק גם בנו הגאון החסיד רבי סלימאן מנחם מאני זצ"ל.

אף הגאון המפורסם רבי רפאל יצחק ישראל, ראב"ד של עדת הספרדים בירושלים ומגדולי רבניה, כותב בחיבה לרבינו: "רב חביבא ורב נהוראי מעלת הרב הגדול, מעוז ומגדול, מחותננו כקש"ת המלאך רפאל אהרן קדוש ה' יצ"ו, ולא יעדי מינן זיו אורו אנס"ו, שלום אין קץ! קראתי בכל לב קונטריסו הטהור הנקרא בשם "מקוה טהרה" מראשו ועד סופו וראיתי שכל דבריו מיוסדים על אדני פז... באופן דלענ"ד נראה דהלכתא כוותיה דמני"ר ויטהרו הנשים צדקניות אשר יראת ה' עליהן...

שואלים הלכו בו

בירורי הבעיות ההלכתיות שנערמו סביב שולחנו של הגר"א ן' שמעון, הוסיפו לפעילותו ולתפקידיו הרבים ברבנות מצרים, אשר ממילא חרגה הרבה מעבר לצרכי קהילתו.

שמו הטוב של הגר"א בן שמעון נודע בכל תפוצות ישראל. רבים מגדולי ישראל פנו אליו בשאלות הלכתיות ובבעיות השעה, ביודעם כי לפניהם גאון בעל שיעור קומה, מופלג בתורה וידען גדול בהויות העולם, מצטיין במידות, אהוב ומכובד בעיני כל יודעיו ומכיריו הרבים, סופר פורה ומצטיין בכל מכמני התורה, בתלמוד, בפוסקים ובמדרשים, בסדר הדורות ובהסטוריה של עם ישראל.

בית הדין של העדה התימנית בירושלים הכירו והוקירו את גדולתו בתורה, ולא פעם פנו אליו בשאלות הלכתיות. מתוך התארים המופלגים שבהם פנו אליו ניתן ללמוד את היחס האוהב והמיוחד שהיה להם כלפיו:

"שלום רב מקרית מלך רב לאיש אשר אלה לו כבוד, זו תורה בהיכלו, סוד וסבר בגבולו, דורש טוב לעמו, פאר הדור והדרו, אוצר כלי חמדה, ושפה ברורה בכל פסקי וטעמי תורה, ארי נואם וטוב שוקק בעמקי התעודה, ראש גולת אריאל שה פזורה, אשר בעוב"י בתוך עמי מצרים ואגפי"ה, רום מעלת כבוד תורתו הרה"ג מעוז ומגדל כקש"ת מוהר"ר אהרון בן שמעון שליט"א, יחי אדוננו המלך לעולם וכסא כת"ר לנצח ינון כיר"א".

בתשובה אחרת של בית הדין של קהילת התימנים בירושלים, כותבים אליו בזו הלשון: "לאוצר התבונה ומבצר האמונה, נזר החכמים ומעון החסדים, תפארת החרדים, שר וגדול ליהודים, עומד בין ההדסים מצדיק את הרבים בכל חמדת משכיות, טוב לשמים ולבריות, הוא הרב הגדול בענקים ראש הרבנים אריא דבי עילאי בעוב"י ברוך עמי מצרים מעלת הדר גאונו כבוד קדושת תפארתו מהר"ר רפאל אהרן צוף דב"ש שליט"א... וכסא כבוד תורתו יגדל ויעל באורך ימים ושנים דשנים ורעננים, עד עמוד כהן לאורים ותומים. מוקיריו ומכבדיו כערכו הרם צעירי הצאן ב"ד דק"ק תימנים פעיה"ק ירושלים תובב"א." (ספר ענף חיים ח"ב ירושלים התשמ"א)

אחרית ימיו

למעלה משלושים שנה, ישב הגר"א בן שמעון על כסא ההוראה במצרים (תר"ן תרפ"א). שלושים שנה עמוסות פעילות ועשיה רבת היקף בכל המישורים ובעבודה

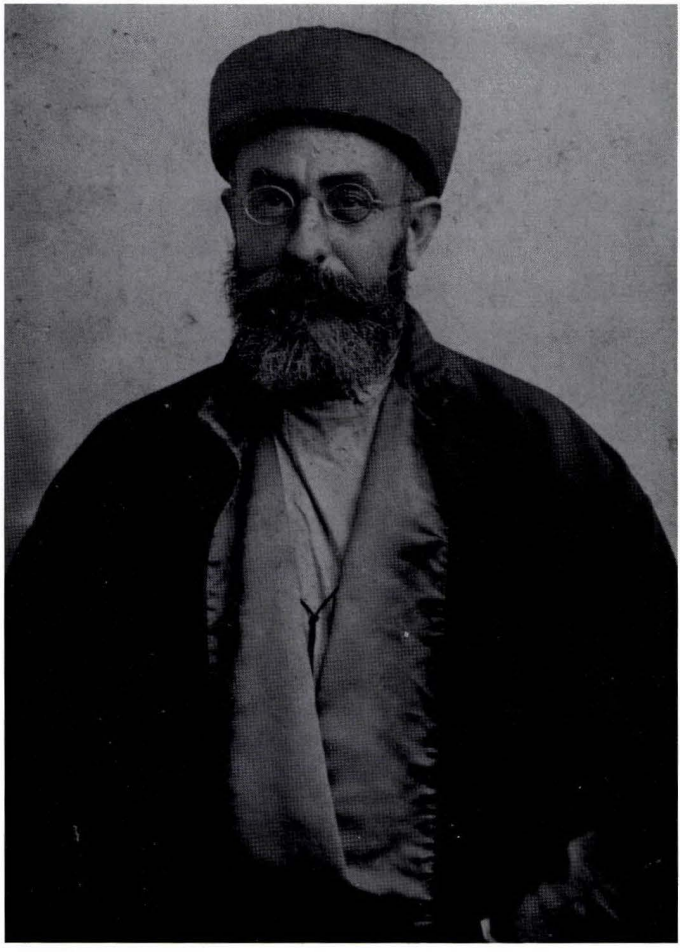
אינטנסיבית ללא ליאות, ואשר רשמיו וחותמיו חקק בכל נתיבות חיים של קהלת מצרים.

מסכת חייו של הגר"א בן שמעון, לא תמיד היתה סוגה בשושנים. המאבקים עם אנשי הרפורמה הסעירו את רוחו, ולא פעם יצא להגן על הנוער מפני הרוחות החדשות שנשבו בתוך הקהילה ואיימו להטותם מדרך התורה והיראה.

בנוסף לבעיות השעה, ידע הגר"א בן שמעון, טרגדיות משפחתיות, אחיו הצעיר ממנו הרה"ג רבי יקותיאל חיים בן שמעון, נפטר חוץ למקומו, בהיותו שד"ר במכאנס שבמרוקו והוא בן חמישים ושש שנים בלבד.

בשנת תרפ"א, עזב הגר"א ן' שמעון את כסא הרבנות במצרים, ועלה לאה"ק משאת נפשו, אליה נשא עיניו בכמיהה ובגעגועים עזים, עז היה רצונו להתיישב בעיה"ק ירושלים, אך מסיבות משפחתיות התיישב בעיר תל אביב, ובה בילה את שארית ימיו.

קהלת מצרים המשיכה להיות בקשר אמיץ עם רבה הנערץ, ולאות הערכה והוקרה סייעה בידו להדפיס את ספר "אגרת שבוקין" ח"ב. כך הוא כותב בהקדמתו: "ולא תעזוב נפשי לברך רב ברכות ותודה רבה, לאחי וחתני הרב המופלא וכבוד ה' מלא, ספרא רבא ויקירא, כליל המדעים, כמוהר"ר מסעוד חי בן שמעון הי"ו אשר אותו מיניתי לממלא מקומי לישב על כסאי במשרת הרבנות דק"ק מצרים יע"א, הוא אשר השתדל באהבתו ובחמלתו, להמציא לכסף מוצא להדפסת הספר הזה, ובחן השפוך עליו, עורר את אהבת בני עמי ועדתי במצרים, אשר לא שכחו אהבתם הנאמנה אל מי ששרת אותם שלושים שנה באהבה נאמנה וטהורה..."

רבי מסעוד חי בן שמעון זצ״ל
אחיו וחתנו של ר׳ רפאל אהרן זצ״ל

מצבת הרה״ג רפאל אהרן בן שמעון זצ״ל

צדיקים אין להם מנוחה...

ביקש הגר"א בן שמעון לישב בשלוה על התורה ועל העבודה באוירה הטהורה של א"י, והנה קפץ עליו רוגזו של אחיו וחתנו אהוב נפשו. בעיצומו של חג הפסח בניסן תרפ"ה (1925) נתבשר בשורת איוב כי אחיו, רבי מסעוד, שבק חיים ונתבקש לישיבה של מעלה. צערו של הגר"א בן שמעון היה כה גדול עד שלא היתה נפשו מסוגלת לשאת את הכאב הזה. ימים ולילות היה מבכה מרה את פטירת אחיו–חתנו ולא מצא ניחומים לשבר זה. מצבו הנפשי והגופני של הגר"א בן שמעון הלך ודעך מיום ליום, עד שביום רביעי י' למר חשון של שנת תרפ"ט (1929) נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלקים. בהיותו בן שמונים ושתים שנה השיב אהרן קדוש ה' את נשמתו הטהורה לבוראו.

בהלווייתו, ליווהו אלפי משתתפים אשר ביכו את הסתלקותו של צדיק. על פי צוואתו, נגנז ארון האלקים במרומי הר הזיתים סמוך לקברות אבותיו.

ויהי בנסוע הארון

תיאור מפורט ממסע הלויה פורסם בעיתון "דאר היום", וכך מתואר שם:

"בגליון אתמול הודענו שראש רבני מצרים לפנים הרה"ג רפאל אהרן בן שמעון – נפטר בתל אביב ביום הרביעי י' בחשון אחרי הצהרים וגופתו תובא ירושלימה להקבר בה בקבר אבותיו. בהודע השמועה הזאת במצרים ע"י המברקה, נסעו מיד בניו של המנוח ממצרים לתל אביב, ובשם העדה העברית

בקהיר שהמנוח שרת בה בתור רב ראשי במשך שנים רבות – באו הרה"ג חיים נחום ראש הרבנים. והאדון לוי גלבוע.

בתל אביב נעשתה למנוח הלויה נהדרה שבה השתתפו כל גדולי העדה ורבניה ונכבדיה וגם אנשים שבאו ממצרים. בבית הנפטר הספידוהו אתמול בשעה עשר לפני הצהרים ראש רבני מצרים הרה"ג חיים נחום, ויאמר כי עדת היהודים במצרים החליטה להכריז את יום השלישי הבא ליום אבל כללי, בשלשה בתי כנסת במצרים.

המטה יצאה מבית הנפטר בשעה עשר ורבע, ותלך לבית הכנסת הגדול ושם הספידוהו הרה"ג בן ציון עוזיאל ואחריו הרב הורוויץ מירושלים, ואחרי "אל מלא רחמים" יצאה ההלויה לדרכה ירושלימה. ותעבור דרך רחוב הרצל, מרכז מסחרי שבו הספיד את הנפטר הגדול הרב סלונים. אח"כ אמר מר קורקידי השכבה, והלויה עשתה את דרכה ירושלימה. מושל יפו שלח את בא כחו מר אפשטיין להשתתף בלויה יחד עם עוד קצין אנגלי, ובמקום הקונסול הצרפתי שאיננו ביפו בא בא כחו.

בירושלים, עוד מאשמורת הבוקר התפרסמו מודעות בשם רבני ירושלים ובתי הדין לבטול מלאכה בשעה שתים. בכדי לבוא לחלק למנוח את כבודו האחרון. עם מטת הנפטר באו מיפו, ראשי משפחת שלוש, מויאל, מטאלון הרה"ג עוזיאל, הרה"ג אהרנזון, הרב פאפולה, הרב קורקידי, והאדונים אלבאז, עטיה, אביטבול ועוד ועוד.

קהל רב מאד נהר מכל בני העדות הירושלמיות לחלק למנוח את כבודו האחרון. המטה הונחה בבית היתומים של עדת הספרדים, שבה נתאסף קהל רב ובמבוא הכניסה עמדו משמר הכבוד של "חסד ואמת", תלמידי "פרחי כהונה" ועוד שבאו עם המטה מתל אביב.

בחצר בית היתומים הספידו את המנוח הרבנים הגדולים, קוק, אברהם פילוסוף, יוסף לוי, אהרנסון מיפו. ואח"כ התחילה הלויה, שהלכה בסדר נפלא. בראשונה עברו פרשי הממשלה עם הקצין מר סופר בראשם, אח"כ בשתי שורות ארוכות מצד ימין ומצד שמאל, תלמידי בתי הספר ות"ת של העדה המערבית, העדה הפרסית "אור החיים", "דורש ציון" ועוד. אחריהם משמר הכבוד של חברא קדישא של תל אביב בתלבשותיהם השחורות ותלמידי "פרחי כהונה" ו"גמילות חסדים" ובקור חולים.

בשורה הראשונה שלפני המטה הלכו קווסי הרבנות הראשית של יפו קהיר וירושלים, במוטות הכסף בידיהם. ואחריהם רבני א"י הרה"ג יעקב מאיר, ראש רבני מצרים הרה"ג חיים נחום, הרה"ג אברהם אביכזר, הרה"ג חזקיה שבתי, הרה"ג אברהם תלמודי, רבני כל העדות השונות ונכבדיהן, מנהלי בתי ספר, ראשי מוסדות שונים, ראשי ישיבות ובתי חסד. אח"כ המטה שנשאוה על כפים ואח"כ עם רב מאד. הקונסול המצרי השתתף באופן רשמי בהלויה בשם ממשלתו.

הלויה התנהלה בסדר כזה לאורך כל הדרך שבין בית היתומים ושער יפו, התנועה נפסקה במשך כל הזמן הזה, החנויות היו סגורות ומספר המשתתפים אחר המטה הלך הלוך ורב מרגע לרגע.

על יד שער ציון הספידו את המנוח הרה"ג חיים זוננפלד והרה"ג שלמה אהרן וורטהיימר ועוד מספידים אחרים, וכלם תנו את תהלות המנוח, הרבו לספר בשבחיו ויודיעו את גדל תורתו בתורה ובחכמה.

אחרי כל ההספדים נקבר המנוח בהר הזיתים מקום קברות אבותיו..." ע"כ.

זה נוסח המצבה של הגר"א בן שמעון זצ"ל, ושל אשתו הרבנית נ"ע:

פה נגנז ארון האלקים הישיש הנכבד
הרה"ג ר' רפאל אהרן בן שמעון
ותמ"ך בעשרה מר חשון התרפ"ט ליצי'
ת' נ' צ' ב' ה'.

פה מצאה מנוח אשת חיל הזקנה הכשרה
הרבנית מ' אסתר בן שמעון נ"ע
ותמ"ך בחמשה לח' טבת התרפ"ט ליצי'
ת' נ' צ' ב' ה'.

משנתו ערוכה

ילאה עט סופר לתאר ולהעלות על הכתב אפס קצהו מהדיקף הרב שיש במשנתו של הגר"א בן שמעון, הסדורה והערוכה בטוב טעם בכל מקצועות התורה. לנו קשה לתאר במסגרת מצומצמת זו, את הגות רוחו הפורה והמפיק הוד וזוהר, סדר והגיון, בבהירות המחשבה ובסגנון עשיר. כמו כן, ספריו אשר זכה להדפיסם בחייו בהונו ובממונו, השתדל הגר"א בן שמעון זצ"ל לתת להם צורה נאה, הן בהדפסה, הן באותיות מאירות והן בנייר משובח. עליו ניתן להאמר בפה מלא, "תורה מפוארה בכלי מפואר".

מלבד הספרים אשר ראו אור, הניח אחריו הגר"א בן שמעון ספרים רבים שלא זכינו לאורם. מהם בחדושי הש"ס, בדרש ובאגדה. ולצערינו אין אנו יודעים היכן הם גנוזים.

ברם, ספריו אשר זכינו לאורם, הנם נכסי צאן ברזל ובנין עדי עד לרבנים ודיינים, לגדולי תורה, ולתלמידי חכמים. כן נהנים מפרי עטו, "עמך", בעלי בתים הדורשים את ה'

ומבקשים לשמור ולעשות מנהגי אבותיהם, וכן הסטוריונים וחוקרים למיניהם.

ואלה הם חיבוריו אשר יצאו לאור:

"נהר פקוד" נלוה לס' **"שער המפקד"**, והוא ביאור רחב, הגהות והערות על מנהגי ירושלים, שני חלקים, חלק א': או"ח, נדפס בנא אמון, שנת תרס"ח. חלק ב': אבן העזר והוא הנקרא **"אגרת שבוקין"** בו סודרו כל סדרי הגיטין, נדפס בירושלים, שנת תרע"ט.

"נהר מצרים" אספת דינים על שלשת חלקי השולחן ערוך, או"ח יו"ד אה"ע, על פי מנהגי ק"ק מצרים. ב' כרכים, נא אמון, שנת תרס"ח. כרך א': או"ח יו"ד. כרך ב': אבן העזר, ונלוה אליו **"סדר חליצה"**, וקונטריס **"בעבור נעלים"** והוא סדר חליצה לאיטר רגל.

"טוב מצרים", קבוצת שמות אנשי שם רבני מצרים וגאוניה, מימות הרמב"ם והלאה, מסודרים לפי סדר א–ב. נדפס בירושלים בשנת תרס"ח **ועתה יוצא לאור בסדר חדש בהוצאה יפה ומהודרת.**

"ומצור דב"ש" שו"ת על כל ארבעת חלקי השולחן ערוך, ירושלים תרע"ב, ובשנת תשמ"ט יצא במהדורת צילום ע"י הרב שלמה דיין שליט"א.

"הספד מר" בעברית ובערבית, הספד שנעשה לכבוד השר לפליקס סוואראס, וניתן לבניו לזכרון מאת בית דין הצדק דק"ק מצרים, קהיר תרס"ו.

"בת נעות המרדות" על דיני אשה מורדת, ונחלק לשני חלקים, נדפס ירושלים תרע"ז. חלק א': נקרא **"אם במרד"**, חלק ב': נקרא **"אם במעל"**.

צאצאיו: הרב **מאיר אברהם**, (שו"ב ומוהל), נלב"ע כ"ח אב שנת התש"ב במצרים, ושם מנוחתו כבוד, יחד עם אשתו דונא, (נלב"ע כ"ג טבת תש"ז), בחלקת קבר רבי חיים כפוסי זצ"ל. ר' **דוד רחמים**, הרבנית **שמחה**, אשת אחיו הרה"ג מסעוד חי זצ"ל.

הצוואה

ראינו להביא כאן קטעים מצוואתו אשר יש בהם כדי ללמד על מדת יראתו הטהורה והדרך הישרה שהנחיל לזרעו אחריו:

בינ"ו עמ"י עש"ו.

כתוב בתורתינו הקדושה, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (בראשית יח, יט).

אני הכותב והחותם מטה רפאל אהרן ן' שמעון יצ"ו, נתין ממשלת טורקיאה, כי היא שמה אותי חכם באשי פה מצרימה וסביבותיה, מזה שלשים שנה ועד היום בכלל, ומידה ניתנו לי אותות הכבוד המגידיה והעוסמניה, כפי תעודות הממשלה הטורקית אשר בידי, ולמפורסמות אין צריך ראיה. ואנכי השליט כל כלפיה, לעשות בהם כרצוני לעבודת שמו יתברך. הנני בידי אני כותב את הצוואה הזאת, הן בעודני חי ובריא תלי"ת, ודעתי מיושבת עלי. וברצוני הגמור והמוחלט אני כותב את צוואתי, אשר יתנהגו על פיהם בני העי"א, יורשי אחרי, אורך ימים ושנות עולמים. והם האחים שלא יתפרדו, החה"ש כה"ר מאיר אברהם ן' שמעון יצ"ו, ואחיו החכם ונבון דוד רחמים ן' שמעון, אתה ה' תשמרם, ובכח המסור בידי מתורתנו הקדושה שתתעלה, אני משביע אותם שבועה גדולה על דעת המקום ועל דעתי שלא ישנו דבר מדברי צוואתי זאת, ואני משביעם שנית, שאינם רשאים לישאל משום חכם או דיין או ב"ד או מי שיהיה התרה על

שבועתם זאת. כי רצוני וחפצי הוא בקיום כל מה שאני כותב בצוואתי זאת לטוב לי להם, ה' יעזרנו עדכ"ש אכי"ר.

א. אני מצווה אותם באזהרה גמורה שלא יהיה להם שום עסק במסחר הבורסה, שלא להכניס עצמם בעסקיה ומסחרה, כי רבים חללים הפילה. ואני אוסר עליהם את ממוני אשר אתן להם בע"ה, שלא יכניסוהו למו"מ הבורסה כלל ועיקר.

ב. אני מצווה את בני שיעשו כל מה שאפשר להם לצאת מארץ מצרים ולשוב לעיה"ק ירושלים ת"ו, כי אדע, כי בהסך שיגיע לכל אחד מהם ממתנתי זאת בע"ה יוכלו לדור בעיה"ק ולהסתחר בה, ובעהי"ת יצליחו וירויחו עושר וכבוד עד עולם כי"ר.

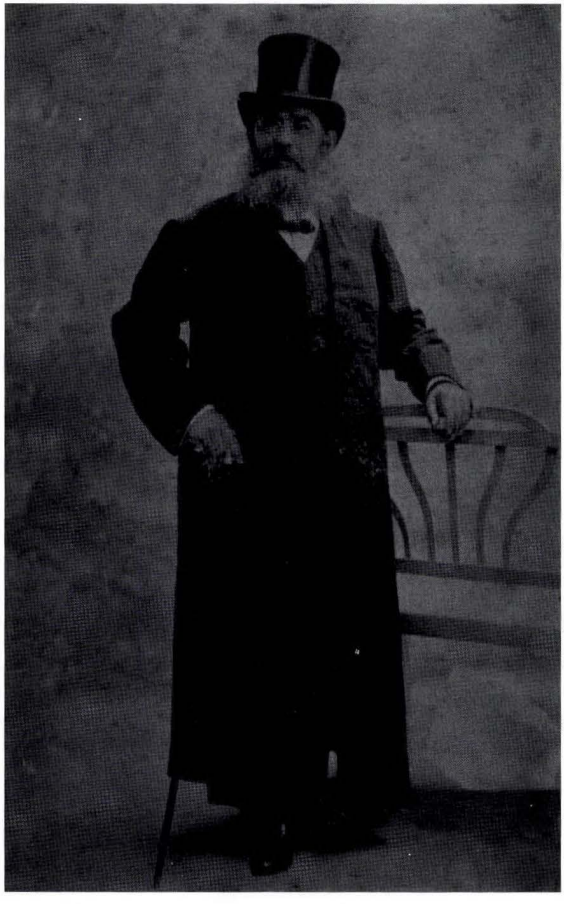
ג. שלא ישאו נשים לבניהם מבנות הארץ, כי אם אחרי שיתברר להם בעדות נאמנה, שאם הכלה היתה טובלת במקוה טהרה לנדתה, אחרי ספירת ימי הנדה וספירת ז' נקיים. ובלא עדות ברורה ומפורסמת, לא יחללו את כבוד משפחת בית דוד בהכניסם לתוכה את נשי בני הנדה. ואם ח"ו יעברו על זה, ידעו נאמנה כי לא יצליחו בזיווגם, ויהיו הם הגורמים רעה לעצמם, ודי בזה.

ד. להיות מזהירים את נשיהם ובנותיהם ונזהרים גם הם להזהיר בניהם ובנותיהם, שלא יתגעלו בלבוש הנו"ז והמתועב והמשוקץ של המלבוש שנתחדש למלבוש הנשים בדור האחרון הנק' דיקולטי... כאשר פשטה הצרעת הזאת בנשי מצרים הרעים. וכזאת יודיעו את הבתולות אשר יקחו לנשים לבניהם, ויתנו עליהם להתהלך בהצנע לכת... כאשר היתה דרך הצנועות קודם זאת המודא הארורה הזאת, ובזה יהיו בני זוכים ומזכים.

עניני ספרים וישיבתינו מגן דוד

בני היקרים העי"א, כי כל הספרים אשר בישיבתינו שבעיה"ק ירושלים ת"ו, הם קדש לה', ובפרט הספרים שכתוב עליהם יבה"ק שמו, ר"ת של שם המקדיש. וכן ספרים שניתנו לנו וצירפנו אותם

עמהם, והם כולם קדש ואסורים עלינו מכירתם לזולת רק ללמוד בהם אנחנו וזרענו וז"ז עד עולם. וכן מה שיתוספו מהיום הזה והלאה, כולם הם קדש קדשים, וחלילה למכור או למשכן את ספרי הישיבה הנז', הם כולם או מקצתם, בשום אופן, אפילו לפיקוח נפשות ופדיון שבויים ולחם לרעבים, וכיוצא, באשר הם קודש מידי הזולת שניתנו למר אבינו זיע"א, ללמוד מהם הוא וזו"ז, ורק ספר שהוא כפול, רשאים אתם להחליפו בספר אחר ולכתבו עליו קודש הוא, ואם יחיינו ה' בעלותי לעיה"ק ירושלים ת"ו, אעשה חותם כתוב עליו ענין זה ולחתום אותו ע"ג הספרים, למען נדע את קדושתם, כי אסור עלינו לחלוק את הישיבה לשנים או שלש חלקים, לתת לכ"א חלק שלישי המגיעו בחלוקת הספרים. חלילה חלילה, רק תשאר כולה גוף שלם מונחת ספריה בחדר אחד, כדי שהלומדים ילמדו בה, ויקחו בידם הספר הדרוש להם, ומקום קביעות הספרים ההמה של הישיבה כפי רצון משפחותינו. ואולם ביען אני מתנדב להישיבה לעשות לה האלמאריוס והארגזים מכיסי, גם הנחתי להוצאותיה קרן תמידי קימת לעולם לצרוך הוצאותיה ככתוב בסעיף הב', א"כ לי נאה להיות הישיבה בביתי, עלי פרעון שופ"ה בע"ה שכירותה וגם לימוד הת"ח בתוכה, ובטח לבי שמשפחתי יניחוה לטובת הדבר, כי מובן שאם יקחוה מביתי, לא יקחו שופ"ה מהקרן קימת וגם לא הארגזים והאלמאריוס, כמבואר מאליו ודי בזה.

הרה״ג רפאל אהרן בן שמעון זצ״ל
בביקורו בקרלסבאד (גרמניה) ובערי אירופה

הרה״ג רפאל אהרן בן שמעון זצ״ל
בתחילת תפקידו כרב ראשי במצרים

הקדמת המחבר

אודה ה' מאד בפי, ובתוך רבים אהללנו, אשר גמלני ברחמיו וברוב חסדיו, ויהי עמדי וזיכני להוציא לאור ספרי הקטן **נהר מצרים** אשר חיברתי ובו אספתי וקיבצתי כל מנהגי הדינים של העיר העליזה מצרים יע"א על כל חלקי השו"ע או"ח וי"ד ואבן העזר. וכבר יצא לאור תהילה לא-ל יתברך, ואחרי זה, ראיתי ונתון אל לבי, כי להשלמת המלאכה ולשכלול יופיה, נכון לסדר גם כן מערכת רבני וגאוני מצרים אשר ישבו בה זאת לפנים, דור אחר דור עד היום, ומנקודה אחרת אם נביט אז נחרוץ משפט כי לא רק נכון הדבר אך גם נחוץ הנהו, יען לדאבון לבב, עתה בדורנו זה העיר הזאת נעמי, ריקנית היא מישיבות חכמי התורה, וזולת בית דין הצדק והנלוים אליה למשרתי הקדש,הנשאר נער יכתבם, ומצולה שאין בה דגן שמים היא היום. ופן קלי הדעת ידמו,כי כן היה גורלה גם בדורות שעברו, וישאלו א"כ איפוא מי חולל את המנהגים האלה במצרים, ומי איפוא קבע אותם לחקת משפט בארץ, כי ע"כ הוכרחתי לגשת אל מלאכת הקדש הזאת השנית, אשר היא יסוד פינה להראשונה. וערכתי את הקונטריס הזה אשר קראתיו **טוב מצרים** (ואין טוב אלא תורה ארז"ל, ברכות ה'), אשר בו קבצתי שמות הרבנים וגאוני הארץ אשר המה היו תפארת מצרים בדורותם, מהם קריאי עדה אנשי שם אשר ישבו על כסא ההוראה, ויהיו לראשי עם קדש, ומהם רבני תופסי התורה אשר שמש תורתם זרחה על ארץ מצרים, להודיע ולהודע כי התורה לא פסקה ממצרים דור אחר דור, והם אשר כתבו בספרתם

מנהגי הארץ, ומהם שנתחדשו בהשתלשלות הדורות, ומהם בדורנו זה אשר הזמן הורה לנו נחיצות מציאותם לישוב הארץ ברוח משפט, ורוח המדיני, ויהיו כולם לחקת משפט, ועל פיהם אנחנו מתנהגים מעשים בכל יום:

וסדר המערכה מתחיל מזמן גדול אדונינו רבינו **הרמב״ם** ז״ל, אשר הוא הראש והראשון אשר הציב דלתות אהלי התורה והחכמה ויראת אלקים בארץ מצרים, ומלך הוא ובניו אחריו חמשה דורות במצרים כנודע, וממנו הושתל ישוב ארץ ישראל בארץ הלזו, וקודם אליו לא נודע לנו דבר [זולת המסופר עליה בתלמודין סוכה, נ״א] אכן מימות הרמב״ם ז״ל עד הדור האחרון תורה היתה מחזרת על אכסניא שלה, וכאשר יתברר זה להמעיין מדברי הקונטריס הלזה לפנים בעהי״ת:

והיו לי למורי דרך במלאכתי הזאת שלשה ספרי דבי רב האלה, (א) שם הגדולים לגאון עוזנו הרב חיד״א זצוק״ל כנודע שהפליא עצה הגדיל תושיה במקצוע הזה, ומבין ערוגת בשמיו ליקטתי בעומרים והיו לי למאורות, הגם כי רבים מרבני מצרים הקדמונים אישתמיטו מסדר מערכותיו כאשר יראה המעיין אכן בכל זאת מבאר מים חיים שתיתי לרוייה, ושם קטן משם גדול מדבריו למדתי זיע״א, (ב) אשר היה לי לזרוע מיומן במלאכה הזאת בסידור רבני מצרים בפרטות, ועל ידו נעזרתי עזר לא מעט בקריאת שמות הרבנים שהיו במצרים הוא ספר ליקוטים מדברי יוסף לר׳ יוסף בן יצחק סמברי זצוק״ל, הנדפס מחדש ממש באוקספורד בשנת תרח״ם, ונשלח לי למנחה מקמ״ר [קרית מלך רב] לונדון יע״א מזה איזה שנים, הרב ר׳ יוסי סמברי המחבר, היה הוא עצמו מרבני מצרים תלמיד מובהק להרב ר׳ חנניא ברהום ז״ל, אשר למד תורה בישיבת הרב הגדול מר קשישא כמוהר״ר אברהם סכנדרי זצוק״ל, מבני בניו של הרב הגדול הדיין כמוהר״י סכנדרי הסופר זי״ע, שמביא מרן הבית יוסף באו״ח סי׳ ל״ב מדבריו הרבה, כמו שיראה המעיין, והספר הזה מחזיק ערך כ״ה דפים [הרביעית פוליו] ונדפס עם הספרים

האלה בכרך אחד, אגרת רבינו שרירא גאון ז"ל, וספר הקבלה להרב אברהם בר דוד (הראב"ד הראשון תלמיד רבינו ברוך בר יצחק תלמיד הרי"ף ז"ל והזכירו גם כן בשם הגדולים אות טי"ת) וספר זכר צדיק למהר"י בן צדיק, וספר הקבלה לר' אברהם בר שלמה מטרוטייאל זצוק"ל, וסדר עולם הנודע, ולהיות שכל הספרים הנזכרים מלאכתם אחת היא לכתוב סדרי הדורות, נתחברו כולם יחד והדפיסו אותם באוקספורד בדפוס נאה ונחמד, באותיות אשורית:

רב הו"ד יוסף ז"ל המחבר ז"ל הפליא לעשות בסדרו את גולת ספרד ומגורשי קשטיליא וטוליטלה, בשמות של הרבנים מוצאי גולה, כל אחד בשמו וספריו שחיבר, אן חנה ואן פנה, מי בארץ הקדש תובב"א, ומי במצרים, ומי בקושטא, ומי בסאלוניק וכו', דבר פלא גודל בקיאותו וידיעתו הרחבה, וכן סידר את שמות רבני מצרים הראשונים והאחרונים לכולם בשמות יקרא, והספר הזה היה ביד גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל בכתב יד ופיו יקבנו קובץ כתב יד, ומביא ממנו בשם הגדולים במקומות אין ספורות למו, ועל הרוב כשמציין שם רב מרבני מצרים מזכיר את הקובץ כתב יד בסתם, ובמערכת ר' אברהם סבע הספרדי, שם הזכירו בשמו דברי יוסף כתב יד יעויין שם. וכל זה שמביא גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל משם הקובץ כתב יד, כי תדרשנו ומצאת בספר ליקוטי יוסף הנזכר, הענין ממש ככתבו וכלשונו, וזה ברור מאד, [ואשר אני אחשבה כי ידי המעתיקים האחרונים אשר באירופא מקום דפוסו במעל הזה שהסירו כל תואר רב או חכם ואפי' ר' בראשי תיבות הסירו כלה מעל שמות הרבנים לקדושים אשר בארץ, וכתבו השמות מופשטים מכל תואר כבוד, ישמעאל הכהן, יצחק די מולינא, בנימין קאגיג'י, וכיוצא, והמנהג הרע הזה, שורר באירופא בדור האחרון הזה, ואולם הרב המחבר ז"ל היה ספרדי, חלילה לו מעשות זאת, כי בכל ערי ספרדי וטורקיא ומזרח ומערב וכו' יחשב זאת לזלזול ובזיון גדול מאין כמוהו, וזה בכלל המבזה את רבותיו, אכן המעתיקים קצרו

ואשמו, ואהבת הקיצור עד גדר הזה, נגע וקלון ארוך הוא, ועל זה נאמר קצר אפים יעשה אולת, ודי בזה למי שיש לו לב להתרחק מדרך זו]:

ואולם הגם שספר ליקוטי יוסף ז"ל, מילא את כפי אהרן חומר לבנין מלאכת סידור מערכות רבני מצרים ז"ל, אכן בשום אופן אי אפשר היה לי ללכת בעקבותיו ולהסתפק רק בהעתקת שמות הרבנים שזכר, ולחדש בהם מאתי רק סידורם עפ"י סי' א' ב' ג', (הגם כי הרב ליקוטי יוסף ז"ל לא היה יכול לסדרם ע"פ סדר א' ב' בשום אופן, יען כי הוא סדרם ע"פ מציאותם בדור שהיו בו המוקדם מוקדם, והמאוחר מאוחר, וסידור הזה לא יתאים לעולם עם סידורם ע"פ סדר א' ב', כמובן) שאם הייתי מעתיקם כמו שהם מוזכרים בספר הנזכר, לא היתה המלאכה נושאת חן כלל, בהיותה חסרת המופת אשר יעיד על אמיתותה, ומקום יש בראש מבקרי מומין לשאול ולומר במה נדע כי הרבנים הנזכרים היו במצרים ולא בעיר אחרת, והגם שיש בידינו עדות ביהוסף ז"ל שהיה רב מרבני מצרים, והוא מעיד עליהם שרבני מצרים המה, אין בידינו במה לחסום הדרך בפני המבקר השואל, זו מנין לך, שאין הנדון ענין דתיי שהאמונה בו מתחייבת, רק ענין מדעי היסטורי, אשר בלתי אות המעיד על אמיתותו, המפקפק בו לא יקרא אשם. כי על כן זאת עשיתי, כי כל רב וחכם שהוזכר רק שמו בספר ליקוטי יוסף ז"ל, בבואי לסדרו במערכתו, רשמתי אצלו, באיזה פסק דין או הסכמה לדין חתום הוא עם רבני מצרים בספרי השו"ת הנדפסים הידועים המה לרבני מצרים, כשו"ת הרדב"ז, תשובות מהריק"ש, אהלי יעקב, ושו"ת הרב דרכי נעם, ושו"ת הרב גינת ורדים ז"ל, ושו"ת מטה יוסף, ושו"ת פרח שושן, ושו"ת מהר"י פרגי הנדפס מחדש וכו' וכו', ורשמתי סימן התשובה שבה חתום הרב ההוא, ופעמים רבות אזכיר כל התשובות שבהם דיבר בקדשו, וגם לפעמים אביא ראיה לזה מכתב יד נושנה אשר אתנו במצרים אשר מצאנו בהם חתום בעצם ידו עם רבנים מפורסמים במצרים

הנודעים על פי ספריהם שבידינו, ובזה נתן אות ומופת חותך, שלא שמנו על ראש מצרים כתר ועטרה מה שאינו שלה, ולפעמים מה שלא הייתי זכור ממנו הייתי נאלץ לחפש בספרתם של קדושים עד אשר אשיג מקום כבודו וארשמנו במערכתו, זולת באיזה שמות רבנים אשר זכרם הרב בין רבני הדור ההוא, ואחרי כל יגיעת החיפוש לא מצאתי להרב ההוא שום זכרון בספרי רבני מצרים שבידינו, בזה נסמוך בכל כחינו על דעת הרב ליקוטי יוסף ז"ל, כי הלא מעתה איתחזק גברא ודבריו נאמנו מאד שנתאמתו במופת גלוי לעין כל, כדבר האמור, ועל החלק המועט מאד שלא מצינו לו ראיה מפורשת, אין לא ראינו ראיה, והכלל יעיד על הפרט ודו"ק:

(ג) היה לי לעזר גם כן ספר המעלות לשלמה הנדפס מחדש להרה"ג כמוהר"ר שלמה חזן זלה"ה לפנים אב"ד בק"ק נא אמון יע"א, אשר עשה במלאכת שם הגדולים לגאון עוזנו החיד"א ז"ל, וממעלותיו ליקטתי כמה גרגרי תרומה, והזכרתים בשמו כל אחד במערכתו, יען כי רוב מלאכת הספר היא מערכת ספרים, ולא מערכת גדולים, ובהרבה אותיות מהאלפא ביתא, אין בה מערכת גדולים כלל רק מערכת ספרים, כמו שיראה המעיין:

אלה הם שלשה ספרים מוטב תלתא אשר מידם היה לי טובי במלאכת הסידור, ואחרי זאת הרבנים האחרונים אשר לא מצאתים בספרים הנזכרים לעיל, יגיעי ועמלי הוא הביאם ואת אשר השגתי רשמתי במערכתו, וכל איש חכם לב המנוסה בידיעת מלאכה הזא הוא יודע כמה טרחה ויגיעה ואריכות אפים סובלת עבודתה, הגם כי אדע נכונה כי מלאכתי זאת היא כדמיון הקוף בפני אדם, וטיפה מן הים מול הספרים הנוראים שנתחברו במקצוע זה של רשימת רבני הדורות, סדר הדורות, קורא הדורות, שם הגדולים, ומה לתבן את הבר, ובפרט כי ממימיהם שתיתי, ומתורתם למדתי, והם הורוני מה שעשיתי, אכן בישרת לב חכם הקורא אבטח כי ידע להוקיר את פעלי, אשר ביגיעה

רבה עמד לי, כי לצמצם כל שמות הרבנים הנזכרים בכל מערכות הספר מראשו לסופו, בחוג עיר אחת, ולהכניס את כולם לתוכה דוקא, ולהביא אות ומופת על כל אחד ואחד שהיה מהעיר זו, היא יותר עבודה קשה ועמוסת היגיעה יותר מסידור רשימה כללית בשמות הרבנים ושם ספריהם שחיברו, מבלי לדאוג לדעת באיזה עיר היה אם לא נודע, כי מטרת הסידור היא רק אסיפה בידיעת שמותם ומחברותם, אכן במלאכתי הזאת תשחת המלאכה אם אביא אל תוכה איזה רב או חכם, שלא נודע בבירור שהיה במצרים דוקא:

ובכל זאת לא אתפאר חלילה שהגעתי עד תכליתה, כי שגיאות מי יבין, אכן חסיה נפשי שאם נשמטו מהמערכות איזה השמטות המה רק עוללות זעיר שם, ובקשתי שטוחה לפני כל קורא בספרי הקטן הלזה, שאם נמצא אתו כלי זהב שם איזה רב וחכם מרבני מצרים שלא נזכר שמו, יודיעני רק בכתב, ואעשה מילואים בע"ה למחברתי, ואזכיר שמו במזמור לתודה, אם יחיינו ה' ברחמיו:

ולצורי אוחילה כי זכותם של הרבנים לקדושים אשר בארץ שהעליתי זכרונן בזכרון טוב לנצח, יגן עלי ועל זרע זרעי, והמה יעתירו בעדי אל ה' להאריך ימי ושנותי לשבת על התורה והעבודה, וישיב שבותי לארץ החמודה, ירושלים עיר אבותי ובית תפארתי, אשר נפשי אליה תער"ג (לפ"ג) ושבתי בבית ה' לאורך ימים, ואזכה לראותה בבנינה, ולא יעזוב חסדו מאתי לזכני להוציא לאור את שארית ספרי אשר עודם אתי כתובים להדפיסם בחיי ולשמוח בחלקי זה מכל עמלי, אמן. הלא כה דברי איש צעיר החופ"ק מצרים יע"א החותם בחדש סיון המב"ת שנת **יגדיל תורה** (התרס"ח) ליצירה.

רפאל אהרן ן' שמעון

משרת בקדש בק"ק מצרים ואנפיה יע"א

טוב מצרים

א.

(א) **מהר"ר אביגדור קאסטילאין**, בן הרב ר' שמעון בר יחיאל קאסטילאץ

אשכנזי זצוק"ל, מרבני מצרים הקדמונים, והרב ר' שמעון קאסטילאץ הנהו חתום בין רבני מצרים כמו שכתוב בתשובות מהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ד וכאשר יתבאר במערכתו בעזרת השי"ת, ובנו הרב ר' אביגדור היה איש אלדים קדוש נטיעות דומות לשרשים, וכתב על אודותיו הרב ליקוטי יוסף סמברי ז"ל צד קס"ב שנקרא כן על שם הנסים שנעשו בו, וזה הוא כי אביו הרב ר' שמעון ז"ל נולדו לו י"ג בנים ומתו כולם, ותהי מרים אשתו הרבנית עקרה כי חדל להיות לה אורח כנשים, וישמע אליה אלד'ים ויפתח את רחמה ותהר, והצדקת הזאת לא האמינה בהריונה שכבר פסקה מלדת, ואמרה שיתכן שזה חולי, ולבעלה הרב לא הגידה, ויהי כאשר שלמו ימי ההריון, ותאמר לאישה הנה אנכי הרה וכלו לי חדשי ומי יתן שיקראו למילדת, וילך הרב בעצמו בלילה ויקרא למילדת, ותלד בן ויקרא שמו אביגדור, והתפלל הרב עליו שהילד הזה יהיה גודר פרצות של י"ג בנים שמתו כמספר **אב"י** שילדתם אשתו, ויהיה רב ועצום בישראל, וכך היה, שהיה איש אלד'ים קדוש ובתורת ה' יהגה יומם ולילה, נפטר יום ו' י"ט אדר ראשון שנת תי"ט עכ"ל, וגאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל בשם הגדולים הביא קיצור נם זה, משם קובץ כתב יד, והקובץ ההוא הוא ליקוטי יוסף להרב ר' יוסף בן יצחק סמברי ז"ל מרבני מצרים אשר אסף וקיבץ את שמות רבני מצרים יע"א עד דורו, וממנו העתיק גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל:

(ב) **מהר"ר אברהם בן הרמב"ם**, נולד במצרים יום כ"ח סיון שנת אלף ותצ"ז לשטרות

היא שנת ד' אלפים תתקמ"ו ליצירה, ונח נפשיה במצרים ליל ב' י"ח

כסליו שנת ד' אלפים תתקצ"ח והיו ימיו נ"א שנים ומחצה, ובימיו רבים מבני מקרא נכנסו לקהל ה' הרבנים וקבלו עליהם דברי חברות, ונתחתנו עמהם אנשים מיוחסים וכשרים, וכהנים ולוים מישראל. והנגיד רבינו אברהם הנזכר חיבר ספרים הרבה ובכללם ספרי שו"ת (נדפסו מחדש) וספר תאג אלערפין, ופירושו כתר היודעים, וספר כפיית אלעבדין, המכונה סיפוק העובדים, והוא עשוי כמו פרקים ומחולק לכמה חלקים, ובו כלל כל מיני חכמות והעמיק בשבע החכמות כמספר, ותשבורת, ותכונה, וסוד העיבור, ובחכמה אנושית (הטבע) ובסתרי תורה, וגם חיבר ספר וקרא שמו "אלכתאב אלחוואץ" וכאשר קמו אנשים ושלחו יד בספר מורה הנבוכים ושרפוהו, חיבר ספר מלחמות ה' ושלח אותו לחכמי פרובינצייא, כי הוא נלחם עמהם על המעשה הרע אשר עשו. ליקוטי יוסף צד קל"ד, שם הגדולים אות ע"ג:

(ג) **מהר"ר אברהם בן ר' דוד הנגיד,** בנו של ר' אברהם בנו של הרמב"ם, נולד במצרים כ"ד אלול שנת אלף ותקנ"ז לשטרות היא שנת ה' אלפים ח' ליצירה, ונפטר שנת אלף ותקק"ט לשטרות היא שנת ה' אלפים ס' ליצירה. שם צד קל"ד:

(ד) **מהר"ר אברהם אוריזה.** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף ז"ל צד קס"ב ומסידור המערכה נראה שהיה בדור הרבנים מהר"ר יהודה הכהן ז"ל ומהר"ר מנחם הכהן ומהר"ר יעקב בירב (האחרון), ומהר"ר נתן גוטה ז"ל וסיעתם שאלה היו רבנים מפורסמים במצרים כדמוכחי תשובותיהם, וכולם יתבארו הלאה איש איש על מקומו בעהי"ת:

(ה) **מהר"ר אברהם אלשקאר,** מרבני מצרים בדור הרבנים מהר"ר בנימין קאגיג'י וכמוהר"ר אברהם קשטרו, כנראה מסידור מערכתם שסידרם הרב ליקוטי יוסף ז"ל צד קס"א, וגאון עוזנו בשם הגדולים כתב עליו שיש

לו תשובה עם מרן באבקת רוכל ששאל למרן כמו שכתוב בסי' קי"ח ומרן השיבו בסי' קי"ט, ואחשבה שהוא בן הרב כמוהר"מ אלשקר ז"ל עכ"ל באות י"ט ואנא אמינא אי כאשר חשב כן הוא דהרב כמוהר"א אלשקר הוא בנו של הרב כמוהר"מ אלשקר ז"ל, א"כ תשובות רבות מצינו לו דשקיל וטרי עם הרב מר אביו ז"ל כמו שיראה המעיין בתשובות מהר"ם אלשקר ז"ל מסי' ס"ה והלאה, שאול שאל מהרב מר אביו ז"ל שאלות רבות ויפה כח הבן בחכמה ובתורה, ואת שמו לא הגידו לא הבן בשאלתו ולא האב בתשובתו, ואין לתמוה למה זה שאל שאלה זו ממרן ולא מהרב מר אביו ז"ל כי אפשר שאחר פטירתו של הרב מר אביו ז"ל שאל את מרן ז"ל שהרי מהר"מ נתבקש בישיבה של מעלה בחיי מרן ז"ל ומרן מזכירו בכסף משנה הלכות יסודי התורה פ"ו הלכה ד' בלשון והרב כמוהר"מ אלשקר ז"ל יעוין שם. ומהר"מ אלשקר הוא בר פלוגתיה דהרב הגדול מהר"י בירב ז"ל רבו דמרן כנתבאר מתשובות מהר"מ, והוא קשיש מיניה דמרן טובא שמהר"מ אלשקר ז"ל הוא ניהו מגולי ספרד כאשר יתבאר במקומו להלאה, אם יחיינו ה' ברחמיו:

(ו) **מהר"ר אברהם טאריקה**, מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם והרב גינת ורדים, ויש לו תשובה בגינת ורדים אבן העזר כלל ד' סי' ג', ובסי' ד' כתב כמוצא שלל רב מצאתי תשובת הרה"ג ר' אברהם טריקה ושקיל וטרי בדבריו, ושם בחושן משפט כלל ג' סי' ל"א הובאה תשובת הרב מוהר"א טאריקה הנז"ל. שם הגדולים אות נ"ד: **אמ"ה** הרב מהר"א טאריקה ז"ל היה בזמן מהריק"ש ז"ל שהרי הוא חתום באשרתא דדיינא בקבלת עדות של הקידושין המובא בשו"ת אהלי יעקב סי' צ"ב שמהריק"ש הוא היה הדיין בעובדא הנזכרת, וחתנו היה הרב כמוהר"מ הלוי ז"ל המחבר שו"ת דרכי נועם שכן כתב ביו"ד סי' יוד וז"ל וראיתי בתשובה למור חמי הרה"ג המופלא כמוהר"א טריקא ז"ל, וכן הזכירו הרב המעלות לשלמה אות ט' יעו"ש, ונח נפשיה בחיי הרב חתנו ז"ל. ומאי דשקיל וטרי הרב גינת ורדים בתשובתו, היינו בדבריו, לא אתו עמו,

ואולם נראה לעניות דעתי שלוית חן הרבנית של הרב כמוהר"מ הלוי ז"ל היתה אשה שניה, ולא היא אמו של הרב גינת ורדים מר בריה ז"ל, שהרי הרב גינת ורדים גופיה ביו"ד ובח"מ שהביא תשובותיו מזכירו רק בתואר הרב הגדול לבד, כמו שיראה המעיין, ואם היה הרב מהר"א טאריקה ז"ל מר זקנו אבי אמו לא יתכן לדבר כן והיה לומר אדוני מר זקני וכיוצא, ופשוט הוא:

(ז) **מהר"ר אברהם כהן**, מרבני מצרים בזמן מהריק"ש, והוא שר המסכים לפסק דין דמהריק"ש עם הרב ר' יהודה מסעוד ומהר"ר אברהם מונסון ז"ל כמ"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' נו"ן יעו"ש:

(ח) **מהר"ר אברהם הלוי**, המחבר ס' גינת ורדים ז"ל, היה אב"ד ור"מ במצרים, והוא בנו של הרה"ג כמוהר"ר מרדכי הלוי ז"ל המחבר שו"ת דרכי נועם, ובנו הרב מוהר"ר אברהם היה עשיר תורה וגדולה במקום אחד, וחיבר ספר שו"ת גינת ורדים, וגן המלך, וספר יאיר נתיב, ושקיל וטרי עם הרבנים כמוהר"מ בן חביב ומוהר"א יצחקי ומהר"י פרג'י וסייעתם, ויש לו קונטרים מלחמת מצוה בדיני מילה בתקף גדול, וכבר השיגו עליו מורינו הרב מהר"י זאבי בספרו (אורים גדולים) והרב פנים מאירות בח"א סי' ז', ועוד נמצאו אתי פסקים כתב יד מרבני דורו לסתור דבריו, ועוד היו לו דרשות הרבה ולא נדפסו, גם שו"ת אחרות שלא נדפסו. שם הגדולים מערכת א' אות ע"ב.

(ט) **מהר"ר אברהם די מדינה**, מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם ויש לו תשובה שם בדרכי נועם סי' נ"ו. שם הגדולים אות ע"ד, ועיין מה שכתב שם מעשה נורא שאירע לו יעו"ש: **אמ"ה** הנה יש בידי כתב ישן העתק תקנת הרדב"ז ובית דינו ז"ל שעשו בשנת רפ"ז לתווך שלום בין ב' קהלות גדולות שהיו בזמנו ק"ק מסתערב וק"ק מערביים שהיה ביניהם סכסוכי דברים ובירורו להם זבל"א [זה בורר לו אחד], ובשנת התפ"ב

העתיקוה רבני הדור מלשון ערבי ללשון הקדש כדי להתנהג על פיה, ועל אמיתת העתקתה חתום בראשונה הרב ר' משה ויטאל, והרב ר' מרדכי הלוי המחבר ספר שו"ת דרכי נועם שני (כפי הסדר הנהוג בא"י) והרב ר' ישראל רומאנו וסיעתם [ואם יהיה ה' עמדי אעתיקנה כצורתה ממש בהגיעי למערכת הרדב"ז ז"ל] ומכללם הרב ר' אברהם מדינה ז"ל, ומליצת הרב ר' משה ויטאל ז"ל אשר הוסיף תבלין קודם חתימת ידו, אעתיקנה במקומה תחת ההעתק סמוכה לחתימתו, ואמנם מליצת הרב כמוהר"א מדינה ז"ל אין מקום להעתיק דבריו סמוך לחתימתו מפני אריכותה קצת, ולכן אעתיקנה פה וזה לשונה, הכתב מוכיח תוכחת מגולה לכל יודעי דת ודין, כי כל הרשום בכתב אמת כמאה עדים, ועתה אין כל חדש רק חידושי דברים לפרסומי מילתא להחזיר עטרה ליושנה, כאשר היתה באמנה, למבראשונה, ויש זכרון לראשונים עם שיהיו לאחרונה, באמת ובאמונה, וביד כל אדם יחתום על דבר אמת וידו על העליונה, על הדין ועל האמת בכל עת ועונה, הצעיר אברהם מדינה, עכ"ל, והבאתי דברי קדשו קול לו קול אליו, לצרפ"ו לשם בעליו, ועתה נדפס מחדש תשובות הרה"ג מהר"י פרג'י מהמה ז"ל שהיה אב"ד ור"מ בק"ק נא אמון יע"א ושם בסי' ז' יש תשובה להרב ר' אברהם מדינה נר"ו, וא"כ היה גם בזמן הרב גינת ורדים ז"ל כי הרה"ג מהרי"פ שקיל וטרי בתשובה עם הרב גינת ורדים כמו שכתבתי לעיל ודו"ק:

(י) **מהר"ר אברהם מונסון**, מרבני מצרים תלמיד רבינו בצלאל אשכנזי והיה סופר מהיר ויש בידי חלק תשובות כתב יד וראיתי תשובותיו ספרי תורות מכתיבת ידו יד הקדש בארץ מצרים, עוד כתב שראיתי בקובץ כתב יד שחיבר דרושים נחמדים ואח"כ הלך לקושטאנדינא והיתה שם מנוחתו כבוד, והרואה יראה בשו"ת מהרשד"ם אבן העזר סי' קע"ה שהיה בזמן מרן וכו', שם הגדולים אות ע"ז:

אמ"ה מהר"א מונסון היה בזמן מהריק"ש ז"ל וחתום עמו בתשובותיו מסכי"ם הולך עמו כמו שכתוב באהלי יעקב

סי' ח"י, אשר ש"ר המסכים הראשון הוא מהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל ויש שם טעות סופר בדפוס בשם אשכנזי, ואחריו הסכים הרב ר' יהודה מסעוד ז"ל ואחריו הרב כמוהר"א מונסון ז"ל ושם בהסכמתו זכר עשה להסכמת רבו הרב רבינו בצלאל ז"ל שכתב וז"ל ומה גם מורינו ורבינו הרב המובהק נר"ו נתן מהודו עליו יעויין שם, וכן הוא מסכים עמו בסי' נו"ן יעויין שם, וכן הוא חתום עם הרב מהר"ח כפוסי בסי' קל"א ז"ל באגרת המרד שעליה דן מהריק"ש בתשובה, וכל אלה הוכחה גלויה שהיה בזמן מרן שהרי מהריק"ש הלך לצפת ונתאכסן בבית מרן ז"ל כאשר יתבאר במקומו בעהי"ת, והרב ליקוטי יוסף ז"ל צד ק"ס מזכירו בין רבני מצרים בזמן מהריק"ש כנראה מסידור המערכה, וכתב ז"ל וזה לשונו אברהם מונסון בעל הדרושים וחבר שו"ת ואח"כ היה מרבני קושטאנדינא ונפטר שם עכ"ל, והוא הקובץ כתב יד שהיה ביד גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל, ועל כן אין לתמוה על הרב ליקוטי יוסף שסידרו בין רבני מצרים וגם בין רבני קושטאנדינא, כי באמת היה בשני הארצות וכאמור:

(יא) **מהר"ר אברהם מונסון האחרון,** מרבני מצרים בזמן הרב מהר"ש אלגזי

ז"ל וחיבר כמה ספרים ולא נדפסו, והרב ז"ל הורתו ולידתו היתה בעיר ואם בישראל טיטוואן במערב הפנימי והיה עוסק במשא ומתן, ומחמת דוחקו הלך לאלג'יר וגם שם לא הונח לו וכן הלך אח"כ לווהראן וגם שם לא הצליח בעסקיו, וירד אברהם מצרימה ומצא חן בעיני גביר אחד וקבלו בביתו בכבוד והלבישו לפי כבודו וקבע לו מקום מיוחד ללימודו. ומאז וישב אברהם על התורה ועל העבודה. והצליח בלימודו ובעת ההיא היה מאריה דאתרא בארץ מצרים הרב כמוהר"י זין ז"ל. עיין להרב בית יהודא עייאש בחושן משפט סי' ד' שמספר כל הענין הנזכר. ובסוף התשובה כתוב שנת אתה הצבתה ולא יש נקודות על שום אות מהפסוק וכמדומה שהיא שנת התצ"ב ליצירה. המעלות לשלמה אות כ"ד:

אמ"ה הנה נא נמצא בבית מדרשינו במצרים ספרו כתב יד כתוב על גבו לכמוהר"ר אברהם מונסון האחרון. והוא ספר כתב יד נאה ומסודר בהקדמה ומפתחות מן המוכן לדפוס. הכי קרא שמו פרי עץ הדר וכתוב בהקדמתו כי נשלמה העתקתו בשנת התצ"ז. ושם נאמר כי חבר ספר גט כריתות קיצור דיני הגט אשר בספר גט פשוט למוהר"מ בן חביב ז"ל ולא נדפס. וראיתי שהרב מהר"י זין מאריה דאתרא שקיל וטרי עמו בתורה באהבה וכותב עליו עמיתי בתורה. ובישיבתינו הגדולה אשר לנו בעיר קודש תהילה ירושלם ת"ו הנקרא מגן דוד ע"ש עטרת ראשי מרן אבא הרב צוף דב"ש זצוק"ל. יש לנו ג"כ ספר כתב יד כתוב על גבו לכמוהר"א מונסון האחרון ז"ל. אכן אינני זוכר מהות הספר. אם הוא זה כי הועתק ב' פעמים או הוא חיבור אחר. כי הרב חיבר ספרים רבים ורמזם גאון עוזנו בשם הגדולים חלק ב' מערכת ספרים וגם המעלות לשלמה העלה על שפתיו שמות איזה מספרי דבי רב ז"ל יעו"ש:

(יב) **מהר"ר אברהם סכנדרי,** מרבני מצרים הקדמונים ממשפחת רם גזע היחס והמעלה. ופה אכתוב כל השתלשלות המשפחה הגדולה הזאת בעהי"ת. ולמאי דקמן עלינו לדעת מהר"א סכנדרי ז"ל שאנחנו עסוקים במערכתו כעת בן מי הוא ואצל מי למד תורה במצרים. שהנה גאון עוזנו בשם הגדולים אות פ"ז כתב וזה לשונו מהר"א סכנדרי תלמיד מהריק"ש. כתב בספר באר מים חיים להרב כמוהר"ח מוצירי נר"ו שהיה בנו של מהר"י סכנדרי שמביא מרן בבית יוסף (א"ח סי' ל"ב) ואין הדבר כן אלא היה מבני בניו ויש לי פסקים מהרב וכך חותם אברהם בן לאדוני הרופא יוסף דידיע סכנדרי. ונראה דאביו לא היה בר אוריין אלא רופא. ובעל קורא הדורות למד בישיבתו (בשנת הת"ה) והעיד שהרב ז"ל היה אומר שהוא מבני בניו של הר"י אסכנדרי שמביא הבית יוסף ע"ש ד"ל. ומ"ש בדף מ"ט לאו דוקא והוא אגב ריהטיה עכ"ל:

ומ"ש שהוא תלמיד מהריק"ש. את אדוני הסליחה כי הרב היה תלמיד תלמידו דמהריק"ש. שהוא הרב כמוהר"א מונסון הראשון שהוא תלמיד מהריק"ש ורבו של הרב כמוהר"א סכנדרי ז"ל. ושלש ראיות בדבר. ראשונה שהרי הרב מהר"א סכנדרי יש לו ב' תשובות זו אחר זו בדרכי נועם חושן משפט סי' נ"ו. על ענין פיטור הת"ח מהמם. ובתשובתו הראשונה הוא כותב בזה הלשון. ומגדולי דורנו המיוחד מהר"י קסטרו ז"ל כתב וכו'. ועל רבו שלמדו תורה. חלילה לדבר כן. שנית הרי עוד לו תשובה בגינת ורדים אבן העזר כלל ב' סי' ח' שהעתיקה הרב גינת ורדים ז"ל. שדעתו להתיר את היבמה למי שנשבע שלא ישא על אשתו וכו'. והרב גינת ורדים דידיה חולק עליה וכתב וז"ל והרב מהר"א אסכנדרי שמש מעט אחר פטירת המהריק"ש ובכמה מעשים שהיה עושה היה נמלך בו ומבטל דבריו מפני דברי מהריק"ש וכו' גם מצאנו שרבו של כמוהר"א אסכנדרי הרב כמוהר"ר אברהם מונסון ז"ל היה מכת האוסרים. שלישית מדברי הרב קורא הדורות ז"ל שלמד בישיבתו בשנת הת"ה כתב שהרב מהר"א סכנדרי היה תלמיד הרב כמוהר"א מונסון ז"ל. ולפלא שגאון עוזנו בשם הגדולים הביא דברי הרב קורא הדורות ועדותו כמו שכתבתי לעיל. ולא זכר שאמר שהוא תלמיד מהר"א מונסון דבודאי שמע כן מפי הרב ז"ל. ועכ"פ הא הוברר לן שהרב היה תלמיד כמוהר"א מונסון ז"ל תלמידו של מהריק"ש ז"ל:

האמנם במה שכתב גאון עוזנו שם שיש בידו פסקים מהרב ז"ל וכך היה חותם אברהם בן לאדוני הרופא יוסף דידיע סכנדרי ז"ל. קשה לי לישב דברים אלה שהרי לכל האופנים הדבר ברור כנכון היום שמהר"א אסכנדרי אשר עליו קא משתעי גאון עוזנו בשם הגדולים הוא מר ניהו בעל התשובות שהובאו בדרכי נועם ובגינת ורדים ובבאר מים חיים מוצירי ז"ל הוא ולא אחר. והרי בכל תשובותיו חתום רק אברהם סכנדרי ותו לא. ולמה שינה את חתימתו. גם כל הרבנים הנז"ל שזכרוהו הזכירוהו רק בשם מהר"א סכנדרי ותו לא מידי. שנית שכפי סדר השתלשלות המשפחה הרמה זאת שסידרם

הרב לקוטי יוסף ז"ל בבקיאותו הנפלאה ביוצאי ספרד בשמותם למקומותם אן חנו ואן פנו דבר פלא. נראה שהרב כמוהר"א סכנדרי ז"ל לא היה בן יוסף רק בן אלעזר הרופא, ואברהם בן יוסף הרופא הוא ראש המשפחה הרמה הזאת. והוא אביו של הרב כמוהר"א יוסף סכנדרי ז"ל שהביא מרן בב"י סי' ל"ב כמו שיתבאר לקמן:

ויותר מזה הכנסנו במבוכה הרב כמהרי"ט ישראל ז"ל בהקדמתו לספרו מנהגי מצרים כתב וזה לשונו ומכאן תוכחת מגולה כי תרי רבנים אשר שמם אברהם היו במשפחת סכנדרי. הראשון היה ר' אברהם בן יוסף הוא כמוהר"י סכנדרי שהביא מרן בב"י א"ח. וזה הוא שתשובתו הובאה בספר באר מים חיים מוצירי (יו"ד ס' ט') והשני הוא המובא בספר קורא הדורות ואשר הוא קרא בישיבתו והיה בן הרופא יוסף ידיע סכנדרי. והוא היה תלמיד מהריק"ש ומהר"א מונסון. ועיין בשם הגדולים חלק א' עכ"ל:

ולא ידעתי מאין הוכיח אדוני זאת דתרי הרבנים שמם אברהם ואבותיהם יוסף ומי גילה לו סוד זה. שעל הראשון שכתב ר' אברהם בן להרב יוסף סכנדרי שהוא המובא בב"י או"ח. מן הפלא הוא זה. אטו לא ראה שגאון עוזנו בשם הגדולים חולק על זה וכתב שאינו רק מבני בניו. והתשובה שבבאר מים חיים מוצירי היא מבני בניו ולא מבן הר"ר יוסף שמביא בב"י. ואם כונתו לחלוק על גאון עוזנו. הא לא הביא שום ראיה לדבריו. רק בהשערה לבד. ולא יתכן לומר על זה תוכחת מגולה ואין כאן אפי' נסתרת. ועל השני שלמד בישיבתו הרב קורא הדורות שהוא בן הרופא דידיע סכנדרי. הלא זו דברי נבואה שלא מצינו בתשובותיו שחתם כן. והרב דרכי נועם והרב גינת ורדים לפנינו לך נא ראה בתשובותיהם ואין שם רמז לא לשם יוסף ולא דידיע כלל:

כי על כן אמרתי בחפזי לסדר השתלשלות המשפחה הנשגבה הזאת כפי מה שסדרה הרב ליקוטי יוסף צד קנ"ו וממילא רווח לן כל הנך קושיין. ודע כי שורש משפחה זו היא מספרד ושמה בית

הסופר. כי היו סופרים סת"ם מומחים ובקיאים בדיניהם. ובבואם לערי מצרים הוסב שם המשפחה סכנדרי כאשר אכתוב בעי"ת. הט אזנך ושמע. וזה סדר המשפחה וצור מחצבתה:

(א) ראש וראשון להמשפחה הזאת במלכות מצרים היה הרב ר' יוסף הזקן מבית הסופר. שיצא מספרד ובא לאלכסנדריא של מצרים והיה רופא מובהק ונתישב בנא אמון ואח"כ בא למצרים וק"ק מסתערב שמוהו לראש ולקצין עליהם ויסובו את שמו הרב ר' יוסף אסכנדרי על שבא מאלכסנדריא וקראוהו על שמה. והוא שפט את ישראל במצרים שנים רבות. ונפטר לחיי עד. והניח אחריו בן שמו אברהם וגם הוא היה רופא כאביו:

(ב) בנו ר' אברהם הרופא ישב על כסא אביו ר' יוסף הרופא שנים רבות ונקרא ר' אברהם סכנדרי הזקן. ונפטר לחיי עד והניח אחריו בנו הרב ר' יוסף הדיין:

(ג) בנו הרב ר' יוסף סכנדרי מלך אחריו. והוא שעשה הגהות על הטורים והוא שהביאו מרן מהריק"א ז"ל באו"ח סי' ל"ב [ומביא ממנו הרבה בדיני כתיבת התפילין כי עתה ידענו כי היו ממשפחת סופר סופרים מומחים ובקיאים במלאכת שמים הזאת]. וכפי זה ידענו שמוהר"ר יוסף סכנדרי ז"ל שמביא מרן בב"י הוא בן הרב ר' אברהם סכנדרי הרופא בן להרב ר' יוסף הרופא זקן המשפחה. וא"כ נקרא ע"ש מר זקנו זצוק"ל:

(ד) הרב ר' אברהם סכנדרי הזקן הנזכר לעיל היו לו שלשה בנים. שם האחד אלעזר. ושם השני שמואל. ושם השלישי יוסף. אלעזר היה רופא מובהק ועשה הגהות על הרמב"ם. ומרוב חכמתו אליו גוים ידרושו בחכמת הרפואה. ועל ידו נפתח בהכנ"ס של ק"ק מסתערב במצרים שנסגרו על ידי הגוים בשנת ש"ה פזורה ונפתחו בהשתדלות ר' אלעזר הנזכר בשנת הש"ם נפשנו בחיים וכאשר נבארהו במערכתו. שם השני ר' שמואל לא נזכר יחוס מעלתו

וחכמתו. והשלישי ר' יוסף הדיין הוא מהר"ר יוסף סכנדרי שמביא מרן בב"י והוא בן ר' אברהם סכנדרי הזקן כמו שכתבנו לעיל. ואחיו ר' אלעזר. ור' שמואל זצוק"ל:

(ה) הר' אלעזר הרופא הוליד ארבעה בנים האחד היה אברהם האשל הגדול הרב ועצום בישראל הלא הוא הרב ר' אברהם סכנדרי זלה"ה. [והרב ליקוטי יוסף כתב עליו בצד קס"ב וז"ל הרב ר' אברהם סכנדרי בעל ש"ת ודרושים ונפטר לחיי עד יום ב' ט' אלול שנת ת"י יעו"ש] והשני השר המרומם גדול מאד בארץ מצרים אלעזר דמתקרי אבא סכנדרי. השלישי איש תם וישר עלי סכנדרי. הרביעי האיש משה עניו וגדול בחכמה ובשנים גבור בארץ יהיה זרעו יחיו דגן ויפרחו כגפן אמן:

כל זה למדתי מדברי הרב לקוטי יוסף צד קנ"ו. ומדבריו נראה שבזמן שכתב סדר השתלשלות המשפחה של סכנדרי. עדיין היה בחיים זרעו של הר' אלעזר סכנדרי. והוא מכירם כי ע"כ ברך אותו יחיו דגן ויפרחו כגפן כמבואר לכל מעיין:

ולמדנו מזה הסדר הנשגב כמה ידיעות תועליות נצרכיות. (א) כי בכל המשפחה לא נמצא רופא שיקרא שמו יוסף זולת מוהר"ר יוסף סכנדרי הראשון שהוא עצמו בא מספרד והיה רופא ומלך בנא אמון ואח"כ במצרים והוא זקנו של הרב כמוהר"ר יוסף סכנדרי שהביא דבריו מרן בב"י או"ח סי' ל"ב. ועם היותו רופא היה אב"ד ומו"ץ בשני הקהלות הנזכרת בר אבהן ובר אוריין נאה ויאה. (ב) שחכמת הרפואה פסקה מה"ר אלעזר שרק הוא לבדו היה רופא מובהק. אכן שום אחד מהארבעה ארזים אשר נטע לא מצינו לו תואר רופא. (ג) שמהר"י סכנדרי שמביא מרן בב"י לא זכר בסדר המשפחה שהוליד בנים. ויתכן שרק בנות היו לו. (ד) ידענו לנכון שמוהר"ר אברהם סכנדרי בעל השו"ת הוא האחרון לשם אברהם דמשפחה. והוא אשר למד אצלו הרב קורא הדורות בשנת הת"ה וכתב שהיה זקן מופלג ומכוון לזה זמן סילוקו של צדיק בשנת הת"י רוצה לומר

שחי עוד חמשה שנים. והוא אחד היה אברהם בעל השו"ת שנדפסו בדרכי נועם ובגינת ורדים ובבאר מים חיים וכדבר האמור:

וממוצא דבר נלמד שאותם הפסקים שהיו ביד גאון עוזנו הרב חיד"א זי"ע וכתוב בחתימתם אברהם בן לאדוני הרופא יוסף דידיע סכנדרי. הם להרב ר' אברהם בן ר' יוסף סכנדרי הזקן אביו של הרב כמוהר"ר יוסף סכנדרי שמביא מרן בב"י שנקרא ע"ש זקנו. ולא להרב ר' אברהם האחרון שהובאו תשובותיו בספר דרכי נועם והגינת ורדים וכו'. ושלש ראיות בדבר ראשונה כי ר' אברהם סכנדרי האחרון היה בן ר' אלעזר ולא בן ר' יוסף כאשר כתבתי נצר מטע משפחתו. (ב) כי לא נמצא שם יוסף רופא במשפחה זולת ר' יוסף הראשון שיצא מספרד אביו של הרב ר' אברהם וזקנו של כמהר"י אסכנדרי שמביא מרן בב"י ז"ל ואין זולתו רופא. וא"כ הפסקים הם להרב ר' אברהם שישב על כסא הדיינות במצרים והיה רופא. והוא בן ר' יוסף הראשון למשפחה שהיה רופא גם הוא. (ג) מלת דידיע סכנדרי לא תפול כי אם על ר' יוסף הרופא הראשון. שלא היה שם משפחתו סכנדרי מעולם כי מספרד בא ומשפחתו בית הסופר. אכן לסיבת ישיבתו בראשונה בעיר סכנדריא הוסב שם המשפחה סכנדרי בעת בואו למצרים. ושם זה נקבע לו לדורות. וא"כ לו נאה לכתוב דידיע אסכנדרי להודיע שלא היה למשפחתו שם זה בשורש מחצבתה. רק נתחדש וע"כ לרמוז זה כותב דידיע. אכן לדורות שאחריו הרי קנו להם שם אסכנדרי לעצם המשפחה מאבותיהם. ומה שיך שם ידיע לזמן מאה שנים ויותר שהוקבע להם שם אסכנדרי דור אחר דור. וכפי זה נמצא לנכון שהרב מהר"א סכנדרי האחרון היה חותם אברהם סכנדרי ותו לא. ומהפלא בזה על הרב כמהרי"ט ישראל ז"ל שבהקדמתו עת אשר זכר את הרב ר' אלעזר והטובה שהטיב לישראל במצרים בפתיחת הבהכנ"ס כתב וז"ל וזאת הטובה הושפעה עליהם ע"י הרה"ג כמוהר"ר אלעזר סכנדרי ז"ל בן להרב ר' אברהם. בן להרב יוסף ז"ל. וזהו באמת סדר המשפחה אל נכון. אכן בסוף דבריו ערבב הדברים כתב שר' אברהם הוא בן כמוהר"י אסכנדרי

שמביא מרן בב"י. וליתא לכל אלה ההשערות כדכתיבנא. ובהכי רווחא לן שמעתתא ונחו כל הנך תמיהי:

ומ"ש גאון עוזנו בשם הגדולים משם הרב קורא הדורות שהעיד ששמע מפי הרב כמוהר"א סכנדרי ז"ל שהיה אומר שהוא מבני בניו של מהר"י אסכנדרי. שמביא מרן בב"י. וכפי האמור הוא דודו ולא מבני בניו שהוא נכדו. לזה יש לומר אחת משתים או שהרב קורא הדורות שמע בסתם מהרב כמוהר"ר אברהם סכנדרי. שהוא מבני בניו של כמוהר"י סכנדרי. ואמת הוא כן שכוונתו להתיחס אל כמוהר"י סכנדרי הראשון שהיה רב ודיין במצרים שנים רבות הוא ובניו אחריו. ובאמת למה לו לאדם להתיחס למר זקנו לבד. כל שהזקן זקנו היה ג"כ גדול הדור. וכיון ששניהם איתני תבל זיע"א ביותר תגדל תפארת המשפחה כשישתרע יחוסה זאת לפנים. וא"כ הוא היה באמת מבני בניו. לכן הרב קורא הדורות בשומעו שהתיחם אל זקנו כמוהר"י סכנדרי. איהי דידיה פירש דבריו שקאי על ר' יוסף סכנדרי שמביא מרן בב"י. שהוא הנודע דור שלישי למהר"י הראשון ולא כן הוא. ואם תמצא לומר ששמע שהוא מבני בניו של כמוהר"י אסכנדרי שמביא מרן בב"י. אין זו קושי' אם אדם קורא לדודו אביו. ובכל אופן לא תהיה שמועה גדולה מסדר היחס שערך לפנינו הרב ליקוטי יוסף ז"ל שהוא רב מרבני מצרים ובקי בהם ובשמותיהם עד להפליא. והרי לך כל המשפחה מסודרת. כל שהיא תפארת. ואין כאן מקום להאריך:

(יג) **מהר"ר אברהם ן' צור,** מרבני רשיד המתיחסת למצרים. אשר בה היה הגאון המפורסם מוהר"ר דוד גרשון ז"ל אב"ד ור"מ דמתא. ורבני דורו של הרב ר' אברהם הנזכר היו ר' משה אבודרהם ור' יאודה משעאל. כמ"ש הרב ליקוטי יוסף ז"ל צד קנ"ו והיום היא חריבה ואין בה ישוב מאחינו בני ישראל כלל:

(יד) **מהר"ר אברהם קשטרו,** מרבני מצרים תלמיד מהריק"ש. והרב גינת ורדים באבן העזר

כלל א' סי' א' קרי ליה אחד משלשה אבירי הרועים כי הוא אחד משלשת הדיינים אשר הסכימו עמו בפסק דין ההוא. והוא חתום בשו"ת אהלי יעקב סי' קל"ה וכותב על מהריק"ש מורי הרב יעויין שם:

(טו) **מהר"ר אברהם קשטרו הנגיד,** במצרים אשר יצא מלפני המלך
שולטאן סלימאן בלבוש מלכות כי הוא היה המושל על בית המטבע של המלכות במצרים. והשולטאן היה בקרית מלך רב בקושטא. ועל ידו בנה סולטאן סולימאן חומות ירושלם מסביב [הם העומדים עד היום] ואחמד פאשא אחד משריו אשר במצרים מרד במלכו ורצה למלוך הוא במצרים. וגזר על הנגיד ר' אברהם קשטרו לעשות לו המטבעות על שמו. ומיראתו ברח לקושטאנדינא להגיד להשולטאן את זאת. והמלך שלח אנשים מרואי פניו להתחקות על הדבר. ולמאי דאדביני ביני הצר הצורר ההוא היצר מאד מאד לישראל. כי שללו את ממונם ונהרגו כמה וכמה בעוה"ר. והביאם במצור ובמצוק נורא מאד. והיה אז במצרים הרב ר' שמואל ן' סיד ז"ל רב גדול מפורסם מגולי ספרד. וביום י"ח לאדר קרא עצרה בשק ואפר וצום ובכי ומספד. וירד לפני התיבה והפציר מאד בתפלה וכמעט הטיח דברים וכו' ח"ו וירד מן התיבה סג"ן. וביום כ"ח אדר היתה תשועת ה'. כי נהרג הצורר המורד וכרתו ראשו ושלחו אותה להשולטאן לקושטאנדינא. וחכמי מצרים אשר בדור ההוא לקחו דברי סיפור הענין ועשו מהמאורע מגילה לקרותה בליל כ"ח אדר בכל שנה ושנה. ולעשות אותו יום משתה ושמחה. וביום שיפול יום פורים של מגילת מרדכי ואסתר בו ביום יהיה יום כ"ח אדר בכל שנה. והיה זה בשנת חמשת אלפים רפ"ד וסימנך רד"ף אויב. ועוד עשו בו סימן אחר יאר פניו **אתנ"ו** שהוא שנת אלף תנ"ו לשטרות. ליקוטי יוסף צד קמ"ה:

ועד היום קורין את המגילה הזאת במצרים בבהכנ"ס הישנה הנקראת אל מצריין. בליל כ"ח אדר בכל שנה ושנה. [אכן איננה כתובה בקלף רק על נייר]. **אמ"ה** הסימן שנתן הרב יאר פניו

אתנ"ו אלף תנ"ו לשטרות לא יתכן וטעות סופר הוא. כי שנת חמשת אלפים רפ"ד ליצירה. היא שנת אלף תתל"ו לשטרות כידוע לכל בקי בחשבונם. ואפי' אם נחשוב הפסוק כולו יאר פניו אתנו. לא יתאים שנות היצירה עם שנות מספר השטרות. כי חשבון השטרות מתחיל ש"פ שנים קודם חרבן בית שני כידוע. אם לא שנאמר שטעות הוא וצ"ל אלף תנ"ו לחרבן. ומכוון החשבון כאשר תוסיף מספר עק"ב על רפ"ד יהיה לחרבן אלף תנ"ו בדיוק. ודו"ק כי קצרתי:

(טז) **מהר"ר אברהם ן' שושן,** מרבני מצרי הקדמונים. והיה בזמן הרדב"ז. ובאה תשובתו בשו"ת מהרלב"ח סי' ס"א. ועיין בתשובת מהרלב"ח שבסוף הספר שמזכיר תחילה הרדב"ז ואח"כ כמוהר"א ן' שושן דמזה נראה דהרדב"ז היה גדול ממנו. וכן הזכירם בסי' קי"ז והיא תשובת מהר"י קרקוס במצרים. המעלות לשלמה אות כ"א:

אמ"ה, הרב כמוהר"א בן שושן ז"ל היה מגולי ספרד בגירוש דשנת רנ"ב. שכן כתב הרב ליקוטי יוסף צד ק"מ. [אשר שם ספר ומנה כל יוצאי מגולת ספרד הרבנים ואן פנו ואן חנו למקומותם דבר פלא גודל בקיאותו בדבר זצ"ל] ושם נאמר וזה לשונו. יעקב בי רב. דוד בן אבי זמרה. אברהם ן' שושן. שמואל ן' סיד. משה אלשקר. אלה נתישבו במצרים. יוסף קרקוס. אפרים קארו. יוסף אב'איוב. מאיר אנאשאכ'ון נתישבו בירושלם ובצפת עכ"ל. ושם הולך ומונה מי נתישב בשאלוניקי. מי בקושטאנדינא כמו שיראה המעיין שם. ועלי להודיעך דבר שתזכרהו קורא נעים הנצרך לנו ידיעתו במערכות הבאים אם יחייני ה' ברחמיו. כי כל רבותינו יוצאי גולת ספרד הנקובים בשמותם לעיל. יצאו צעירים לימים. ופירוש ג"כ נתישבו במצרים לאו דוקא. יש שבדעתם בעת יציאתם מספרד להתישב במצרים. ועברו דרך ארצות אחרות ולבסוף באו מצרימה. ויש שמקודם באו מצרימה ישר מספרד. ואח"כ נתישבו במצרים זמן מה ונתישבו במקום אחר. שהרי הראשון שהוא מהר"י בי רב בצאתו מספרד הלך תחילה לפ'אם במערב הפנימי ושם היה רב לקהלה בת

חמשת אלפים בעלי בתים והוא היה אז בן י"ח שנים. בלתי חתימת זקן. כמו שכתב איהו גופיה עדות ביעקב בתשו' מהרלב"ח ד' רצ"ח ע"ב. וכמו שכתב הרב המעלות לשלמה אות יו"ד סעיף ד' יעו"ש. ואח"כ יצא מפ'אס ועבר דרך מצרים וישב בה קצת ומשם הלך לצפת ושם ישב והרביץ תורה. וכן הרדב"ז יצא מספרד נער קטן והלך לצפת ת"ו. וכתב הרדב"ז בתשובות החדשות סי' תקצ"ו שהוא ראה והכיר את מהר"י אסכנדרי בהיותו בצפת"ו והיו ימי הרדב"ז י"ג שנים. ואח"כ בא מצרימה. וישב בה כארבעים שנה ואח"כ חזר לצפת. ומהפרט תקיש על הכלל. ושמור ענין לעת שנצטרך אליו:

ודע כי ע"פ דברי הרב ליקוטי יוסף ז"ל בסידור מערכת הרבנים יוצאי גולת ספרד ואנה אוו להם מקום למושב. הנה מקום אתי להתיר תמיהת גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל. שדחה דברי הרב קורא הדורות. שכתב שמרן היה תלמיד מהר"י בי רב ז"ל. וגאון עוזנו בשם הגדולים מערכת היו"ד אות קס"ה. כתב שהוא מסתפק מאד בדבר. שהרי מרן בשנת רפ"ב התחיל לחבר חיבורו הגדול בית יוסף. ומרן עבר דרך שאלוניקי וחתם עם הרבנים בהסכמות וכו' באופן שכאשר בא לצפת היה מרן מגדולי הדור בתורה ויראה. והיאך יתכן שיהיה תלמיד מהר"י בי רב. הלא מהר"י בי רב הלך מספרד לפ'ים ואח"כ בא מצרימה ובא לצפת באופן שלא היה בגלילות טורקיאה. ומרן לא ראהו כי אם בהליכתו לעיה"ק צפת"ו. כי על כן נראה לי כי הרב מהר"י בי רב הסמיך למרן בצפת ומשום הכי קורהו מורי הרב עכ"ל שם הגדולים שם:

ואת אדוני הסליחה רבה בתירוצו יותר דחוק ותמוה. דהלא בעלות מרן לצפת היה גדול מאד בתורה וחכמה וחיבורו הגדול בית יוסף בידו ולא היה לו צורך במורה ורב כי ידיו רב לו. ואטו בשביל סמיכת ההוראה שנתן לו והוא לא למד ממנו כלום. יכתוב עליו מורי הרב הגדול בחיבורו ובתשובותיו פעמים אין מספר. ותו קשיא לי טובא דהרב המבי"ט ח"ב סי' ס"ז תמה על מרן הב"י שלא התקנא לכבוד רבו הרב מהר"י בי רב שהוא היה תלמידו ולמה לא הציל את

רבו מהשגת מהר"ש חכים דאינה קושייא. ועל זה נאמר יאמרו רבן דקרו עכ"ל ודברים אלו הביאם גאון עוזנו גופיה בשם הגדולים מערכת שי"ן אות ק"ד בציון מהר"ש חכים. יעו"ש והרי הרב המבי"ט שהיה בדורו כותב עליו שהיה תלמידו מובהק. ותו קשיא דדברים אלו ראה אותם הרב המבי"ט בספר ב"י שכבר היה בדפוס. ומרן התחיל לחבר חיבורו ב"י קודם עלותו לצפת וקודם שנסמך. כבר כתב עליו מורי הרב הגדול מהר"י בי רב. ותו הלא מהר"י בי רב לא הסמיך רק את מרן הלא הסמיך כמה רבנים אחרים כמ"ש הרב סדר הדורות בשנת ה"א רצ"ח. שהסמיך עשרה זקנים ולא ראינו שכולם כתבו לו מורי הרב בעבור הסמיכה. ועוד יש להעיר בזה:

ואולם כל יסוד תמיהת גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל הוא רק בהניח דמרן לא ראה צפת"ו רק לעת זקנותו. אחרי שחיבר ספר ב"י באנדרינופולי. וכפי זה היה מרן הב"י יליד גלילות הטורקיאה. ואתו הסליחה רבה כי מרן גופיה היה יליד ארצות ספרד ויצא מן גולת ספרד עודנו בן ארבע שנים ועל כן לא נזכר בין העולים מן הגולה לרוב קטנות שניו. כפי הכתוב בספר לקוטי יוסף. שמהר"י קרקוס. ואפרים קארו נתיישבו בצפת וירושלם. והרי ידענו שאבי מרן הרב ר' אפרים היה ממוצאי גולת ספרד ומרן נפטר בצפת בן פ"ז שנים יום ה' י"ג ניסן שנת של"ה. וגירוש ספרד היה שנת רנ"ב. א"כ בצאת מרן מספרד עם ר' אפרים קארו היה מרן בן ארבע שנים דוק ותשכח. ועתה הט אזנך ושמע איך יצאנו למרחב מן כל הנך תמיהי. כיון שידענו שבזמן אחד יצאו מספרד מהר"ר יעקב בי רב. וה"ר אפרים קארו אבי מרן. והרב אפרים קארו נתיישב בצפת ובנו הקטן עמו שהוא מרן בן ארבע שנים. מהר"י בי רב הלך לפ'אס ומשם למצרים ואח"כ עלה לצפת. ועד אשר גמר מהר"י בי רב סבוביו בפ'אס ומצרים, אז הגיע מרן לשנות מספר שילמוד תורה עם רבו מהר"י בי רב ושיהיה ראוי לכך א"כ נוכל לומר בשופי שרבו המובהק שלמדו תורה הוא מהר"י בי רב בצפת וכעדותו של הרב המבי"ט וע"כ קורהו בצדק מרן למהר"י בי רב מורי הרב הגדול ז"ל. וכאשר

כתב גם הרב קורא הדורות. והרי שלשה עדים גדולים בדבר. ואין זו תמיהא אם בצפת למד תורה ונתגדל בה, למה הלך לאנדריפולי. כי אולי חוסר פרנסה או סיבה אחרת היתה לו לצאת לחו"ל. כי ממש כעובדא זאת היתה להרדב"ז. כי מספרד יצא והלך לצפת ואח"כ בא למצרים וישב בה שנים רבות ושפט את ישראל, ולעת זקנותו חזר לעיה"ק צפת"ו. וגם מרן היתה לו כזאת. והדברים ברורים לעניות דעתי ואין כאן שום תמיהא ולא ספקא בדברי הרב קורא הדורות ז"ל ואין כאן מקום להאריך:

(יז) **מהר"ר אהרן אזוביב,** מרבני מצרים. חמיו של הרב מטה יוסף ז"ל ושקיל וטרי בתשובה עם הרה"ג המפורסם כמוהר"ר רפואה שלום שהיה מרבני מצרים ונא אמון כמו שכתב גאון עוזנו בשם הגדולים מערכת הריש אות י"ח:

וגאון עוזנו בשם הגדולים מערכת אלף אות קי"ז כתב הדבר דמסתפק אם היה חמיו של הרב כמוהר"ר יוסף הלוי ז"ל המחבר ספר מטה יוסף ב' חלקים. יען לא נמצא בידו הספר. ודבר ה' בפיהו אמת כי כן כתב חתנו הרה"ג מהר"ר ישועה שבאבו דידיע זין המחבר ספר פרח שושן. בהקדמה אשר עשה לספר מטה יוסף חלק ב'. שמר חמיו היה הרב כמוהר"ר אהרן אזוביב ז"ל. ושם השבח השביח לשרביטו של מלך ובת מלך הרב כמוהר"א אזוביב ז"ל אשר מכרה חפציה ותכשיטיה להדפים את החלק ב' של מטה יוסף למיעבד נייח רוחא למר בעלה ז"ל. והן עתה נדפסו שו"ת להרה"ג מהר"י פרג'י מהמה ז"ל אב"ד דק"ק נא אמון ושם בסי' כ"ח הסכים הרב ר' אהרן אזוביב ז"ל על פסק דין המובא שם:

(יח) **מהר"ר אהרן חיים,** מעיר פ'אס נתיישב פה מצרים ובה חיבר ספריו שהם מדות אהרן. קרבן אהרן. ולב אהרן (נדפסו). וספר מצח אהרן ומצנפת אהרן על ההגדה. ולא יצא טבעם בעולם ואח"כ עלה לארץ ישראל ונפטר שם. ליקוטי יוסף צד קם"א:

ובן כתב גאון עוזנו בשם הגדולים אות קכ"ה שהרב הרביץ תורה בארץ מצרים והוא ז"ל ראה חתימתו בפסקים של רבני מצרים יעו"ש. ומה שכתב גאון עוזנו שם בסוף דבריו ומדרוש הרב בינה לעתים ז"ל אשר דרש עליו בהספדו מוכח דנפטר בויניציאה וכו'. את אדוני הסליחה רבה כי דרושו של הרב בינה לעתים היה רק על שמועתו כי באה וכדמוכח מדברי הרב בינה לעתים דף נו"ן בתחילת העמוד וזה לשונו עצם הדרוש אשר הגיענו משמועת הסתלקות הרב המופלא כמוהר"ר אהרן בר חיים וכו'. ואין כאן רמז דנפטר בויניציאה. והשתא חזי תרי סהדי רבבי הרב קורא הדורות והרב ליקוטי יוסף ז"ל מעידין בגודלם כי נח נפשיה בארץ ישראל בירושלם עיה"ק, ודו"ק:

(יט) **מהר"ר אהרן סיגורה,** מרבני מצרים והיה בישיבת הרה"ג כמוהר"ר אברהם סכנדרי ז"ל עם הרבנים מוהר"ר זרחיה גוטא והרב יאודה הכהן וסיעתם. כמו שכתב הרב קורא הדורות בערך ר' אברהם סכנדרי ז"ל יעויין שם:

(כ) **מהר"ר אלעזר חאמי,** מרבני מצרים בזמן מהר"י קשטרו וחתום במעשה בית דין של מהר"י קשטרו כמו שכתב בתשובות אהלי יעקב סי' קל"א הוא והרב כמוהר"א אברהם מונסון. והרב ר' יאודה חאמי ז"ל יעויין שם:

(כא) **מהר"ר אלעזר מונזלאו,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קם"א. ומסידור המערכה נראה שהיה בדור הרבנים מוהר"ר אברהם קשטרו וכמוהר"ר מאיר גאב'יזון ז"ל וא"כ היה בזמן מהריק"ש ומהר"ח כפוסי ז"ל דוק ותשכח:

(כב) **מהר"ר אלעזר סכנדרי,** מרבני וגדולי המעלה במצרים. בן להרב כמוהר"ר אברהם סכנדרי הזקן הראשון. ואחיו של הרב כמוהר"י סכנדרי שמביא מרן

בבית יוסף אורח חיים סי׳ ל״ב. וכבר זכרנו יחוסו במערכת מהר״ר אברהם סכנדרי בנו ז״ל. הוא הושיע את עמו בגזירת הבתי כנסיות אשר נסגרו במצרים בשנת ש״ה פזורה. וזה לשונו הרב ליקוטי יוסף צד ק״ס. הרב ר׳ אלעזר סכנדרי אזר כגבר חלציו בעד עמו היושבים במצרים אודות בהכנ״ס של המסתערבים. כי בשנת ש״ה פזורה נסגר בית הכנסת של המסתערבים של מצרים אלקאהרה. של הרבנים ביום ראשון לשבת בשלח. ושל הקראים נחרבה עד היסוד. ונפתחו הבית הכנסת על ידי החכם רבי אלעזר סכנדרי ועל ידי הנגיד יעקב בן חיים במאמר השר איברהים פאשה. בסדר ויקחו לי תרומה בליל שב״ק ששה באדר שנת הש״ם נפשנו בחיים. וכשפתחו הבית הכנסת לא נתקלקל ממנו כלום רק המעקה יעויין שם. וכן כתב בהקדמת ספר מנהגי מצרים. והיא הבית הכנסת הנקראת היום ק״ק למצריין. וזאת הטובה הושפעה על ידי הרב הגדול מוהר״ר אלעזר סכנדרי בן להרב אברהם בן להרב יוסף ז״ל ובעדה ובעבורה קבלו עליהם עדת מצרים לראש ולנגיד את הרב הנזכר וכן זרעו אחריו עוד כל ימות עולם ובאו בחתימת ההסכמה הזאת קע״ו חתימות עכ״ל. ובלי ספק שעיני קדשו ראו את ההסכמה הנזכרת ומספר חתימותיה. וחבל על דאבדין שלא נדפסה ההסכמה ההיא. ועד היום יש אתנו ממשפחת סכנדרי במצרים חיים וקיימים יחיו דגן ויפרחו כגפן אמן:

ב.

(א) **מהר״ר בצלאל אשכנזי,** מרבני מצרים תלמיד הרדב״ז ומהר״ר ישראל די קוריאל כמו

שכתב בריש תשובותיו וחיבר שיטות המקובצות ונדפסו על ביצה כתובות קמא ומציעא. וראיתי בכתב יד על שבועות וחולין וספר קדשים. וגטין סוטה נזיר. ובתשובות מהר״א מונסון והרב מהריק״ש כתב יד חתום על פסקים. ובספר שבחי האר״י ז״ל כתוב שרבינו

האר"י היה תלמידו בפשט ובספר קורא הדורות חולק. ואין הוכחתו הוכחה. וכן ראיתי בקובץ כתב יד שהיה רבו של האר"י. וכתוב שם שהוא ביטל שם נגיד בארץ מצרים משום מעשה שהיה וכו'. שם הגדולים אות ב' סי' כ"ח ועוד האריך בשבח שלמיו יעויין שם:

כבר כתבתי כמה פעמים בקונטריסי זה. שהקובץ כתב יד שהיה ביד גאון עוזנו החיד"א ז"ל הוא ספר ליקוטים מדברי ר' יוסף סמברי הנדפס מחדש והוא בידינו. וכל מה שהעתיק ממנו כך נמצא כדמותו בצלמו בהנדפס. ובצד ק"ס כתוב שם וז"ל. הרב בצלאל אשכנזי ז"ל רב ועצום והיה רבו של האר"י זלה"ה כשבע שנים פה מצרים. וחיבר שיטות על גמרת כתובות וחולין והגהות על קצת גמרות מהתלמוד והם יבמות, נדרים, נזיר, סוטה, זבחים, בכורות, ערכין, תמורה, מנחות. וחיבר דרושים מתוקים מדבש ונופת צופים. ושו"ת. ועלה לארץ ישראל ונפטר שם עכ"ל:

ומדלא הזכיר בתרא (אשר נדפסה בזמן גאון עוזנו) ידים מוכיחות לספקו של גאון עוזנו שנסתפק שם אם הוא מקובצת מהרב רבינו בצלאל. אכן על מסכת נזיר הרי גברא רבא הרב יוסף בעל הליקוטים והוא ג"כ מרבני מצרים. מעיד בגדלו כי מסכת נזיר היא מקובצת מרבינו בצלאל. ונפשט הספק בחדא מיהא. ומה שכתב שהוא ביטל את הנגידות במצרים משום מעשה שהיה. המעשה הובא בספר ליקוטי יוסף צד קי"ו וקי"ז. ואעתיק לך קורא נעים את הענין הנזכר לעיל בקצרה. הנגיד ההוא בא מקושטאנדינא ושמו יעקב בן חיים תלמיד. ובבואו לארץ מצרים. והשר שבמצרים הלבישו בגדי מלכות כנהוג וביום שבת קודש הלכו עם בני ישראל להקביל פניו ועל צבא קהלתם הרב רבינו בצלאל ז"ל. והנגיד לא שת לבו להם ולא נהג בהם כבוד. וחרה אף רבינו בצלאל ז"ל ונדהו. והנגיד הלך להלשין את הרב לפני השר שלא נהג כבוד במלכות. ואז הלך רבינו בצלאל אל השר ודיבר אתו בחכמתו כי הנגיד מתגאה ליטול שם מלך לעצמו. כי הכתוב אומר לנגיד על עמו ומתרגמינן מלכא. וכשמוע השר דברים אלה גירש את הנגיד ממצרים. ומאז שם לחק כי כל הבא

מקושטאנדינא לא יקרא עוד בשם נגיד רק ג'יליבי. ותהי לחק עד היום. עכ"ל:

ואל תתמה כי הלא רבינו יצקח הכהן שולאל ז"ל הוא היה סוף הנגידות. והרדב"ז בבחרותו היה מבני ישיבת הנגיד בשנת הרע"ד. וכמו שכתוב בהקדמת ספר מנהגי מצרים. ואם כן איך חזרה הנגידות בזמן רבינו בצלאל תלמידו. והתירוץ לזה מובן מדברי ספר ליקוטי יוסף הנזכר צד קט"ז. ושם נאמר כי הנגידות וריש גלותא. הראשונה היתה מבבל בעוד שהיתה שלשלת העבאסיים שם שהיתה נקראת בבל. ממשלת כליפת אמיר אלמומנין אלעבאסי. ומשם היו ממנים ריש גלותא ונגידים לישראל. והאחרון לנגידות כזאת הוא רבינו יצחק הכהן הנזכר. ואולם כשנפסקה ממשלת העבאסיים מבבל. וזרח אור ממשלת העותמאנלים בקושטא. חזרה הנגידות למי שראוי לה מצד חכמתו ומעשיו ועשרו. והיו שולחים איש ראוי לזה מקושטאנדינא בהסכמת חכמי ורבני קושטאנדינא ושריה ויועציה. ואחרון לנגידות העותמאנלים במצרים היה יעקב בן חיים תלמיד הנז"ל שנתבטלה ע"י רבינו בצלאל. כאמור. ועיין בתשובות הרדב"ז דפום פיורדא סי' תק"ט שם מבואר ענין הנגידות במצרים ומה שנמשך ממנה להיות דיין יחידי במצרים עי"ש כל הענין: ומ"ש שהוא חתום בפסקים עם מהריק"ש וכו' הלא היא בתשובות אהלי יעקב סי' ח"י חתום הוא בהסכמת הפסק דין הוא ומוהר"א מונסון תלמידו. וכמו שכתב לעיל במערכת מוהר"א מונסון ז"ל ודו"ק:

(ב) מהר"ר בנימין הכהן מעלי, היה רב במצרים שנים רבות, והוא היה מעיה"ק ירושלם ת"ו ואח"כ חזר לעיה"ק ירושלים והיה שם ראשון לציון כשתי שנים ושם היתה כבוד מנוחתו. שם הגדולים אות י"ד:

ועיין לגאון עוזנו בס' חיים שאל ח"א סי' ל"ח אות י"ט בשם כצ"ר וזה לשונו שמעתי מאדוני אבי דמשנת התצ"ד שישב על כסא ההוראה הרב המובהק משיירי כנסת הגדולה כמוהר"ר בנימין

הכהן מעלי ז"ל שהיה מקדם מארי דאתרא בארץ מצרים הנהיג בעיה"ק ירושלם ת"ו לכתוב כצ"ר בצדי ונקודה כי כן הוא משפט לשון הערבי. וכן נהגו הרבנים שאחריו יעויין שם:

והרב המחבר מנהגי מצרים בהקדמתו כתב שהרב ר' בנימין הכהן מעלי בא למצרים בזמן הרב כמוהר"ש אלגאזי ז"ל שהיה הוא רב ומארי דאתרא. וראש לכל חכמי מצרים. אכן בבוא למצרים הרב בנימין הכהן מעלי בשנת התצ"ב ניתנה לו הקדימה וישב בה עד שנת התק"ד ואחר כך עלה לירושלם ת"ו וחזר לאיתנו הרב כמוהר"ש אלגאזי. עכ"ל:

ואתו הסליחה רבה כי ליתנהו להני מילי דמספר השנים שכתב. מכמה אנפי תריצי. חדא דגאון עוזנו כתב דמשנת התצ"ד חזר לירושלם הרב בנימין הכהן ז"ל אחר שישב במצרים שנים רבות. והראיה שמשנת התצ"ד והלאה כבר הנהיגו בירושלם לכתוב כצ"ר בצדי ונקודה. שנית שגאון עוזנו בשם הגדולים כתב שאחר פטירתו של הרב בנימין הכהן ז"ל מלך אחריו מוהרר"א אליעזר נחום ז"ל והיה ראשון לציון כעשר שנים. ועיניו ראו גודל שקידתו ותורתו הגדולה. וכמ"ש גאון עוזנו במערכת רבינו אליעזר נחום יעו"ש. והרי ראינו למוהר"ר אליעזר נחום ז"ל ראשון לציון בעיה"ק ירושלם ת"ו בשנת התצ"ט חתום בראש רבני ירושלם ת"ו בהסכמת ספר אדמת קודש ח"א בשנת צבאו"ת כמו שיראה המעיין. וכיצד יתכן שהרב בנימין הכהן מעלי ז"ל שהיה קודם לו רב בעיר קודש תבנה ירושלם. שהיה עדיין בשנת התק"ד במצרים. ואח"כ בירושלם. אלו הם דברים שאין להם שחר. אחר המחילה רבה, ואכמ"ל ודו"ק:

(ג) **מהר"ר בנימין קאגיג'י,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש וחתום עמו בהסכמת הפסק דין בתשובות אהלי יעקב סי' קל"א. והוא הראשון לשלשת אבירי הרועים שהזכיר הרב גינת ורדים באבן העזר כלל א' סימן א'. ושני לו הרב ר' שלמה אלפראנגי ז"ל. והשלישי מהר"ר אברהם קשטרו ז"ל יעו"ש.

והרב המעלות לשלמה ז"ל באות ב' סי' א' כתב שהובא לידו מעשה בית דין שנכתב במצרים בשנת השס"ז ליצירה וחתומים עליו חיים כפוסי, אברהם קשטרו, אברהם סכנדרי, בנימין קאניג'י, משה ארגיל, זכר כולם לחיי עוה"ב. עכ"ל. ובאותה תשובה בסי' קל"ה חתומים בה רוב הרבנים הנז"ל ועוד כהנה וכהנה מרבני הדור ההוא לך נא ראה:

(ד) **מהר"ר ברוך חזק**, מרבני מצרים. עשה אגרת אוגרת וחוזרת חלילה לעיבור שנים ועשה סימן לשבעה פשוטות ושבעה מעוברות, חזק וברוך. ליקוטי יוסף צד קס"ב:

(ה) **מהר"ר ברומא בב"ר אשר**, מרבני מצרים הקדמונים. הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס ומסידור המערכה נראה שהיה בדור הרבנים כמוהר"ר מנחם הכהן וכמוהר"ר משה אבודרהם זצוק"ל שהיה מרבני מצרים כמו שיתבאר במערכתם בעזרת ה' יתברך. ושם ברומא נראה לעניות דעתי שהוא שם געגוע או קטנות לשם אברהם. כאשר זה מצוי הרבה בלשון ערבי ואין כאן מקום להאריך:

ד.

(א) **רבינו דוד בן אברהם**, בן הרמב"ם. נולד במצרים בשנת אלף תקל"ד לשטרות (היא שנת ד"א תתקפ"ג ליצירה) כן כתב בסוף פירוש גמרת ר"ה כתב יד. וחיבר רבינו דוד מדרש על התורה והפטרות בלשון הגרי ומצוי בארץ מצרים כתב יד. ובק"ק מסתערב אשר שם קורין בו בכל שבת בהעלות המנחה לזכות את הרבים. שם הגדולים אות ד' ב':

ובספר ליקוטי יוסף סמברי צד קל"ד כתיב לאמר וז"ל רבי דוד הנגיד בן בנו של הרמב"ם נולד בשנת אלף ותקל"ד לשטרות היא

שנת וכו' כנ"ל. וחיבר ילקוט על התורה נביאים וכתובים, בלשון ערב, וקוראים לו רבינו דוד. שחכם אחד מחכמי מצרים יקרא לפני המון העם ביום שבת קודש קודם תפלת המנחה. ועשה פירוש על נבואת הילד והם דברים סתומים וחתומים ונכתבים בכמה לשונות ירושלמי ובבלי ארמי והגרי מעורבים ונחלפים עמוקים מאד במליצה וחידה. ולפי שחכמי ברצלונא כתבו להנגיד ר' דוד לחלות פניו להודיעם אם נמצא אצלו איזה דבר ברור בסוד הקץ. ושלח להם המעשה של נבואת הילד. ובסוף כל נבואה קצת מענה. ומעשה שהיה כך. עכ"ל:

והספר הנ"ל מצוי כעת ביד איזה אנשים לסגולה יקרה. וחלק ממנו על התורה בכתב יד. נמצא בבית מדרשינו במצרים שהועתק ע"י סופרים בזמן קודם. ועדיין לא נדפסו. זולת פירושו למסכת אבות בלשון הגרי. אשר מקובל בידם אשר הוא פירוש לרבינו דוד בן אברהם ז"ל שנדפס בשנת התר"ס. בנא אמון הסמוכה למצרים. והרואה סגנון לשונו בלשון ערבי בפירושו למסכת אבות. עולה בקנה אחד עם סגנון לשונו אשר בפירושו על התורה. וכל איש בקי בלשון ערבי ההגרי. יתן עדיו כי כן הוא. וכאשר כתבתי אני הצעיר בהקדמת הספר הנזכר להחזיק טובה למביאו לבית הדפוס גם ברוך יהיה. ורבינו דוד היה דור השלישי לנגידות. במשפחת רבינו הרמב"ם ז"ל:

(ב) **מהר"ר דוד בן גרשון,** מרבני מצרים המפורסמים. והרב ז"ל היה יושב ברשיד. אבן מצודתו פרוסה על ארץ מצרים כולה. וגאון עוזנו בשם הגדולים אות י"א כתב שהיה בזמן הרב דרכי נועם ובנו הרב גינת ורדים. והרב לקט הקמח מביאו. ומבית דינו היה הרב מהר"ר שבתי נאוואוי דשקיל וטרי עם הרב גינת ורדים. והרב משאת משה. ועיין בגן המלך סי' קל"ד שכתב שאלתי לאדונינו הרב דוד גרשון עכ"ל:

ולא ידעתי למה ליה לגאון עוזנו ראיה קלילא ממקום אחד ובספר גן המלך. והלא בגינת ורדים אבן העזר מלא מתשובות

מוהר"ר דוד גרשון ז"ל וכותב לו הרב גינת ורדים תוארים יותר גדולים מאלה, ראשונה בכלל ב' סי' ז' כותב אליו לקדם רבינו הגדול מוהר"ר דוד וכו' ושם בסי' יו"ד כותב אליו שלמא רבא כימא רבא לאלהא רבא רבינו הגדול כמוהר"ר דוד נר"ו וכו' ובכלל ג' סי' ה' בפסק עגונה כתב הרב גינת ורדים שהתיר וז"ל אם יראו וירצו דברי לפני וכו' הרב הגדול דוד מלך הארץ יעו"ש. ובכלל ג' הנזכר סי' כ"ה וכ"ו שקיל וטרי הרב מוהר"ר דוד גרשון עם הרב גינת ורדים. ומסיים בה הגינת ורדים בסוף סימן כ"ו וז"ל והנני נעשה סניף להתיר כאשר הורה גבר דרב גובריה רבן של בני גולה. לשם ותהלה. ובכלל ד' סי' כ"ג כתוב לאמר כל זה שלחתי למרנא ורבנא כמוהר"ר דוד גרשון. והסכים על ידי. ופה המדבר הרה"ג כמוהרי"ף מהמה יעו"ש. ועוד לו בחושן משפט כלל ו' תשובת מוהר"ר דוד גרשון ז"ל ואין צורך עוד לאורך:

(ג) **מהר"ר דוד ביואש,** מרבני מצרים הובא בספר ליקוטי יוסף סמברי צד ק"ס. בדור הרבנים אלעזר חאמי. וכמוהר"ר יאודה חאמי ז"ל יעו"ש:

(ד) **מהר"ר דוד ן' אבי זמרא,** הוא הרדב"ז תלמיד רבינו יוסף סאראגוסי המלומד בנסים. וראיתי בקובץ כתב יד שהרדב"ז היה מיוצאי ספרד. והלך לעיר פ'ים וירד מצרימה ותיקן המשמרות של הקברים. אף הוא בטל חשבון השטרות שהיו רגילים בו מזמן אלכסנדרום. וחיבר שלשת אלפים תשובות. וחיבר פירוש על הרמב"ם (הוא ספר יקר תפארת הנדפס זמן קדום) וחיבר מכתם לדוד על שיר השירים. וספר מצודת דוד טעמי המצות. והיה הרדב"ז מישיבת הנגיד רבינו יצחק הכהן שולאל. וחברו מהר"י קרקוס. ותלמידו רבינו בצלאל אשכנזי. ולעת זקנותו עלה לעיה"ק צפת. ושמעתי שכינוי הרב היה מתחילה בן זאמירו. ועד היום יש ממשפחתו במערב. והיה לו כתר התורה וכתר העושר וכתר שם טוב עולה על גביהן. ושפט את ישראל במצרים ארבעים שנה. ובירושלם וצפת עשרים שנה. והלך לירושלם ת"ו ולא הונח לו מרוב המם המוטל עליו והלך לו לצפת"ו. ושם היתה כבוד מנוחתו זי"ע.

והרדב"ז כתב בתשובות (החדשות) שנת תקצ"ו שהוא הכיר בצפת את הרב כמוהר"י סכנדרי בהיותו בן י"ג שנה בצפת. ונראה מזה שאחרי זה הלך למצרים ובסוף ימיו חזר לצפת ת"ו. כל זה מדברי שם הגדולים מ"ג ד' אות ט"ז:

והרב המעלות לשלמה מערכת גדולים ד' אות ו' כתב דליתנהו להני מילי שהרי מתבאר מתשובת הרדב"ז עצמו בשנת תקצ"ו שהכיר את מהר"י סכנדרי בהיותו בצפת בהיותו בן י"ג שנה. הרי שיצא הרדב"ז ז"ל מהגירוש ילד קטן ולא היה אז בעל שם שיאמר עליו כלשון הקובץ כתב יד הנזכר שכתב שהרדב"ז היה מיוצאי ספרד והלך לעיר פ'ים וכו' דמשמע מלשונו שכבר היה גדול ולו שם בגדולים. דזה אינו. גם מה שכתב הקובץ הנזכר וירד מצרימה גם זה ליתא. שהרי בן י"ג שנה היה בצפת"ו ובודאי הגמור שזה היה קודם שהלך למצרים. והעולה מזה שהרדב"ז יצא מהגירוש ילד קטן. והלך לעיר צפת"ו ולא נתאחר שם זמן הרבה וכו'. ונראה שמצפת הלך למצרים וכן כתב הרב שם הגדולים שם. ובמצרים למד תורה אצל רבו כמוהר"י סראגוסי שהיה רבו מובהק וכמ"ש בשם הגדולים מערכת יו"ד ודלת עד כאן לשונו הצריך לעניננו:

ולא ידעתי מאי קשיתיה על הקובץ כתב יד שדחה דבריו באמת הבנין. שכבר כתבתי כמה פעמים שהקוץ כתב יד שהיה ביד גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל הוא ליקוטים מדברי יוסף לר' יוסף סמברי. וזה ברור מאד. והרב המעלות לשלמה ז"ל בזמנו עדיין לא נדפס הקובץ כתב יד הנזכר כי נדפס מחדש ממש שנת תרמ"ח. ואלו ראה מלאכת הספר לא היה דוחה דבריו על נקלה לומר דליתנהו להני מילי. והרב המחבר ליקוטי יוסף הוא מתלמידי רבני מצרים עצמם בזמן מהר"א אסכנדרי ז"ל כאשר יתבארו במערכת החי"ת והיו"ד אם יגזור ה' בחיים. ומלאכת הספר להודיע מגורשי ספרד אן פנו ואן חנו בצאתם מספרד. ובדף ק"ס מהספר שהוא תחילת סיפור יוצאי ספרד כתוב שם לאמר בזה הלשון. יעקב בי רב, דוד אבי זמרא, אברהם ן' שושן, שמואל ן' סיד, משה אלשקר, נתיישבו במצרים. עכ"ל. הרי שבעת

יציאתם מן הגולה לא הזכירם בתואר חכם. ולא רב. רק קראם בשמם. שכולם היו צעירי ימים כמו שכתבתי לעיל. ובדף קנ"ז שחזר לבאר ישובם וגלגוליהם ומאורעותיהם כתב שם הרב ר' דוד ן' אבי זמרא הנקרא הרדב"ז היה מיוצאי ספרד והלך לפ'ים ומפ'ים בא מצרים ונתיישב בה ועשה בה תקנות. והולך ומספר גדולת מעשיו שעשה במצרים. תקנת המשמרות של החברא קדישא קוברי מתים. ותקנות בין ק"ק המסתערבים והמערבים וכו' וביטל את חשבון השטרות וכו' וכו' ככתוב שם:

ולא ארע באיזה אופן אחר היה לו להרב לקוטי יוסף ז"ל להגיד לנו שהרדב"ז היה מיוצאי ספרד וגדולת מעשיו שעשה במצרים. ובאיזה לשון אחר יספר לנו פרשת העבור. שבזמן שכתב מהר"י סמברי את ספרו. כבר היה הרדב"ז בדורו למאור הגולה ודוד הגדיל בתורה וחכמה ושם טוב תורה וגדולה. ומוכרח הוא להזכירו בשם הרדב"ז. ותו דהרב ליקוטי יוסף ז"ל הוא מר ניהו דכתב דמהר"י סאראגוסי הוא רבו דהרדב"ז כמ"ש בצד קנ"א. ובצד קנ"ז וקנ"ח וקנ"ט אשר האריך לספר גדולת מעשיו. כתב שבסוף ימיו עלה לצפת"ו ושם היתה כבוד מנוחתו זקן ושבע ימים זיע"א. ורוב מה שכתב גאון עוזנו בשם הגדולים בענין הרדב"ז לקוח הוא מהקובץ כתב יד הנזכר. ומה יש מקום ללון על דבריו אף כי לדחותם על נקלה. ואתו הסליחה רבה כי בחינם השיגו ודו"ק:

הן אמת דבזה קשה לי על הרב ליקוטי יוסף ז"ל שכתב שהלך לפ'ים ומפי'ם בא למצרים. כי לא ידענו אימתי היה בפאס ולא הזכיר הרדב"ז בשום מקום שהלך לפ'אס וגם הרדב"ז גופיה שכתב כי בן י"ג שנים היה כבר בצפת. וידענו כי בצפת לא נתאחר הרבה. ובא ללמוד תורה במצרים. ועכ"פ בבואו לצפת בן י"ג שנה היה ואין כאן זמן שהלך לפ'אס בעודנו תינוק בציר מהכי. וחזר. וכבר נודע הצרות והתלאות האיומות שעברו על מגורשי ספרד בלכתם למארוקו בעוונותינו הרבים מהגוים הפראים ומה הלך לעשות שמה והוא נער:

גם יקשה עלינו דבריו אהדדי דבדף ק"ס כתב יעקב בי רב, דוד ן' אבי זמרא וכו' נתיישבו במצרים. אשר לשון זה מוכיח שמספרד הלכו למצרים. ובצד קנ"ז כתב שהלך לפ'ים ומפ'ים בא למצרים והרי זה מוכיח כי לא הלך דרך ישרה למצרים. ואם זה איננו קושיא כי נוכל לומר דכוונתו על הישוב העיקרי שנתיישב במצרים. וכמו שכתב כך סמוך ונראה על מהר"י בי רב שכתב קודם זה. הרב המוסמך מהר"י בי רב וכו' מגירוש קאשטילייא ממתא מקידא ממלכות טוליטולא גלה מספרד והלך לפ'ים ומשם בא למצרים ומשם לצפת ת"ו וחיבר ספר שו"ת וחידושין על מסכת קדושין עכ"ל. וכן נוכל לומר על הרדב"ז שסדר מסעותיו הוא מונה שהיה בפ'ים ואח"כ בא למצרים. אכן עדיין לא הונח לנו. דמהר"י בי רב ידענו היה רב בפ'אס ומארי דאתרא והוא בן י"ח שנה בפ'אס. אכן לא ידענו שהרדב"ז היה בפא'ס. שנית למה לא הודיע מכלל מסעותיו שהיה בצפת כמו שכתב הרדב"ז גופיה שהיה בצפת בן י"ג. וזה ברור קודם ישובו במצרים. כי נראה לעניות דעתי שטעות סופר על ידי המעתיקים נפל בדברי הרב ליקוטי יוסף, שצריך לומר שמספרד הלך לצפת ומשם בא למצרים. ונתחלף בין צפת לפ'ים הקרובים במבטא. ואשתרבובי הוא דאשתרבב שם פ'ים מהמסופר קודם לזה. ממסעותיו של מהר"י בי רב שהיה בפ'אס ועבר דרך מצרים ואחר כך הלך לצפת. וטעה המעתיק והכניס גם פ'אס במסעותיו של הרדב"ז. אלא שיראתי להגיה. כי פן באמת הלך לפ'אס ותכף חזר מפ'אס לצפת. אם כי לא שמענו ולא ראינו. אינה ראיה ודו"ק:

וממוצא דבר נוכל דעת באיזה שנה נולד הרדב"ז ז"ל [כי הרב המחבר מנהגי מצרים ז"ל כתב בהקדמתו כי לא נודע לנו בבירור באיזה שנה נולד ובאיזה עיר]. ואם כי לא בדקדוק עצום, שהרי ידענו שבצפת היה בן י"ג שנה, ונראה שבאותה שנה שיצא מספרד בא לצפת שהרי כתב הוא ז"ל בתשובותיו הישנות סי' ק"ח וז"ל גם אלה הלועזים שהעיד עליהם מהריק"ו שמנהגם לחלוץ. לא ידעתי מי הם. אם על הלועזים שיצאו מהגירוש הנה אני מהם. ולא

ראיתי ולא שמעתי מהזקנים שיצאו משם שיהיה המנהג לחלוץ עד כאן. ואי בציר מהכי יצא הרדב"ז מהגירוש שלא הגיע לבן י"ג שיקרא איש. א"כ אכתי לאו בר שמיעה הוא. וגם אם תמצא לומר דכונתו שלא שמע מהם גם כאשר בא בימים. סוף סוף מוכרח אתה לומר שאם היה עדיין נער ממש אין להזכיר בתור יוצא מהגולה. ובכן אם נחשוב לפי"ז שבן י"ג יצא מספרד. ובא לצפת באותה שנה עצמה. א"כ הרי ידענו אימתי נולד. כי הגירוש היה בשנת מזר"ה ישראל יקבצנו שהיא שנת רנ"ב. ונולד הרדב"ז קודם זה י"ב שנים. וכפי זה נולד בשנת ר"ם לאלף הששי או למרבה רל"ט ולא קודם:

הרדב"ז נפטר בצפת זקן ושבע ימים. כמ"ש בליקוטי יוסף סמברי צד קנ"ט יעו"ש. והרב המחבר מנהגי מצרים הראשון. בהקדמתו כתב שהרדב"ז ז"ל נמצא בצפת בשנת השכ"ה ושם עלה לשמים. יעו"ש. ולא זכר אדוני שבשנת השכ"ט עדין היה חי בצפת עם הרב המבי"ט. כמ"ש בסדר הדורות צד רמ"ב יעו"ש. ואולם יותר מזה אני מצאתי שעדיין היה חי בצפת"ו בשנת השל"א. שהרי הוא חתום בראש רבני צפת בהסכמה על ענין הקצבין דדמשק. שבאה שאלתם לרבני צפת"ו וחתום הרדב"ז בראש. ומרן מהר"י קארו. והרב המבי"ט ז"ל כמו שתראה בתשובות מרן אבקת רוכל סי' קפ"ז. והסכמת קצבי דמשק היתה בשנת השכ"ט והשאלה באה לצפת"ו שנת האש"ל. כמו שמפורש בתשובות אבקת רוכל שם סי' ק"ץ כמו שתמצא מפורש בדף קכ"ג ע"ב בתחילת העמוד יעויין שם. ואולי האריך ימים יותר. על כל פנים עד שנת האש"ל היו ימי חייו אחד ותשעים ואולי יותר. אכן לא פחות כמובן:

הרדב"ז שפט את ישראל במצרים ארבעים שנה. ובצפת וירושלם ת"ו עשרים שנה. כן כתב גאון עוזנו בשם הגדולים יעו"ש. ולא ידעתי להתאים את מספר השנים האלה. כי הלא בצפת לבדו מצינו לו ערך עשרים שנה שישב בה. שהרי הוא חתום על גוף פסק מרן בענין איסור הבהמה שאכלה חלתית שפליגי בה כידוע מרן והרב המבי"ט כמבואר בתשובות מרן אבקת רוכל סי' רי"ג והרב

המבי"ט בח"א סי' קנ"ו כתב בסוף התשובה שעובדא זאת היתה בשנת שי"ב. וכן מצינו להרדב"ז חתום בפסק דין אחר פלוגתייהו דהרב המבי"ט ומרן. כמבואר בפסקי מרן באריכות בסי' י"ט וכ'. בענין הורוני מהיכן דנתוני. ואותו עובדא הוה בשנת שד"י כמבואר שם בסוף סי' ח"י. ומצינו להרדב"ז חתום בראש רבני צפת"ו בעובדא דקצבי דמשק שהיתה בשנת האש"ל. א"כ הרי זה מספר עשרים שנה בצפת"ו. ואימתי היה בירושלם. ומתשובות שנשאל על מנהגי ירושלם שראה בהיותו בה כנראה דממצרים הלך לירושלם וחזר למצרים. וכפי זה יהיה דשני ישיבתו בירושלם הם בכלל ארבעים דמצרים ולא שמצפת בא לירושלם וחזר. שכן מתבאר מדבריו שכתב בסוף ספרו על המצות שנדפם הנקרא מצודות דוד. וזה לשונו. כי עומק המושג וקוצר המשיג ימנע שלימות העיון. עם רוב טרדות הזמן ואני גולה יחידי כי עזבתי בית ישיבתי במצרים לעלות לירושלם לבקש אחרית ותקוה וגם פה לא הונח לי מרגשת יגונות ודאגות לא יכולתי ספורות וכו' וזה נראה דממצרים עלה לירושלם ת"ו וחזר למצרים. ולסוף עלה לצפת"ו ושנות העשרים כולם בצפת היו כמו שכתבתי לעיל ואכמ"ל ודו"ק:

הרדב"ז ז"ל זכה לשלש כתרים כתר תורה אשר האירו תשובותיו את עיני העולם. וזכה לעושר שהיה לו אוצרות מרגליות ותרשיש וספיר. וכתר שם טוב עולה על גביהן. גאון עוזנו בשם הגדולים שם. וגם בזה לא ידעתי להתאים הפלגת העושר מאוצרות מרגליות ותרשיש וכו' עם דברי הרדב"ז גופיה שכתב בספר מצודת דוד על המצות מצוה תקצ"ב שלא לשכון בארץ מצרים. כתב הוא ז"ל וראיתי מה שכתב שאין האיסור אלא לשוב מארץ ישראל למצרים. אבל משאר ארצות לא. ואין ראוי לסמוך על היתר זה. וגם מה שאמרו לא אמרו אלא לתת טעם להקהלות השוכנים שם. וגם אני הכותב שכנתי שם שנים רבות. אבל לא היה דעתי להשתקע שם אלא ללמוד תורה וללמדה לפי שישיבת ארץ ישראל קשה עד מאד. ומי יוכל לעמוד בה ולא יצטרך לבריות עכ"ל. ולאיש בעל אוצרות

מרגליות בעושר מופלג כזה. למה ירא ח"ו פן יצטרך לבריות. ואולי יש לומר דעשיר גדול במרגליות ואבן יקרה אכן לא בכסף וזהב כי לא נזכר שהיה עשיר בממון. וזה דוחק מאד כמובן:

הרדב"ז היה מקובל אלד'י כאשר ראינו מספרו מצודת דוד שנדפס מחדש בשנת תרכ"ב והוא טעמי המצות. ובכל מצוה ומצוה הוא מפרשה על דרך הפשט ואחר כך על דרך הנסתר עד דוד הגדיל לעשות זכותו יגן עלינו. ומ"ש גאון עוזנו בשם הגדולים שתחילת כינויו היה בן זאמירו. ועד היום יש במשפחתו במערב וכתב כן מפי השמועה. יעו"ש. אין שמועה זו מדוקדקת. כי הרדב"ז היה מיוצאי ספרד ושם נקרא אבי זמרא. ומי הוליכו לערי מערב. וגם שינוי זה מזאמירו לבן זמרא למה. ועד היום יש משפחת בן זמרא בפ'אס. מבני בניהם של מגורשי קאשטיליא. ומשפחת זאמירו לחוד. והיא משפחת הרב הון יוסף ודברי יוסף ועד היום מצוים שתי משפחות הרמות האלה:

הרדב"ז, בסוף ימיו יצא לאור בית יוסף אשר חיבר מרן ז"ל שנדפס בחייו בשנות ש"י ושי"א. ומזכירו הרדב"ז בתשובותיו כמו שתמצא בתשובות החדשות ח"ב סי' תרס"ב ותרס"ג ותרצ"ח. וכן בלשונות הרמב"ם שם סי' פ"ח. והרדב"ז ומרן הב"י והרב המבי"ט ז"ל היו בוועד אחד יום ראש חודש אדר שנת השכ"ט בענין נתינת הגט על ידי שליח. כמ"ש בתשובת המבי"ט ח"ב סקל"א:

הרדב"ז, תיקן במצרים תקנות גדולות. הוא גדר את חומת הצניעות שהיו הגויות מרקדות בבתי ישראל בחופות ובטלם. והוא תיקן את המשמרות לחברא קדישא שהיו המתים מתבזים שהיו נושאים אותם על דבשת גמלים. והיה להם צער מן הישמעאלים שבאותו הדור. וביטל חשבון השטרות. והנהיג חשבון שנות היצירה. כמו שתמצא הכל מבואר בספר ליקוטי יוסף סמברי צד קנ"ז. ולהיות הספר מצוי ביד כל אדם לא העתקתי כל דבריו. רק בענין תקנת והסכמת הפשר שעשה בין קהלת המסתערב שהם היו

אזרחי הארץ ובין קהלת מערבים אשר התלקח הריב ביניהם על דבר מנהגי התפלות וסדר קריאת התורה וכיוצא ולבסוף ביררו להם שני הקהלות הנזכרות נבררים מכל קהלה וקהלה. ועל פי הנבררים אשר עמדו לפני הרדב"ז ובית דינו נכתב ונחתם ביניהם ספר הברית בהסכמה בכל תקף וחזק. איך יתנהגו לדורות עולם. וההסכמה ההיא נמצאת באוצרות הרב הגדול המפורסם ר"מ ור"מ כמוהר"ר אברהם סכנדרי זלה"ה. ובספר ליקוטי יוסף הביא רק שמות הנבררים. וכתב וזה נוסח ההסכמה ועמד קָנֶה במקומו ולא הביא נוסחתה. ואולי לא נמצאת בידי הרב ז"ל. או כי המדפיסים לא הדפיסוה. ולהיות שנמצאת ההסכמה הנזכרת מועתקת מלשון ערבי ללשון הקודש, בידי אני הצעיר. ומקויימת מגאוני הדור ההוא, למען לא תאבד החמדה הגנוזה הזאת אביא העתקה אות באות. וגם שמות הרבנים המקיימים החתומים עליה בחתימת ידם יד הקדש. כסדר חתימתם. הלא היא כתובה על נייר ישן נושן. וזה נוסחה אות באות ממש:

טופס הסכמה קדמונית

בהיות שנפלו דברי ריבות וקטטות בין שתי קהלות הקדש הלא הם ק"ק מסתערב יצ"ו וק"ק מערבים יצ"ו אשר פה מצרים יע"א. מצד שרצו הק"ק מערבים לצאת מגבולם. ולהקדים עצמם ראשונה לפני הק"ק מסתערב לעלות לקרא בספר תורה תחלה בשמחות וגיל בחופות חתנים ומילות. ומצד הנידר והנידב סתם לבקור חולים ולקופת התמיד וצרכי הקהל. ונתעצם הריב ביניהם ועמדו לפנינו לדין תורה. וכדי לשמוע ולהתבונן תביעותיהם וטענותיהם גזרנו שכל קהל מהם יבררו להם חמשה אנשים מזקני יחידי קהלם. וירשו וימנו אותם הרשאה מוחלטת ומינוי גמור לטעון בעדם בפנינו וכל מה שיעשו החמשה ברורים של כל קהל מהם עם הברורים של הקהל האחד כפי מה שנגזור עליהם כאשר יורו אותנו מן השמים יהיה עשוי ומרוצה ומקובל על כל יחידי קהלם הכלל כעין הפרט. וכן עשו השתי קהלות הנזכרת לעיל שנתרצו כל קהל מהם ריצוי גמור מעצמם וברורו להם חמשה אנשים מטובי יחידי קהלם לטעון בעדם. והם שהק"ק

מסתערב הנזכרים בררו להם את הגבונים זקנים וישישים. כה"ר עבד אל ואחד הכהן הרופא. וכה"ר עבד אל עזיז הרופא החזן. וכה"ר זכי הרופא. וכה"ר יוסף סכנדרי. וכה"ר מנצור אל ריים. והק"ק מערבים יצ"ו בררו להם את הגבונים זקנים וישישים, כה"ר דוד חברייא. וכה"ר שמואל חדאד. וכה"ר יאודה מנחם. וכה"ר יוסף הג'. וכה"ר יששכר בקבוק. וקבלו עליהם הברורים הנזכרים בקנין שלם ובשבועה חמורה בשי"ת בכל חומר וחזוק לגמור ולקיים כל מה שנגזור עליהם בדין התורה כאשר יורו אותנו מן השמים. עוד קבלו עליהם הברורים הנ"ל כל קהל מהם ונתחייבו בחיוב גמור בשבועה חמורה בשי"ת לפרוע מכיסם כל מין ערעור ונזק והפסד שיגרום איזה מיחידי קהלם לאיזה מיחידי הקהל האחר בכל צד ואפן שיהיה. ולהשתדל השתדלות נמרץ בכל מאמצי כחם לאשר ולקיים כל מה שנגזור עליהם ונכתוב ונחתום בספר ובכן אנחנו בית דין חותמי מטה נזקקנו להם ושמענו תביעות וטענות כל כת מהם אחת לאחת. ומה שנראה לנו אחר העיון הרב ובהשקפה בכל פרטי טענותיהם. ונשאנו ונתננו בהם ודקדקנו בכל פרטי תביעותיהם בדקדוק רב ובמתון נמרץ. גזרנו שהק"ק מערבים לא יהיה להם דין קדימה כלל לפני הק"ק מסתערב. לא בענין עליית לקרא בספר תורה בשמחות וגיל ולא בשום דבר ושום פרט. ולא ידחו מפניהם הק"ק מסתערב בשום צד ואופן וזמן כלל בעולם. ושלא ישנו בבית הכנסת שום דבר ומנהג לא במנהג התפלות ולא בקריאת הספר תורה ולא בשום דבר הנהוג לק"ק מסתערב לא דבר קטן ולא גדול בשום צד ואופן וזמן כלל בעולם. ושלא יהיה שום כח ורשות לק"ק מערבים ולא לאיזה מיחידיהם לשנות שום דבר ומנהג הנהוג לק"ק מסתערב לא סומך ולא מוציא ספר תורה לגילייאן. ולא שמש ולא חזן ולא מפטיר בשום אופן כלל בעולם. אמנם מענין הצדקות והנדרים והנדבות נראה לנו שכל זמן שלא יתפשרו השתי קהלות ביניהם להשתתף יחד בענין קופת התמיד ופרעון כל ההוצאות וההפסדות וזולתם הנהוגים על בית הכנסת בכל שנה. שורת הדין נותנת שכל מי שיתנדב וידור לצדקה או לצרכי הקהל סתם. אם יהיה הנודר ההוא מיחידי המסתערב יתן הנדר והנדבה שלו ליד גבאי הק"ק מסתערב

לצרכי קהלם. וכל מי שידור לחזנים ולשמשים סתם יותן הנדר ההוא לחזנים ולשמשים של ק"ק מסתערב. ומי שירצה לידור לחזנים ולשמשים של המערבים יפרש אותו בשמו בפירוש. וכן גזרנו שכל בעל שמחה שיהיה מיחידי הק"ק מסתערב או מיחידי הק"ק מערבים או אם יזדמן לשתי קהלות יחד שתי שמחות ביום שבת, חתן, או ארוס, או משודך, או אבי הבן. או איזה מארבעה שחייבים להודות שהם יורדי הים והולכי מדברות וחולה שנתרפא והיוצא מבית האסורים יעלו את יחיד הק"ק מסתערב תחלה לקרא בספר תורה ולהודות לשי"ת ואח"כ יעלו את יחדי הק"ק מערבים לקרא בספר תורה. באופן שלא יהיה לק"ק מערבים שום דין קדימה לפני הק"ק מסתערב לא לעלות לם"ת בשמחות ובפרטים הנזכרים לעיל ולא בשום דבר ומנהג של מעלה וקדימה שיתחדש מהיום ועד סוף העולם. אלא לעולם יהיו הק"ק מסתערב ראשונים וקודמים לק"ק מערבים לכל דבר ולכל פרט מהפרטים והמנהגים הקדומים ולכל מה שיתחדש מהמנהגים מהיום ולעולם. ומענין ההקדשות נתאמת דברי הק"ק מסתערב ונתברר לנו שאין לק"ק מערבים שום כח וזכות ואחיזה ותליה בהקדשות של הק"ק מסתערב בשום צד ואופן כלל בעולם. ומעתה ומעכשו מהכח המסור בידינו מדין התורה ומהשתי כתות הנזכרים לעיל אשר קבלו עליהם לאשר ולקיים גזירתינו והסכמתנו. גזרנו בכח חרמות ונידויים בעולם הזה ובעולם הבא על כל מי שיעבור ויסרב ויערער על איזה פרט מהפרטים הנזכרים. או יהיה סיבה לאחר שיקום וינגד ויערער לבטל איזה דבר ופרט מהפרטים הנזכרים לעיל. ארור הוא ביום. ארור הוא בלילה. ארור הוא בשכבו. ארור הוא בקומו. ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר התורה. ומחה ה' את שמו מתחת השמים והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל. וכל השומע לגזרתנו מהשתי קהלות הנזכרות לעיל לאשר ולקיים אותה על פי אופן הנזכר לעיל עליו תבוא ברכת טוב. ולהיות אמת ולחזק הסכמתנו וגזרתנו חתמנו שמותינו והיה זה ביום ששי ארבעה ועשרים יום לחדש סיון שנת חמשת אלפים ומאתים ושמונים ושבע ליצירה פה מצרים וקיים

דוד ן' אבי זמרה. נסים יעיש. יעקב בכר יוסף. שמואל הלוי.

ותחת העתק ההסכמה הנז"ל נמצא כתוב וז"ל:

הנה זאת חקרנוה כן היא בהגלות נגלות אלינו גזרת עירין ומימר קדישין בהסכמה קדומה בנוסח ערבי בכתבם ובלשונם הנמצאת בבית גנזיו של מורינו הרב הגדול. סיני העוקר הרים מאריה דאתרא כמוהר"ר אברהם סכנדרי זלה"ה. בכלל כתבים הנוגעים לק"ק מסתערב ונקראת בפנינו מכתב ערבי על פי אנשים יודעים ובקיאים בכתבם ובלשונם וראינו את אשר אזנו ותקנו אשלי רברבי רבנן סבוראי אשר מימיהם אנו שותים ומפיהם אנחנו חיים הרבנים הקדושים הנזכרים לעיל. אשר בטוב טעמם והנהגתם תקנו ויסדו כמה תקנות ומנהגים הנהוגים עד היום. והשביתו והשקיטו מריבות מבין שתי קהלות הקדש הנזכרים לעיל. והדריכום בדרך היושר לקבוע להם חקים טובים ומשפטים ישרים להתנהג על פיהם באהבה ואחוה איש על מקומו יבוא בשלום. ולעוצם השתדלותם ולחזק הסכמתם בל תמוט עולם ועד. גזרה חכמתם להעתיק אותה מפיהם ומפי כתבם בפני חכמי הגוים ושופטיהם. גובה להם ויראה להם לבל ימוטו יסודותיה. ולבל ינתקו מיתריה. להיותה קיימת לעד לעולם. וצורתה מוכחת עליה. ומאן חשיב ומאן ספין ומאן רקיע להקל ראשו כנגד גזירת הרבנים הנזכרים לעיל אשר גזרו והחמירו בכמה חומרות כנזכר לעיל. ולאורך הזמן נשתכחו חקרי ההסכמה ומנהגיה וכל אחד מתנשא לאמר אני קודם. ונתרבו המחלוקות בין השתי קהלות הנז"ל. אשר על כן להשקיט המריבות ולהסיר המכשלות לבל ח"ו שום אחד מישראל יהיה עובר על ההסכמה הנזכרת לעיל. ראה ראינו אנחנו בית דין חותמי מטה להעתיקה בלשון הקדש שתהיה שגורה בפי הכל להתנהג על פיה ושלא לנטות מגזרתם ימין ושמאל מעתה ועד עולם. ושומע לדברי חכמים יראה זרע יאריך ימים. יבלה ימיו בטוב ושנותיו בנעימים. מלך ביופיו תחזינה עינינו ירושלם נוה שאנן בבניינה. ועבודת ציון על מכונה בעגלא ובזמן קריב. נאום החותמים בסדר שם שם לו

חק ומשפט שנת עזרנו אלד'י י'ש'ע'נ'ז' לפ"ק (התל"ו) פה מצרים וקיים:

וחתומים על זה כל אחד בכתב ידו בזה"ל

לא להוסיף ולא לגרוע באתי רק להשבית תלונות כי באמת עידיהם בחתימותם זכין להם ואין צריך להאריך כמובן. רק להפיק רצון חברי על האמת ועל השלום ולישראל יהיה כטל:

הצעיר משה ויטל

הצעיר יהודה חזקיטו
הצעיר ידידיה שליש
הצעיר יוסף קשטרו ס"ט
הצעיר משה אריפול
לאפושי גברא רחמים סאמני
הצעיר אברהם מדינה *
הצעיר ישראל רומאנו
הצעיר מרדכי לוי

* [מליצת חתימת הרב ר' אברהם מדינה על ההעתק הזה נעתקה אצל שמו לעיל במערכת אלף אות ב']:

גוף הכתב העיקרי שממנו הועתקה זאת. הנהו למשמרת בבית מדרשינו במצרים יע"א:

(ה) **מהר"ר דוד לחמי.** מגדולי רבני מצרים. שכן מצינו לו שר המסכים עם הרב גינת ורדים ז"ל בענין הפסק דין של קורפו בענין היבום כמ"ש בגינת ורדים אבן העזר כלל

ב' סי' י"ב. והוא חתום על גוף הפסק דין שכך כתוב הן הראנו הרב המובהק המורה לצדקה עליון למעלה וכו' ומלשון דברי קדשו שם מוכח שמבית דין דמצרים היה. והדבר יותר מבואר בכלל ג' סי' ד' ה'. בענין הנטבע יונה אלקנה. שנתקבל עדות מיתתו בבית דין שבמצרים כמו שכתוב בכלל הנזכר סימן ה' ונתקבלה עדות שניה ברשיד על ידי הרב הגדול המפורסם כמוהר"ר דוד גרשון ז"ל אב בית דין דרשיד. והרה"ג מוהר"ר דוד גרשון ז"ל מן המחמירים. ורבני בית דין אשר במצרים מן המתירים. כמו שיראה המעיין. והרה"ג כמוהר"ר דוד גרשון ז"ל כתב להרב כמוהר"ר דוד לחמי ז"ל שהוא מן המתירין. שם בסימן ד' וזה לשונו המאור הגדול מעוז ומגדול המאיר לארץ ולדרים סיני ועוקר הרים, נודע שמו בשערים המצויינים בהלכה. הדיין המצויין וכו' כמוה"ר דוד לחמי נר"ו. דברות קדשו האירו אל עבר פני ומעלת כבוד תורתו רצה להוציאה מאיסורא דאורייתא יעו"ש. ואין כאן לא העתק תשובה ולא סידור פסק מועתק ביד הרה"ג כמוהר"ר דוד גרשון. מהרב כמוהר"ר דוד לחמי ז"ל כי אם אגרת שלח אליו מדבר על הידוע שהוא מן המתירים מן בית דין שבמצרים בענין הנטבע שנתקבלה עדות הטביעה במצרים אשר נטבע בין רשיד למצרים כמו שיראה המעיין. דוק בענין ותשכח כי כן הוא:

(ו) **מהר"ר דוד מוגרבי,** סופר עצום של סת"מ. והיה גדם בידיו. וחגר ברגליו. והיה סופר מהיר כותב ספרים תפילין ומזוזות בפיו. והביאו הרמ"ע בתשובה סי' ל"ה ע"ב. ליקוטי יוסף צד ק"ם. ופלא עצום הוא זה. לכתוב ספרים ותפילין ומזוזות בפיו. ונתקיים בו רמז הכתוב מ"ש למען תהיה תורת ה' בפיך. אמנם הרמ"ע ז"ל שם בתשובה הנזכרת מפקפק בכשרות ספרים תפילין ומזוזות האלה. ודעתו ז"ל שהם פסולים מה שכתב הסופר ההוא במצרים יעו"ש:

(ז) **מהר"ר דוד די מדינה,** מרבני ודייני מצרים הקדמונים בזמן הרב דרכי נועם ז"ל. והרב דרכי נועם בתשובות אבן העזר סי' י"א שקיל וטרי בתשובתם של הר'

מהר"ד מדינה. וכמוהר"ר יהודה הכהן ז"ל וכתב עליהם אלד'ים ראיתי עולים שני המאורות הגדולים. המאירים לארץ ולדרים שני שרי צבאות ישראל העומדים על כסא ההוראה בחכמתם הנפלאה הן הם הרב ארי שבחבורה כמוהר"ר דוד מדינה נר"ו והכהן הגדול החכם השלם הרב כמוהר"ר יהודה הכהן נר"ו יעו"ש. צא ולמד תוקף גדולתו עד דוד הגדיל. ולעיל בחלק יורה דעה סי' ה' הרב ר' דוד ז"ל נתן הסכמתו על פסק דין של הרב דרכי נועם ואתו עמו מהר"י בי רב ומהר"ש ויטאל ז"ל. ובאבן העזר סי' ט"ו מסכים עם הרב דרכי נועם ואתו עמו הרב ר' מנחם הכהן ז"ל וכן הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב. ומסידור מערכתם נראה שהיה בדור הרבנים כמוהר"ר מנחם הכהן וכמוהר"ר יצחק בן לחדב ז"ל ודבריו נאמנו מאד שהרי ראינוהו חתום עם הרב ר' מנחם הכהן. והרב דרכי נועם בחלק יורה דעה סי' ו' כתב שנתוועדו יחד הרב דרכי נועם והחכם השלם כמוהר"ר דוד מדינה והחכם השלם מהר"י בי רב (האחרון) והחכם השלם מוהר"ר שמואל ויטאל. והחכם השלם כמה"ר יצחק בן לחדב. וכתבו מעשה בית דין ושלחוהו לרבני נא אמון יע"א. והרי מצאנוהו עם הרבנים הנזכרים לעיל שסידרם יחד. ז"ל:

ז.

(א) **מהר"ר זרחיה גוטה,** מרבני מצרים. וחיבר ספר זרח יעקב חיבור על ד' טורים. וחיבר פירוש על הרמב"ם. ועל רש"י בפירוש התורה. ליקוטי יוסף צד קס"ב. וגאון עוזנו בשם הגדולים מערכת ז' אות י"ב כתב שהיה תלמיד מהר"ר יחיאל באסן והרב מהרימ"ט. וכו' ושוב ראה בכתבי בנו הרב נתן גוטה ז"ל שהרב מר אביו נפטר שנת הת"ח במצרים והעלו עצמותיו לעיה"ק ירושלם ת"ו בשנת הת"י. ומזכיר הספרים הנ"ל שחיבר יעו"ש. אכן ראיתי בספר שם הגדולים החדש שחיברו רב מרבני אשכנז ושמו חכם

ר' אהרן וואלדען נ"י בדורנו זה. במערכת ז' אות ל"ח. תמה על גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל שכתב שהרב זרחיה היה תלמיד להרב מהר"י באסן ומהרימ"ט. שהרי הרב קורא הדורות ז"ל כתב במערכת הרב ר' אברהם סכנדרי ז"ל. שהוא עצמו למד בישיבת הרב מהר"א אסכנדרי ז"ל בחברת החכמים הגדולים ה"ה הרב זרחיה גוטה, וה"ר יאודה הכהן, והרב ר' חנניה ברהום, והרב ר' משה שמחון, והרב ר' יהודה שראף, והרב ר' אהרן סיגורא, הרי שהרב זרחיה גוטה היה מתלמידיו של הרב מהר"ר אברהם סכנדרי ז"ל. ואין לך עדות נאמנה יותר מזאת שהרי הרב קורא הדורות הוא מר ניהו גופיה היה מתלמידי מהר"א סכנדרי בחברתם של לקדושים אשר בארץ הנזכרים. ואיך כתב שהוא תלמיד הרבנים מהרי"ח בסאן ומהרימ"ט, יעו"ש. והנה לתמיהתו על שכתב תלמיד מהרימ"ט. יש לישב דאחר פטירת הרב מהר"א סכנדרי ז"ל שהיה באותו פרק זקן מופלג בזקנה. למד אצל מהרימ"ט ז"ל במצרים עצמה, שהרי מהרימ"ט ישב במצרים שנים רבות ובה למד רוב הש"ס בעיון נמרץ וכמ"ש גאון עוזנו בשם הגדולים במערכת מהרימ"ט מערכת יו"ד אות קו"ל עי"ש. אכן מה שקשה לי בזה יותר הוא מה שכתב גאון עוזנו במערכת מהרימ"ט שזכר שם כל תלמידי מהרימ"ט. ושם נאמר שהרב נתן גוטה היה מתלמידי מהרימ"ט לא הרב זרחיה גוטה מר אביו וסותר דברי עצמו שכתב שהרב ר' זרחיה הוא גופיה תלמיד מהרימ"ט שהרי לא מנאו במספר תלמידיו שזכרם אחד אחד מלבד דתמיהא רבתי שתמה עליו הרב המחבר שם הגדולים החדש מדברי הרב קורא הדורות, כאמור. ולישב הני תרתי תמיהי. אחשבה שיש חיסור לשון בדברי גאון עוזנו במערכת הרב זרחיה גוטה. וצריך לכתוב כן הרב זרחיה גוטה. אביו של הרב נתן גוטה תלמיד מהרימ"ט. ויציבא מילתא. אכן יראתי להגיה. ואסמוך על המעיין ואכמ"ל:

(ב) **מהר"ר זרח דמוהי,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש ומהר"ר חיים כפוסי ז"ל. וחתום במעשה בית דין הרב ר' חיים כפוסי הראשון, הרב יאודה חאמי, והרב זרח דמוהי,

כמו שכתב בתשובות מהריק"ש סי' קל"א. וגם הרב ליקוטי יוסף סמברי צד ק"ס הזכירו בין רבני מצרים שבדורו יעו"ש:

ח.

(א) **רבינו חלפון בר עולא,** מרבני ארץ מצרים הקדמונים. בזמן הרמב"ם והיה דיין בק"ק דמנהור.

כמו שכתוב בהסכמת הקידושין אשר תיקן הרמב"ם ובית דינו. כמו שהזכרתיה בנהר מצרים אבן העזר הלכות קדושין אות ב':

(ב) **מהר"ר חיים חבריא,** מרבני מצרים וחיבר ספר חבר הקני והוא על פירוש ספרא וספרי.

ליקוטי יוסף צד קס"א. וגאון עוזנו בשם הגדולים מערכה ח' אות כ"ג מזכירו כאמור. ולא הזכיר מקום כבודו. והרב המעלות לשלמה הנדפס מחדש מערכת ח' אות דלת כתב בפירוש שהיה מרבני מצרים ותלמידו של רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל כאשר מצא קו"ל הכתוב לחיים הרב המחבר גופיה. בפירוש ספרא פרשת שמיני יעו"ש. וכתב עוד שבא לידו פירושו על ספרא וכתוב בהקדמת הרב המחבר. וזה לשונו וקראתי לפירוש שעשיתי על ספרי, ספר חיים. ולפירוש זה הספר שעשיתי על ספרא, חבר כהנים. ולפירוש שעשיתי על ההפטרות וקצת פסוקים מן התורה, חבר הקיני. ולפירוש שעשיתי על קצת מאמרי רז"ל עץ חיים עכ"ל:

(ג) **מהר"ר חיים כפוסי,** מרבני מצרים הקדמונים. והוא מתלמידי רבינו האריז"ל בחכמת הנסתר כידוע. וגאון עוזנו בשם הגדולים מערכה ח' אות ל"ה כתב עליו וזה לשונו הוזכר בחלק ד' שבתשב"ץ בטור הראשון סי' מ"ג ויש לו תשובה עם מהריט"ץ. ואני הדל יש לי חתימתו על פסקי רבני מצרים בדורו, עכ"ל. ואת אדוני הסליחה רבה כי אין זה חידוש. שהרי

בסוף תשובות הרדב"ז הישנות יש שם שני תשובות. הראשונה בענין אשה שנתקדשה בקדושין וחזרה בה. וחתום מהר"ר חיים כפוסי ז"ל לבדו. ותשובה שנית בענין צחוק הקוביא חתום ראשון הרב כמוהר"ר מאיר גאב'יזון ז"ל ואחריו הרב ר' חיים כפוסי ז"ל. ובתשובות אהלי יעקב למהריק"ש חתום במעשה בית דין של קדושין עם הרב כמוהר"א מונסון והרב משה אראגיל. כמו שכתוב בסי' צ"ב. ובסי' קכ"ב חתום בעדות עגונה. ובסי' קל"א חתום ב' פעמים במעשה בית דין של מרד אשת הרב נסים ענקרי. עם מוהר"א מונסון בראשונה ושניה כמו שיראה המעיין והרי כאן חתימות הרבה עם רבני מצרים שבדורו. ואין חידוש לחתימה אחת שראה גאון עוזנו ז"ל:

מהר"ח כפוסי ז"ל, נקרא בעל הנס כאשר כתב עליו גאון עוזנו בשם הגדולים [שלא במקומו]. והזכיר את הנס במערכת המ"ם בציון הרב ר' מאיר גאב'יזון ז"ל ומצאת כי תדרשנו באות ט'. וחיבר ספר ספרי חיים על ספרי ומכילתא. כמ"ש גאון עוזנו במערכת ספרים אות ס' ציון ס"ד. ובספר ליקוטי יוסף צד ק"ס כתב שחיבר על תורת כהנים וספרא וספרי. והיתה כבוד מנוחתו במצרים בי"ב לחדש שבט שנת ה' אלפים שלש מאות ואחד ותשעים כמו שכתב הרב ליקוטי יוסף שם. ושמעתי שיש בצפת"ו ספר כתב יד מהרב ז"ל:

מהר"ח כפוסי ז"ל יש לו עדיין בית הכנסת במצרים אשר נקראת על שמו. והיא בית הכנסת שהיה הרב מתפלל בה. ונשארה על שמו ז"ל וכמו שכן יש בית הכנסת נקראת על שם הרמב"ם. ואחרת על שם הרדב"ז. וכמו שביארתי שמותם בהקדמת ספרי הקטן נהר מצרים. ומצבת קבורת הרב ז"ל ידועה ומפורסמת לשם ותהלה, עד היום, כי כל צר ומצוק ישפוך שיחו על מצבת קבורתו. וגדולים צדיקים במיתתם זיע"א. האמנם ראיתי בזה מנהג זר ומוזר אשר עושים המוני עם במצרים, על קבר הרב ז"ל אשר לא נשמע כמוהו בשום עיר ומדינה. כי כל ההולך להשתטח על מצבת קבורתו, ולשפוך שיחו, מוליך בידו בקבוק של שמן זית, ובפרט בערבי ר"ה ויוה"כ, ותחת להדליק השמן למנוחת הרב זיע"א. שופכים את

השמן על מצבתו. ובערבי ר"ה ויוה"כ שמרבים העם להביא שמן למאור, והכל נשפך על מצבת קבורתו. תהיה תעלה כבית סאתים מלאה שמן ההולך לאיבוד. ורק יהיה לתועלת הגוים השומרים את בית מועד לכל חי, כי ילקטוהו ויאכלוהו, ויעשו בו צרכיהם. ומלבד הצער שהשמן הזה הולך לאבדון בלתי תועלת למתים ולחיים, עוד גורמים בזה שתים רעות. האחת שאין שום אדם יכול להתקרב ולהשתטח על קבר הצדיק זי"ע מפני הטינוף והלכלוך, וצריכים רק להתפלל מרחוק. זאת שנית, שהשמן בטבעו הורם את הקשה ממנו. ועל כן גם אבני גדר מצבתו, ישחתו ויהרסו לרסיסים כאשר כן הוא עתה, וזה פרי מנהג של שטות אשר הוא לעג וקלס ממש. ובחסדי ה' אשר עזרני אזרתי כגבר חלצי ודברתי עם גדולי העדה ה' עליהם יחיו וקבצנו סך גדול להקים עליו מצבה מפוארה, מאבני שיש גבוהה, ובסוף הבנין של המצבה נעשה שם מקום מיוחד לתת שם כל השמן הנידר והנידב למנוחת הרב זיע"א אשר משם ישפך לתוך חבית של מתכות חזקה, עשויה בסוגר ומנעול, וכאשר תתמלא החבית מהשמן יודלק בעזהי"ת בבית הכנסת הנקרא על שם הרב ז"ל. וכבר אנחנו משתדלים בהקמתה, ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו וזכות הרב זי"ע תגן בעדי ובעד זרעי ובעד כל המתנדבים והמשתדלים בהקמתה, חיים עד העולם, הם ובניהם וכל אשר להם. אמן:

(ד) **מהר"ר חיים הלוי סנדורי,** מרבני מצרים האחרונים בזמן הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל.

הזכירו הרב פתח עינים בחידושיו ליומא דף פ"ה ע"ב ע"ש. וידוע שבו בפרק שעבר גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל בארץ מצרים ופלפל עם הרח"ה ז"ל אכתי היה מהר"ש ז"ל בחיים וכתב לו הסכמה על שער יוסף. המעלות לשלמה מערכת חית אות יו"ד:

(ה) **מהר"ר חיים רבא וואלקן,** מרבני מצרים ונתבקש בישיבה של מעלה יום ח' לחודש שבט שנת התכ"ט ליצירה. כן מצאתי כתוב בפתיחת ספר דרשותיו כתב

יד. מכתב יד חתנו הרב כמוהר"ר יוסף בכמוהר"ר יוסף אשיאו ז"ל. שם אות וא"ו:

(ו) **מהר"ר חנניה ברהון,** או ברהום, מרבני מצרים הקדמונים ולמד תורה אצל הרב הגדול מוהר"ר אברהם סכנדרי ז"ל כמו שכתב קורא הדורות והזכרתיו למעלה במערכת הרב ר' זרחיה גוטה ז"ל. עם רבני דורו המוזכרים שם. ותלמידו הוא הרב ר' יוסף בן ר' יצחק סמברי ז"ל המחבר ספר ליקוטי יוסף. אשר ממימיו אנחנו שואבים בזכרון טוב רבני מצרים בקונטרים הזה. והוא הקובץ כתב יד שהיה ביד גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל. והרב ר' חנניה ז"ל חיבר ספר כלי שרת ודרושים על התורה. ונח נפשיה יום ו' ב' ימים לניסן שנת ושק"ט. ליקוטי יוסף צד קס"ב:

יוד

(א) **מהר"ר יאודה הנשיא בן יאשיהו** הנשיא, נגיד בארץ מצרים וראש ונשיא גליות ישראל. והיה מזרע דוד המלך ומתושבי ק"ק דמשק. וכך היה חותם (בהסכמתו על שאלה של דת ודין) הבנתי בזאת השאלה והיא כדת וכהלכה ואין לזוז ממנה. וכתב יאודה הנשיא. נשיא גליות כל ישראל בן יאשיהו הנשיא זצוק"ל. ליקוטי יוסף צד קל"ב:

(ב) **מהר"ר ידידיה שליש,** מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם ז"ל ומהר"ם ויטאל וסיעתם. וחתום הוא בפסק דין אשר בשו"ת דרכי נעם חושן משפט סי' נ"ו. עם הרבנים מהר"ר ישראל רומאנו ומהר"מ ויטאל. שהמה היו בית דין הצדק דמצרים בדורם. והרב ז"ל חתום עם הרבנים הנזכרים ועוד אחרים בהעתק תקנת הרדב"ז בתיוך שלום בין ק"ק מסתערב וק"ק מערבים אשר הבאתי את העתק נוסחתה במערכת הרדב"ז ז"ל:

(ג) **מהר"ר יהודה הכהן,** מדייני ורבני ארץ מצרים הקדמונים בזמן רבינו הרמב"ם זלה"ה. והיה דיין בק"ק בולבים. כמ"ש בתקנת הרמב"ם ז"ל בענין הקידושין והגירושין שהבאתי נוסחתה בספרי הקטן נהר מצרים חלק אבן העזר הלכות קידושין אות ב' יעו"ש. ובלבים היא אחת מהכפרים הנלוים ומתיחסים לעיר הבירה מצרים. והיום אין בה ישוב ישראל כלל, ועדיין נקראת כן. מליקוטי יוסף צד קל"ג:

(ד) **מהר"ר יהודה הכהן,** מרבני ודייני בית דין שבמצרים בזמן הרב דרכי נועם. והזכירו בתשובותיו אבן העזר סי' י"א בכבוד גדול לו ולעמיתו הרב ר' דוד מדינה כמו שהבאתי במערכתו לעיל לך נא ראה. והרב קורא הדורות במערכת הרב זרחיה גוטה כתב שלמד בישיבת הרה"ג מוהר"א סכנדרי ז"ל הוא ומהר"י שארף ומהר"ח ברהון וסיעתם. ועתה נדפסו שו"ת להרה"ג כמוהר"י פרג'י מהמה ז"ל אב"ד ור"מ דעיר ואם בישראל נא אמון יע"א בזמן הרב גינת ורדים ז"ל. ושם בסי' כ"ג חתום הוא עם רבני מצרים מהר"י בי רב ומהר"י רומאנו ומהר"ר מנחם הכהן ומהר"ן גוטה ז"ל, זכר כולם לברכה:

(ה) **מהר"ר יהודה חאמי,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש וחתום עמו בפסק דין בתשובת אהלי יעקב סי' צ"ב עם הרב מוהר"א מונסון הראשון. ועוד חתום בפסק דין דסי' קל"א עם הרב כמוהר"א מונסון ז"ל ואברהם בראש. ואחריו הרב ר' יהודה חאמי והרב אלעזר חאמי. ושם באגרת המרד חתום הוא עם הרב מהר"ח כפוסי ז"ל. והרב זרח דמוהי. ומה שכתוב באותה תשובה דסי' צ"ב יהודה שאמי טעות סופר הוא וצריך להיות יהודה חאמי ופשוט הוא וכזה וכזה יש טעיות בשמות הרבנים והעד רבינו בצלאל אשכנזי בסי' ח"י כמו שיראה המעיין. ועדיין יש משפחה זו במצרים היום וק"ל:

(ו) **מהר"ר יהודה חזקיטו,** מרבני מצרים בדור הרבנים הרב דרכי נועם ומהר"מ ויטאל ומהר"ר ישראל רומאנו וסיעתם. והוא חתום עמהם בהעתק תקנת הרדב"ז שתיקן בשנת פז"ר לתיווך שני הקהלות אשר העתקתי אותה במערכת הרדב"ז. ואחשבה כי משפחה אחת היא של הרב ז"ל ומשפחת הרב ברוך חשקיטו אשר היה בפירארה ושקיל וטרי עם הרב המבי"ט כמ"ש הרב סדר הדורות בציון של הרב המבי"ט בשנות מספר ה"א שי"ן ליצירה. ואותיות זשסר"ץ מתחלפות ובלא זה טעיות רבות יש בשמות הרבנים אשר שם כמו שיראה המעיין וק"ל:

(ז) **מהר"ר יהודה חסן,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"א ומסידור המערכה נראה שהיה בזמן הרבנים מהר"ר בנימין קאג'ג'י ומהר"ר אברהם קשטרו ז"ל. וכפי זה היה הרב בזמן מהריק"ש ז"ל שהרי הרבנים הנזכרים לעיל חתומים בהסכמה על פסק דין דמהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' קל"א יעו"ש:

(ח) **מהר"ר יהודה מסעוד,** מרבני מצרים הקדמונים בזמן רבינו בצלאל אשכנזי ומהריק"ש. שכן מצאתי שהוא מסכים על פסק מהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' ז'. ועוד הוא מסכים על פסק דין דסי' ח"י אחרי הסכמת רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל בפסק ההוא. וכן הוא מסכים עם פסק דין דמהריק"ש בסי' נון יעו"ש. ומהתימה שגאון עוזנו בשם הגדולים מערכת המ"ם אות מ"ו הזכירו בקצרה וכתב שיש לו תשובה כתב יד בתשובות רבני מצרים כתב יד. והלא בתשובות מהריק"ש הוא חתום בשלש מקומות חוץ מהכתב יד הנזכר. ולזה יש לומר שאולי שבזמן שסידר שם הגדולים עוד לא נדפס שו"ת אהלי יעקב למהריק"ש כי גאון עוזנו החיד"א ז"ל הוא עשה הקדמה על הדפסתו כמ"ש המעיין. ובספרי הכתב יד אין אדם עשוי למשמש בהם תמיד. והרב ליקוטי יוסף צד ק"ס כתב שהרב ר' יהודה מסעוד חבר ספר שו"ת. והעתיק ספר הזוהר בלשון הקדש. ואגב פירש כמה מאמרים בספר הזוהר ועלה

לארץ הקודש ונפטר שם עכ"ל. וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה. שכן היה בעי ומתחנן למאריה שתהיה מנוחתו בארץ הקודש כמ"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' זי"ן תפלתו סמוך לחתימתו. זכר צדיק לברכה:

(ט) **מהר"ר יהודה משעאל,** מרבני רשיד המתיחסת למצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קנ"ו

ומסידור מערכתם נראה שהיה הרב בזמן הרבנים משה אבודרהם והרב ר' אברהם ן' צור ז"ל. והיום חרבה אין בה ישוב ישראל:

(י) **מהר"ר יהודה שאראף,** רבו של הפרי חדש. למד תורה במצרים אצל הרה"ג מוהר"ר

אברהם סכנדרי ז"ל עם הרבנים מהר"ר זרחיה גוטה. ומהר"ר יהודה הכהן. ומהר"ר אהרן סיגורה וסיעתם. וכמ"ש הרב קורא הדורות ז"ל שהוא עצמו למד תורה פעמים בישיבת הרה"ג כמוהר"ר אברהם סכנדרי ז"ל. וגאון עוזנו כתב עליו וז"ל מהר"י שאראף רב גדול תלמיד מהר"ר זרחיה גוטה והיה בארץ מצרים והסכים בספר כסא כבוד כתב יד למהר"י עבאס ז"ל יעו"ש ומה שכתב שהוא תלמיד מהר"ז גוטה ז"ל כבר השיגו המגיהים לשם הגדולים כי טעות סופר הוא שהרי הרב קורא הדורות מעיד בגודלו כי למד בחברתם כמהר"ז גוטה וכמהר"י שאראף בישיבת מוהר"א סכנדרי. ואין אחר עדות זו כלום ודו"ק:

(יא) **מהר"ר יום טוב בארקו,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס.

ומסידור המערכה נראה שהיה בזמן הרבנים כמוהר"ר משה ארגיל וכמוהר"ר זרח דמוהי וכמוהר"ר קשטרו וסיעתם. וכפי זה היה הרב מרבני מצרים הקדמונים ז"ל:

(יב) **מהר"ר יום טוב ן' סיד,** בכמוהר"ר יצחק ן' סיד מרבני מצרים הקדמונים בזמן הרב ר'

ישמעאל הכהן טנוג'י וכמוהר"ר משה דמוהי וסיעתם. וכן מצאנוהו

חתום בין רבני מצרים בשו"ת מהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ה בפסק דין המובא שם:

(יג) **מהר"ר יוסף ברוך,** מרבני מצרים הזכירו הרב לקוטי יוסף צד קס"ב ומסידור המערכה שהיה בדור הרבנים כמוהר"ר יעקב אבושערה, וכמוהר"ר יצחק קשטרו, וכמהר"ר חנניה ברהום ז"ל. יעו"ש:

(יד) **הר"ר יוסף באג'ילאר,** מחכמי מצרים הקדמונים. חכם וגביר, תורה וגדולה, וחסיד ומקובל, והוא החזיק ישיבת רבינו האריז"ל בצפ"ת עשרה שנים מכיסו. ועסק בחכמת הקבלה. וכאשר חלה את חוליו שמת בו, נכנסו רבני מצרים לבקרו, ואמר להם אני נאסף אל עמי, ביום הששי, בכך וכך לחדש. ושלח אחרי הקאסם (גבאי מס הקבורה) ונתפשר עמו בחייו. וביום הששי שלח אחרי אנשי המשמרה, לעלות ולחפור הקבר מבעוד יום, כדי שיהיה מוכן ומזומן להקביל פני אביו שבשמים ערב שבת קודש, כי אמר להם כי בערב שבת קודש יאסף על עמיו, ויעשו לו כן כאשר צום, ולאחר חצות שלחו אנשי המשמרה את השמש של בית החיים, לדעת את שלום החכם, ובא ועמד על הפתח, ושאל אותו החכם אם חפרו הקבר יפה ויאמר כן וקרא אותם ואמר להם אני נאסף על עמי, בואו ואברך אתכם, ואח"כ בירך לאנשי הבית איש איש כברכתו בירך אותם. ויאסוף רגליו אל המטה, ויגוע ויאסף אל עמיו, זקן ושבע ימים, תנצב"ה. וזה השיר שכתב אותו הרב כמוהר"ר חיים כפוסי ז"ל על מצבת קבורתו. שרי צבאות. היו לאות. בירושלם. ויוסף. היה במצרים. ליקוטי יוסף צד קס"א:

(טו) **מהר"ר יוסף טבולי,** מרבני מצרים חכם ומקובל. כן כתב הרב ליקוטי יוסף. שם:

(טז) **מהר"ר יוסף הלוי נזיר,** מרבני מצרים והיה בה אב בית דין וריש מתיבתא. והוא בן

להרב הקדוש כמוהר"מ הלוי נזיר ז"ל. וחיבר ספר מטה יוסף ח"א וח"ב. וחתנו הוא הרב כמוהר"ר ישועה שבאבו דידיע זין. אשר חבר ספר פרח שושן. שם הגדולים מערכת יו"ד אות קמ"ז. הרב מהר"י הלוי ז"ל שקו"ט טובא עם הרב גינת ורדים ז"ל. באו"ח כלל א' סי' י"ז ומ"ה ומ"ז. ובאבן העזר כלל א' סי' י"ט, כ"ב, כ"ד. ובכלל ד' סי' כ' וכ"ה. וכן ביו"ד וחושן משפט בכמה דוכתי. ומצאת כי תדרשם. ונקרא בשם הרב המגיה בדברי הגינת ורדים ז"ל. וחתנו הוא הרב ישועה שבאבו ז"ל המחבר ספר פרח שושן. ובתחילת הספר עשה לו פותחת לכל המקומות אשר הגיה רב הו"ד יוסף רב חמ"א על דברי הגינת ורדים. והוא השתדל להדפים את ספר מטה יוסף הראשון והשני. לעשות נייח ריחא לנפש צדיק. כי כנראה כי בנים לא יולדו על ברכי יוסף. ומר חמיו של הרב מהר"י הלוי ז"ל היה הרה"ג הדיין ומורה כמוהר"ר אהרן אזוביב ז"ל. ככתוב בהקדמת החלק ב' מדברי מר חתנו הנזכר. ושם השבח השביח את תפארת נשים לויית חן של הרב כמהר"י הלוי ז"ל אשר מכרה כל תכשיטיה וחפציה. כדי להדפים את הח"ב של מטה יוסף. לכבוד בעלה. זכר כולם לברכה לחיי העוה"ב. ונח נפשיה בשנת דע"ת ואספדיה מר חתנו כמ"ש בדרשותיו כתב יד הנקרא שערי תורה פרשת ויצא:

(יז) **מהר"ר יוסף סראגוסי,** מרבני מצרים הקדמונים. והיה מגירוש ספרד. וקדש את השם
ובא למצרים. והוא רבו של הרדב"ז ז"ל. ובסוף ימיו עלה לעיה"ק צפת"ו. ושם היתה כבוד מנוחתו. שם הגדולים מערכת יו"ד אות קנ"ו. ובליקוטי יוסף צד קנ"א:

(יח) **מהר"ר יוסף בן יצחק סמברי** ז"ל, מרבני מצרים והוא תלמיד להרב ר' חנניה
ברהום ז"ל שלמד תורה אצל הרב מהר"א אסכנדרי ז"ל כמו שכתבתי לעיל במערכת החי"ת יעויין שם. והרב ר' יוסף ז"ל הוא אשר חיבר ספר הליקוטים הזה שממימיו אנחנו שואבים בסידור רבני מצרים ז"ל והוא היה במצרים כמו שכתב בסוף דבריו בגמר סידור המערכה של

רבני מצרים האחרונים שהיו בדורו כתב ואחריהם נתדלדלה התורה בדורנו זה עד ישקיף וירא ה' משמים יעויין שם. ודו"ק:

(יט) **מהר"ר יוסף קשטרו,** מרבני מצרים בזמן הרבנים מהר"מ ויטאל, ומהר"ר ישראל רומאנו,
והרב בעל ספר דרכי נועם ז"ל והוא חתום עמהם באשרתא דדייני על העתקת הסכמת הרדב"ז בענין ב' קהלות ק"ק מסתערב. ומערבים. אשר הבאתי העתקתה לעיל במערכת הרדב"ז. קחנו משם:

(כ) **מהר"ר יעקב אבושערה,** מרבני מצרים. הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב. וכן
הזכירו הרב כמוהרי"ט ישראל ז"ל המחבר מנהגי מצרים הראשון בהקדמתו. וכתב שהיה בדור הרבנים כמוהר"ר אלעזר חאמי, וכמוהר"ר חיים כפוסי ז"ל וסיעתם. ועד היום יש במצרים בית הכנסת הנקראת על שם הרב כמוהר"ר יעקב אבושערה ז"ל:

(כא) **מהר"ר יעקב אבוקאייא,** הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב ואנכי מצאתי כי הרב
הנזכר נזכר בתשובת הגינת ורדים אבן העזר כלל ג' סי' ט' בקבלת עדות של עיגונא והרב הנזכר היה שד"ר [שלוחא דרבנן] דארץ הקודש בארצות המערב:

(כב) **מהר"ר יעקב בי רב,** מרבני מצרים והזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב. ונראה כי הוא דור
רביעי להגאון הגדול מהר"י בי רב שיצא מספרד שהיה רבו דמרן. כי מהר"ר יעקב בי רב בכמוהר"ר אברהם בי רב. שהוא נכדו של הגאון מהר"י בי רב הראשון. כבר היה בימי מרן ויש לו תשובה עם מרן באבקת רוכל סי' קמ"ו ומרן כתב לו ישמח הרב מר זקנך הגדול בתורתך ופלפולך וכו' כמו שיראה שם המעיין. וא"כ מהר"י בי רב האחרון כנראה שהוא נכדו שנושא את זקנו וזקן זקנו עליו. ומסידור המערכה שסידרם הרב ליקוטי יוסף ז"ל שם נראה שהיה בדור

הרבנים מהר"ר מנחם הכהן ומהר"ר נתן גוטה וסיעתם. והן עתה מקרוב נדפסו שו"ת הרי"ף להרה"ג כמוהר"י פרג'י מהמה ז"ל שהיה רב בנא אמון בזמן הרב גינת ורדים כנודע ושם בסי' כ"ג יש הסכמת רבני מצרים על פסק דין שסידר הרב ר' משה סרגוסי ועלו בהסכמה רבני מצרים מהר"ר יעקב בי רב ראשון, ומהר"ר ישראל רומאנו שני, ומהר"ר מנחם הכהן שלישי, ומהר"ר יאודה בכמוהר"ר חזקיה הכהן רביעי, ואחריהם כתב דבריו הרב נתן בכמוהר"ר זרחיה גוטה ועלה בהסכמה עמהם. וכסדר הזה הם מסודרים בספר ליקוטי יוסף ז"ל ודבריו נאמנו מאד כי הוא ז"ל היה מרבני מצרים ובקי היטב בשנות דורות הרבנים שהאירו בתורתם במצרים. ושוב מצאתי חתימתו בהסכמה לפסק דין של הרב דרכי נועם יורה דעה סי' ה' חתום עם הרבנים כמוהר"ר דוד די מדינה, וכמוהר"ר שמואל ויטאל ז"ל זכר כולם לברכה לחיי עד:

(כג) **מהר"ר יעקב בכר יוסף.** מרבני מצרים הקדמונים. ומבית דינו של הרדב"ז והוא חתום עם הרדב"ז בתקנה אשר עשה בשנת הרפ"ז ליצירה פשר שלום בין ב' הקהלות ק"ק מסתערב וק"ק מערבים אשר הזכרתיה והעתקתיה לעיל במערכת הרדב"ז קחנו משם:

(כד) **מהר"ר יעקב קשטרו,** הוא מרן מהריק"ש. רבם האחרון של בני מצרים. ופשטו הוראותיו בכל ארעא דמצרים. אפי' במקום דפליג על מרן וחיבר הגהות על ארבעה שולחנות ונקרא ערך לחם, ונדפסו. וכן חיבר שו"ת אהלי יעקב ונדפסו. ועוד לו שיטה על ביצה. ונדפסה בעיר קודש תהילה ירושלם ת"ו ונקראה בשם תולדות יעקב. ועוד לו שיטות על הש"ס בכתב יד. עיין שם הגדולים מערכת יו"ד רכ"ט:

מהריק"ש היה בזמן מרן הב"י. והלך לצפת"ו ונתאכסן בבית מרן הבית יוסף וכמ"ש בהגהותיו לשו"ע או"ח סי' קס"ז שראה למרן נוהג. יעו"ש. וגאון עוזנו בשם הגדולים כתב דבספר קורא

הדורות דף מ"א כתב וז"ל ושמעתי מפי הזקנים שמהריק"ש הלך לצפ"ת לבקר קברות הצדיקים ונתאכסן בבית מהר"י קארו ז"ל והרב עשה לו כבוד גדול ונפטר שם, עכ"ל. ומדבריו מוכח דכתב ונפטר שם רצונו לומר דאנסו ליה עידניה באותם הימים ונח נפשיה דרב. וזה אינו כי מרן עלה לשמים של"ה ומהריק"ש נתבקש שנת ויבוא יעקב של"ם שהיא שנת הש"ע. וצריך לומר דהרב מהריק"ש חזר למצרים ונפטר שם. ודע דמה שכתוב בפתח השער. בתשובות מהריק"ש הנדפסות. [דמהריק"ש הלך לצפת"ו לבית מרן ונפטר שם] הם לקוחים מספר קורא הדורות וטעות סופר הוא, אלא כמו שכתבתי. וחיבר תשובות אהלי יעקב והם בכתב יד וישנם אצלי. והרב המבי"ט בחלק ג' סי' רכ"ה שקיל וטרי בהדיה. ובתשובה שקיל וטרי בהדיה מהר"א מונסון, ומהר"ר בצלאל אשכנזי, ומהר"ר ישראל בנימין עכ"ל. ולסתירת דברי הרב קורא הדורות שסתר דבריו ממספר שנות שני חיי מרנן ורבנן, הלא יש סתירה לזה מדברי הרב מהריק"ש גופיה שהביא לעיל דכתב מהריק"ש בסי' קס"ז אורח חיים. שראה להרב המחבר נוהג כסברה ראשונה. והוא שראה כן בבית מרן בהיותו מתאכסן בביתו. ואם כדברי ספר קורא הדורות שמהריק"ש נתבקש שם בלכתו לצפת"ו. א"כ אימתי כתב מהריק"ש דין זה. שהרי ברור שמהריק"ש חבר הגהותיו על השו"ע בסוף ימיו אחר שחיבר ספר תשובותיו אהלי יעקב שהרי בהגהותיו מציין בדוכתי טובא לתשובותיו. ולדוגמא קח לך מן המוכן בזכרוני. באו"ח סי' קצ"ו וביו"ד סי' קצ"ב. ובאבן העזר סי' ד'. והרי בתשובותיו יש בהם שאלות ותשובות דשנת השס"ג וחתום עם הרב כמוהר"ר חיים כפוסי ז"ל כמ"ש המעיין בסי' קל"א. ואף אם תמצא לומר דיש לדחות ראיה זו. עכ"פ אודי לי מיהא דחיבוריו חברם במצרים. וא"כ אימתי כתב מהריק"ש ההיא דסי' קס"ז שראה למרן שנוהג כסברא הראשונה. אם באמת נפטר בלכתו לצפת. אלא דגאון עוזנו חדא ועוד קאמר ופשוט הוא:

האמנם בלשון גאון עוזנו בשם הגדולים קל"ט. דהוא כתב דמ"ש בתשובות הנדפסות בפתח השער טעות סופר הוא וכו'. וא"כ הרי גאון עוזנו ראה את ספר אהלי יעקב נדפס. ומר ניהו שר המסכים על הדפסתו וכתב הקדמה על זה כמו שיראה המעיין. וא"כ מאי האי דכתב אחרי זה וחבר תשובות ונקרא הספר אהלי יעקב והם בכתב יד וישנם אצלי. ומה חידוש הוא זה הלא נמצאים עתה ביד כל אדם אחר שנדפסו. ואם דידיע שגוף הכתב יד נמצא בידו גם אחר שנדפס לא ידעתי מה תועלת ימטי לן מהודעה זאת. ואחשבה שהרב המסדר שם הגדולים בסדר החדש הזה. אסף וקיבץ את כל דברי גאון עוזנו שבחלק א' והב' לאחת ונתערבבו הדברים. ואין בידינו ספר שם הגדולים דפום ליוורנו שסידר גאון עוזנו גופיה ע"פ מתכונתו הראשונה. לראות מקורן של דברים:

ודע דכפי זה מה שכתב בהגהותיו לאבן העזר סי' צ"א העתק הכתב ששלחו מפה מצרים לנא אמון להודיעם איך מתנהגים במצרים בענין הירושות והיה זה בשנת תנ"ו ע"ז. לא ידעתי איך יתאים מספר זה אחרי דמהריק"ש נח נפשיה בשנת הש"ע. ואיך יהיה פה המדבר בשנת התנ"ו. וג"ל דטעות סופר הוא ואולי היא שנת שנ"ו חכמים:

מהריק"ש רוב הגהותיו כמעט הם כהגהות רמ"א ז"ל. ויש בבית מדרשינו במצרים שו"ע חו"מ אשר נדפס באותיות רש"י וכמדומה שנדפס בחיי מרן ז"ל. וכל גליונותיו מלאים הגהות ידי מהריק"ש שנדפסו בערך לחם חושן משפט. אכן יופי הכתב הוא דבר מפליא. מלבד שהאותיות קטנות מאד ויפות מאד מאד, עוד ידיו רב לו להכנים הגהתו ערוכה בכל ושלימה בין שיטה לשיטה שבדפוס, ובאותו חלל שביניהם שם הפריד יעקב והכנים דברי הגהתו מה ששייך לאותו סעיף ומבוארת ההגהה כאלו נכתבה אשורית. ולפי הנראה לעניות דעתי כי לא באו לידו הגהות רמ"א ולא ראה אותם. ובתשובותי להלכות שבת כתבתי נראה לי דהגהות רמ"א נעתקו אחרי פטירת רמ"א ועכ"פ הגהות דחלק יורה דעה יש לי אותות

ומופתים ברורים דהגהותיו נלקטו ונתחברו אחרי פטירתו. מכתיבת ידי קדשו אשר היו סביב הגליונות הטורים. ואכמ"ל. ועיין בספר המעלות לשלמה מערכת המ"ם דהאריך בשבח תורת שלמי"ו דמהריק"ש. זכר צדיק לברכה לחיי עד:

(כה) **מהר"ר יעקב ן' תבון,** מרבני מצרים הקדמונים. הזכירו הרב ליקוטי יוסף ז"ל צד ק"ס.
ובתשובות מהראנ"ח ח"ב סי' נ"ה (המחובר לספר מים עמוקים להרא"ם) חתום הוא עם רבני מצרים. בדור מהר"ר ישמעאל הכהן טרוג'י, ומהר"ר משה דמוהי, ומהר"ר שמעון קאסטילאץ וסיעתם. בפסק דין שהובא שם יעו"ש. ויש להרב ז"ל תשובות עם הרדב"ז ז"ל כמו שכתוב בתשובות פיורדא סי' תקצ"ב. ואז היה הרב בנא אמון יע"א ונראה שאחר זה בא למצרים:

(כו) **מהר"ר יצחק אריפול,** אחד מרבני מצרים בזמן הרב גינת ורדים ויש לו שם תשובות בספר
גינת ורדים ובספר דרכי נועם. ובדורו היה משובח בעומק העיון ישר. והרב ישועה זין היה תלמידו ומזכירו בספריו ע"כ. שם הגדולים מערכת יו"ד אות רפ"ט. תשובות רבות יש לו בספר גינת ורדים. ביו"ד כלל ג' סי' ח' וכלל ו' סי' ה' וסי' ז' ובאבן העזר כלל ג' סי' ט"ו ושם כותב אליו הרב גינת ורדים בכבוד גדול והכנעה רבה לך נא ראה תקף גדולת תורתו ז"ל ובספר דרכי נועם הובאו דבריו בחושן משפט סי' נ"ו יעו"ש ונח נפשיה בשנת התע"ז. והספידו תלמידו הרב כמהר"י זין כמ"ש בדרשותיו:

(כז) **מהר"ר יצחק ן' אלחדב,** הזכירו הרב ליקוטי יוסף בין רבני מצרים. ואנכי מצאתי כי היה בזמן מהריק"ש והוא חמיו של ר' נסים ענקארי שמרדכה עליו אשתו נחמה. שעל מריבה זאת ישבו שרים מהריק"ש בסי' קל"א וסיעתיה הרבנים שהסכימו אתו במודעת הגט. והרב גינת ורדים ודעמיה כמבואר בגינת ורדים אבן העזר כלל א' סי' א' יעו"ש. וכפי זה מתבאר ששני ר' יצחק בן לחדב היו במצרים.

הראשון זה שהיה בימי מהריק"ש בשנת השס"ד. ומתשובת מהריק"ש נראה שר' יצחק בן לחדיב. אבי האשה נפטר תוך ההוא עובדא ולא ראה בנחמה ובגירושה. שכן כתב מהריק"ש ז"ל שנכתב שטר על ידינו על מרת מרים אלמנת כה"ר יצחק ן' לחדב, וזה היה קודם הגט. והשני מהר"י ן' לחדיב חתום עם הרב דרכי נועם כמבואר בחלק יו"ד סי' וא"ו שכתב הרב נתוועדנו אנחנו החתומים מטה החכם השלם כמה"ר דוד מדינה, והחכם השלם יעקב בי רב, והחכם השלם מהר"ר שמואל ויטאל, והחכם השלם כמה"ר יצחק ן' לחדב, ועשו מעשה בית דין בענין השידוכין ושבועתם. וזה היה בשנת ת"ל ליצירה כמבואר שם. והרי יש הפרש של ששים ושש שנים. ומוכרח שחכם אחר הוא, או יהיה שהוא נכדו אשר ישא את שמו עליו. ונראה שהמה היו מק"ק מערבים במצרים כי יש הרבה ממשפחה זו בערי מערב הפנימי עד היום:

(כח) **מהר"ר יצחק הכהן שולאל הנגיד,** היה נגיד במצרים. תורה וגדולה, וכתר שם טוב, בעושר וחסידות ומעשים, והזכירו מרן בבית יוסף או"ח סי' ס"א. ומדברי מרן ז"ל נראה כי היה בזמן הרב רבינו יעקב בי רב רבו של מרן בהיותו הרב מהר"י בי רב במצרים, והרב סדר הדורות דקכ"א ע"ב מזכירו וז"ל ר' יצחק הכהן נגיד ועשיר וחסיד במצרים, עכ"ל. ובספר ליקוטי יוסף צד קנ"ז מזכירו וזה לשונו הנגיד הר' יצחק הכהן אשר נמצא אתו ספר כפתור ופרח והוא יצא למלחמת חובה ויסמוך את ידיו על עוסקי התורה, והשגיח עליהם השגחה למטובה להחזיק בימינם גדול וקטן שם הוא. בין תלמיד חכם עני בין עשיר שהם פטורים מלתת מסים וארנוניות. וכמה חלוצי צבא יצאו אחריו. והיו בעוזריו הלא המה שלומי אמוני ישראל המאירים לארץ ולדרים עליה רבני ארץ ישראל, ומצרים, ורבני קושטאנדינא. ונפטר בארץ ישראל זלה"ה. עכ"ל. ועיין מ"ש גאון עוזנו בשם הגדולים במערכת מרן מה שהביא שם מענין חלום הנורא שראה למרן הב"י בגן עדן יושב על כסא חשוב ופניו מאירים כזוהר הרקיע, והיו עמו

רבנים אין מספר, ובתוכם הכיר את הנגיד כמוהר"ר יצחק הכהן שולאל, ולרבינו כמוהר"י בי רב יעו"ש: [בספר שה"ג הובא הדבר בקצור ומקורו הוא בסידור שער השמים להשל"ה ומחמת שאינו מצוי העתקנוהו בשלמותו בהוספות].

מהרי"כ הנגיד ז"ל היה נגיד גם בעיר קודש תהלה ירושלם ת"ו שכ"כ בחידושי דינים מרבני ירושלם הקדמונים זיע"א אשר נדפסו בסוף ספר חיים וחסד מוסאפייא ז"ל. שכתוב שם שאלה הדינים נעשו בזמן רבינו הגדול מוה"ר יצחק הכהן שולאל הנגיד זצוק"ל. בשנת הרס"ט ליצירה. וכפי זה מבואר שהתקנה שעשה הנגיד בענין הקדשות כלי הקדש. לירושלם. שנעשית בשנת הרע"ד אשר הביאה הרדב"ז בחדשות ח"ב סי' תרמ"ד. נעשית בעיה"ק ירושלם ת"ו. וכן משמע מלשון התקנה שכתוב בה. ולתפארת בית הכנסת שבעיר הקדושה הזאת, יעו"ש. והרדב"ז הוא חתום בתקנה ההיא כמו שכתוב שם. [בהוספות שבסוף הספר העתקנו החלקים הנוגעים לענייננו] וכפי החשבון המכוון היה להרדב"ז ל"ה שנים או ל"ו בתקף בחרותו, שהרי שנת הרע"ד היא שנת הכ"ב לגירוש ספרד שהיה בשנת מזר"ה כידוע. והרדב"ז היה במצרים כדמשמע לשון התשובה ההיא. והיאך ישתוו הקראים הללו. ונראה לי דכיון דהנגיד ז"ל באותו זמן היה כעין ריש גלותא שבזמן הש"ם. א"כ בית דינו וחכמי ישיבתו היו גם כן במצרים והוא היה מחזיק בידם, בעושרו ורוב רחמיו וגדולת מעשיו. ואע"פ שהוא היה בירושלם ומצודתו פרוסה בירושלם ומצרים. וכן מתבאר מענין התקנה דשנת הרע"ד שנעשית בירושלם כדבר האמור, שכתב הרדב"ז עליה וז"ל וחתימו עלה כל גדולי הקהל יצ"ו והם הנגיד ז"ל עם בית דינו של מצרים. וגדולי הקהל וחכמיו קאי על ירושלם ת"ו שהרי מבואר בה שנעשית התקנה בירושלם וא"כ בית דינו של הנגיד במצרים חתמו גם כן על ההסכמה הנזכרת לעיל להיות כולם שומעי לקחו ודבריו. זכר צדיק וחסיד קדוש כמוהו לברכה לחיי עד:

(כט) **מהר"ר יצחק לוריא אשכנזי,** האריז"ל. נולד בעיר קודש תהלה ירושלם

ת"ו ונתגדל בארץ מצרים כי נשאר יתום קטן מאב. ואמו עטרת נשים הביאתו לבית אחיה במצרים שהיה גביר ובעל הכסף והיה חמיו

ודודו, ושמו הרב ר' מרדכי פראנסים ז"ל. ובמצרים נתגדל ונתן לו דודו את בתו לאשה. ורבו היה רבינו בצלאל אשכנזי. ולמד אצלו כשבע שנים. ובבחרותו כבר יצא לו שם. כי בשנת השי"ח נמצא חתום עם רבני מצרים בהסכמה אחת, ולפי חשבון השנים נולד האריז"ל בשנת רצ"ד. כי נתבקש בישיבה של מעלה יום ה' לחדש אב שנת השל"ב וימי חיו היו רק ל"ח שנה. ואם כן בזמן חתימתו עם רבני מצרים היה בן י"ד שנים. ואח"כ כשנשא אשה במצרים. אוה למושב לו גליל העליון היא עיר קודש תהלה צפת"ו. ואז היו בצפת מרן הבית יוסף והרדב"ז והמבי"ט וסיעתם. ורבינו האריז"ל בצפת"ו שאל שאלה בדיני ממונות למרן הבית יוסף. ומרן השיבו בכבוד, ואהבה וחיבה, וכמו שתמצא השאלה ותשובתה בתשובות מרן אבקת רוכל סי' קל"ו. עיין בשם הגדולים ממערכת רבינו האריז"ל ומערכת מהרח"ו ז"ל.

ויתבררו לך כל הדברים האלה האמורים:

והן עתה נראה בעליל ספר חדש נדפס מקרוב רב פעלים חלק ג' לאחד קדוש מגדולי וגאוני דורנו זה ה' יאריך ימיו יוסף ה' לו חיים ארוכים. ובסוף הספר בקונטרים סוד ישרים סי' ט'. עמד על השאלה הזאת ששאל רבינו האריז"ל ממרן הב"י ז"ל. והרבה הצטער אותו צדיק ומפליא לעשות שאיך יתכן שרבינו האר"י ישאל שאלה בדין שהדברים פשוטים הם ונעלמו מעיניו עד שהוצרך מרן לבארם אליו. וכתב שאין דעתו סובלת דבר זה. ולישוב פליאתו זאת הכניסנו בפרצה דחוקה שני פעמים. וכתב שברור לו שלאו רבינו האריז"ל חתים עלה. אלא איזה תלמיד עלתה על לבו לפלפל בדין זה. וכתב שאלתו בשם האר"י ז"ל והגישה למרן הבית יוסף כדי שיוכל להשיג מענה, בשקלא וטריא במה שכתב, שאם לא כן לא היה מרן נושא ונותן בדבריו, רק היה משיבו בקצרה. ועל כן הגיש שאלתו בשם רבינו האר"י. וקבל התשובה ממרן. ומרן לא ידע כי מתנכר הוא, או יתכן שאותו תלמיד שהרשה את עצמו לעשות כן. נטל רשות מהאר"י לשאול בשמו שאלה ממרן. ולהאר"י לא גילה צדדי השאלה. ואיך שיהיה ברור הוא לדעתו שלא יצאו הדברים מפי האר"י ואחרי זה

מצאוה בתוך כתבי מרן והדפיסוה בשם האר"י וכו'. ושוב ראה בספר שו"ת לרבני אשכנז שהביא תשובה זו דרבינו האר"י ויישב דברי השאלה בדוחק, חן חן לו שנתקנא לכבוד רבינו האר"י, אך לדידיה אין צורך כי איתרמי הענין כאשר כתב עכ"ל: [בהוספות שבסוף הספר העתקנו את התשובה במלואה עיי"ש].

וסהדי במרומים כי בעת למדי הדברים האלה בספר רב פעלים הנזכר לעיל. רעדה אחזתני ונבהלתי. ולא ראיתי לעצמי אופן באר"ש לכתוב עד מה בדבר זה. כי מה ליתוש נתוש כמוני ליכנס בין הרים הגדולים רבנן מאורות ישראל בנגלה ובנסתר. פן ירוצו את גלגלתי. אכן דברי הרב המחבר נר"ו הם הכריחוני, ואלצוני בחזקת היד. שירדו חדרי לבי מאמריו כאשר הם יורדים חדרי לב כל מעיין במה שכתב שנתקנא לכבוד רבינו האר"י ז"ל כאלו יש צד זילותא חס ושלום. ועל כן קנא קנאתי גם אני לכבוד שני המאורות מרנן ורבנן ז"ל אשר הרב המחבר נר"ו מבלי משים נגע בשולי מעיל כבוד שניהם גם יחד. ושארי ליה מאריה. והנני לבאר דברי:

ראשונה, במ"ש שאיזה תלמיד שאל הדברים בשם האר"י, עם שבאמת רבינו האר"י לא ידע מזה וכו' כמה מחוסרי תבלים דברים אלה. שא"כ חס ושלום תלמיד טועה הוליך שולל למרן הבית יוסף והתנכר אליו. ומרן חשב כי פה האר"י המדבר אליו ולא כן הוא, וזה פלא נשגב, הלא מרן ורבינו האר"י שניהם היו בעיה"ק צפת"ו ומכירים זה את זה בלתי ספק. ויודע כתב יד רבינו האר"י ז"ל. ואחת נשאל להרב המחבר נר"ו, למי כתב מרן ז"ל הדברים האלה מתוך שדבריך ערבים עלי וכו' ראיתי דברי כבוד תורתו וכו' לא פעם ולא שתים, האם כל זה לאותו תלמיד? ומרן אשר רוח הקודש הופיעה עליו לא הרגיש שאין הדברים האמורים אליו מפי האר"י ז"ל. וזה נגיעת כבוד באור ישראל וגאונו שתלמיד אחד יוליך דעתו שולל. ולא ירא אותו תלמיד פן יתראו פנים האר"י ומרן ז"ל ויענו כחשו בפניו?! שנית הטעם שנתן הרב המחבר נר"ו לעשות אותו תלמיד כזאת. מפני שבלא זה לא היה מרן ז"ל נושא ונותן בדבריו. זו היא נגיעת בכבוד מרן ז"ל. כי הלא ראינו בתשובות אבקת רוכל ואבן

העזר. אשר מרן ז"ל נושא ונותן אפילו עם תלמידיו ומפלפל בדבריהם לך נא בתשובותיו ונודעה בעולם ענותנותיה דמרן ז"ל כמתבאר מתשובותיו ועיין מ"ש עליו גאון עוזנו בשם הגדולים במערכת מרן. ומי גילה לו להרב המחבר נר"ו שאם אותו תלמיד היה מסדר שאלתו בשמו ושקיל וטרי בה. לא היה מרן נטפל אליו. חלילה חלילה. לחשוב כזאת על מרן ז"ל אפי' במחשבת הבל:

וצד השני שכתב הרב המחבר נר"ו קשה לסובלו יותר מהראשון. שהוא הרגיש בחולשת דבריו ורצה לישבם. והישוב הוא קשה לציירו במציאות. שכתב שיתכן שאותו תלמיד נטל רשות מהאר"י לשאול שאלה בשמו למרן. ולהאר"י ז"ל לא גילה לו צדדי השאלה. כמ"ש שם. ולא נדע אם ימצא בין החכמים. מי שיתן רשות לתלמידו לשאול שאלה בשמו לגאון אחר. ואת גוף השאלה מה היא לא יגיד לו. ואפילו חכם מאן דהוא לא יתן רשות כזאת. פן אותו תלמיד ישאל איזה שאלה פשוטה אשר לא לכבוד הוא לרבו הנותן לו רשות עליה. וממה נפשך נשאל להרב המחבר נר"ו. אשר חתר כ"כ להציל כבוד רבינו האר"י ז"ל בדבריו. אם השאלה הזאת יוכל להתירה רבינו האר"י ז"ל גופיה. למה זה יתן רשות להגישה לפני מרן ז"ל. הלא יתירנה רבו שהוא האר"י ז"ל. ועזות היא לאותו תלמיד לשאול שאלה מהרב פוסק אחר ולהניח רבו. ואין לך נוגע בכבוד רבו יותר מזאת וחייב נזיפה אותו תלמיד. ואם רבינו האר"י ז"ל ג"כ מסופק בדין. ונתן רשות לתלמידו לשאול ממרן התר שאלה זאת ודעת משפטה. אם כן כל בנין הרב המחבר נר"ו נפל למשואות נצח. ורק עשה לו הרב המחבר נר"ו נגיעת כבוד רבינו האר"י ז"ל ח"ו לכל צד משני הצדדים כמובן לכל מעיין ישר הולך, שיבינם מעצמו בלתי ביטוי שפתים:

אלא שאעיקרא דמילתא. לא ידעתי מה הוא הדוחק זה הלחץ שנדחק הרב המחבר נר"ו בנדון הזה. עד שהכניסנו במשעולים צרים האלה. והרבה תמיהות יש לתמוה בדברי הרב המחבר נר"ו. בכל דבריו מראשם לסופם. הט אזנך ושמע:

א) הלא רבינו האר"י ז"ל. נולד בחיי מרן. ולמד תורה בחיי מרן ונתבקש בישיבה של מעלה בחיי מרן ז"ל. כי הלא ידענו ממספר שנותיו של רבינו האר"י ז"ל שנתבקש יום ה' אב שנת השל"ב בן ל"ח שנים בעוונותינו הרבים. וא"כ נולד בשנת הרצ"ד. ומצאנו להאר"י בשנת השי"ח עדיין במצרים. וא"כ בעלותו לצפת גם אם נאמר שאותה שנה עלה לצפת או אח"כ בשנת השי"ט. עכ"פ עדיין רבינו האר"י ז"ל לא הגיע לשנות העשרים. ובכל אופן שיהיה. הא מרן הב"י היה זקן וספריו הקדושים יצאו לאורה דהבית יוסף נדפס בשנת הש"י או שי"ב. עכ"פ בבוא רבינו האר"י לצפת כבר מרן הב"י זרח אור תורתו בעולם. אור ישראל וגאונו. והאר"י ז"ל בחור בשנים. ודעת חפצתי מה היא החסרון כבוד שיש בדבר אם האר"י ז"ל ישאל שאלת דיני ממונות למרן הב"י. ובכל אופן שנאמר שהיה רבינו האר"י ז"ל פוסק מומחה בדיני ממונות. הלא מרן ז"ל היה זקן גדול ומופלג בדורו ובלי ספק עיניו ראו חכמה ודעת בדרכי הפסק. יותר ויותר מרבינו האר"י ז"ל לפי ערך שנותיו, ושארי ליה מאריה להרב המחבר נר"ו שהכריחנו לבוא לידי מדה זאת ולדבר דברים אלה שלא מרצון:

ב) כל יסוד תמיהתו של הרב המחבר נר"ו הוא יסוד נופל. דמי לנו גדול ממרן הבית יוסף. חכם בדיני התורה. ונודע כמה מחלוקת בפסקים היה לו עם הרב המבי"ט ז"ל שהיה אתו בחיים כידוע וכמתבאר מתשובות מרן באבקת רוכל ובתשובותיו לאבן העזר. ועם כל זה מרן גופיה. שאל שאלה בדיני ממונות להרב המבי"ט כמתבאר בתשובות המבי"ט ח"א סי' קס"א. עם שמרן פסק דינים אלו באבן העזר סי' קי"ד אכן רצה לסמוך בפסק ההלכה על דעת פוסק אחר מפורסם. וכך היא דרכה של תורה. וא"כ אם רבינו האר"י ז"ל שאל שאלת דין להלכה ולמעשה. ממרן הבית יוסף פוסק גדול ומפורסם. מה היא החרדה שיש בענין. עד שהרב המחבר נר"ו כתב שנתקנא לכבודו של רבינו האר"י ז"ל. דוק ודקדק בדברים האלה. ותמצאם נוקבים ויורדים עד התהום. וברור גם לי כי אלו היה עדיין רבינו האר"י ז"ל. היה אומר להרב המחבר נר"ו שקילא טיבותיך:

ג) אם כל מה שדחקו להרב המחבר נר"ו לדון בדבר זה ככל מה שכתב בזה הוא מפני שגוף השאלה הם דברים פשוטים לדינא. והיאך יתכן שרבינו האריז"ל יסתפק בכמו אלה. אמת הדבר דשני צדדים שיש בשאלה. שאם מת השותף בתוך הזמן דבטלה השותפות. וכן אם הוציא שטרי עיסקא על היתומים דהחצי שהיא מלוה גובה מן היתומים בשבועה וכו' דינים אלו פשוטים היום שכבר מסודרים בשולחן ערוך חשן משפט סי' ק"ח ס"ד וסי' קע"ו סעיף י"ט ומבוארים הדברים בשורשם בבית יוסף באורך באופן כי לדידן היום הדברים מבוארים ואין בהם די שאלה ותשובה. אכן אל נא נשכח כי שאלת רבינו האריז"ל היתה למי שחיבר וסדר הדברים בבית יוסף ולהמחבר שלחן הערוך. וקודם שיושמו לפנינו על שלחן הזהב שערך לן מרן. אין הדברים פשוטים כאשר חשב כבוד הרב המחבר נר"ו. וע"כ סליחת הרב המחבר נר"ו אדרוש שנדחק ללא צורך. ודי בזה: [ברב פעלים ח"ד בקונטרס סוד ישרים השיב על השגות רבינו ובהוספות העתקנו התשובה במלואה ע"ש].

(ל) **מהר"ר יצחק די מולינא,** מרבני ודייני מצרים הקדמונים בזמן מרן הבית יוסף והמבי"ט וסייעתם. והוא בר פלוגתיה דמרן ז"ל בענין האשכנזי שנשא אשה על אשתו דלא כתקנת רבינו גרשום מאור הגולה. שמרן ורבני דורו בצפת התירו לו. ונשא על פיהם. ומהר"ר יצחק די מולינא ז"ל דיין מומחה בארץ מצרים. משם חלק על מרן וסיעתו. ודיבר קשות נגד מרן כמבואר בתשובות מרן אבן העזר בהלכות נישואין סי' י"ד. ועם שמרן לא הזכיר שמו בפירוש. רק שם בסי' י"ד כתב בד"ה ומה גם אשר הוגד לי שהאשכנזי הנזכר נשא אשה על פי הוראת חכמים שלמים וכן רבים. בצפת"ו. וממצרים הוא מחזיק לתפוס בחרמו עד שיגרשנה. כמו שיראה המעיין. אכן הרי הדבר מבואר בתשובות המבי"ט בח"ב סי' ט"ז אשר נתקנא לכבוד מרן הבית יוסף. והזכיר שם הרב כמהר"ר יצחק די מולינא ז"ל דיין בארץ מצרים אשר הפליג להחמיר יותר מדאי יעו"ש. ואותה תשובה של המבי"ט כדמותה כצלמה נדפסה בתשובות מרן אבן העזר. שם בהלכות נישואין יעו"ש. ושם נכתב שם הרב שחולק עם מרן וסיעתו. ומדברי אותה תשובה דמרן הבית יוסף יבין

הגלבב כמה גדלה ענותנותיה הגדולה דמרן ז"ל אשר הוא משיב למחרפו בדברי ענוה ואינו משיב על פי דרכו ולבסוף מרן ז"ל מתרפס בלשון הזהב וההדרת לקרב את הלבבות. לך נא ראה והתפלא. זכותו תגן עלן אלף המגן אמן. ובספר ליקוטי יוסף סמברי ז"ל צד ק"ס כתב שמהר"ר יצחק די מולינא עשה פירוש על המשניות ולא יצא טבעם בעולם עכ"ל. והוא ז"ל מזכירו במערכת רבני מצרים יעו"ש:

(לא) **מהר"ר יצחק ן' צהל,** חסיד קדוש מרבני מצרים בזמן הרב מהר"י זין ז"ל והוא ז"ל

הספידו וכתב עליו שהיה בקי בספרא וספרי ואגדתא וכולהו ספרי דבי רב כמאן דמנחי ליה בכיסתיה. חד בדרא דפקיע שמיה. והפליא בשבחיו כמ"ש בהספדו בספר שערי תורה כתב יד פרשת וישלח. שהם דרשות מהר"י זין ז"ל כידוע:

(לב) **מהר"ר יצחק קשטרו,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב ומסדור המערכה

נראה שהיה בדור מהר"י אבושערה והרב יוסף ברוך וסיעתם:

(לג) **מהר"ר ישועה שבאבו דידיע זין,** מרבני מצרים בזמן הרב גינת ורדים.

ובן טו"ב שנה היה כותב פסקים ומרצה אותם לפני הרב גנת ורדים ז"ל. והיה חתנו של הרב מטה יוסף ז"ל והוא השתדל להדפיסם. והיה עניו ובעל מעשים. ומתנהג בחסידות. והיה סופר בק"ק מצרים וכשנתמנה לדיין הניח הספרות משום לתא דשוחדא ח"ו. והיה הרב בקי מאד בדינים ובספרי הפוסקים ז"ל. ושקיל וטרי עם הרב מר חמיו ועם מוה"ר הגדול מהר"א יצחקי ז"ל המחבר ספר זרע אברהם. והרב מהרי"ש ז"ל חיבר ספר פרח שושן וחבר ב' חיבורים מדרושים וקראם שערי תורה. ושערי אורה. גם חיבר ספר שו"ת גדול וקראם שערי ישועה ב' חלקים ושם שקיל וטרי עם רוב רבני הדור דפקיע שמייהו. שם הגדולים מערכת יו"ד אות שפ"ה:

ספר שערי אורה נמצא בבית מדרשינו כתב יד. וספר פרח שושן נדפס ונמצא ביד כל אדם. וספר שערי ישועה לא זכינו לאורו. [עתה זכינו שנדפס מחדש ע"י מכון ירושלים] וגם בספר פרי עץ הדר לכמוהר"א מונסון האחרון ז"ל הנמצא בידינו כתב יד שקיל וטרי אהדדי באהבה וחיבה יתירה והרב ז"ל כנראה דשורש מולדתו מערי מערב החיצון אשר שם עדיין הרבה למשפחת שבאבו. זכר כולם לברכה עדי עד:

(לד) **מהר"ר ישמעאל הכהן טנוג'י,** אב בית דין ור"מ בארץ מצרים וחתום בראש רבני מצרים בהסכמות משו"ת מהראנ"ח ח"ב סי' נ"ה. וחיבר ספר הזכרון בשנת הש"ג בארץ מצרים והם פסקי ההלכות בלשון קב ונקי על סדר התלמוד ונדפסו בשנת שט"ו. וכתב הרב בהקדמתו שהיה ממשפחת טנוג'י מתונם. ושמעתי שמוצא המשפחה מראש מקדם איש כהן מעיר ואם בישראל מאנג'יר שבא לגור בתונם וממנו היא מוצאת משפחת טנוג'י ועדיין היא משפחה גדולה מיוחסת בעיר ואם בישראל תונם יע"א. ובמצרים יש בית הכנסת שהיה מתפלל בה הרב ונקראת על שמו עד היום הזה. שם הגדולים שם אות שפ"ט. ועדיין עד היום נקראת בית הכנסת רב ישמעאל זיע"א והיא בית הכנסת יפה והדורה ברחוב שכונת ישראל במצרים:

(לה) **מהר"ר ישראל רומאנו,** מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם ומר בריה הרב גינת ורדים ז"ל. והוא חתום בהעתק פסק דין שעשה הרדב"ז ובית דינו בתיווך שלום בין שני הקהלות מסתערב ומערבים אשר הבאתי העתקתה למעלה. ותפארת ישראל היה מגדולי רבני מצרים ומדייניה המצויינים. שכן כתבו עליו רבני ירושלם שבדורו. מהר"מ ן' חביב ומהר"י מולכו ומהר"י בר"י ומהרי"ח ז"ל בספק עיגונא המובא בגינת ורדים אבן העזר כלל ג' סי' ח'. וזה לשונם כי הגיע אלינו כתב מהרבנים המובהקים בית דין הגדול שבארץ מצרים. וחתום בראשון הרב ר' ישראל רומאנו. ושני לו הרב גינת ורדים ז"ל. והשלישי הרב ר' משה ויטאל ז"ל. ובתשובות דרכי נועם בחושן משפט סי' נ"ו חתום

הוא ראשון. והרב ר' משה ויטאל שני. והרב ר' ידידיה שליש שלישי יעו"ש. ופליאה היא דאישתמיטתיה לגאון עוזנו בשם הגדולים שלא הזכירו. ודו"ק. ובתשובה לסי' נ"ז חתום אחרון הרב תפארת ישראל הנזכר:

מם

(א) **מהר"ר מאיר גאויזון,** מרבני מצרים הקדמונים בזמן מהריט"ץ ומהריק"ש וסיעתם.
וראיתי בארץ מצרים קובץ תשובותיו בכתב יד באורך. והזכיר תשובותיו הרב גינת ורדים בריש תשובותיו לאבן העזר. ושקיל וטרי עם רבני דורו ומכללם הרב החסיד כמוהר"ר חיים כפוסי ז"ל. שם הגדולים מערכת יו"ד אות ט':

גם בתשובות מהריק"ש נזכר הרב ז"ל כמו שימצא המעיין בתשובה סי' י"ט. וכן חתם בקבלת עדות שנעשית בנא אמון יע"א כמו שכתוב בסי' נ"ג. ובחלק חמישי של תשובות הרדב"ז ז"ל בסוף הספר נדפסה תשובה אחת אשר חתם עליה מהר"מ גאב'יזון הראשון ואחריו הרב כמוהר"ח כפוסי ז"ל. וכן הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"א במערכת רבני מצרים יעו"ש:

(ב) **מהר"ר מנחם הכהן,** מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם ומר בריה הרב גינת ורדים ומהר"ר משה ויטאל ומהר"ר ישראל רומאנו ז"ל כ"כ הרב כמוהריו"ט ישראל זלה"ה בהקדמתו לספר מנהגי מצרים הראשון יעו"ש וכן הזכירו במערכת רבני מצרים בליקוטי יוסף צד ק"ס יעו"ש. וחתום הוא בהסכמה על פסק דין של הרב דרכי נועם אבן העזר סי' ט"ו וסי' כ' יעו"ש. ועתה נדפס מחדש שו"ת להרב כמהר"י פרג'י מהמה ובסי'

כ"ג חתום הוא עם הרבנים יעקב בירב ומהר"י רומאנו ומוהר"ר יהודה הכהן ז"ל בהסכמה לפסק הרב ר' משה סרגוסי זלה"ה יעו"ש:

(ג) **מהר"ר מרדכי הלוי,** מרבני מצרים הרב המחבר דרכי נועם. אביו של הרב גינת ורדים זלה"ה. הוא שפט את ישראל במצרים למעלה מארבעים שנה. ועלה לעיה"ק ירושלם ת"ו והיתה שם כבוד מנוחתו בתוך שנת עליתו והיא שנת תמ"ה, כמבואר מהקדמת בנו הרב גינת ורדים זלה"ה על ספר דרכי נועם יעו"ש. ומקודם לזה היה מו"ץ ומארי דאתרא בעיר תהילה רשיד במלכות מצרים וזה היה בשנת הת"ה. וחיבר כמה ספרים אחרים ולא נדפסו. והוא היה חתנו של הרה"ג כמוהר"ר אברהם טריקה ז"ל שכן ביורה דעה סי' יו"ד כותב וראיתי בתשובה למורי חמי הרב הגדול המופלא כמוהר"ר אברהם טריקה יעו"ש. המעלות לשלמה מערכת מם אות ט'. וכבר כתבתי לעיל במערכת אלף בציון הרב ר' אברהם הלוי ז"ל המחבר ספר גינת ורדים ז"ל. שהרבנית לויה חן להרב דרכי נועם בתו של שם מוהר"א טריקה ז"ל לא היתה אמו של הרב גינת ורדים ז"ל רק אשה שניה יעו"ש:

(ד) **מהר"ר מרדכי פ'ראנסים,** אחי אמו של רבינו האריז"ל היה חכם וגביר ובעל המכס במצרים ואצלו נתגדל רבינו האר"י ז"ל ונתן לו את בתו לאשה. וכמ"ש גאון עוזנו בשם הגדולים מערכת יו"ד אות של"ב בציון רבינו האר"י ז"ל. ומדבריו למדנו שהיה להרב ר' מרדכי ז"ל תורה וגדולה. שכן במערכת יו"ד קוראו בשם הגביר. ובמערכת מם אות פ"ח קוראו ר' מרדכי יעו"ש:

(ה) **מהר"ר משה אלשקר,** דיין בארץ מצרים ושקיל וטרי עם הרא"ם ומהרד"ך ומהר"י בי רב וסיעתם. ומרן מזכירו בכסף משנה הלכות יסודי התורה. וחיבר שו"ת ונדפסו וראיתי חיבורו על טור או"ח בכתב יד ורמזו בתשובתו סי' כ"ד הכי קרא שמו גאון יעקב כמ"ש בם' ק"ח. ובקובץ כתב יד ראיתי

שחיבר באור על פירש"י בחומש כמו ביאור הרא"ם. שם הגדולים מערכת מם אות ק"ב:

כבר רמזתי כמה פעמים שהקובץ כתב יד אשר היה ביד גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל הוא ליקוטי יוסף לר' יוסי סמברי ז"ל הנדפס מחדש. שכל מה שמביא גאון עוזנו בשם הגדולים משם הקובץ כתב יד. ומצאת כי תדרשנו בספר ליקוטי יוסף הנזכר. ושם נאמר בצד ק"מ כי מהר"מ אלשקר היה מגולי ספרד. ועלה עם הרדב"ז ומהר"י בי רב ור' שמואל סיד ומהר"ר אברהם ן' שושן זצוק"ל וכולם נתיישבו במצרים. ובצד קנ"ט כתב עוד וז"ל הרב ר' משה ן' אלשקאר ז"ל מיוצאי ספרד ג"כ אשר הציל את הרמב"ם ז"ל מפיו של ר' שם טוב בעל האמונות והשיגה ידו ונגאל. ועשה שו"ת וביאורים על רש"י ז"ל וכמעט כיון להרב ר' אליה מזרחי ז"ל והיו שניהם בדור אחד וכתב להרב ז"ל כמ"ש בלשון אחד מהסמ"ג עי"ש בספרו. אמנם הרא"ם ז"ל היה בקושטאנדינא ומהר"מ אלשקאר במצרים עכ"ל:

מהר"מ אלשקר היה מבית דינו של הרדב"ז במצרים. כמתבאר מתשובותיו בענין הפקעת קידושין אשר חלק עם הרב מהר"י בי רב אשר הפקיע הקידושין והתיר האשה בלי גט. והרדב"ז גם הוא חלק על מהר"י בי רב ז"ל באריכות עד"פ וכתב ואני עם שאר החברים הצרכנוה גט. ותשובת הרדב"ז הלא היא בישנות חלק ד' סי' נ"ו קחנו משם. ומהר"מ אלשקר ז"ל היה לו בן חכם ישמח אב בתורה וחכמה והרבה תשובות יש מן האב לבנו כמו שיראה המעיין בתשובות מהר"מ אלשקאר ז"ל. והרואה תשובות הרב ז"ל בלבבו יבין כי היה הרב לבו לב אריה אמיץ וגבור בקרבות במלחמתה של תורה. ולשונו לשון הזהב וההדרת. קול שהיא תפארת. זכר צדיק לברכה לחיי עד:

(ו) **מהר"ר משה אראג'ילי,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש. וחתום במעשה בית דין עם

הרב כמוהר"ר אברהם מונסון הראשון ז"ל. ועם הרב כמוהר"ר חיים כפוסי ז"ל כמ"ש בתשובות אהלי יעקב למהריק"ש סי' צ"ב:

(ז) **מהר"ר משה אריפול,** מרבני מצרים חתום עמהם בהעתק תקנת הרדב"ז שהבאתי לעיל עם הרבנים מוהר"ר משה ויטאל וכמוהר"מ הלוי וסיעתם:

(ח) **מהר"ר משה אבודרהם,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף סמברי ז"ל במערכת רבני מצרים כמו שכתב בצד ק"ס. ומסידור המערכה נראה שהיה בזמן הרבנים כמהר"ר מנחם הכהן. וכמוהר"ר משה דמוהי בעל הנס ז"ל. והן עתה מצאתי במוהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ה שהוא חתום עם רבני מצרים בפסק דין ההוא בזמן הרב ר' ישמעאל הכהן טנוג'י ז"ל ועם הרב ר' משה דמוהי וסיעתם לך נא ראה:

(ט) **מהר"ר משה אלפראנג'י,** הרב ליקוטי יוסף סמברי צד קס"ח מזכירו בין רבני מצרים. ומסידור המערכה נראה שהיה בזמן הרבנים כמוהר"ר אברהם אלשקר ז"ל והרב ר' אברהם קשטרו וסיעתם. וכפי זה היה בזמן מרן הב"י שהרי מהר"א אלשקר ז"ל יש לו תשובה עם מרן באבקת רוכל סי' קי"ח יעו"ש וברור הדבר שאין מהר"מ אלפראנג'י שהזכיר הרב ליקוטי יוסף ז"ל הוא מהר"מ אלפראנג'י שהזכירו המבי"ט בתשובה חלק ג' סי' כ"ח וכן הזכירו שם הגדולים אות ק'. שמהר"מ אלפראנג'י הראשון היה שקיל וטרי עם הרה"ג מוהר"י אבוהב ז"ל תלמידו של הגאון מהר"י קנאפאנטון גאון קאשטילייא. ומהר"י אבוהב ז"ל נח נפשיה בשנת הרנ"ג שהיא שנה אחר הגירוש. ואם כן הוא קדמון מאד. ואולי שהיה נכדו אשר ישא את שמו עליו. או אולי שם רב אחר הוא כי שם אלפראנגי איננו עצם משפחה רק הוסד למי שבא מערי אדום קורין לו בערבי אלפראנגי וכאשר אכתוב עוד בעזרת ה' יתברך במערכת השין בציון הרב מהר"ר שלמה אלפראנגי ז"ל ואין כאן מקום להאריך:

(י) **מהר"ר משה דמוהי,** מרבני מצרים הקדמונים והיה חסיד גדול וגדול שמו בארץ מצרים ונקרא בעל הנס כי בימיו עשה ה' תשועה לישראל במצרים כמסופר בספר ליקוטי יוסף צד ק"ך והוא חתום עם רבני מצרים בפסק דין שהובא במהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ה וכמו שכתבתי לעיל באות הקודם ובשו"ת דרכי נועם ח"מ סי' נ"ז חתום הוא ראשון לרבני מצרים. והנני להעתיק תוכן הנס למי שאין הספר מצוי בידו. והענין כי בזמנו בא למצרים שופט זקן וכסיל אשר שולח מקושטאנדינא ונקרא קאדי אלעשקיר. והיה שונא לישראל בכל לבו הרע. והעליל עליהם והביאם במצור ובמצוק עד כי לא יכלו נשוא כי היה חפץ לשלול כל ממונם ולהכותם נפש והיו ישראל בסכנה גדולה וצער נורא. ויקם משה ויושיען. וראה את הלחץ זה הדחק. ויקם וילך להשתטח על קברות הצדיקים אשר בארץ. והלך הוא והשמש שלו לבית הקברות וחפר חפירה בתוך בית הקברות וירד לתוכה. וכך אמר. גוזרני אני עליכם המתים בשם ה' אלדי החיים והמתים שתתפללו עמי כשם שאנחנו מתפללים עליכם שלש פעמים ביום ואומרים ברוך אתה ה' מחיה המתים. שתתפללו ותהיו לי לעזרה על צרת עמיכם בני ישראל שהם בגלות וכצאן אשר אין להם רועה ומצרים לוחצים אותם וכו' והיה מתפלל שם עד שהיו המצבות שבבית הקברות מתגלגלות. וככלותו להתפלל אמר להשמש קום לך לעיר וראה מה חידוש יש שם. ואנכי אקרה כה. והלך השמש לעיר. ובהגיעו אל המקום הנקרא אצלם אלקאראפ'ה שהוא מקום קברות הישמעאלים וירא את הגדוד עם רב וכבד מאד ויתמה השמש. ואמר לו גוי אחד חזור בך יהודי כי לא תוכל לעבור מפה. ויאמר לו היהודי על מה קול הקריה הומה. ויאמר לו הלא ידעת אם לא שמעת כי הקאדי אלעשקיר מת מיתה פתאומית ולא נודע מה היה לו. ויעלו כל זקני מצרים לקבור אותו. וילך השמש להגיד להרב שמח וטוב לב. וכראות הרב כי השמש חזר במהרה. אמר בלבו ודאי יום בשורה הוא וסיפר כל המאורע. ושמח הרב שמחה גדולה. על הנסים ועל הנפלאות אשר עשה ה' לעמו ותשקוט הארץ. עד כאן. ומהמעשה הזה כשהזכירו שנית בצד ק"ם קורא אותו ר' משה

דמוהי בעל הנס זיע"א. ועדיין יש בית הכנסת אחת במצרים ברחוב היהודים נקראת בית הכנסת בעל הנס. ואולי נקראת כן על שם הרב ר' משה דמוהי בעל הנס. אכן ראיתי להרב ליקוטי בצד ק"ס שכתב וזה לשונו ר' משה דמוהי בעל הנס כמו שקדם אצלנו בסיפור הכפר של דמוה ובצד ק"ך כתב שהיתה בית הכנסת אחת נקרא בית הכנסת של דמוה. ועד היום יש במצרים אלקאהרה משפחות מיוחסות וקורין להם משפחת אלדמוהי על שם העיר הזאת וזאת הבית הכנסת נחרבה עד היסוד. ע"כ. וא"כ בית הכנסת ע"ש דמוהי איננה עוד. ושנית למה לא הזכיר שהבית הכנסת נקראת על שם הרב בעל הנס. כמו שכתב הסיפור. וכמו שכתב בעובדא של הנס של הרב כמוהר"ר שמואל ן' סיד זצוק"ל. בנס שנעשה לו בק"ק סיבילייא שהבריח המזיקין ממנה וכמעט סיכן את נפשו הקדושה כמו שכתב הרב ליקוטי יוסף ז"ל בצד קנ"ט שהיתה הבית הכנסת הנקרא ק"ק סיבילייא במצרים מתחילה היתה בית ואין אדם יכול לדור מפני המזיקין שהרבה אנשים מתו מסיבה זאת. וכאשר בא הרב למצרים וספרו לו הענין והוא היה חפץ לדור בבית ההוא. לן שמה לילה אחת ולקח עץ אחד וכתב עליו מה שכתב והניחו מראשותיו. וישכב במקום ההוא ובחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה איש עומד לנגדו בחרב שלופה. ואמר לו איך מלאך לבך לישב בכאן. ותכף קם הרב כנגדו והראה לו העץ שכתוב בו שמות הקודש. וגזר עליו ועל כל השדים השוכנים בבית הזה שיעמדו לפניו חבילות חבילות. וגער בהם הרב וגירש אותם והוא אחריהם מכה והולך עד שהורידם לבור גדול "בחארת אלקראץ" וגזר עליהם שלא יעלו מן הבור ושלא יזיקו לשום אדם. ומהיום ההוא והלאה עשו אותה בית הכנסת ונקראת על שמו עכ"ל. ואם כן אם בית הכנסת דדמוהי נקראת ע"ש ר' משה דמוהי. למה לא הזכירה. ועוד כי הרב ליקוטי יוסף גופיה כתב דבית הכנסת דק"ק דמוהי נחרבה עד היסוד. ומה זכר נשאר בה להקרא בשם:

כי ע"כ אחשבה שבית הכנסת הנקראת היום בית הכנסת דבעל הנס. הוא על שם הרב כמוהר"ר שמואל ן' סיד זצוק"ל המלומד

בנסים. והשערתי נכונה מתרי טעמי האחת כי הנס נעשה במקום בית הכנסת עצמה כמדובר. ואם אינה נקראת עוד על שם סיביליא או סידיליו. אין בכך כלום כי לזכרון הנס ופרסומו בזמנם קראו לו שם בעל הנס ונשתקע שם סיביליא או סידיליו. כי הכל אחד הוא ובחרו בשם עברי כולל הרצון. ושנית נקראת גם כן דבעל הנס על שם הנעשה על ידו והושיע את ישראל בזמן הצר הצורר אחמד פאשה ובעבור זה עושים במצרים פורים ליל כ"ח אדר עד היום הזה. וכאשר רמזתי מזה במערכת הרב ר' אברהם קשטרו ז"ל. ואולי היה הרב מתפלל בבית הכנסת הנזכר לעיל. ולמען זכור את כל הנסים קראו לבית הכנסת שלו דבעל הנס. ואי אפשר ליחד שם סיביליא או סידיליו מעתה כמובן והספיק להם קריאת שם בעל הנס במקום שם העצם כן נראה לעניות דעתי:

(יא) **מהר"ר משה הכהן**, מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם ז"ל ויש לו הסכמה עמו בפסק דין בענין שידוכין וכו' כמו שכתוב בשו"ת דרכי נועם אבן העזר סי' ב' וחתום ג"כ הרב ר' אברהם טריקה ז"ל. וכן יש לו הסכמה עם הרב באבן העזר סי' ח'. ובחושן משפט סי' ב' יעו"ש. וכן הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קצ"ב וסדרו עם הרב מהר"א טאריקה במערכה אחת ודבריו נאמנו מאד. ונח נפשיה שנת תע"כ ואספדיה הרב מהר"י זין ז"ל כמו שכתוב בדרשותיו כתב יד פרשת פנחס:

(יב) **מהר"ר משה הלוי**, מרבני מצרים הקדמונים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס. ומסדר המערכה נראה שהיה בזמן אחד עם הרב כמוהר"ר בנימין קאגיג'ה וכמוהר"ר אברהם קשטרו וסיעתם:

(יג) **מהר"ר משה ויטאל**, מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם ומר בריה הרב גינת ורדים ז"ל והוא חתום ראשון בהעתק של תקנת הרדב"ז ובית דינו בתיווך שלום בין ב' הקהלות ק"ק מסתערב וק"ק מערבים שהזכרנוה בקונטרים זה

בדוכתי טובא. וההעתק הוא בידי. והרב הוסיף דברים קודם חתימתו בכתב ידי קדשו וז"ל. לא להוסיף ולא לגרוע באתי רק להשבית תלונות. כי באמת עידיהם בחתימותיהם זכין להם. ואין צורך להאריך כמובן רק להפיק רצון חברי על האמת ועל השלום ולישראל יהיה כטל. הצעיר משה ויטאל. ואחריו חתמו רבני דורו אשר זכרתי אותם לעיל בהעתק התקנה כמו שכתבתי במערכת הרדב"ז. ויש לו הסכמה שהסכים לפסק דין הרב דרכי נועם בח"מ סי' נ"ו. והיה הרב מגדולי דייני מצרים כמו שחתום בפסק דין המובא בספר גינת ורדים אבן העזר כלל ג' סי' ח' והזכרתיו לעיל במערכת ר' ישראל רומאנו ז"ל קחנו משם. ועוד לו תשובה על הרב גינת ורדים בחלק אורח חיים כלל א' סי' ה' יעו"ש והרב הוא בנו של הרב כמוהר"ר שמואל ויטאל ז"ל בנו של מהרח"ו ז"ל. וגאון עוזנו הזכירו בקצרה שלא במקומו רק במערכת מהרח"ו זכר אותם. זכר צדיקים לברכה:

(ד) **מהר"ר משה יונה,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס בסידור שמות רבני מצרים.
ומסדר המערכה נראה שהיה בדור אחד עם הרב מהר"ש עטייא וכמוהר"ר משה הלוי וכמוהר"ר יאודה חסאן וסיעתם:

(טו) **מורינו ורבינו משה ן' מימון,** הוא גדול אדונינו הרמב"ם ז"ל אשר הקים אהלי התורה במצרים והציב דלתות החכמה וחיזק בריחיה. והוא חצב עמודי התורה והוראה במצרים בתקנותיו אשר תיקן ובגדריו אשר בנה לסתום פרצותיה. ומה יעצור יתוש כמוני להאריך בשבחיו ועוז גבורותיו ותוקף חכמתו וגדולת תורתו הנודעת לכל. ורק לרגל המלאכה אשר לפני עטרתי את ספרי הקטן הנזכר בזכרון שמו כי במצרים עשה והגדיל. והפליא עצה ותושיה. ורק זאת אודיע כי מן שמים זכו לו. ונשתלשלה גדולת משפחתו הרמה עד חמשה דורות אשר ישבו לכסא ישראל במצרים. וכאשר כתב הרב המחבר מנהגי מצרים הראשון הרב כמהרי"ט ישראל בהקדמתו לך נא ראה. ועיין לגאון עוזנו בשם הגדולים אות מם סי' ק"ן שהאריך יעויין שם בדבריו:

ועד היום יש בית הכנסת ברחוב היהודים קורים לה בית הכנסת של הרמב"ם. ונראה לעניות דעתי כי אולי היתה שם מקום דירתו. ואח"כ בחצר ההוא נבנה בהכנ"ס ונקרא על שמו. אכן לא היתה שם בית הכנסת בימיו. כי בחצר בית הכנסת הנקרא על שם הרמב"ם היום. מקום מיוחד יורדים אליו במדרגות וקבלה בידם ששם קברו ושמו את ארונו בתוכו עד אשר העלוהו עם השיירה לקוברו בעיה"ק טבריא ת"ו. ועדיין המקום הזה נהדר בקדש נקי ויפה ונרות דולקות בו וכל איש צר ומצוק וידוע חולי יבוא שמה ללין או לשפוך שיח לפני ה' שירחמהו בזכות הצדיק זיע"א והבית הזאת היא נשענת על כתף הימיני של בית הכנסת הבנויה עתה ונקרא על שם הרמב"ם. ואם היתה הבית הכנסת בנוייה בימיו לא יתכן שיקבר בצד בית הכנסת מפני הכהנים. ובמקום אחר בתשובה הרחבתי הדיבור עוד יותר ודי בזה עתה:

(טז) **מהר"ר משה בר סעדיא,** מרבני מצרים הקדמונים בזמן הרמב"ם ז"ל כמו שכתב הרב ליקוטי יוסף צד קל"ג. ואחשבה כי הוא אחיו של הרב ר' שמואל בר סעדיא הדיין החתום עם הרמב"ם בתקנת הקידושין. ואין סתירה ממה שכתב שהרב ר' שמואל בר סעדיא נקרא הלוי ור' משה נכתב בר סעדיא סתם. כי גם הרב ר' שמואל בר סעדיא חותם בהתקנה לא חתם רק בר סעדיא. ועזב את הלוי. כן נראה לי:

(יז) **מהר"ר משה סרגוסי,** נכד מהריק"ש מרבני מצרים הקדמונים. והזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב. ומסידור המערכה נראה שהיה בדור הרבנים כמוהר"ר מנחם הכהן וכמוהר"ר דוד די מדינה וסיעתם. והן עתה הובא לידי שו"ת הרה"ג מהר"י פרג'י מהמה ז"ל הנדפס מחדש בק"ק נא אמון יגן עליה אלוקים מקום רבנותו של הרי"ף ז"ל. ושם בסי' כ"ג יש לו הסכמה על פסק דין שסידר הרי"ף מהמה ז"ל וחתום הרב ר' משה סרגוסי בראש רבני מצרים ז"ל ושם נאמר בהסכמתו כי מר זקנו היה מהריק"ש ז"ל. ואחריו חתומים מהר"י בי רב (נכד מהר"י בירב

הראשון) והרב ר' ישראל רומאנו ז"ל. והרב כמוהר"ר מנחם הכהן. והרב כמוהר"ר יהודה הכהן ז"ל. ואחריהם מהר"ר נתן בכמוהר"ר זרחיה גוטה ז"ל. והרי דברי הרב ליקוטי יוסף ז"ל נאמנו מאד:

(יח) **מהר"ר משה סמחון,** מרבני מצרים הקדמונים. ולמד תורה אצל הרב הגדול מוהר"ר אברהם סכנדרי ז"ל (האחרון) בחברת הרבנים שלמדו תורה בישיבת הרב הנזכר שמהם הרב כמוהר"ר זרחיה גוטה. וכמוהר"ר יהודה הכהן. ומהר"י שאראף רבו של הפרי חדש וכו' וכמו שכתב הרב קורא הדורות במערכת הרב ר' זרחיה גוטה. וכן הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קם"ב:

(יט) **מהר"ר משה עאטייא,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש. שמצאתי הסכמתו על פסק דין מהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' ח"י והסכימו ג"כ בפסק ההוא הרב ר' בצלאל אשכנזי ז"ל ומוהרר"י מסעוד ומוהר"א מונסון הראשון ז"ל לך נא ראה. ואחשבה כי הוא בן או אח קרוב להרב ר' שמואל עאטייא ז"ל שהיה במצרים ויש לו תשובה עם מרן באבקת רוכל סי' קנ"ב על ענין פשרת הדינים שעשו דייני ק"ק מסתערב כמבואר בהתשובה ההיא. ודור אחד להם כמובן. והזכרתיו במערכת השי"ן יעו"ש:

(כ) **מהר"ר משה פ'ראנקו,** מרבני מצרים בזמן הרב גינת ורדים ז"ל וחתום עמו בפסק דין באבן העזר כלל ג' סי' כ"ה יעו"ש:

(כא) **מהר"ר מנשה בן יוסף,** מרבני מצרים הקדמונים ודיין במצרים מבית דינו של רבינו הרמב"ם ז"ל וחתום עמו בפסק דין של תקנת הקידושין אשר הבאתי העתקתה בספר הקטן נהר מצרים חלק אבן העזר הלכות קידושין סי' ב' יעו"ש:

נון

(א) **מהר"ר נסים יעיש,** מרבני מצרים הקדמונים בזמן הרדב"ז והוא חתום עמו בפסק דין של הרדב"ז ובית דינו שעשה לתיקון השלום בין ב' הקהלות ק"ק מסתערב וק"ק מערבים אשר הזכרתי למעלה והבאתי העתקתה כמו שיראה המעיין.
וכן הזכירו הרב המחבר מנהגי מצרים בהקדמתו יעו"ש:

(ב) **מהר"ר נסים ענקאוי,** מרבני מצרים. הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קנ"ט וכתב שחיבר ספר על תרי"ג מצות התורה וקראו בשם כתר תורה יעו"ש. ואנכי מצאתי שהיה הרב בזמן הרב מהריק"ש ומהר"ח כפוסי ז"ל. והוזכר בספר אהלי יעקב בסי' קל"א. ומעשה נסים מבואר שם בפסק דין ההוא אשר ראה בנחמה אשתו אשר מרדה עליו ועברו עליו כמה הרפתקי בישי. שהכריחוהו לתת גט לאשתו. ואחר שנמסר הגט יצא לטעון כי היה הגט מעושה. ומהריק"ש ז"ל יצא לישע הרב ר' נסים לבטל את הגט והסכימו עמו הרבנים שבדור מהר"ר בנימין קגיג'י. ומהר"ש אלפראנג'י. ומהר"א קשטרו זכרונם לברכה לחיי עד. והרב גינת ורדים ז"ל בחלק אבן העזר כלל א' סי' א'. רוח אחרת אתו שאין הגט בטל יעו"ש. ומי מריבה זו שטפו ועברו זמן זמנים כמו שיראה המעיין בדבריהם באורך יעו"ש. ואין כאן מקום להאריך:

(ג) **מהר"ר נסים פריבה,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קנ"ט. והיה בדורו של הרב ר' נסים הנזכר לעיל כנראה מסידור המערכה וכן הזכירו הרב סדר הדורות במספר שנות ה"א שי"ן ד' קכ"א עמוד ד' וזה לשונו ר' ניסן

פוריקה ספרדי במצרים. יעו"ש וטעות סופר או שיבוש הלשון וצריך לומר ר' נסים פריכה ואותיות מתחלפות הן ודו"ק והרבה טעויות יש שם בשמות הרבנים ז"ל דוק ותשכח:

(ד) **מהר"ר נתן גוטא,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב. ואביו היה הרב ר' זרחיה גוטא ז"ל שהיה במצרים ונפטר במצרים שנת הת"ח והעלו עצמותיו לעיה"ק ירושלם שנת הת"י כמו שכתבתי לעיל במערכת הרב זרחיה ז"ל. והרב היה מתלמידיו של מהרימ"ט ז"ל כמו שכתב גאון עוזנו במערכת מהרימ"ט אות יו"ד סי' קל"ו ואין זה תימה שמהרימ"ט היה בקושטא כנודע. ומהר"ר נתן גוטא היה במצרים. כי מהרימ"ט ז"ל גופיה היה שנים רבות במצרים ובה למד רוב הש"ס בעיון נמרץ כמו שכתב גאון עוזנו בשם הגדולים שם. ולימוד רוב הש"ס בעיון צריך זמן רב כמובן. ואצלו למד הרב ר' נתן ז"ל בעודנו שם במצרים. ומזה קשה לי על גאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל שכתב במערכת הרב זרחיה ז"ל שהיה תלמיד מהרימ"ט ז"ל וזה קשה המציאות שיהיה מהרימ"ט רבו של הרב ר' זרחיה אביו ורבו של בנו מהר"ר נתן וכל ימי שני חייו היו שבעים כמו שכתב שם. וכבר עמדתי על זה לעיל במערכת הזיין והבאתי תמיהת הרב שם הגדולים החרש שתמה עליו שהרב קורא הדורות מעיד בגודלו שהוא והרב ר' זרחיה גוטא למדו תורה במצרים אצל הרב מהר"א אסכנדרי ז"ל. יעו"ש בדברינו לעיל. ודו"ק. עתה נדפס מחדש שו"ת מהרי"ף לכמוהר"י פרג'י מהמה ז"ל ובסי' כ"ג הרב מסכים עם רבני מצרים בפסק דין שסידר מהר"מ סרגוסי ז"ל יעו"ש:

ס

(א) **רבינו סעדיה גאון אלפ'יומי,** נולד בעיר פ'יום אשר במדינת מצרים (והוא

הנקרא בלשון הקדש פיתום) וכבר נודע גדולת גאון ישראל רבינו סעדיה זצוק"ל. ועיין בשם הגדולים אות סמך ומשם תראה ותדע תורת שבח שלמיו זיע"א:

פ

(א) מהר"ר פרחיה ב"ר יוסי, מרבני מצרים הקדמונים בזמן הרמב"ם ז"ל והיה דיין בק"ק למחלה. אחת מכפרי מצרים. וכמו שכתב הרב ליקוטי יוסף צד קל"ג יעו"ש:

ר

(א) מהר"ר רפואה שלם, מרבני מצרים ונא אמון ושקיל וטרי בתשובה כתב יד עם הרב הכולל אהרן אזוביב. ועיין בשיורי ברכה יורה דעה סי' קכ"ג שם הגדולים מערכת ריש אות י"ח. ואנכי מצאתי בתשובת הרה"ג מהר"י פרג'י מהמה בענין כתובת בנין דכרין המובאה בספר גינת ורדים אבן העזר כלל ד' סי' ר"ג כותב עליו בזה הלשון שבזמן הר' מרנא רפואה שלם כתבתי פסק וחתמו בו כל גאוני מצרים ז"ל עכ"ל. ונראה בעליל שהרב רפואה שלם היה גדול הדור בארץ מצרים בזמן מהרי"ף ובזמן הגינת ורדים זלה"ה. וכן הזכירו הרה"ג המפורסם בדורו מוהר"ר דוד גרשון ז"ל בתשובת החזקות שהובאה בגינת ורדים חושן משפט כלל ו' סי' ג' שכתב הרב ז"ל שנתארח בביתו ללכת משם לנא־אמון ושאל ממנו איך היו נוהגים במצרים בענין החזקות יעו"ש. ומזה נדע תכף גדולת הרב רפואה שלימה הוא ושלימה משנתו. בזמן שהאריות יגורו משאגתו. זכר כולם לברכה עדי עד:

(ב) **מהר"ר רחמים סמאנו,** מרבני מצרים חתום עם רבני מצרים בהעתק תקנת הרדב"ז
ובית דינו שעשו לתיווך שלום בין ב' הקהלות ק"ק מסתערב וק"ק מערבים שהבאתי העתקתה לעיל במערכת הרדב"ז יעו"ש:

ש

(א) **מוהר"ר שלמה אלפ'ראנגי,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש. והסכים עם מהריק"ש בפסק
דין המובא בשו"ת אהלי יעקב סי' קל"א ואביו היה שמו ר' שם טוב ז"ל כמו שיראה המעיין. והוא האחד משלשה אבירי הרועים שהזכירם הרב גינת ורדים ז"ל באבן העזר כלל א' סי' א'. וכתב עליו הרב גינת ורדים שהיה מדקדק ומחטט בדין כמ"ש. והוא ז"ל היה ממשפחת רם רבינו מאיר נ' טודרוס הלוי (הרמ"ה) והוא הנקרא ר' מאיר אבואלפייא ז"ל שחיבר ספר פריטי פריטין על כל הש"ס וכמו שכתב הרב כמוהרש"א ז"ל בהסכמתו עם מהריק"ש בסי' קל"א. וכן הזכיר כל זאת גאון עוזנו בשם הגדולים בשתי המערכות. של הרמ"ה ושל מהר"ש אלפראנגי. יעו"ש. ועל פי זה נתברר כי שם אלפראנגי אין זה שם לעצם המשפחה. כי הלא שם משפחתו אבולאפייא כאמור. אכן נקרא כן על שם ששורש מחצבתו מערי אדום שהוא חלק אירופה. וכמנהג בני המזרח המסתערבים שלכל איש הבא לגור אצלם והוא מערי אירופה קורין לו בלשון ערבי אלפראנגי. רוצה לומר האירופי ולא מסתערב. ואחשבה כי אולי גם הרב ר' משה אלפראנגי נקרא כן מטעם הנזכר לא ששם עצם משפחו אלפראנגי. ואולי שניהם ממשפחת ר"ש אבואלעפייא. ואין כאן מקום להאריך:

(ב) **מהר"ר שלמה אלנאזי,** מר קשישא חסיד קדוש. ישב על כסא ההוראה במצרים מ"ה
שנים. ומקודם לזה היה הרב ז"ל מדייני עיר קודש תהילה ירושלם

ת"ו בזמן מוה"ר כמוהר"ר אברהם יצחקי ז"ל. והיה תלמיד הרב פרי חדש ז"ל. ואח"כ בא מצרימה ושפט את ישראל חמש וארבעים שנה. ובתחילה היה הרב רב במצרים בחברת הרבנים כמוהר"ר בנימין הכהן מעלי והרב כמוהר"י זין ז"ל ואח"כ היה רב לבדו למעלה מעשרים שנה. וחסידותו ושקידתו בתורה דבר להפליא. וחי קרוב לתשעים שנה. שם הגדולים מערכת שין אות יו"ד. ואולם הרב המחבר מנהגי מצרים בהקדמתו כתב שהרב חי קרוב לששה ותשעים שנה. ואם קבלה נקבל. אכן מה שכתב שם שאחר שמלך המלך שלמה ז"ל במצרים משנת התפ"א עד שנת התצ"ב בבוא למצרים הרב ר' בנימין מעלי הכהן ניתנה לו הקדימה וישב שם עד שנת התק"ך ואחרי זה עלה ירושלם. וחזר מוהר"ש אלגאזי לאיתנו יעו"ש. דברים אלה אין השכל סובלם דבאיזה עיר ומדינה היתה כזאת להוריד רב מגדולתו שהיה מולך על הארץ ולתת לרב אחר אפילו אם יהיה האחרון גדול מן הראשון. וחלילה להאמין שהרה"ג כמוהר"ר בנימין מעלי ז"ל יקבל זאת וליכנם בתחום חבירו הם מלהזכיר. וראה נא לשון הזהב וההדר"ת שכתב גאון עוזנו בשם הגדולים בענין הזה שהיה בחברת הרבנים וכו' שזה ענין הניתן להאמר שאפשר שהרה"ג מוהר"ש אלגאזי ז"ל מרוב ענוה בבוא למצרים גברא רבא ויקירא. נתן מכבודו אליו והיתה גדולתם שוה בענין ממשלתם על הארץ. אכן מאמר ניתן לו הקדימה וכו' ואח"כ חזר לאיתנו וכו' הם דברים שלא יתעכלו בקיבת איש מבין כמובן. ובלאו הכי במספר השנים אשר כתב שמוהר"ר בנימין הכהן מעלי ז"ל ישב עד שנה התק"ך אנכי העידותיהו לעיל במערכת הרב בנימין מעלי ז"ל כי זה לא יתכן כלל.

והבאתי לדברי אותות ומופתים גדולים לך נא ראה ודו"ק:

(ג) **מהר"ר שלמה אלשקאר,** מרבני מצרים הקדמונים גביר וחכם ובעל צדקות גדולות

במצרים ובארץ ישראל. והנני להעתיק פה מה שכתב אודותיו הרב ליקוטי יוסף צד קס"א וז"ל. הרב הגביר שלמה אלשקר הוא בנה תלמוד תורה והקדיש כמה בתים לתינוקות של בית רבן. והיה מחזיק

בידי התלמידי חכמים של ארץ מצרים. ומחזיק ישיבות בארץ ישראל ונדבתו היה באלף רייאל. או אלף גרוש לירושלם ת"ו או באלף מאיידים לצדקה וכן על זה הדרך היה נוהג. אשר על כן עליו אמרו המושלים האלף לך שלמה. ואח"כ נמסר למלכות כי ירד מנכסיו ולפי שהיה מוכם והיה חייב למלך ואין לאל ידו. וצוה השר להורגו ביום הששי אחר חצות. ונתן מאמר בחתימתו לבעל חמם להורגו. ויהי ביום הששי הלך השר לגאמע אלאזהאר (מקום תפלת הישמעאלים במצרים) כמנהגו, ויעל עמו גם רכב גם פרשים ללותו. ובחזרתו השליך עליו עבד אחד מכלי המשחית ותבוא על לבו וימות. וימנו חיל המלך קצין אחר במקום השר שמת. וזה הקצין היה אוהב את הר' שלמה וכשמוע זה הקצין אשר היה הר' שלמה אסור בבית הסהר מקום אשר אסירי המלך אסורים שם. חרה לו עד מות. ותכף שלח לו בגדי מלכות בבית האסורים ביום הששי אחר חצות שלא לפחד אותו פן יהרגוהו. ובכן יצא מבית הסוהר בכבוד גדול. ופעם אחת הלך בשוק של מוכרי בגדים לקנות ציניה של נחושת אחת. ומצא שם הסרסורים שהיו מוכרין עזבון של סרים אחד מסריסי המלך שמת ונכסיו למלכות ומצא שם ציניה אחת גדולה שהעלתה חלודה עד שלא היה ניכר מראיה אם נחושת ירקרק או לבן. וקנה אותה והביאה לביתו ומצאה שהיא מקשה זהב טהור לקיים מ"ש תחת הנחושת אביא זהב עכ"ל. ועין ראתה כמה גדול כחה של צדקה שהרי נתקיים בו ממש מה שנאמר אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. זכר צדיק חסיד וקדוש לברכה:

(ד) **מהר"ר שלמה גאביזון,** מרבני מצרים בזמן מהריק"ש והוא אשר עשה פסק דין לאסור הקראין להתגייר ולבוא בקהל ה'. וחלק על הרדב"ז. ומהריק"ש ז"ל יצא לישע הרדב"ז והשיגו בכל פנה וזוית וסתר כל דבריו. כאשר עיניך תחזינה בשו"ת אהלי יעקב סי' ל"ג פסק מהר"ש גאביזון האוסר. ופסק דין מהריק"ש הסותר כל דבריו והעלה כחא דהתירא. וכתב המריק"ש שעשה כן על פי הוראת שלשה עמודי תבל. הר' מהר"י בי

רב. והרדב"ז. ומהר"ש חכים הלוי ז"ל ועשו מעשה והכניסום תחת כנפי השכינה יעו"ש. וכן הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס והזכיר גם ענין הפסק דין הנזכר שחלק עם הרדב"ז. ומהריק"ש הקים את סוכת דוד יעו"ש:

(ה) **מהר"ר שלמה מטראני,** בן הרב המבי"ט אחי מהרימ"ט וגדול הימנו בשנים. היה במצרים. וכאשר כתב כן מהרימ"ט ז"ל בהקדמתו שכתב על שו"ת מר אביו הרב המבי"ט בחלק א'. וחיבר ספר דרושים על התורה וקראם בשם מרביץ תורה בישראל. וכן הזכירו גאון עוזנו בשם הגדולים במערכת השי"ן אות נו"ן אכן לא הזכיר שהיה מחכמי מצרים. אכן אנכי מצאתי חתימתו בשו"ת אהלי יעקב סי' נ"ג חתום הוא ראשון ומהר"ר מאיר גאביזון ז"ל ומהר"ר יעקב לבנא ז"ל. ואף על פי שהקבלת עדות של התשובה ההיא נכתבה בנא אמון יע"א אין בכך כלום. כי להיות מצרים ונא אמון שתי העיירות הגדולות והראשיות שבכל מלכות מצרים, היו הרבנים של שתי המדינות נמצאים בזו ובזו. וכמו שתמצא למהריק"ש עצמו שהיה מאריה דאתרא דמצרים. וחתום בקבלת עדות בנא אמון כמו שיראה המעיין סי' צ"ג. ושוב ראיתי בתשובות המבי"ט חלק א' שהרב ר' שלמה ז"ל גם הוא עשה הקדמה על ספר הרב מר אביו המבי"ט ז"ל וכתב שם שחיבר ספר מרביץ תורה בישראל ועוד ספר דרושים קרא להם שם שלמה ומדבריו נראה שהיה הרב מתאונן על שיצא מארץ מולדתו (היא צפת"ו) ודר בארץ נכריה אשר בה חכמים מחוכמים ועוקרי הרים וכו' ולא פורש אן חנה המלך שלמה. ואחריו פירש מהרימ"ט בהקדמה השנית שהיה דיין בארץ מצרים. שהיתה עיר גדולה של חכמים וסופרים. והדברים ברורים. ובנו הר' משה ז"ל נשאר במצרים אחר פטירת הרב מר אביו ז"ל כמו שכתוב בהקדמת מהרימ"ט ז"ל:

(ו) **מהר"ר שלמה סלאמי,** מרבני מצרים בזמן הרב מהר"י זין ז"ל הובאה תשובתו בספר פרי עץ

חיים אביגדור ז"ל דף כ' יעו"ש. המעלות לשלמה מערכת שי"ן אות ה':

(ז) **מהר"ר שלמה סאגיש,** היה מרבני מצרים כאשר הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס.
ומסידור המערכה נראה שהיה בדורו של הרב כמהר"י די מולינא והרב זרח דמוהי וסיעתם. ודבריו נאמנו מאד כי מהר"ש סאגיש היה רבו של מהרימ"ט. ורבו של הרב טוביה הלוי המחבר ספר חן טוב. ורבו של הרב חייא הרופא בעל ספר מעשה חייא. ומהר"ש סאגיש היה בצפת כמו שכתב גאון עוזנו בשם הגדולים במערכות הרבנים הנזכרים לעיל. וכל אלה הרבנים היו במאה הרביעית לאלף הששי דוק ותשכח. ואין כאן תמיהא איך הרב היה בצפת ואח"כ בא למצרים והיה מרבניה. כי כאת וכזאת מצאנו טובא רבני ארץ הקודש אשר בחרו לשבת במצרים כי היתה מלאה חכמים וסופרים רבנים ומורים כידוע. ורויחא להו מדוחק הפרנסה בארץ הצבי. ואין להאריך בדברים גלויים וידועים ודו"ק:

(ח) **מהר"ר שמואל אלכ'ולו,** מרבני מצרים הקדמונים חתום עם הרבנים מהר"ר ישמעאל הכהן טנוג'י ומהר"ר משה דמוהי ומהר"ר שמעון קאסטילאץ ז"ל ורבני הדור ההוא הנקובים בשמותם בשו"ת מהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ה. כמו שיראה המעיין. ואע"פ ששם כתוב סמואל בסמך. נראה שהוא טעות סופר ואחשבה שאולי הרב ז"ל היה בן או אח להשר המרומם כמוהר"ר אברהם אלכ'ולו ז"ל שהיה במצרים עומד בפרץ להליץ טוב בעד עמו ישראל והיה מחזיק בידי תלמידי חכמים תהי נשמתו צרורה בצרור החיים. כאשר כתב שב"ח שלמיו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ן יעו"ש:

(ט) **מהר"ר שמואל בהלול,** מרבני מצרים. הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס יעו"ש. ומסידור

המערכה נראה שהיה בזמן קדום שהרי מסדרו קודם מהריק"ש ז"ל יעו"ש:

(יוד) **מהר"ר שמואל הכהן,** מרבני מצרים הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד קס"ב. וכתב הרב הנזכר שהיה בבולאק והוא אחד ממגרשי העיר אלקאהרא היותר גדולים:

(יא) **מהר"ר שמואל הלוי ן' חכים,** מרבני מצרים הקדמונים. מבית דינו של הרדב"ז ז"ל והוא חתום שנו להרדב"ז בפסק הדין אשר עשה הרדב"ז לתיווך שלום בין שתי הקהלות הנודעות שבמצרים ק"ק מסתערב וק"ק מערבים אשר הבאתי העתקתה לעיל במערכת הרדב"ז יצ"ו והרדב"ז מזכירו בתשובה בחדשות חלק א' סי' ע"ג בענין היתר הקראין ליכנס לקהל ה' יעו"ש. ומזכירו מהריק"ש בסי' ל"ג בפסק דין שהשיג על מהר"ש גאביזון. וקורא לו מהריק"ש אחד משלשה עמודי תבל. יעו"ש ומרן הב"י בחושן משפט סי' ל"ו הזכירו ומביא דבריו בשני מקומות. ולאחרונה מביא דבריו שהשיג על הגאון מהר"י בי רב רבו דמרן הב"י ז"ל. והרב המביט בחלק ב' סי' ס"ז תמה על מרן הב"י שלא נתקנא לכבוד רבו .כי השגת מהר"ש חכים איננה השגה יעו"ש. וגאון עוזנו בשם הגדולים מערכת שי"ן אות ק"ד הביא דברי הרב המבי"ט ומישב דעת מרן יעו"ש. ומהר"ש חכים הנזכר לעיל כתב גאון עוזנו בשם הגדולים שקורין לו גם כן מהר"ש חקאן הלוי. ויש לתמוה עליו שא"כ למה חלקו הוא ז"ל לשתי מערכות. מהר"ש חכים ומהר"ש חקאן. וכבר ראיתי שנתעורר עליו בזה הרב המגיה לשם הגדולים שהדפיסו מחדש עם הגהותיו. וכזאת יש לתמוה על הרב ליקוטי יוסף צד קנ"ט שחלקם לשתים הראשונה מהר"ש חקאן הלוי. ובמערכה שנית קורא לו מהר"ש חכים לבד. ועזב את הלוי. והרי מהריק"ש ז"ל שהיה אתו בדורו בפסק אחד קורא לו פעם מהר"ש ן' חכים ופעם ן' חכים הלוי. ולמדנו שהיה בימי מרן ז"ל וקשיש מיניה. והגבר הוקם על חכם יקרא. וחכים לו יתקרי. ובשם חקאן מתקרי. ומסגני לויה. עמו עז ותושיה. ובמצרים היה. זצוק"ל:

(יב) **מהר"ר שמואל ויטאל,** היה מרבני מצרים בזמן הרב דרכי נועם. שכן מסכים עמו בפסק דין של שידוכין כמו שכתוב בשו"ת דרכי נועם יורה דעה סי' ה'. ושם בסי' וא"ו כתב שנתוועדו יחד הרב דרכי נועם וכמוהר"ר דוד די מדינה וכמוהר"ר שמואל ויטאל וכמוהר"ר יצחק ן' לחדיב וחתמו במעשה בית דין ושלחוהו לבית דין דנא אמון יע"א. ובנו הוא הרב ר' משה ויטאל ז"ל חתים בהסכמה עם הרב דרכי נועם בחשן משפט סי' נ"ו ותשובות הרבה עם הרב גינת ורדים כמו שהבאתי במערכתו קחנו משם. ועיין שם הגדולים במערכת מהרח"ו ז"ל ודו"ק:

(יג) **מהר"ר שמואל ן' חנניה הנגיד,** ראש ישיבת מצרים. המחבר מבוא התלמוד המכונה לר' שמואל הנגיד. ובבואו למצרים, שלחו לו חכמי אסכנדרייא שיר ושבחה. מנחה היא שלוחה, וזה לשונה:

עדי גאון. והוד ושם וחליה. ואור גדול בארץ מאפליה.
כרוב ממשח. אשר נמשח. בשם טוב. והוקם עלי כסא יכניה.
לנהל את שאר הצאן. ברצון. אביר יעקב שלחהו למחיה.
גביר ושר. לפניו שר וטפסר. נגיד האל שמואל בן חנניה.

רבינו שמואל הנגיד לא היה לוי. וכן תמיד מודפם מבוא התלמוד בכל הדפוסים במסכת ברכות מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד. ולא הוזכר שם הלוי כלל. וכן נראה ברור מסידור המערכה שסידרו גאון עוזנו בשם הגדולים במערכת מהר"ר שמואל הנגיד. אחרי אשר ציין לעיל מזה מערכת הרבנים הנקראים בשם ר' שמואל הלוי. והפסיק ביניהם במערכת רבנים אחרים כמו מוהר"ש בן מנחם. מוהר"ש בן משה. וכו'. וכשהגיע למערכת שי"ן נו"ן של א"ב של הסדר. הזכיר רבינו שמואל הנגיד. וזה ברור. והרב ליקוטי יוסף כתב צד קנ"ו. שרבינו שמואל הנגיד היה ראש ישיבה במצרים ושם נפטר יעו"ש. והרב המגיה לספר שם הגדולים הנדפם מחדש אתו הסליחה רבה שגג בזה שחשב שהוא רבי שמואל הלוי מקורטובא שהיה בספרד

נשיא וסופר מלך ישמעאל. ומחמת הסכנות ברח למלאגה ונפטר שם שנת ארבע אלפים תתט"ו. ובנו מוהר"ר יוסף ישב על כסא נשיאות אביו ונהרג בעוונותינו הרבים ככתוב בספר יוחסין. ואין זה רבינו שמואל הנגיד המחבר מבוא התלמוד. כי רבינו שמואל הנגיד נקרא רק הנגיד ולא היה לוי. והיותר פלא על הרב המגיה (נר"ו) שהוא נר"ו זאת מלאכתו הגהות והערות על שם הגדולים לגאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל. ולא ראה שגאון עוזנו במערכת ספרים מערכת ה' אות ס"ט סותר כל דבריו שהרי גאון עוזנו פה כתב שרבינו שמואל הנגיד חיבר גם ספר הלכתא גברוותא. כמו שיראה המעיין. ובמערכת ספרים כתב הלכתא גברוותא חיברו רב שמואל הלוי מקורטובא וברח למיליקה וחברו ונפטר שם שנת ד' אלפים תתט"ו כ"כ בספר כתב יד ישן נושן. ועתה ראיתי להרמב"ן בחידושי גיטין דף מ"ה שכתב וכן כתב הנגיד בהלכתא גברוותא. וכן כתב הכלבו דף י"ט ע"ג עכ"ל:

הרי שרבינו שמואל הלוי לחוד ורבינו שמואל הנגיד לחוד. והנגיד הוא המחבר מבוא התלמוד והלכתא גברוותא. ועד אחרון עדות ביהוסף לר' יוסף ז"ל שהביא לנו גם נוסח השיר ששרו לכבודו. ואין מקום להשערות ודו"ק:

(יד) **מהר"ר שמואל ן' חביב,** אחיו של הרב הגדול מהר"מ ן' חביב ז"ל המחבר ספר גט פשוט ועזרת נשים וכפות תמרים. והזכירו מר אחיו בגט פשוט דף ע"א ודף ע"ג ע"ב. ומדבריו נראה כי מר שמואל אחיו היה מרבני מצרים. המעלות לשלמה שי"ן אות י"ז:

(טו) **מהר"ר שמואל בר סעדיא,** מרבני מצרים הקדמונים והיה מבית דינו של הרמב"ם במצרים. וחתום עם הרמב"ם בתקנת הקידושין שתיקן הרמב"ם ובית דינו במצרים כאשר העתקתיה כצורתה בספרי הקטן נהר מצרים הלכות קידושין אות ב' יעו"ש. והיה הרב לוי כמו שכתב הרב ליקוטי יוסף:

(טז) **מהר"ר שמואל ן' סיד,** מיוצאי ספרד תלמיד מהר"י די ליאון חתנו של מהר"י אבוהב ז"ל. והוא המחבר ספר כללי שמואל. והיה מרבני מצרים וגדוליה. והוא שעמד לישראל בעת צרה במצרים בזמן הצר הצורר אחמד פאשה אשר מלך מעצמו ומרד במלכו סולטאן סולימאן. ואזר כגבר חלציו והרבה בתפלה בבית הכנסת הנקרא ק"ק סידיליו ונעשה לו נס שנענה. והוא הנס שבעבורו עושים פורים במצרים בליל כ"ח אדר כמו שכתבתי הענין במערכת הרב ר' אברהם קשטרו ממונה על מטבעות המלך. שבסיבתו היה כל המאורע. ומוהר"ש ן' סיד הוא אשר הסיר את המזיקין מבית הכנסת הנקראת ק"ק סיבילייא כמו שהבאתי לעיל ויש קורין לו מהר"ש סידיליו. כי גם הבית הכנסת שהיה מתפלל בה נקראת בית הכנסת סידיליו. ונקראת על שמו והוא על שמה. וסיפור הנס של ק"ק סיבילייא הלא הוא מפורש בספר ליקוטי יוסף צד קנ"ט יעו"ש. והעתקתי תוכנו במערכת ר' משה דמוהי ז"ל:

(י) **מהר"ר שמואל סבע,** מרבני מצרים הקדמונים. כן כתב הרב סדר הדורות דדף קכ"א ע"ד בשנת ה' אלפים שין יעו"ש. וכן כתב הרב ליקוטי יוסף צד קנ"ט. ולכאורה יש לתמוה שהרב ליקוטי יוסף גופיה לעיל מזה מזכירו בין רבני קושטאנדינא וכן מצאנוהו חתום שני להרב כמוהר"י בן לב בפסק דין שהובא במהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ה. ואולי שהיו שנים. וקצת ראיה, שהרב ר' שמואל סבע החותם עם הרב מהריב"ל ז"ל חתום שמואל בכה"ר יצחק סבע. ומדהוצרך להזכיר שם אביו מוכרח שהיה בדורו מהר"ש סבע אחר. והיה הרב בזמן מרן הב"י כמתבאר מדברי גאון עוזנו בשם הגדולים בציון מוהר"ר יהושע צונצין ז"ל יעו"ש. ומתשובת מרן באבקת רוכל סי' י"ג נראה שהיה גיסו של מרן יעו"ש:

(יח) **מהר"ר שמואל עטייא,** מרבני מצרים הקדמונים. כן הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס. ומסידור המערכה נראה שהיה בדור הרב מהר"ר ישמעאל הכהן

טנוג'י ז"ל וסיעתם. ושוב ראיתי לגאון עוזנו בשם הגדולים אות קל"א שכתב שמהר"ר שמואל עטייא היה בזמן מרן ז"ל ויש לו תשובה עם מרן באבקת רוכל סי' קנ"ב ומרן השיב לו. ומדברי התשובה נתברר יותר שהיה הרב מדייני מצרים ז"ל שהרי נדון שאלתו למרן היא שרצה לסתור פשרת הדיינים שעשו בענין יתום ואפוטרופסא דידיה. ובתוך דבריו כותב למרן כי דרשנו וחקרנו מפי מרעיו ומורשיו הלא הם הדיינים הנז"ל שהם עיקר הקהל של המסתערב ונשבעו וכו'. וק"ק מסתערב הנהו נודע אך במצרים. וזאת סיעתא גדולה להרב ליקוטי יוסף ז"ל. וכן הרב סדר הדורות הזכירם סמוכים מהר"ש עאטייא ומהר"ש חכים ז"ל. ומהר"ש חכים הלא נודע לן שהיה מרבני מצרים בזמן הרדב"ז ז"ל וכמו שכתבתי לעיל במקומו:

(יט) **מהר"ר שלום אשכנזי**, מרבני מצרים הקדמונים. הזכירו הרב ליקוטי יוסף צד ק"ס.
ומסדר המערכה נראה כי היה בדור הרבנים מוהר"ר יעקב ן' תבון ומהר"ר אלעזר סכנדרי ז"ל שעל ידו נפתחו הבתי כנסיות במצרים בשנת הש"ם נפשנו בחיים כמו שכתבתי במקומו יעו"ש:

(כ) **מהר"ר שמעון קשטילאץ**, בן מהר"ר יחיאל. מרבני מצרים הקדמונים. והוא חתום בפסק
דין של מהריב"ל. אשר הסכימו עמו רבני מצרים שבדורו מהר"ר ישמעאל הכהן טנוג'י. ומהר"ר משה דמוהי וכו' ומוהר"ר שמעון קאסטילאץ וסיעתם כמו שכתוב בשו"ת מהראנ"ח חלק ב' סי' נ"ה. וכן חתום בפסק דין של רבני מצרים בפיטור התלמידי חכמים ממם וארנונא, שהועתק בשו"ת דרכי נועם חושן משפט סי' ז"ן יעו"ש. וזה מה שכתב אודותיו הרב ליקוטי יוסף צד קט"ן וזה לשונו. מוהר"ר שמעון קאסטילאץ היה דור השש ועשרים לרבן יוחנן בן זכאי ועסק בחכמת הקבלה. ועשה פירוש על מגילת אסתר וקרא שמה מגילת סתרים. וחיבר שו"ת. ובשעת פטירתו צוה לתלמידיו שלא יעבירו את ארונו מעל קברי גוים בשום אופן. (כי במצרים שדה קברות הגוים הוא תחילה. ולפנים ממנה רחוק הוא בית מועד לכל חי לקברות מתי

ישראל. ומוכרח לעבור על קברי הגוים תחילה. אם לא שיעקמו הדרך ללכת במסלה יותר רחוקה קצת). ושיסתמו את גולל של קברו בלוח שהיה לפניו שעליה היה קורא יומם ולילה. ולא יטפלו בו אלא תלמידיו. ושישאו אותו על כפיהם מביתו ועד קברו ויעשו לו כן כאשר צום. ונפטר בל"ה ימים למספר [העומר] שנת השמ"ח עכ"ל. ומר בריה הוא מהר"ר אביגדור קאסטילאץ ז"ל והיה רב ועצום חסיד קדוש. נטיעות דומות לשרשים. ונקרא אבי גדור על שם הנס שנעשה לו וכתבתיו במקומו במערכת האלף בראשון. יעו"ש:

וגאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל בשמו הטוב. בשתי המערכות הללו של האב והבן. דבריו הם ליקוחים מס' ליקוטי יוסף. כי זה הוא הקובץ כתב יד שהיה בידו ז"ל כמו שכתבתי בקונטרסי זה בדוכתי טובא. וכתב גאון עוזנו ז"ל שהיה בידו קרוב לשמונים שו"ת מהרב ר' שמעון ז"ל בכתב יד עי"ש שם משמעון. ולא זכינו לאורם וחבל על דאבדין ודו"ק:

(כא) **מהר"ר שבתי נאוואוי** ז"ל, מרבני מצרים ואיתן מושבו היה ברשיד המתייחסת לדגל מצרים. והיה בזמן הרה"ג מוהר"ר דוד גרשון ז"ל אב"ד דרשיד כנודע. ובזמן הרב גינת ורדים ויש לו כמה תשובות עם הרב גינת ורדים ז"ל. ובספר משאת משה. ובספר שערי ישועה כתב יד לכמוהר"י זין. ואני ראיתי כתיבותיו ספר גדול הכמות והאיכות. וספר דרשותיו כתב יד. שם הגדולים מערכת שין אות י"א: [וכבר כתבתי כי רשיד היום חרבה ואין בה ישוב ישראל. כי על כן זכר עשיתי לרבניה זכותו יגן עלינו]:

ומכאן מודעה רבה

שכל רבני מצרים המוזכרים בכל מערכות קונטריסי זה. הם רבני עיר מצרים עצמה. הנקראת היום אל קאהרה. ולא ששם מצרים הוא שם המדינה הכולל כל מלכות מצרים. כאשר יקראוה חוקרי הארץ. כי ע"כ **רבני נא אמון** יע"א הגם כי רבים ומפורסמים המה. לא נכללו בקבוצה הזאת כי אין זה ממטרת הקונטרים כמובן. ולמען לא יחשוב הקורא כי שם מצרים הוא שם המדינה. וירדוף ישיג בדבר השמטה. הודעתי כי זה דבר השמטה שמוט. ודו"ק:

ואלה שמות רבני מצרים האחרונים עד דורנו זה

אמ"ה, סדר המערכות של רבני מצרים שנסדרו בקונטרסי הלזה. האחרון שבכולם הוא הרב הגדול חסידא קדישא. מר קשישא. כמוהר"ר **שלמה אלגאזי** זצוק"ל. שגאון עוזנו הרב חיד"א בשם הגדולים. כתב עליו שהיה רב במצרים מ"ה שנים יעו"ש. ולפי מה שכתב הרב כמהרי"ט ישראל ז"ל בהקדמת ספרו מנהגי מצרים. שהרב מהר"ש אלגאזי הנזכר ישב על כסא ההוראה במצרים בשנת התפ"א. אם כן מ"ה שנים של רבנותו כלים בשנת התקכ"ו. וכתב עוד שם שאחרי המלך שלמה. בשנת התקכ"ט ישב ראש על ארץ מצרים. גאון עוזנו **מוהר"ר חיד"א** ז"ל. כשתי שנים. (וכן מוכח מסדר שמות הגיטין שכתב גאון עוזנו בספר חיים שאל חלק א' סי' ל"ח וט"ל. שסידר במצרים והרבה שמות לקוחים מסידור הרב הגדול מהר"ש אלגאזי שהיה לפניו) ונודע שגאון עוזנו תהלה לדוד ז"ל היה במצרים כמה פעמים. שהרי בשנת התקי"ג גאון עוזנו ויוסף היה במצרים וראה את פני הרב ז"ל יושב על כסא מלכותו, וכן היה בעיר ואם בישראל נא אמון יע"א כמה חדשים כמו שכתב הוא גופיה במערכת מהר"ר ברוך צאני ז"ל מרבני נא אמון יעו"ש. וכן נראה מדברי קדשו שכתב בדוכתי טובא שעיניו ראו הרבה ספרי דבי רב כתב יד:

מהר"ר חיים הכהן מעלי, ישב על כסא ההוראה במצרים אחר גאון עוזנו הרב חיד"א כמו שכתוב בהקדמת מנהגי מצרים. [ואחשבה כי הרב ז"ל מר ניהו חיים ושלום הכהן מעלי אשר הובאו חידושיו בספר ימין משה הנדפס שלישית בשנת תקל"ז. כמובא בשם הגדולים החדש. ואתי תלין משוגתי]:

מהר"ר שבתי עדה, ישב אחריו על כסא ההוראה במצרים. כן כתב בהקדמת מנהגי מצרים. ואחריו ישב **מהר"ר שלמה סכנדרי,** וכל אלה שלשת הרועים לא פורש זמן רבנותם באיזה זמן

מלכו ועד מתי. אכן כתוב בהקדמת ספר מנהגי מצרים שכל הרבנים הנזכרים לעיל ישבו בה עד שנת התק"פ ליצירה. ואח"כ הובא **מהר"ר יוסף משה אלגאזי**, וישב על כסא ההוראה משנת תק"פ עד שנת התר"ו:

מהר"ר אליהו ישראל, ישב אחריו על כסא ההוראה בשנת התר"ז. והוא שפט את ישראל י"ט שנים. ונהירנא כד הוינא טליא הרב ז"ל בא לירושלם ת"ו לעולה רגל חג השבועות. ועיני ראו את תפארת ישראל ז"ל נאדר בקדש רוח קדושה וטהרה חופפת עליו. זכר צדיק לברכה. והרב ז"ל יש לו פסק דין בספר חיים ושלום אבן העזר סי' ל"ג ול"ד בענין הנקודה של הגימל בשם גאמילה. והרב עטרת החיים פלאגי ז"ל הסכים עמו יעו"ש. ונח נפשיה דמר והוא בתענית ביום עשירי לחודש אב שנת התרכ"ו שחל ט"ב בשבת ונדחה ליום ראשון וכבוד גדול עשו לו תנצב"ה וזצוק"ל:

מהר"ר יום טוב ישראל, מר בריה ישב על כסא ההוראה אחריו שנת התרכ"ז. והוא שפט את ישראל כ"ג שנים ומחצה. מהר"ר יו"ט ישראל ז"ל לא היה רק דיין במצרים. רק היה כרכא דכולה ביה. כי כל ענייני העיר ועסק הכולל והכנסותיו והוצאותיו הכל היה מסור בידו. כי הרב ז"ל היה איש בקי מאד בעניני המדינה. ובחקי הארץ. ובקי בכל דבר והיתה עליו משרה גבוהה בממשלת הארץ. טרם ישב על כסא הרבנות. והיה עסוק הרבה בצרכי הצבור וידיו מלאות עבודה. בעיר הגדולה הזאת. וע"כ הוכרח להושיב עמו עוזר בבית דין הצדק אשר יטפל בענייני ההוראה לדת ודין ובחר לו למשנה תחת פקודתו את כבוד מעלת הרב המופלא וכבוד ה' מלא הדיין ומצויין. אחד מרבני ירושלם מלפנים. שיף עייל ושייף נפיק בענותנות יתירה כקש"ת **מהר"ר חיים דוד שבתי טאראגאנו** המכונה מירקאדו זצוק"ל. והיה מבית דינו. וכמעט כל עניני דת ודין הכל היה נעשה ע"י הרב חד"ש זצוק"ל. וכערך שש או שבע שנים קודם סילוקו נפשו אותה לשכון כבוד בעיה"ק ירושלם תובב"א. ועל פי רשיון מז' טובי העיר וגדולי הקהל השיג את חפצו ועלה לשכון

הגאון רבי אליהו ישראל זצ״ל

הרה״ג רבי יום טוב ישראל ובניו זצ״ל

כבוד בעיר האלדים והניח למלא מקומו ותחת פקודתו את כבוד הרב חד"ש זלה"ה. כי לא נסתלק מהרבנות גם בהיותו בעיר קודש תהלה ירושלם ת"ו וכסא ההוראה במצרים היה נקרא על שמו. ולכל הדבר הקשה את פיו ישאלו ז' טובי העיר ונשיאי העדה הי"ו כי קרוב הוא מעיה"ק ירושלם למצרים. לילה אחת דרך ים על דרך פורט סעיד. לעיה"ק יפו. ומיפו לירושלם שלש שעות וחצי במסלת הברזל. וכן התנהג הדבר עד חדש אב דשנת התר"ן אשר בו נסתלק הרב חד"ש זלה"ה. ותכף נקרא הרב כמוהרי"ט ז"ל לבוא מצרימה. שלא להניח העדה כצאן בלי רועה. וכאשר עלתה בהסכמתו והסכמת גדולי העדה ונשיאיה בעצה אחת לשום את משרת הרבנות על שכמי. כתבו אלי עד מקומי במערב הפנימי אשר הייתי אז שליח כולל דעיר קודש תהילה ירושת"ו לבוא תיכף ומיד למצרים. ואנכי דחיתי בב' ידי את הכבוד הזה כי כבד הוא ממני. וכאשר סיפרתי כל זה בהקדמת ספר הבהיר משפט וצדקה ביעקב חלק א' אשר נדפס על ידי יעו"ש. וע"י חליפות כתבים מהתם להכא נתאחר הדבר עד שבט התרנ"א. ואם ה' יעץ מי יפר. ובאתי הנה בט"ו שבט. וביום כ"ה לשבט נמניתי למשרת בקדש פה העירה בית הכנסת הגדולה והעתיקה הנקראת בית הכנסת אל מצריין. בהתאסף ראשי עם רו"מ ורו"ב העי"א. והרב המנוח כמוהרי"ט ז"ל הושיבני על כסא ההוראה בחייו. והיה הרב שמח מאד וכה אמר בדרושו שדרש בקהל עם באותו היום [קודם דרושי אשר דרשתי ביום מינויי כנהוג] שזכייתו אין חזונה נפרץ בדורנו זה. למסור כסא רבנותו בחייו לאיש אשר חפץ בו. ובחירו רצתה נפשו ובחדש אדר חזר הרב לעיה"ק ירושלם ת"ו. ואחרי חג הפסח היתה כבוד מנוחתו בעיר הקדש ירושלם ת"ו יבוא שלום ינוח על משכבו אמן:

ומאז הנני נושא את עול הצבור בקריה עליזה הזאת. אכף לאלדי מרום על חסדיו עמדי ויהי בעזרי לתקן תקנות טובות ומועילות לגדר הדת ולישוב המדיני. וכאשר נפוצים המה על פני ספרי הקטן נהר מצרים אשר עין הקורא תשורם. כן אוחיל לו שלא יעזוב

חסדו מעמדי. וישלח עזרו מקדש לעזרני על דבר כבוד שמו ולהאריך ימי חיי על התורה ועל העבודה. ביראה ואהבה כדת מה לעשות. ויזכני להוציא לאור את ספרי אשר חנן אלדים את עבדו. ואשר הכינותי בעניי מתוך דוחק עול הצבור ועבודתו יומם ולילה. ברוך העוזר ומבורך שמו עדי עד. ואלו הם:

א) נהר פקוד, ראשון בכורי עבודתי. לכבוד אבותי וכבוד ירושלם בית תפארתי. כי עטרת ראשי התחיל לחבר חלק הרביעי שבספרו שער החצר. וקראו שער המפקד. וענינו אסיפת מנהגי עיר קודש תהילה על כל ארבעת חלקי השולחן ערוך. אשר נשמטו מספר המנהגים של עיר קודש תהילה ירושלים שנדפסו בכרך קטן מאד עם ספר התקנות של ירושלם ת"ו, ואני בנו מצאתי עוד השמטות אחרות. וסידרתים עמהם ועשיתי עליהם רחב ביאור להורות שורש המנהגים וטעמיהם. ופעמים רבות מצאתי טעות בהנדפס שאינו כמות שהוא במקור הדברים. וקראתי את הביאור "נהר פקוד" וכבר נדפס ממנו חלק אורח חיים. (עדיין בדפוס רק השער והקדמה ומפתחותיו) ושאר החלקים הנם בכתב יד ה' יעזרני להוציאם לאור:

ב) נהר מצרים, קבוצת כל מנהגי מצרים ברחבה. על כל חלקי השו"ע. או"ח. ויו"ד ואבן העזר (כי חלק חושן משפט לדאבון לב אין בו צורך להקהל בזמן זה. שכל דיני ממונות נידונין בבתי משפט ממשלת הארץ יר"ה כידוע) וכבר נדפס:

ג) תורת חליצה, כל משפטיה וחקתיה מסודרים בסדר יפה מאד אשר לא קדמני בסדר הזה שום מחבר. ולא חסתי על עמל והוצאה והדפסתיו בדפוס נאה רק להקל הטורח מעל רבנן דייני ישראל. ובסופו קונטרים "בעבור נעלים" סדר חליצה לאטר רגל שעל פי דעת מרן ורוב הפוסקים צריכה לחלוץ ב' רגליו כאחת. והוא הדבר הקשה. וסידרתיו יפה ונקל ושניהם מחוברים לספר נהר מצרים. ונדפסו:

ד) **טוב מצרים** הוא הקונטרים הנוכחי. קבוצת שמות רבני מצרים וחכמיה ונדפס:

ה) **ומצור דבש,** שו"ת אשר חנני ה' על כל ארבע חלקי השו"ע. ובקרב ימים יעלה על משבח הדפוס בעיה"ק ירושלם ת"ו:

ו) **לחם המערכת ג' חלקים,** דרושים. פשטים הקרובים אל השכל. ב' חלקים כולם דרושי הספד. רח"ל. ובכל חלק ששה מערכות לדוגמא. "לחם לשובע" דרוש לזקנים. "לחם חם" לנעדרים במיתה פתאומית רח"ל. "לחם העצבים" לבעלי יסורים "לחם סתרים" למיתת אשת נעורים רח"ל. "לחם וקלי" לבחורים רח"ל. "לחם צר" לנעדרים קודם זמנם רח"ל. וחלק הב' שש מערכות אחרים. וחלק השלישי למועדים ולרגלים, לחם מצות לפסח. לחם שמים לתשובה וכו'. ה' יזכני לגומרם ולסדרם ולהוציאם לאור בחיי. ולעשות ספרים אחרים לעשות נחת רוח לפניו יתברך:

הלא כה דברי איש צעיר מבני ירושלם. דשף מדוכתיה ויגר בארץ מצרים. מיחל לה' ערב ובוקר וצהרים. כי ישיב שבותי. לציון גבירתי. ועיני תחזינה בבנינה בשוב ה' שיבת עמו ובא לציון גואל. להושיע עמו וצאן מרעיתו ישראל. הבא על החתום מטה פה ק"ק ברוך עמי מצרים. בש"א לחודש סיון התרס"ח היא שנת בית אהרן ברכו את ה' לפ"ק.

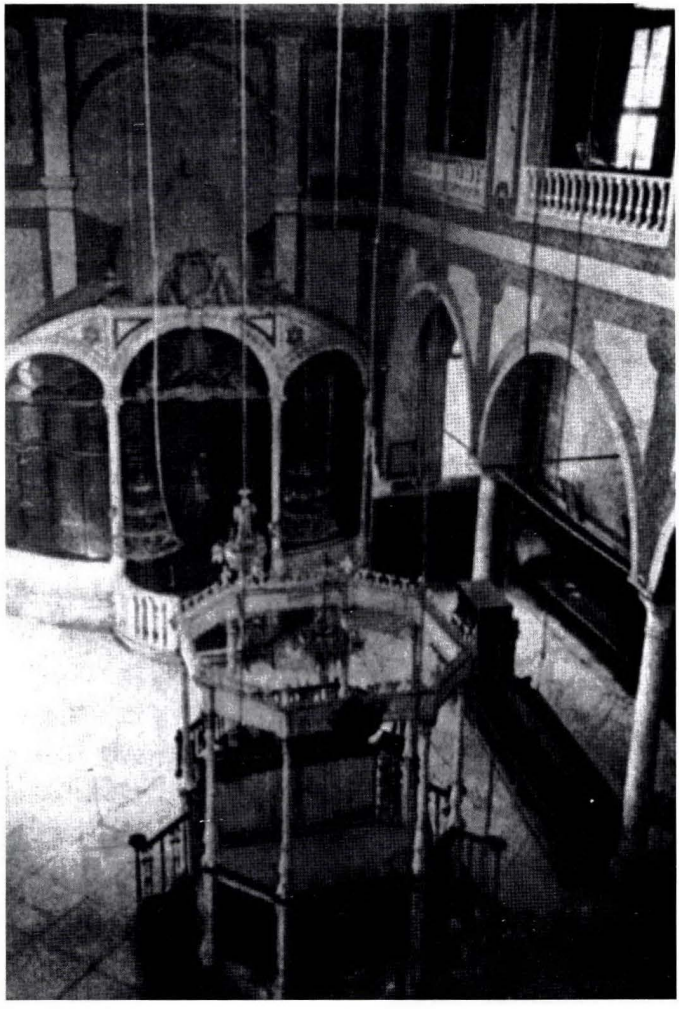
הצעיר רפאל אהרן ן' שמעון הי"ו

משרת בקדש בק"ק מצרים ואגפיה יע"א

ואלה שמות בתי כנסיות עתיקי ימים שבעיר ואם בישראל מצרים יע"א

אמ"ה רשימה זאת של בתי כנסיות שבמצרים. שרובם נקראים על שמות הרבנים הקדמונים זיע"א. דעתי היה להדפיסה בהקדמת ספרי הקטן נהר מצרים. וכאשר כן כתבתי בקונטריסי זה "טוב מצרים" במערכת ח' אות ג' בשם הרב הקדוש כמוהר"ר חיים כפוסי זי"ע. האמנם בסיבה לא תלוייה בי נשמטה מהדפוס בההקדמה הנזכרת לעיל. וקנתה לה מקומה בסוף ספר טוב מצרים. ומקומה זה יפה לה. כי ספה"ק טוב מצרים. עניינו סידור שמות מרנן ורבנן תופסי ישיבות ובתי מדרשות. במצרים. וא"כ יפה הוא לסדר אחריהם רשימת בתי כנסיות, ונודע כי קדושת בהמ"ד גדולה מקדושת בית הכנסת וכפי זה נסדרו כהלכתן:

א) ק"ק למצריין, היא הבית הכנסת היותר עתיקה בזמן. והיותר גדולה מכל בתי כנסיות שבשכונת היהודים במצרים, והיא שנשארה נודעת בשם מכל בתי כנסיות הישנים אשר נסגרו בעוונותינו הרבים ברשעת הגויים שבדורות קדומים. אשר נסגרו בשנת ש"ה פזורה. ונפתחו באדר דשנת הש"ם נפשנו בחיים. וא"כ נסגרו משך ארבעים שנה ונפתחו ע"י הרב הגדול כמוהר"ר אלעזר סכנדרי זלה"ה. ולפלא שכאשר נפתחה לא נמצא בה שום דבר שנתקלקל ונהרס זולת איזה מעקה של עץ וכמו שכתבתי כל זה בפנים במערכת יעו"ש. ובין כתבי יד ישנים אשר לעדתינו הנמצאים תחת השגחת נשיאי עדתינו האחים השרים והסגנים סיניור יוסף וסיניור משה ביי קאטאווי יצ"ו. נמצא שטר חוזה רשיון בנין בית הכנסת הזאת בימי הכ'ליפים הקדמונים כתוב על קלף בכתב ולשון הגרי וכפי מספר שנותיו של הרשיון שניתן לקהל מצרים בימים ההם לבנות להם בהכנ"ס הזאת. עולה למספר תשע מאות שנה ועוד מעת הוסד אבן פנתה בתחילה. ואולי בניינה נתחדש כמה פעמים. כי ארץ מצרים בכללה. אין בנייניה מתקיימים כל כך לזמן מרובה מאד. כי כל בנייניה מחומר ולבנים.

פנים בית הכנסת מצריין (אוסתז)

פנים בית הכנסת הרמב"ם

וגם בדור האחרון חדשו בנינה ברוב פאר נשענת על עמודי שיש ורצפת שיש. ובכל זאת נועם הזקנה. ותפארת השיבה. והוד הדר הקדושה חופפת עליה. הבית הכנסת הזאת בה נעשים עד היום כל עבודות הצבור הכלליים. מינוי הרבנים יושבי כסאות למשפט. תפלות ימי הצומות בהשובבי"ם הנהוגים במצרים עד היום. תפלת ערב יום הכפורים במנחה. וכו' וכו' באופן שכולה אומר כבוד. ה' יצב גבולה לעד:

ב) ק"ק הרמב"ם, כן נקרא בפי הכל עד היום. על שם רבינו הרמב"ם ז"ל. בית הכנסת יפה. אכן באורך ורוחב תהיה רק כמחצית ק"ק למצריין, וגם היא נתחדשו בניניה כמה פעמים. וכבר כתבתי בפנים שנראה לעניות דעתי שבהכנ"ס הזאת לא היתה בימי הרמב"ם ז"ל. ורק מקום מדור כבודו או מקום ישיבת לימודו. וכאשר ברוב הימים רצו לבנות בית הכנסת במקום הזה קראו אותה על שם כבודו. וראיה שהרי נקבר בחצרו זה עד אשר נשאו את ארונו לעיה"ק טבריא ת"ו. וכאשר כתבתי לפנים במערכת מ' אות ט"ו יעו"ש:

ג) ק"ק הרדב"ז, ונקראת בפי הכל בית הכנסת דרב זמרה. על שם רבינו דוד ן' אבי זמרה זצוק"ל. מגולי ספרד בשנת מזר"ה ישראל. ונתישב במצרים ושפט את ישראל ארבעים שנה ולסוף ימיו עלה לשכון כבוד בעיה"ק צפת"ו. והיתה שם כבוד מנוחתו זי"ע. וגם הבית הכנסת הזאת לא נבנית בימי הרדב"ז כי לא נמצא שום זכר מזה בספריו הקדושים ובתקנותיו בענין בתי כנסיות אחרות כנודע. ורק כנראה שפה היה מקום ישיבתו. וכאשר נבנה בית הכנסת שם נקראת על שמו כי המקום היה מפורסם על שמו ז"ל. וכאשר כן תמצא במצרים בתי כנסיות שנקראים על שם הרבנים גדולי דורם כמו שתראה הלאה. עם שהדבר ברור שלא בנו הם הבית הכנסת הנקראת על שמם בראיות מופתיות שיש לדבר. אכן להיות שהרב גדול הדור קבע תפלתו שם נקראת על שמו וכל שכן לרבינו הרדב"ז ז"ל שמלך דוד ארבעים שנה במצרים. והפליא עצה הגדיל תושיה בתקנותיו שעשה עד דוד הגדיל זיע"א. וגם היא נתחדשה כמה

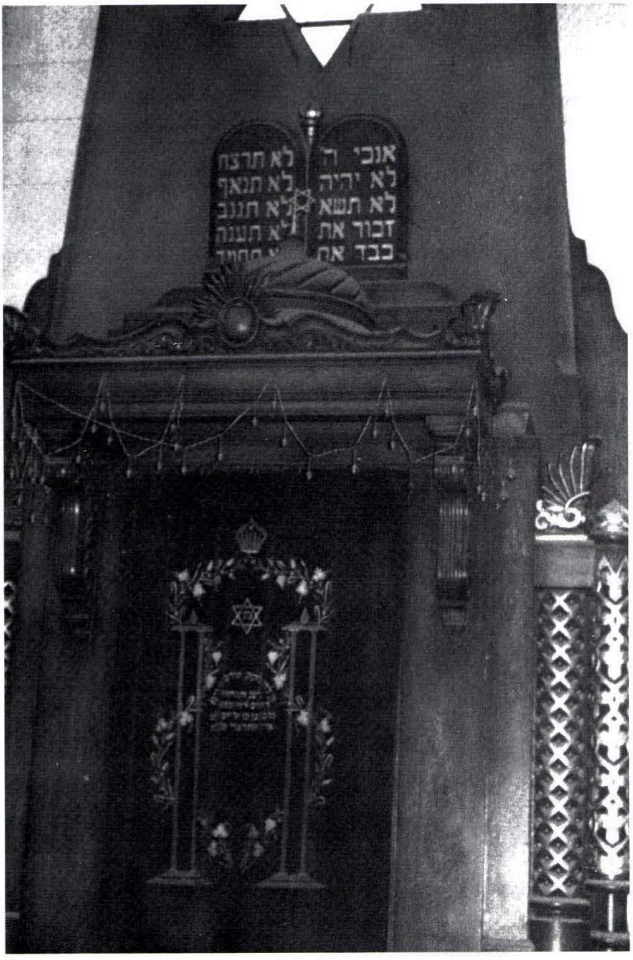
פעמים. ובדור האחרון הזה בשנת התרכ"ה נתחדש בנינה מהמסד עד הטפחות בהשתדלות מעלת האחים המבורכים עובדי השם הגבאי המפואר רודף צדקה וחסד כמוה"ר סיניור יוסף יעבץ ז"ל ויבדל לחיים אחיו החכם ונבון הן גביר סיניור חיים יעבץ נר"ו אשר ע"י זריזותם להשמיע בנדבות מאת נדיבי עם וגם עזרתם הם. נתחדש בנינה בנין נאה בהדרת קדש:

ד) ק"ק רב ישמעאל, כן נקראת עד היום. והיא הבית הכנסת שהיה מתפלל בה הרב הגדול כמוהר"ר ישמעאל הכהן מנוג'זצוק"ל. המחבר ספר הזכרון. והיה מרבני מצרים הקדמונים זיע"א וכמו שכתבתי במערכתו. וזאת היא הבית הכנסת שהיה מתפלל בה ונקראת על שמו. וכמו שכן כתב גאון עוזנו החיד"א ז"ל בשם הגדולים מערכת יו"ד אות שפ"ט יעו"ש. (ומזאת תקיש על השאר) והיא בית הכנסת גדולה ויפה תשואות חן חן לה:

ה) ק"ק רבי יעקב, כן נקראת עד היום. והיא הבית הכנסת שהיה מתפלל בה אחד מרבני מצרים הקדמונים ה"ה הרב הגדול כמוהר"ר יעקב אבושערה זצוק"ל וכמ"ש לפנים במערכתו, והוא בית הכנסת קטנה ובנינה פשוט. והיא סמוכה ודבוקה לבית הכנסת רב ישמעאל הנזכרת בסעיף הקודם. והכותל התיכון אשר בו היכל הקדוש דבהכנ"ס רב ישמעאל. הוא המפסיק בין זו לזו. ולפי מיעוט הכנסותיה. אשר לא יספיקו צרכיה. ולא יחזקו בדקיה. עלה בדעת ז' טובי העיר ונשיאי העדה הי"ו לסוגרה או לצרפה עם בית הכנסת רב ישמעאל על ידי סתירת כותל האמצעי לבד, ושאלו את פי והוריתי להתיר הצירוף וסדרתי על זה פסק דין בכחא דהתירא, והסכים עמדי מורינו הרב הגאון ראשון לציון כמוהר"ר יש"א ברכה זצוק"ל. כמו שכתוב אצלי בתשובותי כתב יד. ה' יזכני להעלותם על משב"ח הדפוס. והגאון ז"ל הן בעודנו חי. בשפלנו זכר לנו בספרו יש"א ברכה, והדפים רק מה שכתב אלי. בענין דין. הלא הוא בהשמטות דף צ"ח ע"ב יעו"ש:

היכל ביהכ״נ רבי חיים כפוסי זצוק״ל

היכל קודש ק״ק תרכייה

ו) ק"ק רב חיים, כן נקראת עד היום בפי ההמון והיא היתה מקום תפלתו של הרב הקדוש מתלמידיו של האריז"ל ה"ה הרב כמוהר"ר חיים כפוסי זצוק"ל שהיה מדייני ק"ק מצרים בזמן מהריק"ש ז"ל וכמו שכתבתי לפנים במערכתו יעו"ש. והיא בית הכנסת קטנה יפה והדורה. ונתחדש בנינה בפעם האחרון מהיסוד ע"י מוט"ב תלתא. הלא המה שני שרי צבאות ישראל. ה"ה השר המנוח באראן יעקב מנשה הלוי ז"ל נשיא עדת ישראל בנא אמון יע"א. ומעלת השר המנוח כמה"ר יעקב מנשה ביי קאטאווי ז"ל נשיא עדת ישראל בק"ק מצרים יע"א. והשלישי הגביר המרומם סיניור ברכה גרין ז"ל. ומכסף נדבתם של שלשה מטיבי הנזכרים לעיל נבנית הבהכנ"ס הזאת העומדת עד היום. צדקתם עומדת לעד:

ז) ק"ק בעל הנס, בית הכנסת קטנה ובנינה פשוט וגם היא נתחדשה בדור האחרון. והיא עתיקת יומין ובפי הכל נקראת כן. אכן אין שום יודע מי הוא הבעל הנס. ומה שמו. ומה הוא הנס שנעשה לו שעל שמו נקראת כן. ואולם אנא נפשאי כתבית בפנים. כי לדעתי הקטנה אחשבה וקרוב לודאי. כי בבית הכנסת הזאת היתה מקום תפלתו של הרב הגדול המלומד בנסים כמוהר"ר שמואל ן' סיד זצוק"ל מגולי ספרד ונתיישב במצרים ונעשו לו ב' נסים גדולים כמו שכתבתים במערכתו ובמערכת הרב ר' משה דמוהי זצוק"ל דף כ"ה ע"א וב' יעו"ש. ואין הדבר רחוק בעיני שזאת היא עצמה הבית שהבריח ממנה המזיקין ועשאה בית הכנסת ונקראת על שמו. וספרו לי זקני עם שהבית הכנסת הזאת קודם שחדשו בנינה. היתה חצר עמוקה יורדים לה במדרגות צרות. די אפילות. כפי מה שהיה בנינה בזמן קדום. ועדיין עד היום הדרת השיבה חופפת עליה. ה' יצב גבולה. ואכמ"ל:

ח) ק"ק תרכייה, בית הכנסת גדולה ורחבה. והיא שנייה לק"ק מצריין בגודל ויופי והדרת קדש. וספרו לי זקני עם שקבלה בידם שהבהכנ"ס הזאת נבנית מנדבת לב אשה יראת ה' שמה תרכייה נ"ע ונקראת על שמה ונודע ששם תרכייה הוא שם אשה מצוי בארץ

מצרים. וכמו שתראה למהריק"ש ז"ל בהגהותיו "ערך לחם" אבן העזר סי' קנ"ד בשמות הגיטין. וכפי זה שם תרכייה הוא שם עצם ומשפטו בלתי וא"ו אכן בפי ההמון נשתבשה הקריאה וקורין לה תורכייה. ונשתבשה עוד לומר טורקיאה ואינו כן. וגם הבהכנ"ס הזאת נתחדשה בנינה כמה פעמים, ולאחרונה נתחדש בנינה מקופת הקהל ברב עז והדר נשענת על עמודי שיש ורצפת שיש וכולה אומר כבוד. והבהכנ"ס הזאת היתה מיוחדת לדרושי שבת הגדול ושבת תשובה. שהיה נהוג שהרב המו"ץ דורש בשבתות בקהל עם. כל זמן שכל הקהל היו דרים ברחוב היהודים. וכן דרושי שלוחי כולל של ארץ הקדש יבנה ויכונן במהרה בימינו. כולם היו נעשים בתוכה. מפני גדלה ואורה רב. ועד היום בבהכנ"ס הזאת דוקא מתפללים בה תפלת שחרית כמה וכמה פעמים. מנין נכנם ומנין יוצא לזכות את הרבים שגם העצלנים המאחרי קום ימצאו בה מנין להתפלל בצבור:

ט) ק"ק **פורטוגיזים** בהכנ"ס יפה ותשואות חן לה. ונקראת כן מזמן קדמון. כי בה היו מתפללים בני גירוש פורטוגאל שבאו מצרימה. וכמו שבאו הנה גולי ספרד ונתיישבו פה. כן באו גם גירוש פורטוגאל שהיה אחריו. והגם שברוב הימים נתבוללו בקרב אחיהם ק"ק מסתערב ועזבו את שפת פורטוגאל שאין לה עוד שם ושארית וזכרון בארץ מצרים. אכן הבית הכנסת נשאר לזכרון על שמם. וכזה יש בעיר ואם בישראל שאלוניקי יע"א ק"ק פורטוגיזים מטעם זה וכן ק"ק אראגון וקאשטילייה וכו'. כשגלו לטורקיאה כנודע:

יוד) ק"ק **תלמוד תורה**, בהכנ"ס בינונית ובניינה פשוט ונתחדש בנינה בדור האחרון, ונקראת כן שמקודם לזה היה מקום תלמוד תורה לתינוקות של בית רבן במקום הזה. ואח"כ נבנה בו בית הכנסת הזאת:

כל העשרה בתי כנסיות הללו, כולם הם מקנת העדה, ונתחדשו בניניהם מקופת הקהל, ומנדבתם של יחידים ומסרום

מצבת רבי חיים כפוסי זצוק״ל

פנים בית הכנסת אבן עזרא

להעדה, וכולם הם ברחוב היהודים, שכונת ישראל מזמן קדמון.
ד' יצב גבולם נצח.

יא) במצרים הישנה, שקורין לה בלשון ערבי מצר אל עתיקה.
יש להעדה בית הכנסת גדולה עתיקת יומין והדרת השיבה חופפת עליה ובפי ההמון קורין לה כנים עזרא, או בן עזרא. ולא ידענו מקור לשם עזרא לבית הכנסת הזאת. ומנהג קדום במצרים שבראש חודש אייר אחר חג הפסח. ובראש חודש מרחשון אחר חג הסוכות הולכים לשם קיבוץ עם מאנשים ונשים וטף. ומדליקים בבהכנ"ס נרות בשמן למאור. ועושים הקפות לס"ת. ובחצר הבהכנ"ס אוכלים ושותים ושמחים המוני העם. ובשנים האחרונות נתרועעו כותליה מרוב ימים. וחזרו וחזקו בדקיה ובנו הריסותיה וציירו אותה בששר ומיני צבעונים ונתייפית מאד. האמנם לא נשתנה דבר מתבניתה הקדום לזכרון. ועוד קנו סביב לה מאת הממשלה שדה נרחב. נוסף על המגרש שיש לה סביב בהכנ"ס. ויש להעדה שמה בתים בנויים במגרש החצר הגדול. כי שמה בבתים ההמה יחליפו האויר אנשים חולים ודווי ערש. כי אויר המקום ההוא צח ונקי. הבהכנ"ס הזאת היא בשכונת הגוים קופטין וישמעאלים. כי אין במצרים הישנה שום ישוב לאיש ישראל ולא אחד. זולת הבית הכנסת הזאת שהיא אחוזת נחלה לעדות ישראל בתוכם מזמן קדמון. ובימים האלה עוד גבאי הכנסת הזאת משתדל בגופו וממונו לשכלל יופיה והדרה זכרה ה' לו לטובה:

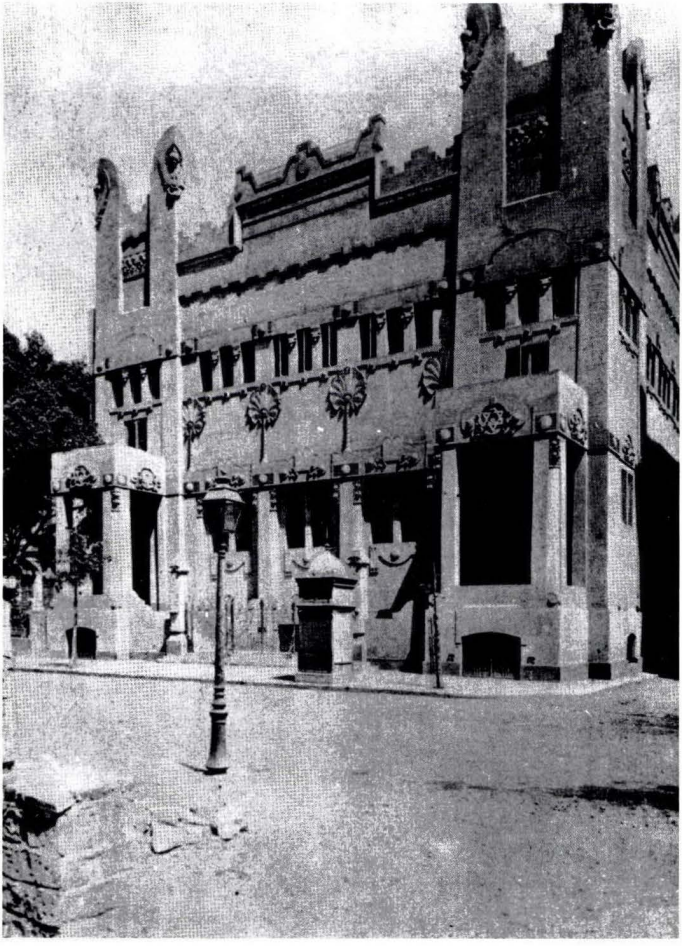
בבית הכנסת זאת באמצעה יש שם מצבת אבן גבוהה מרצפת הבית. כערך אמה. וארכה כשלש אמות מכוסה בפרוכת. ונוהגים בה כבוד. כי ההגדה תספר שמקובל בידם כי במקום הזה היה משה רבינו עליו השלום עומד ומתפלל בימי פרעה שיוסרו המכות מפרעה ומעמו. וכמקרא שכתוב כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'. כי בתוך העיר לא היה מתפלל מפני כי מצרים מלאה גילולי ע"ז וכפירש"י ז"ל יעו"ש. וההגדה תספר כי המקום הזה היה חוץ לעיר בימי פרעה. וברבות הימים נכנם המקום תוך העיר ועליו נבנה בהכנ"ס. ואמת הוא כי יש זכר לדבר מהכתוב המפורש הנזכר אבן

אין ראיה שהיה במקום הזה. ואם קבלה נקבל. ועתה שהקהל חידשו בנינה ע"י הגבאי איש חיל המשתדל. עשו גם כבוד ויקר להמקום הזה. כי העמידו עליו מצבת אבן שיש תחת מצבת אבן. ומצוירת בידי אומן. וחקוקים עליה דברי ההגדה הזאת. להוסיף לה הוד והדר. והבהכנ"ס הזאת היא אחת מסגולת קדומים אשר לעדת ישראל במצרים. ה' יצב גבולה נצח:

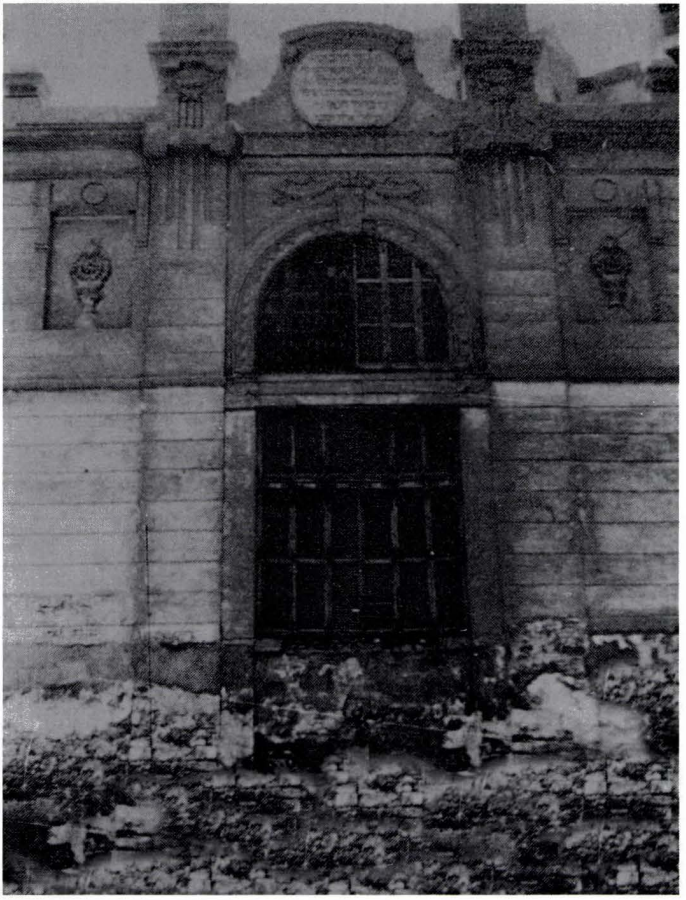
ואלה בתי כנסיות שנתחדשו בדורנו זה במצרים

אמ"ה כבר כתבתי במקום אחר. כי בשנים האחרונות מצרים אלקאהרא. נתרבית באוכלוסייה בן פורת יוסף. וגם העיר עצמה רחבה ונסבה. כי נתרבו רחובותיה ובניניה. ונתרחבו מגרשיה ופרווריה. בבנינם יפים וטירות מלכים. ובהיות כי רחוב שכונת היהודים צר מהכיל את כל העדה אפילו לחלק העשירי בן פורת יוסף וכל אנשי צורה יצאו מהמחבוא הלזה לגור במגרשי העיר. מקום אויר צח ונקיות הרחובות בהשגחת הממשלה ירום הודה. ומכל מגרשי העיר הרבים. רק שני מגרשים גדולים נודעים בשם אשר בהם דרים רוב הקהל ה' עליהם יחיו אמן. הלא המה מגרש הנקרא **איסמעילייה**. אשר שם דרים רוב ככל גבירי הקהל ונשיאי העדה הע"א. ושני לו ורחוק הרבה מהראשון. מגרש הנקרא **עבאסייה**. אשר בו דרים כמעט רוב כללות העדה לרגלי אוירו הצח ונקי ומקום רחב יותר מהראשון. ומובן הוא כי נחוץ להם לבנות בתי כנסיות לתפלתם. ונבנו ב' בתי כנסיות במגרש עבאסייא. ובית הכנסת אחת במגרש איסמעילייה. ואנחנו נסדר אותם פה כפי זמן בניינם הראשון ראשון. והאחרון אחרון:

יב) ק"ק **נוה שלום**. במגרש עבאסייה. הוסדה בשנת התר"ן. בית הכנסת גדולה ויפה. אכן לא נשתכללה לגמרי עד זה שנות מספר. אשר שכללו הקהל את בנינה בהוד והדר נשענת על עמודי שיש ורצפת שיש וכולה אומר כבוד. וכסף הוצאות בנינה הכל מקופת הקהל ומהכנסות הבהכנ"ס עצמה. וקראו שמה נוה שלום לשני

חזית ביהכ"נ "שער השמים" מתחילת המאה

חזית ביהכ"נ חנן

חצר ישיבת רבי יהודה מסלתון זצ״ל
ע״י ק״ק עץ חיים

פנים בית הכנסת עץ חיים

חזית בית הכנסת "שער השמים" (איסמעילייה)

סיבות. **א)** שמגרש העבאסייה בכללו. זאת לפנים היה יער קנים וארץ בצה. מקום פחד ומגור מגנבים ורוצחים בעצם היום. כי המקום כולו היה חרב ושמם ורגל אדם לא תעבור בו כידוע. ועתה אשר בחסד אלדים נעשה מקום ישוב שאנן מפחד רעה. ושלום מסביב ע"כ קראו לבית הכנסת הזאת הגבנית ראשונה במגרש זה "נוה שלום" ע"ש הכתוב וישב עמי בנוה שלום ומשכנו מבטחים. **ב)** באשר כי הראשון אשר הרהיב עז בנפשו לגור במקום השמם הזה. איש צדיק תמים ושמו סיניור שלום הלוי ז"ל ועליו אוספו ונתקבצו אחד אל אחד לגור בהעבאסייה. ובאשר כי בן המנוח ז"ל הוא היה הגבאי של הבהכנ"ס הזאת והוא אשר השתדל בהוסדה ובנינה ע"כ טמנו ברמז שם שלום לזכר עולם יהיה צדיק. ושני הטעמים יחד אלו הן הנצרפין לשם שלום טובה וברכה. ואולם הבהכנ"ס כולה מהמסד ועד הטפחות היא מקנת העדה ומקופת הקהל נבנית כידוע ומפורסם:

יג) **ק"ק עץ חיים,** במגרש עבאסייה. נשתכללה בח' אלול התר"ס. ונבנית מנדבות יחידים שעזרו בבנינה בכסף תרומת נדבתם ומכסף הכנסותיה יסלקו מעט מעט את שארית חוב דמי בנינה. וע"כ נקראת עץ חיים ע"ש הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה. ובפתח אולם הכניסה לבהכנ"ס מימין ומשמאל. חקוקים על שני לוחות אבני שיש שמות המתנדבים והעוזרים צדקתם עומדת לעד. הבהכנ"ס היא יפה והדורה נשענת על עמודי שיש ורצפת שיש. וגם התיבה נתחדשה עתה מאבן שיש ובנינה מפואר כולה אומר כבוד. ומשמים ל'ו זכו באשר כי הגבאי של בהכנ"ס אשר הוא השתדל מאד בקנין אדמתו ובנינה מהיסוד איש זריז ונשכר גם ברוך יהיה. בן חיים הנהו. מצא חיים שם וזכר בפעולת בנו הי"ו וחיים שנים רומ"ז לשני הטעמים. טועמי"ה חיים זכו. האמנם הדבר ידוע ומפורסם כי הבהכנ"ס היא אחוזת קהל עדת ישראל אשר במצרים. ומכסף קופת הקהל ניטע עץ החיים הלזה:

יד) **ק"ק שער השמים,** במגרש איסמעילייה. נשתכללה בשנת התרס"ג. היא הבית הכנסת הבנויה לתלפיות. בנין גבוה

ומפואר מאד. באורך. ברוחב. וגובה. אין לה דומה בכל בתי כנסיות שבעיר. ועלה מחיר בנינה לסך עצום ונורא. ונבנית מנדבות אנשי העיר בכללם. אשר התנדבו לבנינה נדבות גדולות ישלם ה' פעלם. בנינה מפליא. מרהבת עין בשלל צבעיה פנימה. כל קירותיה משוחים בששר ופטורי ציצים ומוזהבים. ומבחוץ מצויירת בפטורי ציצים בולטים. כפתה הגבוהה מאד וכל כתליה העליונים כתובים בהם פסוקי תהלים ותנ"ך השייכים לבית אלד'ים ותפלת ישראל. אין בה פנה וזווית ריקנית מציור וכיור מעשה ידי אומנים. חכמי לב. נשענת על ששה עמודים עבים וגבוהים מאבני גראניט הובאו מאיטלייא. ותיבה כולה מאבן שיש יפה. מעקה היכל הקדש כולו מאבני שיש. כל ספסליה וכסאותיה הובאו מאירופה מעשה ידי חרש חכם. כולה מוארה בנרות החשמל במנורות ברזל עשת אשר נעשו בצרפת לשם בהכנ"ס הזאת. חלונותיה עומדים להעשות מזכוכית שלל צבעים וציורים בצרפת. ועוד משתדלים יום יום לפאר ולרומם בית אלדינו זה. ועד היום אין בכל מלכות מצרים בית הכנסת מפוארה כמוה. הודות והלל לה' על ככה. כן יזכנו ה' לראות בבנין בית קדשינו ותפארתינו מעשה ידי יוצר. תוכבי ירושלים הבנוייה. בעגלא ובזמן קריב אמן.

הוספות

העתק מסידור שער השמים להשל"ה
שייך לעמוד ק"ד

לשלימות המלאכה מלאכת הקודש אעתיק פה קונטריס אחר מצאתיו בק"ק צפ"ת תוב"ב ענין מראות אלהים בחלום וז"ל כוונת הקדושה למורינו הרב כמוהר"ר יוסף קארו נ"ע שאמר אותה בחלום לאחד מחברי הישיבה לא ידעתי מי היה בעל החלום ומתוך דברי החלום ונוראותיו נראה שהיה אדם גדול בישראל בס"ד:

ליל ששי בשבת באחד לחדש חשון שנת השס"ה ליצירה פה צפ"ת תוב"ב ראיתי בחלומי למורנו הרב כמהר"ר יוסף קארו זצוק"ל יושב על כסא חשוב מאוד ופניו מאירי' כזוהר הרקי' והיו שם חכמים רבני עול' לאין מספר הכרתי הרבה ביניהם הנגיד כמהר"ר יצחק שוליל נ"ע ולרבינו כמה"ר יעקב רב נ"ע ולחכם כמה"ר שמואל סדיאו נר"ו ולחכם כמהר"ר מרדכי חסק' ולחכם כמוהר"ר אלג"ר ולחכם כמהר"ר אברהם זיאדל תנצב"ה והיה החכם אומר קדוש קדוש זה הקב"ה כי שם הויה במספר מרובע כיצד עשרה פ' יו"ד חמשה פ' ה' ששה פעמים וא"ו חמשה פ' ה' עולה קו"ף במילואו דל"ת והוא"ו של קדוש עולה עשר ועם כללות הג' אותיות קד"ו הם י"ג ר"ל ה' אחד גם השם בא"ת [ב"ש כו'] עולה שלש מאות הוא השין של קדוש ותחזור הוא"ו הדל"ת הם עשר וג' אותיות שד"ו הם י"ג אחרים הרי שני פ' אחד הם כ"ו ושין כמנין פרוטה לכן ארז"ל שאין קדושין תופסין בפחות מפרוטה ובדור המבול הפכו הרחמים לדין ולכן נח עשה התיבה ג' מאות אמה לתקן מה שעוותו נמצא שמלת קדוש רמוזים בה ג' שמות ק' ש' ד' ו' ובנקודת של קדש יש שם אח' כיצד קמץ של הקוף וחולם של

הדל"ת הם שני נקודות וקו אחד שעולים כ"ו הרי ד' שמות במלת קדוש באותיותיו ובנקודותיו נמצא ג' קדוש עולה י"ב שמות ועם ה' צבאות הם י"ג שני קדשות בהם כ"ו שמות שה' שם אחד ולכן מלא כל הארץ כבודו אותיותיהם עולים י"ד והוא"ו במילואו היא י"ג הרי כ"ז וא' יתיר רמז לעילת העילות שכל השמות קשורים זה בזה וקמו כל העם ואמרו ברוך כבוד ה' ממקומו (תם). ואח"כ קם א' ולא הכרתיו מי היה ואמר לו אמור לזה החכם שמהיום הזה והלאה יתפלל בעד כנסת ישראל ותקובל תפלתו ויכוון בה כשאומר ברוך ראשון יכרע ביו"ד של הוי"ה ויזקוף בא' של אדני ויעשה האל"ף כסא ליו"ד ובמגן יכרע בה' של שם וכשיזקוף יעלה הד' של אדני ויעשה אותה כסא לה' ובמודים יכרע בוא"ו ויזקוף בנו"ן של אדני ויעשה הנון כסא לוא"ו ובאל ההודאות יכרע בה' אחרונה ויזקוף ביו"ד ויעשה יו"ד כסא לה' ועל כוונה זו אמר דוד ע"ה אז תקרא וה' יענה ר"ל א"ז מניניה שמונה כשתחבר ד' של הוי"ה עם ד' של אדני שהם א"ז וה' יענה וחזר ופירש לי אלה השתי שמות היו"ד שבכריע' הראשונה בה רמוז עילות העילות וא' של אדני היא יו"ד למעלה ויו"ד למטה וא"ו באמצע הרי כ"ו ועשרים של יו"ד למעלה במילואה ועשרים של יו"ד למטה במילואה הרי ארבעים ו"ו במילואו הרי ב"ן כל הספירות הרמוזים בכ"ו הם ג' כ"ו של עילת העילות והוא המשקה והמאיר לנו לעשות פרי לקום העולמות ובכריעה שניה כשמוריד הה"א מצויירת כך ה"י וכשתזקוף הדל"ת במילואה כך דל"ת במ"ק עולה י"א עם ה"י עולים הכל כ"ו הרי שם הוי"ה ובכריעה שלישית תכרע בוא"ו מלא וכשתזקוף בנו"ן מלא עולה ק"ו הוא קו התפארת המיחד עם שם אדנ"י הקו"ף כמו כוונת הקו"ף שאמרנו למעלה והוא"ו היא י"ג בחשבון תחברהו עם הוא"ו שהורדתי בכריעה של מודים והוא כ"ו שתי שמות ת"ת ויסוד ובכריע' רביעית תוריד ה' במילוי אל"ף כזה ה"א היא ששה וכשיזקוף ביו"ד של אדני היא

עשרים הרי כ"ו נמצאו כל השמות מתיחדים ולכן סתמו התפל' במלת אמן שהיא שמות הוי"ה אדנ"י וכשאלו שתי שמות מתחברים כל העשר הם מתחברים היחוד א' כשלהבת קשורה בגחלת ומלת אמן במ"ק עולה עשר עכ"ל.

העתק תשובת הרדב"ז (שר"ת הרדב"ז החדשות ח"ב סי' תרמ"ד)

שייך לעמוד ק"ד

לפי שנמצאת הסכמה קדומה מזמן הנגיד כמה"ר יצחק שלאל נ"ע וזה נוסחה הסכמנו כדי לקדש שמו של הקב"ה ית' שמו ויתעלה זכרו לעד ולכבוד תורתו הקדושה ולתפארת בית הקדש בית הכנסת שבעיר הקדושה הזאת ולזכות כל ישראל הנפוצים בגולה הקרובים והרחוקים אשר יש להם חלק ונחלה בירושלים ת"ל ית' שמהיום הזה כ"ו לחדש אלול שנת הרע"ד ליצירה והלאה לא ישתמשו בב"ה הנזכר בשום דבר של קדש הן ס"ת הן עטרות ורמונים ומפות ופרוכת ומנורות הן כל שאר כלים שראוי להשתמש בהם בב"ה הנז' אם לא שיהיו הקדש גמור מקדש ומוחלט לרבים שיד כל ישראל שוה בהם ולא יהיה לבעלים המקדישים הכלי ההוא שם אחיזה וחזקה בו יותר ממה שיהיה לכל אחד ואחד מבני ישראל כי מאחר שהקב"ה רצה לזכות בו את כל ישראל שלא תהיה ירושלם נחלקת לשבטים אלא יד כל ישראל שוין בה וכן ברחמיו וחסדיו הגדולים לא עזבנו בגלותנו וגדל ונשא כבוד הבית הזה ככל הצריך לו והותר מכלי בית ה' ית' ותפארת בית קדש ויד כל ישראל כלם בכל מקום שהם שוים בו אין ראוי שישתמשו בשום כלי שלא יהיה הקדש החלטי כנזכר והנה נוסף על שהקב"ה ית' ויתעלה מתגדל ומתקדש שמו בזה הנה גם היחיד המקדיש את הכלי לבית השם יהיה לו זכות גדול להיותו זוכה ומזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו וכו'

וחתימי עלה כל גדולי הקהל יצ"ו וגם חכמיה הנגיד ז"ל עם בית דינו של מצרים.

ובתחילת דברי תשובתו כתב וז"ל:

תשובה: אני הייתי מבני ישיבתו של הנגיד ז"ל וחתמתי בהסכמה הנזכרת...

העתק תשובת הבן איש חי שעליה השיב רבינו מערכת האריז"ל (עמ' ק"ו)

(רב פעלים ח"ב, קונטרס סוד ישרים סי' ט')

שאלה. מצינו בספר אבקת רוכל והיא שו"ת למרן הקדוש ז"ל בסי' קל"ו ששאל מורינו הרב הקדוש רבינו האר"י ז"ל, שאלה בענין דיני ממונות וצידד בה כמה צדדים, ומרן ז"ל החזיר לו תשובה בדרך כבוד, ומן התשובה נראה שנעלם ח"ו מן רבינו האר"י ז"ל כמה דברים שהם פשוטים כאשר יראה הרואה שם, ונתפלאנו על זאת איך נעלמו ח"ו דברים פשוטים אלו מרבינו האר"י ז"ל שהוצרך מרן ז"ל לפרשם לו, ואיך לא כיון ח"ו לדברים פשוטים האלה ולא הרגיש ח"ו בהם, אין דעתינו סובלת זה:

תשובה: הנה נודע כי רבינו הגדול האר"י זלה"ה היה חכם גדול ואדיר גם בתכנית הפשט הפלא ופלא, וכאשר העיד רבינו מהרח"ו ז"ל בשער רוה"ק דף י"א ע"ב שהיה תמיד מעיין ששה פירושים של פשט בהלכה כנגד ששת ימי החול, ופירוש שביעי על דרך הסוד כנגד יום שבת עי"ש. אמנם ברירא לי כפי קוצר דעתי דלאו רבינו האר"י ז"ל חתים על אותה שאלה ולא ממנו יצאו אותם הדברים אלא תלמיד עלה בלבו לפלפל בדעתו באותו דבר וכתב בדברים ההם שמיה דרבינו האר"י ז"ל, והביאה למרן ז"ל כדי שיקבל ממרן ז"ל משא ומתן

בדברים ההם שכתב, שאם היה הוא מגיש הפלפול שעשה בשאלה לא היה מרן נושא ונותן בדבריו בתשובתו ורק היה מקבל ממנו תשובה בקיצור ולפום דינא וכאשר תמצא שכתב מרן ז״ל בתחלת דברי תשובתו וזה לשונו מתוך שדבריך ערבים עלי אמרתי לישא וליתן בדבריך, שמע מינא אם היו דברים אלו מוגשים אליו מאדם אחר לא היה פונה אליהם לישא וליתן בהם כאשר עשה עתה, ואותו התלמיד חשב כן בלבבו מעיקרא, ולכך תלה השאלה בשם רבינו האר״י ז״ל והוליכה בעצמו בסוג שליח, והוא עצמו חזר וקבל התשובה ממרן ולא ידע מרן כי מתנכר הוא ויתכן שהורה התלמיד היתר לעצמו לעשות כך מחמת שלקח רשות מן רבינו האר״י שישאל ממרן ז״ל שאלה זו ולא הגיד לפני רבינו האר״י ז״ל הפלפול שעשה לצדד בשאלה, ואיך שיהיה ברור הוא לפי קוצר דעתי שלא יצאו דברים אלו מרבינו האר״י ז״ל, ואח״ז מצאו העתק שאלה ותשובה זו בכתבי מרן ז״ל והדפיסו אותה:

והנה זה זמן רב ראיתי בספר שו״ת לאחד מגאוני אשכנז ז״ל ועל הרוב הוא הגאון מהרי״ש ז״ל בשואל ומשיב שהביא תשובה זו דספר אבקת רוכל הנזכר ועשה ישוב לדברי רבינו האר״י שבשאלה הנזכרת בדוחק. חן חן שנתקנא לכבוד רבינו האר״י ז״ל, אך לדידי אין צורך לזה כי לפי קוצר דעתי אתרמי כאשר כתבתי:

העתק תשובת הבא״ח על השגות רבינו

(רב פעלים ח״ד קונטרס סוד ישרים סי׳ ב׳)

בשבוע זה בא לידי בפוסטא דרך ים מעיה״ק ירושלים תוב״ב ארבעה דפים מספר אחד הנקרא טוב מצרים מדף כ״א עד דף כ״ה ומן הדפים האלה לא נודע מי המחבר הספר הזה ורק נודע שהשולח ד׳ דפים אלו אלי כוונתו כדי להשיב על

הקשות שדבר המחבר כנגדי על מה שכתבתי בסוד ישרים סי׳ ט׳ הנדפס סוף ספר רב פעלים ח״ג מענין השאלה הנדפסה בספר הקדוש אבקת רוכל למרן ז״ל ונזכרה שם על שמיה דרבינו הגדול האר״י זלה״ה ואנא עבדא כתבתי דנראה לפי קוצר דעתי דהשאלה ההיא והצדדים של הפלפול שבה לא יצאו מפומיה דרבינו האר״י זלה״ה אלא תלמיד אחר סידר כל זה מדעתו והובילה למרן ז״ל בשם רבינו האר״י ז״ל ועשה על דרך האמור בגמ׳ דפסחים אם רצית ליחנק התלה באילן גדול, ובזאת ההצעה כתבתי אין בה שום פלפול וחריפות אלא היא המצאה פשטית בנויה מהשערת השכל ואין אדם יכול לדחותה בכח כי אם רק מהשערת שכלו ועל זה אמרו השומע ישמע והחודל יחדל:

ובאמת השערה זו אינה זרה כי נמצא כזאת הרבה כי בזוה״ק יש דברים שאמר רבינו האר״י ז״ל עליהם שאינם מספר הזוהר אלא הם דברי חכם אחרון שהכניסו המעתיקים בספר הזוהר. ופוק חזי בספר הגאון רב יעבץ אשר מצא כמה דברים כזה. וגדולים וכן רבים על תשובות שיש בספר בשמים ראש על שמו של הרא״ש ז״ל שאינם של הרא״ש אלא של חכם אחר ונכתבו על שמו של הרא״ש ז״ל. וכן יש ספרי קבלה הכתובים על שם רבינו מוהרח״ו ז״ל כדי שיתקבלו אצל החכמים:

וכיוצא בזה הודיעני החכם הכולל הרב בן ציון חזן נר״ו וזה לשונו אשר דבר בקדשו בתשובתו הרמתה בספרא דמארי טב רב פעלים (ח״ג סי׳ ט׳) קונטריס סוד ישרים וצדיקים ילכו בם לשפוט בצדק על מרן האר״י ז״ל אשר דבריו הובאו ביתה יוסף בספר אבקת רוכל, אשמח להודיעו כי השערת שכלו הטהור אמת ויציב שחרית, ואמת ואמונה ערבית, ועיני צדיק תחזינה מישרים להגאון חיד״א ז״ל בשיורי ברכה יו״ד סי׳ מט״ר אות ב׳ וז״ל ותשובה הנזכרת (של הרב מתתיה) כבר כתבתי בברכי יוסף שראיתיה בקובץ תשובות מר״ן ז״ל ועתה נדפסה בספר

אבקת רוכל סי׳ ג׳, והן עתה נטה דעתי שאינה מתורת מר״ן ז״ל ויש לי סמוכות על זה, ואין ראיה דחתים עלה מר״ן ז״ל כי כזה וכזה עושים המעתיקים כאשר נתברר לי כמה זמני עב״ל. והרי זה ענין הדומה לדברים שכתבנו בהשערת שכלינו על השאלה הכתובה באבקת רוכל על שמיה דרבינו האר״י זלה״ה ונמצא שאין השערתנו זרה היא:

ומה שנתקשה המחבר על השערה זו שכתבתי כיון דרבינו האר״י ז״ל ומר״ן ז״ל שניהם היו דרים בצפת ת״ו איך התלמיד מלאו לבו לעשות כך לכתוב שאלה משמיה דרבינו האר״י ז״ל והוביל אותה למרן ז״ל ולא חש פן יתברר אח״כ כשיראו זה את זה וידע מר״ן ז״ל דשאלה זו לא היתה מן רבינו האר״י ז״ל, אין זו טענה כלל חדא אתרמי כך והתלמיד לא חשש לזה דאפילו אם יוודע הדבר אח״כ לא איכפת לו כי מה חטא בזה ששאל בשם אחרים, ועוד מאן אמר שזו השאלה הגיעה למר״ן ז״ל בזמן שהיה דר רבינו האר״י ז״ל בצפת ת״ו שהוא בסוף ימיו שהיה זה מעט שנים קודם פטירתו. הלא אפשר שעשה התלמיד שאלה זו והובילה למרן ז״ל בזמן שהיה רבינו האר״י ז״ל במצרים ולא עלה עדיין לצפת ת״ו וידוע כי בהיותו במצרים נודע שמו של האר״י ז״ל בכל העולם שהגדיל לעשות בנגלה ובנסתר ולכך כתב לו מרן ז״ל תשובתו בכבוד גדול:

ומה שטען עוד איך מר״ן ז״ל אשר רוח הקדש הופיע עליו לא הרגיש שאין הדברים אמורים מפי רבינו האר״י ז״ל וזה נגיעת כבוד באור ישראל וגאונו שתלמיד אחד יוליך אותו שולל ע״כ, הנה טענה זו לא ניתנה להאמר כי אפילו בתנאים ואמוראים נמצא שהיו מטעים אותם ולא מקשינן היאך יכלו להטעות אותם ולא הרגישו ברוח הקדש השורה בתוכם, ומי לנו גדול מן בבא בן בוטא ראש הסנהדרין שהיה חסיד גדול ונורא מאד שהתנכר הורדוס לפניו ולא הכיר בו על ידי רוח הקדש שהוא הורדוס המדבר עמו ולא אחר. וכזאת וכזאת יש

הרבה ומצינו לאיש האלהים הוא אדונינו אלישע הנביא ע"ה שכתוב בו ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה וה' העלים ממני ולא הגיד לי. ודי בזה שאין צורך להרחיב הדיבור יותר:

עוד כתב שם איך אמרתי דאם היה כותב התלמיד את השאלה משם עצמו אפשר לא היה מרן ז"ל משיב לו זו היא נגיעה בכבוד מרן ז"ל כי ראינו באבקת רוכל שהיה מרן ז"ל נושא ונותן אפי' עם תלמידיו ומפלפל בדבריהם וכו' לא ידעתי מה הוא שח אני לא כתבתי על מרן ז"ל כלום אלא כתבתי על התלמיד שהיה חושב דעתו כך ולכן הוצרך לכתוב השאלה בשם רבינו האר"י ז"ל. וגם על התלמיד לא כתבתי שחשב שלא ישיב לו מר"ן ז"ל על עיקר הדין אלא חשב שלא יהיה נטפל להפלפול שעשה בשאלה לישא וליתן בדבריו וכאשר מפורש זה בדברי מר"ן ז"ל בתחילת תשובתו שכתב בזה הלשון מתוך שדבריך ערבים עלי אמרתי לישא וליתן בדבריך. וכל זה מפורש יוצא בדברי בתשובתי להדיא:

עוד כתב ודעת חפצתי מה הוא חסרון הכבוד שיש בדבר אם האר"י ז"ל ישאל שאלת דיני ממונות למרן הב"י ז"ל ובכל אופן שנאמר שהיה רבינו האר"י ז"ל פוסק מומחה בדיני ממונות הלא מרן ז"ל היה זקן גדול ומופלג בדורו ובלי ספק עיניו ראו חכמה ודעת בדיני הפסק יותר ויותר מרבינו האר"י ז"ל לפי ערך שנותיו. ושארי ליה מארי להרב המחבר נר"ו שהכריחנו לבא לידי מדה זאת ולדבר דברים אלה שלא מרצון עכ"ל:

יראה עתה הקורא שיחתו של המחבר הנזכר בכבוד מי נוגע ואחר שהתוודה על חטאתו תלה העון בצדי באומרו אני הכרחתי אותו לדבר דברים אלו הנוגעים בכבוד רבינו האר"י ז"ל. הלא יענה ויאמר במה הכרחתי אותו ומי הכניסו בדבר זה לדבר בו. ומי שם אותו שופט בארץ שיהיה מוכרח לדבר בכך

ולעשות ערכין בגדולי עולם לומר זה עדיף מזה. ואם הוא חכם יעסוק בחכמתו ומה לו להתערב בזה ומי שם אותו מוכיח ומי ביקש ממנו הסכמת דעתו בדבר זה. ואם ראה השערה זו ולא ערבה לו יאמר דבר זה אי אפשר להיות לפי דעתי ודי לו בזה ומי הכריחו לדבר בגדולי ישראל והכתוב אומר ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל. והזהיר הכתוב אל תגעו במשיחי ואחר שפלט קלמוסו בדף כ"א ע"ב ודף כ"ב ע"א כמה וכמה חרופים וקנתורים חזר ושנה בהם באות ב' כולו וסיום דבריו היה באות ג' שכתב וזה לשונו אם כל מה שדחקו להרב המחבר לדון בדבר זה בכל מה שכתב בזה הוא מפני שגוף השאלה הֵם דברים פשוטים לדינא ואיך יתכן שרבינו האר"י ז"ל יסתפק בכמו אלה. אמת הדבר דשני צדדים שיש בשאלה שאם מת השותף בתוך הזמן דבטלה השותפות וכן אם הוציא שטרי עיסקא על היתומים דחצי שהוא מלוה גובה מן היתומים בשבועה וכו'. דינים אלו פשוטים היום שכבר מסודרים בש"ע ח"מ סי' ק"ח סעי' ד' וסי' קע"ו סעי' י"ט ומבוארים הדברים בשורשם בב"י באורך. באופן כי לדידן היום הדברים מבוארים ואין בהם די שאלה ותשובה. אכן אל נא נשכח כי שאלת רבינו האר"י ז"ל היתה למי שחיבר וסדר הדברים בב"י ולהמחבר השלחן ערוך. וקודם שיושמו לפנינו על שלחן הזהב שערך לן מרן ז"ל אין הדברים פשוטים כאשר חשב כבוד הרב המחבר נר"ו. ועל כן סליחת הרב המחבר נר"ו אדרוש שנדחק ללא צורך ודי בזה עכ"ל:

ועל זאת אשיב ודאי אנן אין לנו מים לשתות אלא מן הכד והחבית בשלחן ערוך וב"י אבל רבינו האר"י ז"ל הוא שותה מן המעין והבאר שנתמלאו הכד והחבית מהם התלמוד והרי"ף והרמב"ם והטור וענין השאלה שהובאה באבקת רוכל הנזכרת נתעצמו בה מצד הפשטות שלה. הא' מה שכתב לו מרן ז"ל בתחלת דבריו בד"ה תשו' וכו' וזה לשונו נראה שכיוונת למה שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף פרק א' מן השותפין שמת בטלה

השותפות וכו׳ ועלה בדעת כבוד תורתך לומר דממילא הדרא עיסקא משעה שמת ואין הדבר כן. אלא היינו לומר וכו׳ וכמבואר בפ׳ המוכר את הבית גבי ההוא שטר כיס היוצא על היתומים ובדברי הרמב״ם בפ׳ ז׳ מהלכות הנזכרות עכ״ד. הרי דאתי עליה מדברי הגמ׳ ודברי הרמב״ם עצמו שפסק באותו הדין ואין לך דבר פשוט יותר מזה ואיך יהיה זה נעלם ח״ו מרבינו האר״י ז״ל:

והב׳ מה שכתב מרן ז״ל שם בד״ה כתב כבוד תורתו וכו׳ תמהני על טוהר שכלך דאי נפשוט דכשנשבעה אין על יורשי שמעון כלום וכו׳ נמצא לפי״ז שמשעה שמת שמעון שכבר חזרה כל העיסקא ליד ראובן והיאך אפשר לומר שיטלו היורשים חצי הריוח עכ״ל גם טענה זו דטעין מרן ז״ל בדברים שנכתבו לו משם רבינו האר״י ז״ל נראין דברים פשוטים ואיך ח״ו שתהיה נעלמת טענה זו מרבינו האר״י ז״ל:

גם בדיבור הג׳ בד״ה כתב עוד כ״ת וכו׳ טען על דבריו טענה אחרת וז״ל אין דברים אלו תלוים זה בזה דכשנשבעה דין הוא שיגבה מיורשי שמעון החלק שהוא מלוה וכו׳ ועלה בדעת כ״ת דהיינו שיטלו חצי הריוח דאם איתא שהדין כמו שהקדמת שמשעה שמת הדרא למרא אין מקום לומר שיטלו היורשים חצי הריוח עכ״ל. וגם טענה זו היא טענה פשוטה והיאך אפשר לומר שתהיה נעלמת מרבינו האר״י ז״ל אשר משאתו יגורו אלים גברא דסהיד עליה רבינו מוהרח״ו ז״ל בשער רוה״ק דף י״א שהיה תמיד מעיין בהלכה ששה פירושים של פשט כנגד ימי החול ופי׳ אחד על דרך הסוד כנגד יום שבת והיה קל העיון מאד. והיה מפורסם מאד בתורה בדרך הנגלה מקטנותו ובהיותו בן י״ד שנים נמצא חתום עם רבני מצרים בהסכמה אחת ומבחרותו יצא לו שם גדול ואיך יתכן שתתעלם ממנו דברים פשוטים כאלה הנז״ל. ולכן נחה דעתינו לומר כי מכתב השאלה הנזכר היה מיד תלמיד אחד והוא הוביל אותו למרן ז״ל בשם רבינו האר״י ז״ל הן כשהיה עודנו

במצרים הן אחר שבא לצפת ת״ו דאתרמי ליה שעתא שקבל מרן ז״ל השאלה והחזיר לו תשובה ביד התלמיד אשר הביאה לו, או נזדמן הדבר באופן אחר.

לעילוי נשמת

החה"ש המרביץ תורה

רבי יעקב בן עטר זצ"ל

בן מסעודה

נלב"ע ח"י סיון תרע"ג

לעילוי נשמת

הרה"ג רבי מיימון בן עטר זצ"ל

בן מסעודה

נלב"ע ז"ך טבת תשי"ח

לעילוי נשמת

המדוכא ביסורים

האדון הנכבד

שלמה דיין בן סיתי ז״ל

נלב״ע כ״ה סיון תשנ״ה

לעילוי נשמת

אליהו בן רחל ז״ל

נלב״ע ה׳ תמוז תש״ד

מזל בת סיתי ע״ה

נלב״ע ד׳ ניסן תשי״ח

אברהם בן שרה ז״ל

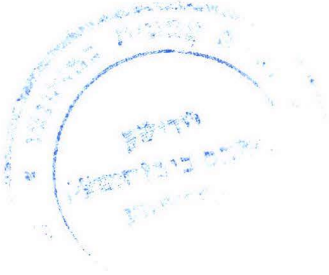
נלב״ע כ׳ סיון תרח״צ

בוליסא בת רחל ע״ה

נלב״ע ד׳ ניסן תש״ד

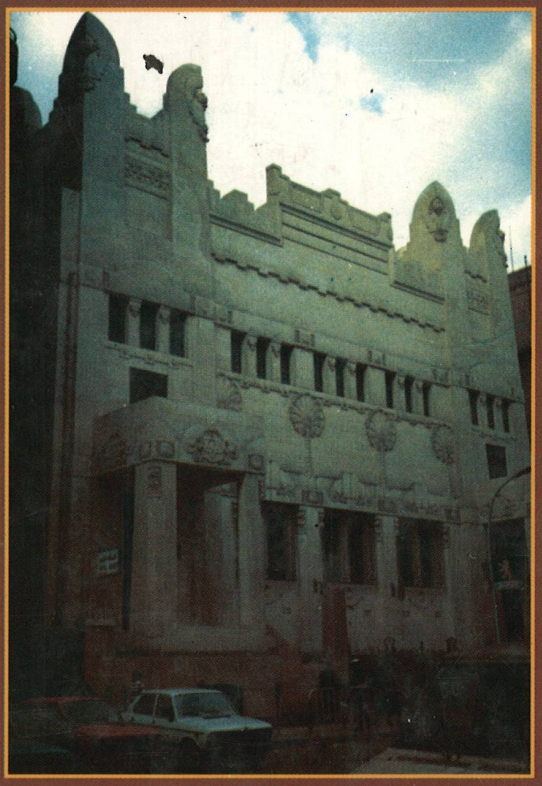
הונצח ע״י נכדם ר׳ אליהו מרכוס הי״ו

13281

וסדר המערכה מתחיל מזמן גדול אדונינו רבינו **הרמב"ם** ז"ל, אשר הוא הראש והראשון אשר הציב דלתות אהלי התורה והחכמה ויראת אלקים בארץ מצרים , ומלך הוא ובניו אחריו חמשה דורות במצרים כנודע וממנו הושתל ישוב ארץ ישראל בארץ הלזו... אכן מימות הרמב"ם ז"ל עד הדור האחרון תורה היתה מחזרת על אכסניה שלה, וכאשר יתברר זה להמעיין מדברי הקונטרס הלזה בפנים בעהי"ת.

(מתוך דברי המחבר בהקדמתו לספר)

חזית בית הכנסת "שער השמים" (ק"ק איסמעילייה)